

ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

YÜREKLERDE AKİF,
DİLLERDE HÜRRIYET
ÖZEL SAYISI
2022

ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÖZEL SAYI
2022

ISSN: 1309-9302

ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÖZEL SAYI 2022

**ODÜSOBİAD yılda 3 kez (Mart-Temmuz-Kasım)
yayımlanan uluslararası hakemli dergidir.**

ODUSOBİAD is a international peer-reviewed
journal published three times a year.
(March-July-November).

**ODÜSOBİAD; ULAKBİM TR Dizin Index
Copernicuc, OAJI, Sindex, Türk Eğitim
İndeksi, SOBİAD, Journal Factor, Acarindex,
CiteFactor, ResearchBib, GoogleScholar,
ISAM, ROAD, TÜBİTAK Aperta, OJOP
tarafından taranıp indexlenmektedir.**

**ODU Journal of Social Sciencies Research
currently indexed by ULAKBİM TR Dizin, Index
Copernicus, OAJI, Sindex, Türk Eğitim İndeksi,
SOBİAD, Journal Factor, Acarindex, CiteFactor,
ResearchBib, CiteFactor and GoogleScholar,
ISAM, ROAD, TÜBİTAK Aperta, OJOP.**

**Dergimize gelen makaleler iThenticatie intihal
incelemesinden geçirilerek araştırma ve yayın etiğine
uygun hazırlanmıştır.*

SAHİBİ

Ordu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Prof. Dr. Mehmet Kenan ŞAHİN
(SBE Müdürü V.)

EDİTÖR

Doç. Dr. Fevziye EKER

EDİTÖR YARDIMCISI

Arş. Gör. Özgül YILDIRIM GÜNEŞ / Arş. Gör. Gülferi AKIN ERTEK

ALAN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Cavit YAVUZ
Doç. Dr. Erkan HİRİK

Doç. Dr. Fevziye EKER

Doç. Dr. Süleyman UYGUN
Doç. Dr. Mehmet GEDİZLİ

Doç. Dr. Üzeyir KEMENT
Doç. Dr. Üzeyir SÜĞÜMLÜ
Doç. Dr. Elif GÜRSOY
Dr. Öğr. Üyesi Gonca GÖRSEV KILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK

Dr. Öğr. Üyesi Figen TAŞKIN

İletişim Çalışmaları, Turizm, Halkla İlişkiler
Dilbilimi, Türk Dili, Yeni Türk Dili (Eski Anadolu, Osmanlı, Türkiye Türkçesi), Biçimbilimi, Bilişsel Dilbilimi
Arkeoloji, Hellenistik Dönem, Klasik Dönem, Yunan ve Roma Dönemi
Avrupa Tarihi, Siyasal Coğrafya
Türkçe Eğitimi, Türk Dili, Yeni Türk Dili (Eski Anadolu, Osmanlı, Türkiye Türkçesi)
Müşteri İlişkileri Yönetimi, Turizm, Sürdürülebilir Turizm, Rekreasyon
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Sanat Tarihi
Güzel Sanatlar/Müzik
Eğitim Psikolojisi, Çok Engellilerin Eğitimi, Madde Bağımlılığı Danışmanlığı, Okul Psikolojik Danışmanlığı, Okul Öncesi Eğitimi, Gelişim Psikolojisi, Psikolojide Ölçme Teknikleri
Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi, Osmanlı Tarihi

YABANCI DİL DANIŞMANLARI

Doç. Dr. Turgay HAN

MİZANPAJ EDİTÖRÜ

Sezer AYDIN

SEKRETER

Muhammed Emin AYDIN

2021 ÖZEL SAYISI HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Emel Funda TÜRKMEN

Prof. Dr. Hakkı Mümin AY

Prof. Dr. NURETTİN DEMİR

Doç. Dr. Ahmet Turan TÜRK

Doç. Dr. Ahmet GÜNEŞ

Doç. Dr. Ali TÜRKEL

Doç. Dr. Betül MUTLU

Doç. Dr. Ebru ŞENOCAK

Doç. Dr. Emrah BOZOK

Doç. Dr. Ersoy TOPUZKANAMIŞ

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN

Doç. Dr. Fettah KUZU

Doç. Dr. Gülay KARAMAN

Doç. Dr. Günsu YILMA ŞAKALAR

Doç. Dr. Hakan GÜNGÖR

Doç. Dr. İsa SARI

Doç. Dr. İsmail ÖZER

Doç. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU

Doç. Dr. Mehmet ÇETİN

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

Doç. Dr. Nazife TAKIL

Doç. Dr. Ömer ERDEN

Doç. Dr. Sadık ARMUTLU

Doç. Dr. Seçil HİRİK

Doç. Dr. Tuğrul ÖZCAN

Doç. Dr. Zülfiye ACAR ŞENTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun AKYOL

Dr. Öğr. Üyesi Derya KARABURUN D.

Dr. Öğr. Üyesi Dinçer APAYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA

Dr. Öğr. Üyesi Fuat HACISALİHOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Gonca GÖRSEV KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Hakan TAN

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kübra UYGUR

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER

Dr. Öğr. Üyesi Merve MÜLDÜR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğur KARADENİZ

Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Dr. Öğr. Üyesi Nalan ARABACI

Dr. Öğr. Üyesi Nil Didem ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi Susin GÖREN KEKEÇ

Dr. Öğr. Üyesi Zafer SEVER Erzurum

Dr. Ceren SELVİ

Dr. Murat GÜR

Dr. Sinan ÇAVUŞOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Selçuk Üniversitesi

Hacettepe Üniversitesi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Cumhuriyet Üniversitesi

Dokuz Eylül Üniversitesi

Bülent Ecevit Üniversitesi

Fırat Üniversitesi

Milli Savunma Üniversitesi

Balıkesir Üniversitesi

Ardahan Üniversitesi

Gaziantep Üniversitesi

Bartın Üniversitesi

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Hitit Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dokuz Eylül Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Samsun Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Uşak Üniversitesi

Artvin Çoruh Üniversitesi

İnönü Üniversitesi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Gümüşhane Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Mardin Artuklu Üniversitesi

Adıyaman Üniversitesi

Süleyman Demirel Üniversitesi

Samsun Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Süleyman Demirel Üniversitesi

Şırnak Üniversitesi

Teknik Üniversitesi

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Bingöl Üniversitesi

EDITÖRDEN

Türk Milletinin en değerli insanlarından olan, İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif ERSOY...

Evet, sayın okurlar bu yıl ki özel sayımızı Mehmet Akif ERSOY ve İstiklal Marşı temalı olarak "Yüreklerde Akif, Dillerde Hürriyet" adı ile yayımlamak istedik.

Her okunduğu alanda milli duygularımızı kabartan İstiklal Marşı ile Türk Milletinin vatanına olan sevdasını, hassasiyetini ve vatani uğruna neler yapabileceğini en güzel şekilde ifade eden şairimiz Mehmet Akif ERSOY'un dediği gibi...

"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmanı taşarım. "...

Mehmet Akif ERSOY

ODÜSOBİAD "Yüreklerde Akif, Dillerde Hürriyet" özel sayımızda çok değerli yazarlarımıza ait 9 Araştırma Makalesi, 2 Derleme ve 2 İnceleme Makalesi olarak toplamda 13 makaleye yer verilmiştir. Her çalışma Mehmet Akif'in farklı yönleri, yaşamı, çalışmaları vb. konuları irdelemiş, titiz bir çalışmanın ürünü olarak siz değerli okurlarımıza sunulmuştur. Alan editörlerimizin ön değerlendirmesi ve kıymetli hakemlerimizin özveri ile yaptıkları incelemeler sonucunda yayımlanmaya hak kazanan bu yazılar eminim ki akademiye de büyük fayda sağlayacaktır. Dergimizin sürekliliğini sağlayan kıymetli yazarlarımıza, değerli hakemlerimize ve yayım aşamasında emeği geçen tüm ekip arkadaşlarımıza sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bilginin ışığında aydınlanmak dileği ile....

Doç. Dr. Fevziye EKER

EDITOR'S NOTE...

One of the most valuable people of the Turkish Nation, our National Anthem poet Mehmet Akif ERSOY...

Yes, dear readers, we wanted to publish this year's special issue with the theme of Mehmet Akif ERSOY and the National Anthem under the title "Akif in Hearts, Freedom in Languages".

As our poet Mehmet Akif ERSOY said, who expresses the love and sensitivity of the Turkish Nation for its homeland, and what he can do for the sake of his homeland in the best way possible, with the National Anthem, which inflames our national feelings every time it is sung.

I have been free since the beginning and forever shall be so.

What madman shall put me in chains! I defy the very idea!

I'm like the roaring flood; trampling and overflowing my dyke (weir),

I'll tear apart the mountains, fill up the open seas and still gush out!

Mehmet Akif ERSOY

In our special issue of ODÜSOBİAD "Akif in Hearts, Freedom in Languages", a total of 13 articles, 9 Research Articles, 2 Review and 2 Review Articles, are included. Each work presents Mehmet Akif's different aspects, life and work to you, our esteemed readers, as the product of a meticulous study. It is certain that these articles, which were entitled to be published as a result of the preliminary evaluation of our field editors and the self-sacrificing examinations of our esteemed referees, will also greatly benefit the academy.

Assoc. Prof. Fevziye Eker

ARAŞTIRMA MAKALESİ

- 01 | **Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma**
14 | *A Bibliometric Research on Graduate Thesis About Mehmet Akif Ersoy in Turkey*
Ali KÖSE, Seher ARIKAN TEZERGİL
- 15 | **İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy’un Son İkametgâhı olan Mısır Apartmanı’nın Sanat Tarihi Açısından**
28 | **Değerlendirilmesi**
The Evaluation in Terms of Art History about Mısır Apartment, which served as the last residence of Mehmet Akif Ersoy, the Poet of Turkish National Anthem
Duygu İLKHAN SÖYLEMEZ
- 29 | **Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Üretilen Mehmet Akif Ersoy Temalı Ürünlerin Sanatsal Özelliklerinin**
40 | **Değerlendirilmesi**
Evaluation of Artistic Properties of Mehmet Akif Ersoy Themed Products Produced in Mardin Maturation Institute
Fırat ALLAK, Serhat DURMAZ
- 41 | **Üniversite Öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı İle İlgili Kompozisyonlarının İncelenmesi:**
52 | **Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği**
Examining the Compositions of University Students on Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem: The Case of Yıldız Technical University
Lütfullah ÇELİKTEN, Article Süleyman DOĞAN
- 53 | **Sosyal ve Vatandaşlık Yetkinliği Açısından Mehmet Akif Ersoy’un Eserleri: Türkçe Dersi İçin Metin Önerisi**
62 | *The Literary Works of Mehmet Akif Ersoy in terms of Social and Citizenship Competence: Text Suggestion for Turkish Language Lesson*
Mazhar BAL, Buse Gül AKDAĞ
- 63 | **Edebiyat Turizmi Kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin Değerlendirilmesi**
72 | *An Evaluation of Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library in the Scope of Literary Tourism*
Mehmet Mert PASLI
- 73 | **Birinci Kişi Katılımı Bağlamında Mehmet Akif Ersoy’un Eserlerinde Kanıtsallığın Görünümü**
90 | *Marking of Evidentiality in the Context of First Person Participation in the Works of Mehmet Akif Ersoy*
Melike ÜZÜM
- 91 | **Mehmet Akif Ersoy’un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış**
104 | *A Social Perspective on the Concepts of Family, Child, Youth and Education from Mehmet Akif Ersoy’s Perspective*
Nalan ARABACI
- 73 | **Türkçe Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy’un Şiirlerinde Kalıp Söz Varlığının Değerlendirilmesi**
90 | *Evaluation of Pattern Vocabulary in Mehmet Akif’s Poems in Terms of Turkish Education*
Nil Didem ŞİMŞEK

123 | **Safahat'in Sözcük Varlığında Yer Adları**
140 | *Place Names in the Vocabulary of Safahat*
Ömer KEMİKSİZ

141 | **Anlatı Araştırması: Mehmet Âkif Ersoy'a İthafen Yapılan Bir Beste İçin, Uzaktan Katılımcılı Video Klip**
150 | **Oluşturma Süreci**
Narrative Research: The Process of Creating a Video Clip with Remote Participant for a Composition Dedicated to Mehmet Âkif Ersoy
Ömer Zeki URHAN

151 | **Mehmet Akif Ersoy's "To the Martyrs of Dardanelles": Turkish View of World War I in Comparison to the**
164 | **English War Poets**
Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitleri: İngiliz Savaş Şairlerine Kıyasla Birinci Dünya Savaşı'na Türklerin Bakışı
Özlem AYDIN ÖZTÜRK

165 | **Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ında Toplumsal Sorunlar Bağlamında Kadın**
176 | *"Women" in the Context of Social Problems in Mehmet Akif Ersoy's Safahat*
Safa DEMİR SARI

Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma

A Bibliometric Research on Graduate Thesis About Mehmet Akif Ersoy in Turkey

Ali KÖSE¹
Seher ARIKAN TEZERGİL²

Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 30.03.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 03.05.2022
Doi: 10.48146/odusobiad.1095956

Atf / Citation: Köse, A. ve Arıkan Tezergil, S., A., (2022). “Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma”, ODÜSOBİAD Özel Sayı 1-14, Doi: 10.48146/odusobiad.1095956

Öz

Bibliyometrik analiz son dönemlerde oldukça önemli bir bilimsel uzmanlık alanı olarak kabul görmekte olup özellikle araştırma ve değerlendirme metodolojisinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Söz konusu analiz belirlenmiş olan bir konudaki sözel ve sayısal parametrelere ilişkin değişiklikleri ortaya koymaya, konuyla ilişkili yayınların profilini ve eğilimlerini belirlemeye yönelik istatistiksel yöntemleri temel almaktadır.

Bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi ile bugüne kadar hayatı, düşünceleri, eserleri, şahsiyeti, ile pek çok araştırmaya konu olmuş olan Mehmet Akif Ersoy ile ilgili lisansüstü çalışmalarda araştırma eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy hakkında yapılmış lisansüstü tezler Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi’nden elde edilerek incelenmiş ve elde edilen sayısal veriler, yüzde ve frekansa ekseninde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmaların konusu, özgün dili, türü, yazım yılı, yapıldığı üniversitesi, yapıldığı anabilim dalı ve içeriği ile ilgili dağılımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, lisansüstü tez konularının seçiminde edebiyatçılarla karşılaştırma, edebî açıdan inceleme, fikrî açıdan inceleme ve hayatı veya eserlerine ilişkin genel inceleme üst başlıklarında toplandığı görülürken eserlerinde kullandığı dil ile eserlerindeki seçili temalar ekseninde çok az çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Mehmet Akif Ersoy, Lisansüstü Tezler, Bibliyometrik Analiz, İçerik Analizi, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

Abstract

Bibliometric analysis has recently been recognized as a very important field of scientific expertise and has become an integral part of research and evaluation methodology. The analysis in question is based on statistical methods to reveal changes in verbal and numerical parameters on a determined subject, and to determine the profile and trends of publications related to the subject.

In this study, it is aimed to determine research tendencies in graduate studies about Mehmet Akif Ersoy, who has been the subject of many researches with his life, thoughts, works, personality, and bibliometric analysis method. For this purpose, postgraduate theses about Mehmet Akif Ersoy in Turkey were obtained from the Higher Education Council National Thesis Center and analyzed and the numerical data obtained were evaluated on the axis of percentage and frequency. It has been tried to determine the distributions related to the subject, original language, type, year of writing, university, department and content of the studies carried out in this direction. As a result of the study, it has been determined that while the selection of postgraduate thesis topics are gathered under the headings of comparison with the literati, examination in terms of literature, examination in terms of ideas and general examination of his life or works, it has been determined that very little work has been done on the axis of the language he used in his works and the selected themes in his works.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Graduate Theses, Bibliometrics Analysis, Content Analysis, the National Council for Higher Education Dissertation Center.

¹Sorumlu Yazar; Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Finansal Bilimler Fakültesi, Aktüerya Bilimleri Bölümü, İstanbul, e-mail: akose@marmara.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6114-1550>

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Finansal Bilimler Fakültesi, Aktüerya Bilimleri Bölümü, İstanbul, e-mail: stezergil@marmara.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0228-724X>

Giriş

Milli şair Mehmet Akif Ersoy gerek eserleri, düşünceleri ve gerekse de İstiklal Marşımızın yazarı olması nedeniyle tarihimizde yer alan önemli bir edebiyatçı ve fikir insanıdır. 1873 yılında İstanbul'da doğmuştur ve babası İpekli Tahir Efendi, annesi ise Hacı Emine Şerife Hanım'dır. (Candeğer, 2015, Kahraman, 2021).

Eğitimine İstanbul'da başlamış olup, Mülkiye İdadisi'ni bitirdiği dönemde babasının vefatı ve evlerinin yanması nedeniyle Mülkiye'yi bırakarak Baytar Mektebi'ne devam etmiştir. (Candeğer, 2015) 1893'te Baytar Mektebi'ni bitirdikten sonra Baytarlık Dairesi'nde çalışmaya başlamış ve 1913 yılında bu görevinden istifa etmiştir. İlk şiiri 1893 yılında *Hazine-i Fünûn* dergisinde yayınlanmıştır. 1920 yılında Balıkesir'e giderek Millî Mücadele'ye katılmış, 1920 yılı Haziran'ında Burdur mebusu olarak mecliste yer almıştır. Ödülün kaldırılması şartıyla yazdığı "İstiklal Marşı" 1921 yılında Meclis'te Millî Marş olarak kabul edilmiştir. 1923-1926 yılları arasında İstanbul ve Mısır'da yaşamış olup, 1926'dan 1936'ya kadar ise Mısır'da ikamet etmiştir. 1936'da Türkiye'ye dönmüş ve 27 Aralık 1936'da vefat etmiştir. (Kahraman, 2021).

Mehmet Akif Ersoy genel olarak düşüncelerinde *ahlâkı* ön plana koyan, gelenekçi, milliyetçi, muhafazakâr, realist ve reformcu bir kişilik olarak tarif edilebilir. Tüm bu özelliklerinin yanında Mehmet Akif Ersoy'u farklı ve önemli kılan bir diğer özelliği de kendisine ve yaşadığı topluma ilişkin eleştirel bakabilme özelliğine sahip olmasıdır (Şen, 2016).

Bu çalışmada, Mehmet Akif'e dair bibliyometrik çalışmaların kapsamının genişlemesine katkıda bulunmak amacıyla Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'nden elde edilen verilerle Mehmet Akif Ersoy'la ilgili yapılan lisansüstü çalışmalar değerlendirilmiş olup, sonrasında yeni çalışma konularına rehberlik edecek bilgiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Literatür Taraması

Şen (2015) tarafından yazılan "Akif Literatürüne Yeni Bir Katkı: Mehmet Akif Ersoy'un Kur'an Anlayışına Dair Yapılan Çalışmalar Üzerine Bibliyografik Bir Deneme" adlı makale Ersoy hakkında yazılan ilk bibliyografik çalışma olarak literatürde yer almaktadır. Bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına yönelik fikirlerini ortaya koymaya çalışan yayınlar incelenmiştir.

Candeğer (2015) tarafından Mehmet Akif konusunda YÖK elektronik veri tabanında yer alan ve erişime açık 21 tez incelenmiştir. Bu çalışmada, belirtilen tezlerin Mehmet Akif'i hangi açılardan ele aldıkları incelenmiş ve değerlendirilmiş olup, üniversiteler ve bölümler ekseninde karşılaştırmalar yapılmıştır.

Daşcıoğlu ve Husseiny (2019) tarafından yapılmış olunan çalışmada Mısır'da bulunan Kahire Üniversitesi Kütüphanesi ve Darü'l-kütüp Elmasriyye Kütüphanesi arşivleri taranmıştır. Çalışmada Mehmet Akif Ersoy'la ilgili iki adet haber-yorum niteliği taşıyan yazı, iki kitap bölümü, altı adet kitap ve iki adet de lisansüstü tez olmak üzere on iki adet yayın tespit edilmiş ve bu yayınlar çalışmada incelenmiştir.

Görüldüğü üzere Mehmet Akif Ersoy ile ilgili olarak bibliyometrik araştırma sayısı son derece az olup lisansüstü düzeyde doktora, yüksek lisans ve sanatta yeterlilik çalışmalarına ilişkin güncel bir yayın bulunmamaktadır.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

İçerik analizi olarak da tanımlanabilen bibliyometrik yöntem, çalışmaların analiz edilmesi ile birlikte yayınların değerlendirilmesine imkan sağlarken yayın yeterliliği; yayın sayısı, niteliği, dergilerin tarandığı endeksler gibi kriterler ışığında değerlendirilmesine de yardımcı olmaktadır. Ayrıca araştırmacılara konusu seçimi konusunda da yol gösterici olmaktadır (Alkan, 2014, Köse vd., 2017). Bu çalışmada bibliyometrik araştırma yöntemi ile YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde Mehmet Akif Ersoy'un eserleri ve fikirleri konusunda 59 adet lisansüstü tez olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalardan erişime açık olan 48 adet lisansüstü tez incelenmiştir. Bu amaçla lisansüstü düzeyde yapılan çalışmalara ilişkin, konu, özgün dil, tür, çalışma senesi, yer aldığı üniversite ve içerik ile ilgili bilgiler derlenmiş ve düzenlenmiştir.

Anakitle ve Örneklem

Araştırmanın anakitlesi, Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy hakkında yapılan lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde (URL-1) yapılan arama sonucunda, Mehmet Akif Ersoy hakkında toplam 59 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu lisansüstü tezlerden 48 adedinin erişime açık durumda olduğu görülmüştür. Bu nedenle 59 adet lisansüstü tez, çalışmanın anakitlesini oluştururken, 48 adet lisansüstü tez ise örneklem hacmi olarak belirlenmiştir.

Erişime Açıklık											
Açık						Kapalı					
Doktora		Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
6	12,5	41	85,4	1	2,1	2	18	9	82	-	-

Tablo 1. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlere Erişim Durumu

Tablo 1’e göre, erişime açık olan lisansüstü tezlerin yaklaşık %85’i yüksek lisans %12,5’i doktora ve %2’si ise sanatta yeterlilik tezi olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte 2’si doktora 9’u yüksek lisans tezi olan toplam 11 çalışmanın ise erişime kapalı olduğu görülmüş olup, bu tezler değerlendirmeye alınamamıştır. Tablo 2’deki bilgilere göre ise erişime açık tezlerden Türkçe olarak yazılan tezlerin %85’i yüksek lisans, %13’ü doktora ve %2’si sanatta yeterlilik tezi olup, yazım dili İngilizce olan 2 adet tez ise yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmalardan oluşmaktadır.

Yayın Dili											
Türkçe						İngilizce					
Doktora		Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik		Doktora		Yüksek Lisans		Sanatta Yeterlilik	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
6	13	39	85	1	2	-	-	2	100	-	-

Tablo 2. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Yayın Dili

Lisansüstü Tezlerin İçerikleri

Çalışmaya konu olan toplam 48 adet tezin içerikleri doktora, yüksek lisans ve sanatta yeterlilik tezleri ekseninde ayrı ayrı olarak aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Doktora tez çalışmaları

Khalilova (2019) tarafından yapılan doktora tez çalışmasında Türk-Azerbaycan edebiyatları, karşılaştırmalı edebiyat ekseninde değerlendirilmiştir. İlgili çalışmada Türk edebiyatının önemli isimlerinden Mehmet Akif Ersoy ve Azerbaycan edebiyatının şairi ve mütefekkeri Mirze Elekber Sabir’in şiirleri üzerinde metin taraması tekniği ile karşılaştırma yapılmıştır.

Koçak (2016) doktora tez çalışmasında coğrafya, tarih ve medeniyet kavramları ekseninde Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç’un eserlerini değerlendirerek mukayese etmiştir. Çalışma sonucunda yaşadıkları dönemlerin şartlarından ve kendi kişiliklerinden kaynaklanan düşünce farklılıklarına rağmen, bu üç edebiyatçının eserleri ile alternatif bir kimlik söylemi ürettikleri belirtilmiştir. Bununla birlikte bu üç ismin özellikle islam, coğrafya, tarih ve medeniyet konularındaki benzer söylemlerinin yanı sıra farklı söylemlere sahip oldukları sonucuna da ulaşılmıştır.

Uluçay (2014) tarafından yapılan doktora tez çalışmasında Mehmet Akif Ersoy’un meşhur eseri *Safahat* başta olmak üzere, *Sirât-ı Müstakim* ve *Sebilürreşât* dergilerindeki makaleleri, vaazları, tefsir yazıları, hitabeleri, tercüme eserleri, mektupları ve 2012 yılında bir kısmı neşredilen Kur’an Meâlini Akif’in dil ve üslubunun taşıdığı karakteristik özellikleri incelenmiş, örneklerle anlatılmıştır.

Şeyda (2011) ise doktora tez çalışmasında Mehmet Akif Ersoy’un *Safahat* eserinde yer alan ve aralarından seçilen metinler, işlevsel dil bilgisi yaklaşımıyla söz dizimi açısından incelemiş dil birimlerinin söz dizimi içindeki işlevlerini tespit etmeye çalışmıştır.

Duisebayeva (2008) tarafından yapılan doktora tez çalışmasında Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* isimli eseri ile Kazak edebiyatçı Muhtar Avezov'un *Abay Yolu* isimli eseri ile tema bakımından karşılaştırmıştır. Tezde Mehmet Akif ile Muhtar Avezov'un yaşadıkları dönemin siyasi ve kültürel manzarası kısaca anlatılmıştır. Abay Yolu ile *Safahat*'ı incelerken edebî eseri merkez alan metin tahlili metodundan yararlanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak çalışmada sosyal problemlere bir çözüm, bir çıkış yolu olarak teklif edilen ideal insan tipinin özellikleri tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Gökçek (1995) tarafından yazılan literatürdeki tamamlanmış bir diğer doktora tez çalışmasında ise Mehmet Akif Ersoy'un bütün şiirlerini kapsayan bir inceleme yapılmıştır. Çalışmada Mehmet Akif'in şiirlerinin edebî estetik değerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmaları

Uçar (2020) yüksek lisans tezinde "değer" kavramını açıkladıktan sonra, değerler ve din eğitimi ilişkisini incelemiş ve ardından Mehmet Akif'in eserlerinde öne çıkan değerleri din eğitimi ekseninde ele alınmış, Ersoy'un hayatını, çeşitli makalelerini ve *Safahat* adlı eserindeki şiirlerini bu doğrultuda değerlendirmiştir.

Durdudiler (2020) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un milliyetçilik anlayışı araştırma konusu olarak belirlenmiş ve döneminin sorunlarına çözüm arayışında ve ortaya koyduğu eylemlerinde söz konusu milliyetçilik anlayışının etkileri değerlendirilmiştir.

Kjahja (2020) da Durdudiller gibi yüksek lisans tezinde Ersoy'un eserlerindeki milliyetçilik anlayışını merkeze koymuş olmakla birlikte ilave olarak Arnavut aydınlarının Mehmet Akif Ersoy ile ilgili yorumlarını değerlendirmiştir. Çalışmanın amacı, ırka dayalı milliyetçilik ekseninde, Akif'in gerçek milliyetçiliğini ortaya koymak olarak belirtilmiştir.

Yardım (2020) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in II. Meşrutiyet'ten önce yazdığı ve gençlik dönemine denk gelen ilk şiirleriyle Meşrutiyet sonrası kaleme aldığı ve çoğunluğu *Safahat* genel başlığıyla basılan şiirlerinde edebî tasvirin nasıl kullanıldığı, bu anlatım vasıtasının kullanımında ne gibi değişimler yaşandığı örnekler dâhilinde incelenmiştir.

Maral (2020) yüksek lisans tez çalışmasında, Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin edebî niteliğinin yanı sıra toplumsal ve dinî konularda da değerlendirilmesi gerektiği fikrî ekseninde yirminci yüzyılda ortaya çıkan dinî sorunları Mehmet Akif'in bakışını dikkate alarak değerlendirmiştir.

İlter (2020) tarafından yazılan yüksek lisans tezi ile *Safahat* başta olmak üzere Mehmet Akif'in şiir ve düz yazıları ekseninde onun inanç ile ilgili temel konulardaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Husseiny (2019) yüksek lisans tezinde şair kimliğinin yanında önemli bir fikir adamı olan Mehmet Akif Ersoy'un 1925 yılından 1936 yılına kadarki Mısır hayatı üzerine bir araştırma yapmıştır.

Ufuk (2019) yüksek lisans tezinde İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde İslamcıların ve Türkçülerin millet kavramsallaştırmalarını Mehmet Akif Ersoy ve Ziya Gökalp'in yazılı eserleri üzerinden analiz etmeyi amaçlamış ve bu kapsamda söz konusu şairlerin, şiirleri, kitapları, aynı zamanda kayıt altına alınmış söylevleri millet kavramsallaştırmalarındaki değişiklikleri açıklayabilmek için kronolojik olarak incelemiştir.

Bakçı (2019) yüksek lisans tez çalışmasında Allah'ın varlığının delillerini, Allah'ın isim ve sıfatlarını, kader ve kaza konularını, rızık, küfür ve peygamberlere iman konularını ve insanların icad ettiği put gibi bir çok kelâmî problemleri şiirlerinde çokça işlemiş olan M. Akif Ersoy'un şiirleri ekseninde kelâmî görüşlerini incelemiştir.

Açıkgöz (2019) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in *Safahat* adlı eserinde isim tamlamaları incelenmiş, tamlama grupları Türkçe dil bilgisi kurallarına göre değerlendirilerek ortaya çıkan bulgular yapısal ve anlamsal açıdan betimlenmiş, yapı ve anlam bakımından ele alınan isim tamlamalarının kullanım sıklıkları sayısal verilerle tablolar hâlinde sunulmuştur.

Soytürk (2019) yüksek lisans tezinde bir tefrika yayın olan *Safahat*'ın dergideki yayın sürecini incelemiştir. Bu süreçte tefrika edilen diğer şiirleri de ele almış ve romanesk özellikler içeren toplumsal şiirlerin ideolojik bir yayın organı içerisinde nasıl monolojik bir örüntüye dönüştüğünü tartışmıştır.

Gözen (2019) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in nazım ve nesirlerindeki ictimâî tefsir unsurları incelenmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un göz ardı edilmiş olan nesir ve nazım türü çalışmaları değerlendirilerek Mehmet Akif'in ictimâî tefsir yönü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Cebeci'nin (2019) yüksek lisans tezinde İslamcılık akımı hakkında kavramsal çerçeve çizildikten sonra Mehmet Akif'in hayatı, ilmî ve fikrî kişiliği, ana hatlarıyla incelenmiştir. Ayrıca onun dinî ve siyasi görüşleri yazmış olduğu; makale, şiir, tefsir, hutbe ve vaazları dönemler itibariyle değerlendirilmiş, fikirlerinin İslamcılık olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği tartışılmıştır.

Unsu (2018) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret'in şiirlerinde tema karşılaştırması yapılmıştır. Aynı olaylar, aynı beşeri ıstıraplar ve mutluluklar karşısında iki insanın benzer veya farklı yaklaşımlarının nedenleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca hem yaşadıkları dönemdeki hem de sonraki dönemlerdeki insanlara neler vermek istedikleri araştırılarak birçok konuda farklı bakış açılarından kaynaklanan kırgınlıklarına, küskünlüklerine rağmen ortak müsterekler üzerinde nasıl birleştikleri incelenmiştir.

Türk (2018) yüksek lisans tezinde Akif'in eserlerini veya fikirlerini değerlendirmek yerine Mehmet Akif Ersoy'a dair değerlendirmeleri araştırmıştır. Farklı kimlikler ve çeşitli bakış açılarıyla hazırlanmış olan 10 eser karşılaştırılarak, Mehmet Akif Ersoy hakkındaki yorum benzerliklerini ve farklılıklarını irdelenmeye çalışmıştır.

Aydilek (2017) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in düşüncelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları araştırılmıştır. 20 öğretmen ve 100 öğrenci üstünde görüş anketi uygulanmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Öğüt (2017) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, akademide 2000'li yıllara kadar var olan kutuplaşmayı, seküler akademisyenlerin müslüman akademisyenlere olan hegemonik yaklaşımını incelemiş, Mehmet Akif Ersoy ve Mithat Cemal'in kamusal iletişime örnek teşkil ettiğini düşündüğü arkadaşlığını araştırarak tartışmıştır.

Abdallah (2016) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy ve Abdullah Et-tayyib'in bir geleneğin ihyası noktasında benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmuştur. Şiirlerinde her ikisinde de ortak olan "Asım" figürü ekseninde Akif'in "Asım" metninde, Et-Tayyib'in "Asımın Yolculuğu" şiirinde manevi geleneğin yansımalarının nasıl işlendiği incelenmiştir.

Baysülen (2016) yüksek lisans tezinde konuşmaları ve eserleri bağlamında Mehmet Akif Ersoy'un eğitim felsefesini incelemiştir. Araştırmada kuram oluşturma yaklaşımı kullanılmış olup, Akif'in konuşmaları ve eserleri ekseninde somutlaşan eğitim felsefesi belirlenmeye çalışılmıştır.

Demirci (2016) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un hayatını, eserlerini ve Kur'an tasavvurunu incelemiştir. Akif'in fikir dünyasını şekillendiren ve Kur'an tasavvurunun temelini oluşturan Kur'anî kavramlar hakkında bilgi verilmiş ve Akif'in Kur'an tasavvuru hakkındaki değerlendirmeleri araştırılmıştır.

Taştan (2015) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde, Mehmet Akif Ersoy'un dine dayalı ahlak anlayışı, şiirleri, yazıları, söylemleri ve hayatı ekseninde değerlendirilmiştir.

Uslu (2015) yüksek lisans tezinde *Safahat* adlı eserdeki şiirlerin eğitim olgusu ekseninde şairin yaşadığı şartlar ve dönem de göz önünde bulundurularak Akif'in bakış açısıyla eğitim felsefesini ve eğitim metodlarını incelemiştir.

Ocak (2015) yüksek lisans tez çalışmasında Leyla mefhumunu merkeze koyarken Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisini temel almıştır. Bu temel nokta ekseninde Mehmet Akif Ersoy ve Sezai Karakoç'un Leyla imgeleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gündoğdu'nun (2014) yüksek lisans tez çalışmasında yine bir karşılaştırma yapılmış olup, Namık Kemal ve Mehmet Akif'in batı algıları mukayese edilmiştir. İkisinin birbirine benzerlikleri incelenerek Batı'nın Osmanlı/Türk/İslam düşünce tarihi tarafından nasıl algılandığı Namık Kemal ve Mehmet Akif'in düşünceleri eksenine belirlenmeye çalışılmıştır.

Şimşek (2013) yüksek lisans tezinde oldukça spesifik bir yaklaşımla *Safahat*'ta yer alan Asım karakteri incelenmiştir. Çalışmada Mehmet Akif'in, ideal genç modeli olan Asım'ın fiziksel ve ahlaki özellikleri ortaya konulurken Asım'ın ideali ve Asım'dan beklenenler analiz edilmiştir.

Kayhan (2013) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un şairlik yönünün yanı sıra bir fikir adamı oluşuna da vurgu yapılmış ve Milli Mücadele sürecinde Mehmet Akif Ersoy'un düşünce, duruşu incelenmiştir.

Moğul (2012) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in *Safahat* isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesini yapmıştır. Çalışmada *Safahat*'ta yer alan metinler incelenip ilgili metinler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. *Safahat*'in Türkçe eğitimine etkileri tarihsel, teorik ve sosyal konu

başlıkları açısından incelenirken, değerler eğitimi başlıkları altında birlikte ifade edilmiştir. Bu bağlamda 20 adet değer başlığı birlikte ele alınarak incelenmiştir.

Çam (2011) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde, çalışma, *Modern ve İslâm Kaynaklı Bir Gelecek Tasavvuru: Mehmet Akif; Hümanist ve İlerlemeci Bir Gelecek Tasavvuru: Tevfik Fikret; Marksist Karakterli Bir Gelecek Tasavvuru: Nazım Hikmet* şeklinde üç genel başlığa ayrılmış ve bu üç yazarın şiirleri ekseninde gelecek tasavvuru karşılaştırılmıştır.

Kılıçoğlu (2011) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un bütün eserleri doğrultusunda din ve dinin toplumsal fonksiyonlarını, dinin toplumsal kurumlar üzerindeki etkisini, aile eğitimi, iktisat ve siyaset-devlet kavramlarını incelemiş ve ayrıca Mehmet Akif'in islam anlayışını ve *Kur'an-ı Kerim'e* bakışını islam sosyolojisi bağlamında değerlendirmiştir.

Horoz (2010) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in *Safahat* isimli eserinde yer alan hadisler incelenip değerlendirilmiş olup ayrıca Mehmet Akif'in eserdeki hadisleri kullanım tutumuna değinilmiştir.

Aslan (2010) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un tarihî rolü ekseninde değerlendirme yapılmış Milli Mücadele sürecinde birlik ve beraberliği sağlamaya dönük faaliyetleri araştırılmıştır.

Alemdar (2010) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un ele aldığı konuları, konuların işleniş biçimini ve dilin kullanımını incelemiştir. Bununla birlikte *Safahat'ın Birinci Kitab'*ında yer alan kelimeler ve kelime grupları ile anlamları ve türlerini karşılaştırmalar yaparak değerlendirmiş olup, kelime ve kelime gruplarını dizin hâlinde vermiştir.

Gülüser (2010) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in Tanrı anlayışına ilişkin sorulara din felsefesinde yer alan Tanrı Problemini temel alarak cevap aramaya çalışmıştır. Ayrıca Akif'in eserlerindeki Tanrı sıfatlarını, Akif'e göre Tanrı ve alem ilişkisi ile insan konularını ele almıştır.

Çelik (2009) yüksek lisans tez çalışmasında, edebiyat sosyolojisi bağlamında Mehmet Akif Ersoy'u değerlendirmiştir. Mehmed Âkif Ersoy'un şiirleri referans alınarak sosyolojik bir analizle edebiyatın, sosyal alanla olan bağı ortaya konulmuştur. Bu analizde toplumsal kaygıların ön planda tutularak yazılmış olan şiirleri tasnif edilerek incelenmiştir.

Yılmaz (2009) yüksek lisans tez çalışmasında, çok yönlü bir şahsiyete sahip olan Mehmet Akif'in eserlerinde özellikle de *Safahat'ta* halk kültürü ve halk edebiyatı unsurlarını araştırmıştır. Çalışmada fişleme yöntemi kullanılmış olup öncelikle Mehmet Akif'in edebî şahsiyeti ve edebî şahsiyetinin oluşmasındaki hususlar incelenmiştir. Bu çalışma ile Akif'in bilinen fakat sistematik manada ele alınmayan bir yönünü bilimsel bir şekilde ortaya konulmuştur.

Çiftçi (2010) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif'in *Safahat* isimli eserindeki halk edebiyatı ve halk bilimi unsurlarının ne ölçüde kullanıldığı incelenmiş ve tespit edilen unsurlar toplanarak tasnif edilmiştir. Sonuç olarak halk edebiyatı ve halk bilimi unsurlarının eserde ne derecede kullanıldığı belirlenmiştir.

Demirbaş (2009) yüksek lisans tezinde şairin yaşadığı dönemde bir edebiyat akımı olan realizm ile şair arasında bir ilgi olup olmadığının ve varsa bu ilginin onun şiirlerindeki yansımaları üzerinde durmuştur.

Şenbalcı (2009) yüksek lisans tez çalışmasında eğitime sağladıkları katkılar bakımından dikkat çekmekte olan edebiyatçılar arasında yer alan Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret'in eğitim konusundaki uygulamaları ve eserleri aracılığıyla eğitime yaptıkları hizmetleri ele almıştır. Çalışmada Akif ve Fikret, eğitimin amacı, niteliği, unsurları, problemleri ve çözüm yolları konusunda gerek eserlerinde gerekse öğretmenlik hayatlarında fikirleri ve uygulamaları ekseninde mukayese edilmiştir.

Aydın (2002) tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerindeki edebî sanatlar tespit ederek şahsiyetinin eserlerine yansımaları araştırılmıştır. Toplam 27 edebî sanatın kullanıldığı tespit edilmiş olup özellikle teşbih ve istiare sanatları tasnife tabii tutulmuş ve böylelikle şairin üslup özelliklerine açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Kır (1988) tarafından yazılan yüksek lisans tez çalışmasında Mehmet Akif'in sosyolojinin alanına giren fikirleri özellikle de edebiyat ve din sosyolojisi alanlarındaki görüşleri tarihi ve sosyal şartlar göz önünde bulundurularak sosyolojik bir analize tâbi tutulmuştur. Çalışma ile Mehmet Akif Ersoy'un millî şair ve tarihî kimliğinin yanına Türk sosyoloğu veya bir Türk sosyal düşünürü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüylü'nün (1986) yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde konu olarak ele alınan sosyal meseleler değerlendirilmiş olup çalışmada Akif'e dair geniş bir bibliyografyaya da yer verilmiştir. Bu

bibliyografya; şairin kitap haline getirilmiş eserlerini, tercümelerini, *Safahat* dışında kalan şiirlerini ve *Sırat-ı Müstakim*, *Sebil'ür-Reşad* dergilerinde bulunan nesirlerinin kronolojik bir listesini ve şair hakkındaki yazıları içermektedir.

Sanatta yeterlilik tez çalışması

Tuncer (2016) tarafından hazırlanmış olan sanatta yeterlilik tezinde Akif'in *Çanakkale Şehitlerine* şiirinin bestelenmesine ilişkin sistematik bir yöntem belirlenmiştir. Ayrıca bu yöntemin başka şiirlerin bestelenebilmesi aşamasında model olması sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada eserin çözümlenmesi ve tarihsel, dönemsel, duygusal, ritmik, prozodik ve stilistik özelliklerinin analizi sonrasında şiirin müzikal tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Mehmet Akif Ersoy hakkında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin yapıldıkları yıllara göre dağılımları Tablo 3.'de verilmiştir. Ersoy'la ilgili doktora tez çalışmalarının 1991 yılında, yüksek lisans tez çalışmalarının 1986 yılında, sanatta yeterlilik çalışmalarının ise 2016 yılında yapılmaya başlandığı görülmektedir. Çalışma periyodu boyunca en yoğun çalışmanın 8 yüksek lisans tezi ve 1 doktora tezi ile 2019 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Yüksek lisans tezleri ekseninde hemen hemen her yıl bir ya da birden fazla çalışma yapıldığı görülürken, doktora tezi açısından ortalama 3-4 yıllık aralıklarla tek bir çalışma yapıldığı gözlenmiş olup, çalışmaların daha çok yüksek lisans tezi ekseninde ilerlediği belirlenmiştir.

Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yapılmış Erişime Açık Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı				Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yapılmış Erişime Kapalı Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı	
Yıllar	Doktora	Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlilik	Doktora	Yüksek Lisans
1986	-	1	-	-	-
1988	-	1	-	-	-
1989	-	-	-	-	1
1991	-	-	-	1	-
1994	-	-	-	-	1
1995	1	-	-	-	2
1996	-	-	-	-	1
1997	-	-	-	1	-
1999	-	-	-	-	1
2000	-	-	-	-	1
2002	-	1	-	-	1
2003	-	-	-	-	1
2008	1	-	-	-	-
2009	-	4	-	-	-
2010	-	5	-	-	-
2011	1	2	-	-	-
2012	-	1	-	-	-
2013	-	2	-	-	-
2014	1	1	-	-	-
2015	-	3	-	-	-
2016	1	3	1	-	-
2017	-	2	-	-	-
2018	-	1	-	-	-
2019	1	8	-	-	-
2020	-	6	-	-	-
Toplam	6	41	1	2	9

Tablo 3. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Mehmet Akif Ersoy konusunda yapılmış erişime açık lisansüstü tezlerinin üniversitelere göre dağılımını gösteren Tablo 4 incelendiğinde 6 farklı üniversitede doktora, 26 farklı üniversitede yüksek lisans, 1 farklı üniversitede ise sanatta yeterlilik tezi tamamlandığı görülmektedir. Erişime açık yüksek lisans tezlerinin sayısı incelendiğinde en fazla tezin (5 adet, %11,9) Marmara Üniversitesi'nde yapıldığı gözlenirken ikinci sırayı (3'er adet tez, %7,1) Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Fırat Üniversitesinin paylaşmakta olduğu görülmektedir.

Üniversiteler	Doktora	Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlilik
Haliç Üniversitesi	-	-	1
İstanbul Üniversitesi	1	1	-
Atatürk Üniversitesi	1	2	-
Gazi Üniversitesi	1	2	-
Ege Üniversitesi	1	1	-
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	1	3	-
Ankara Üniversitesi	1	-	-
Marmara Üniversitesi	-	5	-
Erciyes Üniversitesi	-	3	-
Sakarya Üniversitesi	-	3	-
Fırat Üniversitesi	-	3	-
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	-	1	-
Selçuk Üniversitesi	-	2	-
İstanbul Şehir Üniversitesi (İng.)	-	1	-
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	-	1	-
Afyon Kocatepe Üniversitesi	-	1	-
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	-	1	-
Niğde Üniversitesi	-	1	-
Balıkesir Üniversitesi	-	1	-
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	-	1	-
İstanbul Arel Üniversitesi	-	1	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	-	1	-
Uludağ Üniversitesi	-	1	-
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (İng.)	-	1	-
Harran Üniversitesi	-	1	-
Kahramanmaraş Üniversitesi	-	1	-
Boğaziçi Üniversitesi	-	1	-
Karabük Üniversitesi	-	1	-
Toplam	6	41	1

Tablo 4. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Erişime Açık Lisansüstü Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Mehmet Akif Ersoy hakkında yapılan lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımı Tablo 5 belirtilmiştir. Bu tabloya göre doktora alanında sadece Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nde 6 adet tez yapıldığı gözlenmiştir. Yüksek lisans alanında ise çalışmaların 3 farklı enstitüde çeşitlendiği ve en fazla yüksek lisans tezinin yapıldığı enstitünün %83,33 oranıyla Sosyal Bilimler Enstitüsü olduğu (35 adet tez) görülmektedir. İkinci sırada ise Eğitim Bilimleri Enstitüsü 4 adet yüksek lisans tezi (%9,52) ile yer aldığı görülmekte olup, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde ise 3 adet (%7,14) yüksek lisans tezi hazırlandığı belirlenmiştir.

Enstitüler	Doktora	%	Yüksek Lisans	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	6	100	35	83,33
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	-	-	3	7,14
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	-	-	4	9,52
Toplam	6	100	42	100

Tablo 5. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Erişime Açık Lisansüstü Tezlerinin Enstitülere Göre Dağılımı

Mehmet Akif Ersoy hakkında yapılan lisansüstü tezlerin anabilim dallarına/bölgümlere göre dağılımını gösteren Tablo 6 incelendiğinde, hem doktora (6 adet (%100)) hem de yüksek lisans (12 adet (%28,57)) alanlarında en fazla çalışmanın Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapıldığı görülmektedir. Yüksek lisans alanında 6 adet (%14,29) tez ile ikinci sırada Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında çalışma yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte felsefe, din, sosyoloji, tarih, eğitim, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, türk musiki gibi çeşitli anabilim dallarında da lisans üstü araştırmaların olduğu tespit edilmiştir.

Anabilim Dalı/Bölüm	Doktora	%	Yüksek Lisans	%
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	6	100	12	28,57
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı	-	-	6	14,29
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı	-	-	4	9,52
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı	-	-	2	4,76
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı	-	-	2	4,76
İlahiyat Anabilim Dalı	-	-	2	4,76
Sosyoloji Anabilim Dalı	-	-	2	4,76
Tarih Anabilim Dalı	-	-	2	4,76
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
İlköğretim Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Eğitim Yönetimi, Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
İnsan ve Toplum Bilimleri Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	-	-	1	2,38
Uluslararası İlişkiler Bölümü	-	-	1	2,38
Türk Musikisi Anasanat Dalı	-	-	1	2,38
Toplam	6	100	42	100

Tablo 6. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Erişime Açık Lisansüstü Tezlerin Anabilim/Anasanat Dallarına/Bölgümlere Göre Dağılımı

Mehmet Akif Ersoy konusunda yapılmış erişime açık lisansüstü tezlerin konulara göre dağılımını gösteren Tablo 7 incelendiğinde 6 doktora tez çalışmasından 3'nün *Diğer Edebiyatçılar ile Karşılaştırma* konusu üzerine olduğu ve ilk sırada yer aldığı, bu konuyu devamında *Genel olarak Eserleri Edebî Açısından İnceleme, Safahat İsimli Eseri Edebî Açısından İnceleme* ve *Şiirlerine Yönelik İnceleme* konularının takip ettiği görülmektedir.

Yüksek lisans çalışmaları açısından konu olarak ilk sırada *Dini ve Siyasi Fikirlerine İlişkin İncelemelerin* yer aldığı ikinci sırada en önemli eserlerinden olan *Safahat İsimli Eseri Edebî Açısından İnceleme* konusunun yer aldığı ve devamında sırasıyla *Eserlerine İlişkin Genel İnceleme* ve *Şiirlerine Yönelik İnceleme* konularında çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Konular	Doktora	%	Yüksek Lisans	%
Diğer Edebiyatçılar İle Karşılaştırma	3	50	6	14,29
Genel olarak Eserleri Edebi Açından İnceleme	1	16,6	1	2,38
Safahat İsimli Eseri Edebi Açından İnceleme	1	16,6	8	19,05
Şiirlerine Yönelik İnceleme	1	16,6	4	9,52
Eserlerine İlişkin Genel İnceleme	-	-	5	11,90
Dini ve Siyasi Fikirlerine İlişkin İnceleme	-	-	14	33,33
Sosyolojik Eksende Fikirlerine İlişkin İnceleme	-	-	2	4,76
Edebi Fikirlerine İlişkin İnceleme	-	-	2	4,76
Toplam	6	100	42	100

Tablo 7. Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılmış Erişime Açık Lisansüstü Tezlerin Konulara Göre Dağılımı

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye'de Mehmet Akif Ersoy konusunda yapılan 41 adet yüksek lisans ve 6 adet doktora tezi ve 1 adet sanatta yeterlilik çalışması biyometrik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. YÖK Ulusal Veri Tabanı'nda "Mehmet Akif Ersoy" ve "Mehmet Akif" anahtar kelimeleri ile tarama yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda Mehmet Akif Ersoy konusunda yapılan lisansüstü çalışmalarda yayın dilinin büyük oranda Türkçe olduğu, ilk yüksek lisans tezinin 1986 yılında ilk doktora tezinin ise 1989 yılında tamamlandığı görülmüştür.

Doktora çalışmalarının tamamının Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte yüksek lisans tezlerinin %83,33'ünün Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapıldığı görülürken bu çalışmaların %28,57'sinin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında tamamlandığı görülmüştür.

Mehmet Akif Ersoy konusunda 6 farklı üniversitede doktora, 26 farklı üniversitede yüksek lisans, 1 farklı üniversitede ise sanatta yeterlilik tez çalışmasının tamamlandığı görülmüştür.

Bir yönüyle tarihi bir şahsiyet de olmasına rağmen Mehmet Akif Ersoy ile ilgili Tarih/İslam Tarihi Anabilim Dallarında ancak 3 çalışma yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Yüksek lisans tezlerinde ise içerik açısından ilk sırada "dinî" ve "siyasî" fikirlerine ilişkin incelemelerin yer aldığı, ikinci sırada Safahat İsimli Eserine İlişkin Edebi Açından İncelemelerin yer aldığı ve devamında sırasıyla Hayatı veya Eserlerine İlişkin Genel İncelemeler ile Şiirlerine Yönelik İncelemelerin yer aldığı çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Doktora tezlerinde ise içerik olarak ağırlıklı diğer edebiyatçılar ile karşılaştırma ekseninde çalışıldığı görülmüştür.

Mehmet Akif Ersoy ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmalarda konu seçiminde edebiyatçılarla karşılaştırma, edebi açıdan inceleme, fikri açıdan inceleme ve hayatı veya eserlerine ilişkin genel inceleme üst başlıklarında toplandığı görülmekte olup bu üst başlıklarda en az tercih edilenin genel olarak eserleri edebî açıdan inceleme ekseninde olduğu görülmektedir.

Bir diğer dikkat çekici sonuç ise yüksek lisans çalışmalarında siyasi ve dini fikirlerine dair incelemelerin *Safahat* adlı eserini bir istisna olarak kabul edersek edebi fikirlerine dair incelemelerin çok önüne geçmiş olmasıdır. Zira Dini ve Siyasi Fikirlerine İlişkin İnceleme başlığı altında 14 yüksek lisans çalışması söz konusu iken *Safahat* ile ilgili edebi değerlendirme niteliğinde 8 tez çalışması söz konusudur. Mehmet Akif Ersoy'un fikri ve edebi yaklaşımlarına dair çalışmaların eserlerinde kullandığı dil bilgisi kuralları ekseninde araştırmalara nazaran çok olduğu görülmüştür. Özelde şiirlerini merkeze alan araştırma sayısı da siyasi ve fikri yaklaşımları ekseninde yapılan araştırmalara nazaran oldukça azdır. Bu bulgular sonucunda, şiirleri ve eserlerinde kullandığı dil bilgisi ile eserlerindeki seçili temalar ekseninde lisansüstü çalışmaların çok az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Gelecek dönemlerde Mehmet Akif Ersoy konusunda lisansüstü çalışma yapacak adaylara, eksik olduğu düşünülen bu araştırma konularını tercih etmeleri önerilmektedir.

Yazar Katkı Oranları

Çıkar Çatışması Beyanı

“Türkiye’de Mehmet Akif Ersoy Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Araştırma” başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alkan, G. (2014). Türkiye’de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 61, 41-52.
- Candeğer, Ü. (2015). Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı 51, 291-307.
- Daşcıoğlu, Y. & Husseiny, A. (2019). Mehmet Âkif Ersoy Hakkındaki Arapça Bibliyografya Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 21-33.
- Kahraman, A. (2021). Mehmet Âkif Altmış Üç Yıllık Bir Ömür. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, Özel Sayı, 313-320.
- Köse, A., Bülbül, S. E., Tezergil, S. A., (2017). Türkiye’de Aktüerya Bilimleri Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi. *VIII. International Graduate Education Symposium. PROCEEDINGS BOOK*. Turkish Republic of Northern Cyprus. Erişim adresi: <https://egitim.sakarya.edu.tr/sites/egitim.sakarya.edu.tr/file/ulestammetin.pdf>
- Şen, E. (2015). Âkif Literatürüne Yeni Bir Katkı: Mehmet Âkif Ersoy’un Kur’ân Anlayışına Dair Yapılan Çalışmalar Üzerine Bibliyografik Bir Deneme. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 6, 211-221.
- Şen, H. (2016). Mehmed Akif Ersoy’un Düşüncelerinin Biyografik Analizi. *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 34, 243-268.
- URL-1. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Tez Tarama Sayfası. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim Tarihi: 25.03.2022.

Çalışmaya konu olan lisansüstü yayınlar

- Abdallah, S., N., İ. (2016). *Mehmet Âkif ve Abdullah Et-Tayyib’in Şiirlerinde Geleneğin İhyasi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Açıkgöz, G. (2019). *Mehmet Akif’in Safahat Adli Eserinde İsim Tamlamalarının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Alemdar, E. (2010). *Safahât’ın Dil Bilgisi Yönünden Dizini Safahât: Birinci Kitap* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, T. (2010). *Mehmet Akif ve Milli Mücadele’de Birlik ve Beraberliği Sağlamaya Dönük Faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Aydın, H. (2002). *Mehmet Akif Ersoy’un Şiirlerinde Edebi Sanalar* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aydilek, M. (2017). *Mehmet Akif Ersoy’un Eserleri Düşüncelerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Bakçı, E., C. (2019). *Mehmed Âkif Ersoy’un Safahat Adli Eserine Kelâmî Bir Bakış* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Baysülen, E. (2016). *Mehmet Akif Ersoy’un Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdığı Eserler Bağlamında Nitel Bir Analiz)* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Cebeci, O. (2019). *Mehmet Akif Ersoy’un İslamcılıkla İlişkisi (1873-1936)* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Çam, Ç. (2011). *Mehmet Âkif, Tevfik Fikret ve Nazım Hikmet’in Şiirlerinde Gelecek Tasavvuru* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

- Çelik, S. (2009). *Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Mehmed Âkif Ersoy* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çifçi, G. (2010). *Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" Adlı Kitabının Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demirbaş, M. (2009). *Mehmed Âkif'in Şiirlerinde Realizm* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Demirci, M. (2016). *Mehmet Âkif Ersoy'un Kur'an Tasavvuru* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Duisebayeva, D. (2008). *Mehmet Âkif Ersoy'un "Safahat" ile Muhtar Avezov'un "Abay Yolu" Adli Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Durdudiler, Z. (2020) *Mehmet Akif Ersoy'un Milliyetçilik Anlayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Gökçek, F. (1995). *Mehmet Akif Ersoy'un Şiiri Üzerinde Bir İnceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gözen, M. (2019). *Mehmet Akif Ersoy'un Nazım ve Nesirlerinde İctimâî Tefsir* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Gülüser, A. (2010). *Mehmet Akif Ersoy'da Tanrı Problemi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Gündoğdu, Ş. (2014). *Namık Kemal ve Mehmed Akif'in 'Batı Algıları* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Horoz, Y. (2010). *Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ta Anlam ve Telmih Olarak Kullandığı Hadislerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Husseiny, A., A., E. (2019). *Mehmet Akif Ersoy'un Mısır Hayatı Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- İlter, N. (2020). *Mehmet Âkif Ersoy'un İnanç Dünyası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kayhan, M. (2013). *Milli Mücadele ve Mehmet Akif Ersoy*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Khalilova, G. (2019). *Mehmet Akif Ersoy ve Mirze Elekber Sabir Arasında Bir Karşılaştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kılıçoğlu, O. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Dini-Sosyal İslahatçılığı* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi) (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kır, İ. (1988). *Mehmet Akif Ersoy'un Görüşlerinin Sosyolojik Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kjahja, S. (2020). *Millet ve Milliyetçilik Kavramları Etrafında Mehmet Akif'in Eseri ve Arnavut Aydınlarının Yorumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Koçak, M. (2016). *Mehmed Âkif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç'un Eserlerinde Coğrafya, Tarih, Medeniyet Düşüncesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Meral, B. (2020). *20. Yüzyilin Ürettiği İtikâdi-Kelâmi Problemlere Mehmet Akif Ersoy'un Bakışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ocak, B. (2015). *Fuzûlî, Mehmet Âkif ve Sezai Karakoç'da Leylâ* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Öğüt, A., N. (2017). *Before The Collapse Of The Public: A Study Of The Conditions Of Possibility Of The Public Sphere Between The Period Since The Late Ottoman Until The Early 2000s Through The Exemplary*

- Subjectivities Of Mehmet Akif Ersoy And Mithat Cemal Kuntay* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.
- Soytürk, R. (2019). *Bir "Tefrika Roman" Olarak Safahat* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Şenbalcı, G. (2009). *Mehmed Âkif ve Tevfik Fikret'in Eğitim Görüşlerinin Mukayesesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şeyda, A. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında Söz Dizimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şimşek, M. (2013). *İdeal Bir Genç Modeli Olarak Safahat'ta "Asım"* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Uçar, E., C. (2020). *Mehmet Akif Ersoy'un Eserlerindeki Temel Değerlerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ufuk, K. (2019). *Islamist And Turkist Conceptualization Of Nation In The Late Ottoman Period: A Comparison Of Mehmet Akif Ersoy And Ziya Gökalp* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Uluçay, M. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Unsu, A. (2018). *Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret'in Şiirlerindeki Tema Karşılaştırması* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Uslu, E., M. (2015). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat Adlı Eserinde Eğitim Olgusu* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Taştan, M. (2015). *Mehmet Akif Ersoy'un Dine Dayalı Ahlak Anlayışı* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Tuncer, K., A. (2016). *Sözden Sese: Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Şehitlerine Şiirinin Bestelenmesi* (Yayımlanmamış Sanatta yeterlilik Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Türk, A. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Mehmed Âkif'e Dair Yazılmış Eserlerdeki Değerlendirmeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Tüylü, A. (1986). *Mehmet Akif'in Şiirlerinde Sosyal Meseleler* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yardım, D. (2020). *Mehmet Akif'in Şiirlerinde Tasvir Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, B. (2009). *Mehmet Akif Ersoy'un Eserlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı Materyallerinden İstifâde* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Extended Abstract

In this study, in order to contribute to the expansion of the scope of bibliometric studies on Mehmet Akif Ersoy, an important literary and intellectual person in our history, due to his works, thoughts and being the author of our National Anthem, the data obtained from the Higher Education Council National Thesis Center are presented. Postgraduate studies on Mehmet Akif Ersoy were evaluated with the data, and then information that would guide new study subjects was tried to be revealed.

Bibliometric analysis has recently been recognized as a very important field of scientific expertise and has become an integral part of research and evaluation methodology. The analysis in question is based on statistical methods to reveal changes in verbal and numerical parameters on a determined subject, and to determine the profile and trends of publications related to the subject.

In the study, the keywords "Mehmet Akif Ersoy" and "Mehmet Akif" were searched in the YÖK National Database. As a result of the scanning, it has been determined that there are 59 postgraduate theses on the works and ideas of Mehmet Akif Ersoy. All of the accessible studies (6 doctoral thesis, 41 master's thesis and 1 proficiency in art study) were examined using the biometric analysis method. For this purpose, information on the subject, original language, genre, study year, university/department and content related to the studies conducted at the graduate level have been compiled and arranged.

Approximately 85% of the postgraduate theses open to access were determined as master's thesis, 12.5% as doctorate and 2% as proficiency in art. However, a total of 11 studies, 2 of which were doctoral theses and 9 of which were master's theses, were found to be closed to access and these theses could not be evaluated. Among the theses open to access, 85% of theses written in Turkish are master's thesis, 13% are doctorate and 2% are proficiency in art, and 2 theses written in English consist of studies prepared as master's thesis.

It is seen that doctoral thesis studies on Ersoy started in 1991, master thesis studies in 1986, and proficiency in art studies in 2016. It is seen that the most intense work during the study period took place in 2019. While it is seen that one or more studies are carried out almost every year in the axis of master's theses, it has been observed that a single study has been carried out with an average of 3-4 years in terms of doctoral thesis, and it has been determined that the studies mostly progress in the axis of the master's thesis.

When the distribution of graduate theses according to universities is examined, it is seen that doctorate thesis was completed in 6 different universities, master's thesis was completed in 26 different universities, and proficiency in art thesis was completed in 1 university.

It has been determined that all of the doctoral studies were carried out in the Institute of Social Sciences and the Department of Turkish Language and Literature. However, it was seen that 83.33% of the master's theses were done in the Institute of Social Sciences, while 28.57% of these studies were completed in the Department of Turkish Language and Literature.

When the distribution of the postgraduate theses about Mehmet Akif Ersoy is examined according to the departments, it is seen that the most studies (all of the studies in the doctoral field and 28.57% of the studies in the graduate field) were made in the Department of Turkish Language and Literature. It was observed that the second place in the master's field was the Department of Basic Islamic Sciences (14.29%). In addition, it has been determined that there are postgraduate studies in various departments such as philosophy, religion, sociology, history, education, public administration, international relations, and Turkish music.

In the postgraduate studies about Mehmet Akif Ersoy, it is seen that the subject selection is gathered under the headings of comparison with the literati, literary examination, intellectual examination and general examination of his life or works.

Another remarkable result is that, if we accept Safahat as an exception, the studies on his political and religious ideas in his graduate studies far exceeded the studies on his literary ideas.

It has been seen that the studies on the intellectual and literary approaches of Mehmet Akif Ersoy are more than the researches in the axis of grammar rules used in his works. In particular, the number of studies centered on his poems is very few compared to the studies conducted on the axis of his political and intellectual approaches. As a result of these findings, it has been determined that there are very few postgraduate studies on the axis of his poems and the grammar he uses in his works and the selected themes in his works. This research, which is thought to be incomplete, will be given to candidates who will do postgraduate studies on Mehmet Akif Ersoy in the future.

İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy'un Son İkametgâhı olan Mısır Apartmanı'nın Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi

The Evaluation in Terms of Art History about Mısır Apartment, which served as the last residence of Mehmet Akif Ersoy, the Poet of Turkish National Anthem

Duygu İLKHAN SÖYLEMEZ¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 27.05.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1099869

Atıf / Citation: İlkhan Söylemez, D., (2022). "İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy'un Son İkametgâhı olan Mısır Apartmanı'nın Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi" ODÜSOBİAD Özel Sayı 15-28, Doi: 10.48146/odusobiad.1099869

Öz

İstiklal Marşı'nın şairi ve II. Meşrutiyet'ten sonraki önemli fikir akımlarından biri olan İttihad-ı İslam'ın önde gelen temsilcilerinden olan Mehmet Akif, hem Doğu hem de Batı edebiyatında hatırı sayılır bir birikime sahip bir kişidir. 1921 yılında yazdığı İstiklal Marşı Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen Mehmet Akif, 1925 yılı sonrası Türkiye'den ayrılmış ve on yılı aşkın bir süre boyunca Mısır'da yaşamıştır. 1936 yılında hasta haliyle Türkiye'ye dönüş yapan "Milli Şair" son aylarını Mısır Apartmanı'nda geçirmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında kentleşme konusunda bir değişim yaşayan İstanbul'da, Abbas Halim Paşa tarafından 1910 yılında Ermeni mimar Hovsep Aznavur'a kışlık konak olarak yaptırılan Mısır Apartmanı, Art Nouveau üslubunun öncüsü Gaudi'nin eserlerine gönderme yapmaktadır. Bunun yanı sıra yapıdaki çıkmalar ve bitkisel motiflerin ağırlıkta olması ise ulusal mimari öğelerini bünyesinde barındırmasından dolayı binayı, İstiklal Caddesi'nin kayda değer apartmanlarından birisi haline getirmiştir. Günümüzde, Mehmet Akif Ersoy'un 16 Haziran 1936 ile 27 Aralık 1936 tarihleri arasında hayatının son günlerini geçirdiği ve vefat ettiği Mısır Apartmanı'nın dördüncü katı, Aralık 1936'da restore edilerek bir anma evine dönüştürülmüştür. Önemli bir mekân olan bu bina, Mehmet Akif Kütüphanesi, Belgesel Odası, Şiir Odası ve Sergi Salonu olmak üzere dört bölüm olarak tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı Şairi, Mısır Apartmanı, sanat tarihi, art nouveau

Abstract

Mehmet Akif, the poet of the National Anthem and II. One of the leading representatives of İttihad-ı İslam, one of the important currents of thought after the Second Constitutional Monarchy, is a person who has a considerable experience in both Eastern and Western literature. Mehmet Akif, whose national anthem was written in 1921 and accepted by the Turkish Grand National Assembly, left Turkey after 1925 and lived in Egypt for more than ten years. Returning to Turkey in 1936, the "National Poet" spent his last months in Mısır Apartment. In Istanbul, which experienced a change in urbanization at the beginning of the twentieth century, the Mısır Apartment, which was built by Abbas Halim Pasha in 1910 as a winter mansion for the Armenian architect Hovsep Aznavur, refers to the works of Gaudi, the pioneer of the Art Nouveau style. In addition, the protrusions in the building and the predominance of floral motifs have made the building one of the notable apartments of Istiklal Street, since it contains national architectural elements. Today, Mısır Apartment, which served as the last residence of Mehmet Akif Ersoy, the poet of Turkish national anthem, has been renovated and converted into a memorial house. An important place to witness with one's own eyes the life of Ersoy, this building was designed in four sections including Mehmet Akif Library, Documentary Room, Poetry Room, and Exhibition Salloon.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, the poet of Turkish National Anthem, Mısır Apartment, art history, art nouveau

Giriş

Bazı yapılar vardır ki, fikirleri ve yazdıkları ile toplumda barış ve huzur için çalışmış önemli şahsiyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu yapılardan birisi de Milli Tarihimizin en değerli kişilerinden birisi olan Mehmet Akif Ersoy'un son altı ayını geçirdiği İstiklal Caddesi üzerindeki Mısır Apartmanı'dır.

¹ Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Konya, e-mail: duyguilkhan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5707-1542

Bir sanatçının sanatkârlığının yanında olayları algılayış şekli, hayatı yorumlayışı, duyarlılığı, aile çevresi, kederi ve sevinci de bir noktada sanatı ve sanatçılığı için önem arz etmektedir. Sanatçının kişiliği ve yaşadıkları, eseri anlamamıza kapı aralayacak ipuçlarını da içinde barındırır. Sanatçı, eserini oluştururken biraz da kendi dünyasını şekillendirir onda. Sanat eserinin okura dönük yüzü yanında sanatçıya bakan tarafları da vardır. Zira sanatçı da sonuçta tüm insanlar gibi bir hayat sürmektedir. Sanatçının da şahsî bir dünyası ve bu dünyanın şekillendirdiği edebî bir kişiliği vardır (Koç, 2007: s. 21). İstiklal Marşı'nın şairi ve II. Meşrutiyet'ten sonraki önemli fikir akımlarından biri olan İttihad-ı İslam'ın önde gelen temsilcilerinden olan Mehmet Akif, hem Doğu hem de Batı edebiyatında hatırı sayılır bir birikime sahip bir kişiydi (Tansel, 1991: s. 9). Mehmet Akif'in yaşadığı dönem göz önünde tutulduğunda 18. ve 19. yüzyıl sadece Osmanlı açısından değil dünya tarihi açısından çok sayıda sorunların olduğu, değişim ve etkileşimin görüldüğü bir dönem olmuştur. Avrupa'da otuz yıl savaşları, Rönesans döneminin toplumsal yansımaları, Fransız devrimi gibi etkenler Batı'nın sosyo-kültürel yaşamını belirginleştiren en önemli hususlardı. Osmanlıda ise değişim, batılılaşma olarak adlandırılmakta ve etkileri her alanda görülmekteydi. Mehmet Akif Ersoy'unda etkilendiği Hürriyetçilik ve Milliyetçilik kavramları Fransız ihtilali ile ortaya çıkan, modern siyasi hukukun temelini oluşturan ilkeler Avrupa'ya yayılmaya başlayarak siyasal düzenin ve müesseselerin yepyeni bir anlayış içinde yorumlanmasına neden olmuştur. Kısaca, Fransız İhtilali'nin doğurduğu sonuçlar, insanların siyasal tarihi bakımından bir dönüm noktası olmasını sağlamıştır. Bu dönem Hürriyet fikirlerinin ve Milliyetçilik hareketlerinin Avrupa'da yaygınlaşmasına neden olmuştur (Armaoğlu, 1997: s. 19-20). Özellikle Hürriyetçilik (Liberalizm) ve Milliyetçilik (Nasyonalizm) kavramları ve bu kavramlardan doğan akımlar, hareketler, eski monarşik devlet yapılarının temelini sarsmış ve 19. yüzyıl başında yeni bir Avrupa kavramı gelişmeye başlamıştır (Mutlu, 1996: s. 188). Batı Avrupa'da yerleşmiş olan toplumsal düzenin temelden değiştirilmesi, değişimin kalıcı olduğu 18. ve 19. yüzyıl kısaca aydınlanma devri olarak da tanımlanmaktadır. Kökten değişimin yaşandığı bu dönemde özellikle sanattan edebiyata, felsefeden mimariye ve diğer alanlarda atılımın gerçekleştiğine tanık olmaktayız. Bu dönem aynı zamanda ekonomik hayatın ve ekonomik yapının da kimlik değiştirmesine yol açmıştır. Bu değişimlerin sonucu olarak da "Endüstri Devrimi" ne geçilmiştir. Endüstri devrimi, başta İngiltere'de olmak üzere, yaşandığı tüm ülkelerde ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel yapıyı etkilemiştir. Devrimin başladığı yer olan İngiltere, 19. yüzyılda Fransa'nın Avrupa'daki önderliğine son vererek ticari savaşlar sonucunda dünyanın en güçlü ülkesi konumuna gelmiştir. Fransız ihtilali ile karşılaştırıldığında endüstri devrimi çok daha köklü, derin ve sürekli. Bu gelişmeler sonucunda 19. yüzyıl Avrupa'sında toplumun temel nitelikleri değişime uğramıştır. Bu değişim kilise ve asiller sınıfının karşısına, endüstrinin doğurduğu kalabalık ve güçlü bir kitle olan burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla yaşanmıştır (Özer, 1961: s. 107).

18. ve 19. yüzyıl Osmanlı toplumunda ise, sosyo-kültürel olgu en az Avrupa'daki kadar hareketlidir. İmzalanan Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718) antlaşmaları ile Osmanlı'nın Avrupa'daki üstünlüğü kesin olarak sona ermiş, büyük bir güç olma niteliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bu antlaşmalar askeri yenilgileri sonuçlandıran sıradan antlaşmalar değildi. Osmanlı Devleti'nin batı sınırlarında yeni bir dengenin habercisi olduğu gibi, hem genişleme siyasetine hem de Cihat ve Fetih kavramlarına oturan Osmanlı siyasetinin ve dünya görüşünün değişmesine işaret ediyordu (Batur, 1996: s. 137). Bunun neticesinde Osmanlı'da Batı'daki yenilikleri öğrenme süreci başlamış oldu (Üstünipek, 2004: s. 361). Art arda gelen toprak kayıplarıyla beraber Osmanlı İmparatorluğunda siyasal güç azalmış ve yönetici kadroda Avrupa'daki gelişmelere karşı bir ilgi uyanmıştır. Uyanan bu ilgi sonucunda Batı ile özellikle de Fransa ile ilişkilerin artması sosyal, ekonomik, kültürel ve mimari alanı da etkilemiştir (Fırat (İnci), 1999: s. 287). Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılda sosyal ve idare yapısında görülen değişikliklerde Fransız etkileri görülür. Bu etkiler özellikle Fransız devrimi sonrasında gelişen fikirler doğrultusunda gerçekleşmiştir (Yenişehirlioğlu, 1993: s. 58). Osmanlı devletinin Batı kültürüne duyduğu ilgi Avrupa'nın etkisiyle daha da artmıştır. Bu etki Osmanlı'nın Avrupa'yı daha iyi tanınmasına neden olmuştur (Kuran, 1984: 62). 18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyıl boyunca devam eden Batı'ya yönelik "Batılılaşma Hareketi" olarak adlandırılmıştır (Ortaylı, 1985: s. 137). Osmanlı'nın Batı karşısındaki bu durumundan kurtulmak için çeşitli fikir akımları ortaya çıkmıştır. Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük şeklinde sayabileceğimiz bu akımlardan, İslamcılık "bir kalkınma ve kurtuluş" ideolojisi olarak Osmanlıcılık hareketinin devamı olarak, Milliyetçilik ve bir ölçüde Türkçülük akımının öncüsü olarak ele alınmaktadır (Kara, 1997: s. 27).

Mehmet Akif, İslamcılık adı verilen fikir akımının temsilcilerinden birisidir ve bu akımla en fazla özdeşleşmiş kişilerin başında gelir. Eserlerinde, kader ve tevekkül kavramlarının yanlış anlaşılması

yüzünden Müslümanların çalışmayı terk ederek her şeyi kadere bırakmaları, bütün beklentilerini tevekkül yoluyla gerçekleştirmek istemelerini eleştirerek, Müslümanlara sürekli olarak çalışmayı telkin eder. Mehmet Akif, İslamcılık ideolojisine sahip olmakla beraber İslam dünyasını da sert bir dille eleştirmekten kaçınmamıştır.

II. Meşrutiyet'in güçlü fikir akımlarından olan Batıcılık, Mehmet Akif'in sık sık eleştirdiği bir dünya görüşüdür. Batı'nın ahlakını, saldırganlığını ve zalimliğini sık sık eleştirerek, Batı'nın amaç ve ortaya koydukları ile yaptıkları arasındaki çelişkiyi gözler önüne serer. Batıcılara göre, Osmanlı Devleti'nin ilerleme ve gelişmesinin önündeki en büyük engel dindir. Akif ve diğer İslamcılar, Batıcıları din karşısındaki tutumları nedeniyle eleştirir ve bu düşünceye sahip kişilerin bu tutumu halk ile aydın arasında bir düşmanlığa yol açtığını söylerler (Çağın, 2010: s. 71,77). Günümüzdeki İslamcılığın dönüşümünü analiz için çağdaş Türkiye'de İslamcı medeniyetçiliğin üç safhası tefrik edilebilir: Birincisi, II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet, ikincisi, Cumhuriyet ve üçüncüsü son Cumhuriyet devrindeki medeniyetçilik. Birinci safhada şeriatçılık olarak İslamcılığın bayraktarı Mehmet Akif ile medeniyetçilik olarak muhafazakârlığın bayraktarı Yahya Kemal karşılaştırıldığında din (şeriat) ile medeniyet olarak İslâm anlayışları arasındaki paradigmatik ayrışma net olarak görülür. Cumhuriyet devrinde İslamcılarda ise stratejik medeniyet söylemi, kritik bir değişime uğramıştır. Medeniyetçi söylem bakımından hem II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet İslamcıları arasında, hem de Cumhuriyet İslamcıları içinde önemli ince ayrımlar vardı (Gencer, 2013: s. 89). Esasen, 'Batıdan neyin alınıp neyin alınmayacağına ilişkin olarak, İslamcılığın genel hattını belirleyen tavır ve zihniyeti, Akif'in meşhur mısralarıyla rahatlıkla özetlenebilir:

"Alınız ilmîni Garb'ın, alınız sanatını,

Veriniz mesainize hem de son süratini

Sade Garb'ın, yalnız ilmîne dönsün yüzünüz

Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız

Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin yalnız."

Akif, ilmin (burada elbette geleneksel ilimler değil, pozitif bilimler kastedilmektedir) ve sanatın yani teknolojinin milliyeti olmadığını ısrarla vurgulamakta, fakat asıl önemlisi, bilim ve teknoloji olmaksızın 'yaşamının mümkün olmadığını' belirtmektedir. Dolayısıyla, Batıdan modern bilim ve teknolojinin alınması, bir ölüm-kalım meselesi olarak sunulmakta ve bu ithal işlemi için son sürat bir mesai gerektiği vurgulanmaktadır. Buna karşılık, belli ki geride kalındığı için kaçırılmış olan 'terakki devirlerini yarıp geçmek yani hâlihazırda/modern olana ulaşmak için, kendi ruhi mahiyetimiz' kılavuz olmalıdır. Akif, Batıdan neyin alınıp neyin alınmayacağına karar vermiştir: Bilim ve teknoloji; üstelik bu ithal, hayatî bir öneme sahiptir yani mutlaka yapılması gereklidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise şudur; 'karar vermek', ancak belli bir düşünme süreci ardından gerçekleşebileceğine ve Akif "karar vermiş" olduğuna göre, düşünmesini daha önce tamamlamış olmalıdır (Birgül, 2013: s. 264).

Mehmet Akif için çok önemli olan "Sırâtımüstakîm" (Sırât-ı Müs-takîm) mecmuası 27 Ağustos 1908'de yayınlanmaya başlamıştır. Ebu'l-ulâ Zeynelâbidin (Prof. Ebululâ Mardin, 1881-1957) ile "hukuk mezunlarından, Serezli Hafız Eşref Edib'in (Fergan, 1883-1971) sahibi oldukları haftalık dergi "din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ulûm"konularını ele almaktadır. İslamcı aydınların toplandıkları dergi 183. sayısından itibaren (8 Mart 1912) yalnız Eşref Edib tarafından yayınlanacak ve Sebîlürreşâd (Sebîlü'r-Reşâd) adını alacaktır. Mehmet Âkif, derginin başyazarı idi. Kendisinin hemen hemen bütün şiir ve yazıları burada yayınlanmıştır. Birkaç şiir ve yazısında, daha önce de yaptığı gibi, "Sa'dî" müstear adını kullanmış, ayrıca imzasız şiirleri de çıkmıştır. Derginin imzasız yazılarından mühim bir kısmının da Akif tarafından yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir (Düzdağ, 2004: s. 21-22).

Mehmet Akif, Baytarlık eğitimi sırasında çocukluğundan gelen yabancı dil sevgisi sebebiyle Fransızcasını ilerletmek için yine özel eğitimi sürdürür. Kamil isimli birisinden geceleri Fransızca dersleri alır. Bununla da yetinmez aynı hassasiyeti küçük yaşların da başladığı Arapça ve Kur'an eğitiminde de gösterir ve Tabhane Medresesi'nde İskeçeli Hafız İsa Efendi'den Kur'an'ı hıfz etmeye ve Arapça öğrenimini ilerletmeye devam eder. Akif, buradaki dört yıllık eğitimini başarıyla tamamlayıp birincilikle mezun olur. Veteriner olarak hayata atılır. Okul çevresi, Akif'i yetiştiren üçüncü önemli çevredir. Burada hem fen ilimlerini iyi bilen hem de dindar olan hocalardan ders almıştır. Dolayısıyla o din ve ilim çatışmasına asla düşmemiştir (Özçelik, 2007: s. 20).

Çok sayıda görev değişikliği yapan Mehmet Akif ilk önce Ziraat Nezareti Umur-u Baytariyye'ye (Tarım Bakanlığı Veterinerlik Dairesi) memur olarak atanır. On yıllık memuriyeti sürerken Halkalı Ziraat Okulu'nda yazma sanatı, Dar'ül Fünunda edebiyat dersleri de vermiştir. Balkan savaşından sonra Halkalı Ziraat Okulu'ndaki görevi dışındaki iki görevinden de istifa eder. Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı yıllarda Teşkilatı Mahsusa'da görev almış ve bu görevi nedeniyle 1914'te Berlin'e, 1917'de Arabistan'a gitmiştir. 1918'de Şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Dar'ül Hikmeti İslamiye Cemiyeti'nde başkâtiplik yapmıştır.

Mehmet Akif, tarihimizin en karanlık günlerinde, milletle birlikte göğüs germiş, Milli Mücadele yıllarının unutulmaz kahramanlarından biri olmuştur. Konuşmalarında, Müslümanların esir olarak yaşayamayacağını her fırsatta dile getirmiştir. Üzüntüyü gidermek, halkı birliğe davet etmek ve orduya manevi destek vermek için Fatih ve Süleymaniye camilerinde vaazlar vermiştir. Anadolu'da, şehirlerde ve cephelerde mücadele eden askerlere moral vermek için Genel Kurmay Başkanı İsmet Paşa önderliğinde sadece askerlere değil aynı zamanda halkında maneviyatını güçlendirmek için bir Milli Marşın yazılması gündeme getirilmiştir (Önder, 1986: s. 37). Gündeme getirilen bu fikir Ankara tarafından da kabul edilmiş ve bir yarışma düzenlenmiştir. Ödüllü olan bu yarışmaya Mehmet Akif katılmaz, ancak ödülü bir hayır kurumuna vereceklerini söyleyince İstiklal Marşını yazmaya ikna olur. 12 Mart 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi tarafından İstiklal Marşı olarak kabul edilen Mehmet Akif'in şiiri dönemin gazete ve dergilerinde geniş yer bulmuştur (Altınbaş, 2015: s. 17,28,34).

Daha sonra Balıkesir ve Kastamonu'da vaaz vererek, birlik ve beraberlik üzerine konuşmalar yapmış, halkın ve askerinin gayret ve şevkini arttırmıştır. 1921 yılında yazdığı İstiklal Marşı Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir (Gülüser, 2010: s. 3). 1925 yılı sonrası Türkiye'den ayrılan Mehmet Akif on yılı aşkın bir süre boyunca Mısır'da yaşamış ve 1936'da hasta haliyle Türkiye'ye dönmüştür (Cündioğlu, 2010: s. 12,14). Türkiye'den Mısır'a yerleşme sebebi olarak hükümete, hem siyasi hem de fikrî açıdan muhalif olmasıdır. Giderken de arkadaşı Şefik Kolaylı'ya büyük bir hüzün ve teessür içinde " Ben vatanımı satmış ve memlekete ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum" demiştir (Düzdağ, 2015: s. 14,19). Mısır'da yaşadığı maddi sıkıntılar ve hastalığı sebebiyle Türkiye'ye dönmüş, Beyoğlu'nda Midhat Cemal'in bir süre oturduğu Mısır Apartmanı'na yerleşmiştir. Üç ay gibi kısa bir süre Alemdağ'da bir çiftlikte kalmış, hem havaların soğuması hem de tedavisi için İstanbul'a tekrar gelmiştir (Ersoy, 2013: s. 20). İstanbul'a geldiğinde İstiklal caddesindeki Mısır Apartmanı'nın 13 numaralı dairesine yerleşen Mehmet Akif Ersoy 26 Aralık 1936 yılında vefat etmiştir (Tansel, 1991: s. 144-145). Fethi Tevetoğlu, tabutu Mısır Apartmanı'ndan alınıp Beyazıt'a kadar on arkadaşının omuzlarında getirilip, musalla taşına konulduktan sonra, cenazenin Mehmet Akif'e ait olduğunu yaymak üzere fakültelere dağıldıklarını söyler (Tevetoğlu, 1951). Başka kaynaklarda da cenazenin tek atlı bir arabayla (Bumin, 1983: s. 41), dört adam tarafından getirilip musalla taşına konulduğundan bahsedilir (Songar, 1995: s. 14). Sonuç olarak döneme damgasını vuran en önemli şair ve fikir adamlarından biri olan Mehmet Akif Ersoy'un cenaze merasimi resmî bir ilgiden mahrum olarak gerçekleştirilmiştir (Ayvazoğlu, 2006: s. 246). Eşref Edip her türlü dışlamaya rağmen halkın gönlünde yer eden Akif'in; cenazesini, şu cümlelerle anlatır: "Tabut otomobilden çıkarılıyor. Çıplak, örtüsüz, yalnız tahtadan ibaret bir tabur! Talebeler büyük şairin tabutunu görünce hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Hele bazıları o kadar müteessir olmuşlardı ki tabutu kucaklıyorlardı (Yıldırım ve Özdemir, 2007: 37)." Namazdan sonra mezarlığa kadar tabutu omuzlarda götürülen bu büyük insan ve büyük Müslümanın na'sı, kefenin üzerine bayrak sarılarak ve "İstiklâl Marşı" okunarak kabrine konulmuştur. Kabri -bugün- Edirnekapısı'ndaki "Şehidlik" te "Mehmet Âkif Ersoy Meydanı"ndadır (Düzdağ, 2007: s. 13).

Yazmış olduğu şiirlerle gönüllere taht kuran; Çanakkale Şehitlerine ve İstiklal Marşı'yla her gün adeta yaşayan bir şairdir Mehmet Akif. Döneminde örnek bir insan olan şairin sanat duruşu ve Türk milletinin nabzını tutuşu onu yaşayan bir şiir, dimağlara haz veren bir şair yapmıştır. O, sanatı hem zevk alınan hem de ruhlara rahatsızlık vermeden bir şeyler hisset tiren, bir unsur haline getirmiştir. Dönemindeki birçok yazar-çizerden farklı olarak millî duygularla birlikte dinin içinden süzülerek gelen dini lirizmi, İslami duruş pozisyonunu şiirlerinde görmek mümkündür (Aytan, 2007: s. 43).

Mehmet Akif Ersoy, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ders vermiş bir darülfünun hocası, İslâmî ilimlere son derece vukufiyeti olan bir İslâm âlimi, Sıratı Müstakim Dergisi'ni çıkararak, yazılarıyla halkı aydınlatan bir mütefekkir, Milli Mücadele yıllarındaki vaazlarıyla, halk ayaklanmalarını yatıştırarak, birlik

ve beraberlik ruhunu halkın gönlünde yerleştirmiş manevî bir kahraman ve şiirleriyle de bu milletin gönlüne taht kurmuş bir ediptir (Yılmaz, 2007: s. 30).

Mehmet Akif Ersoy'un eserlerini aşağıdaki şekilde tasnif edilebilir (Düzdağ, 2007: s. 13)

Şiirleri: 1. Safahat Dışında Kalmış Şiirler; 2. Safahat.

Nesir yazıları: 1. Tefsirler; 2. Vaaz 3. Makaleler: 4 Tercümeleler: 5 Mektuplar

Mısır Apartmanı

Mısır Apartmanı'nın yapıldığı 1910 yılı hem Avrupa'da hem de Osmanlı'da hızlı nüfus artışı ve kentleşme olgusu çerçevesinde konut mimarisinde de büyük değişimlerin görüldüğü bir yıl olmuştur. 19. yüzyıl İstanbul'da özellikle levanten ve gayrimüslimlerin ağırlıkta olduğu ve genellikle Rum ve Ermeni mimarlara yaptırılan konutların olduğu Galata ve Beyoğlu (Pera) bölgesi, apartmanlaşmanın olduğu ve dönemin bilim, kültür ile sanat merkezlerindedir (Simmel, 2000: s. 167). Bu bölge Abdülaziz döneminde büyümeye başlar. İmparatorluğun son dönemlerinde toplumun üst sınıfları başta Beyoğlu olmak üzere Nişantaşı, Şişli ve Kadıköy yakasına yerleşmeye başlamıştır. İmparatorluğun son dönemlerinde Galata- Beyoğlu, Yeniköy, Tarabya, Moda ve Büyükkada İstanbul'un herhangi bir Batı kenti ile karşılaştırılabilecek tarzda yaşam sergileyen semtleri olmuşlardır (Kuban, 1998: s. 21-41). Beyoğlu'nun gelişim sürecine girmesinde rol sahibi etkenler arasında iki tanesi önem arz eder. Bunlardan birisi "su", diğeri de "reformlar"dır (Cezar, 1994: s. 2674). 1858'de kurulan Altıncı Daire-i Belediye, Beyoğlu'nu küçük bir Avrupa kenti olarak geliştirmeye çalışmış ve ilk iş olarak Galata surlarını yıktırılmıştır ve surlara ait hendekleri kapattırılmıştır (Dökmeci ve Çıracı, 1990: s. 32,58). Elçilikler, Levantenler, Rum, Ermeni ve Musevi azınlıklar Beyoğlu'nda İstanbul'un batılı anlamda ilk burjuvazisini oluşturarak dönemin Avrupa yaşam biçiminin tüm özelliklerini bölgeye taşımışlardır (Akın, 1998: s. 297,318). Tüm bunların yanı sıra; bölgedeki yolların genişletilmeleri ve kaplanmaları, İstiklal Caddesi ve yan sokakların gazla aydınlatılması, adlandırılması ve evlerin numaralandırılması, İstiklal Caddesi'nin genişletilmesi, bölgenin su sorununa yönelik çalışması Altıncı Daire'nin günümüz Beyoğlu'sun da hala korunan uygulamalarıdır.

Karaköy'ün etkin bir iş merkezi olması ve Beyoğlu'ndaki konut bölgesiyle ilişkisinin yoğunlaşması sonucunda Avrupa'nın ilk metrolarından biri burada 1871'de yapılmaya başlanmış 1874'de bitmiş ve tünel hizmete girmiştir. Londra ve New York'tan sonra dünyanın üçüncü ve en kısa tüneldir (Dökmeci ve Çıracı, 1990: s. 32). Bölgenin fiziksel değişimine bakıldığında, sıkışık ve yeşili az bir görünümde olduğu görülmektedir. İstiklal caddesi üzerindeki görkemli örnekler ve köşe yapıları dışında yan sokakların çoğu dar parselasyon üzerinde yükselen yapılardan oluşmaktadır (Akın, 1998: s. 297).

Avrupa'daki akımlardan etkilenerek tasarlanmış elçilik binaları, kiliseler, konaklar, mağazalar, oteller, lokantalar, kahveler ve eğlence yerleri gibi çok sayıda bina ile adeta modern bir Avrupa şehri görünümünü almıştır (Kuban,1970: s. 45-46). Bu görünümü almasına katkı sağlayan apartmanlardan biri olan Mısır Apartmanı Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa tarafından 1910 yılında Ermeni mimar Hovsep Aznavur'a kışlık konak olarak yaptırmıştır. İstiklal Caddesi, Tomtom Mahallesi'nde yer alan apartman 163 kapı numarasına sahiptir (Bayram - Turgut, 2021: s. 514). İstanbul'un ilk betonarme yapılarından olan Mısır Apartmanı'nın mimarı olan Aznavur Londra'dan babası ile İstanbul'a gelmiş, Yükseköğrenim için gittiği İtalya'da Roma Güzel Sanatlar Akademisinden "Valore" ödülünü alarak 1879'da İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da çok sayıda projeye imzasını atmıştır (İbişoğlu, 1994: s. 511). 18. Yüzyıl'da Batıda meydana gelen yeni teknikler, motifler, modeller, formlar ve kavramlar, Batıya açılmaya başlayan Osmanlı'da bunları tamamlayacak mimari gereksinimler ortaya çıkardı. Hassa mimarlar Ocağında yetişen mimarların yenilikler konusunda yeterli bilgileri olmayınca pek çok yabancı mimar İstanbul'a geldi (Batur, 1996: s. 110).

Aznavur'un imza apartmanlarından birisi olan Mısır Apartmanı (**Görsel 1**), Art Nouveau üslubunun en güzel örneklerinden birisidir. Art Nouveau akımının ortaya çıktığı yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş öncesi dönemine rastlar, ancak tüm olumsuzluklara rağmen Osmanlı toplumunda yeni bir üst kesim oluşmuş, buna bağlı olarak da bu nüfusun gereksinimlerinde büyük bir değişim gerçekleşmiştir (Batur, 1994: s. 327). Bu gereksinimlere cevap verebilecek olan Art Nouveau akımı sayesinde yeni yaşam alanları Avrupa kentleri görünümüne kavuşmuştur. Art Nouveau üslubunun ortaya çıkışı ile Osmanlı topraklarına girmesi eş zamanlı olmasına rağmen, oldukça olgun örnekler verilmiştir. Bunun sebeplerinden en önemlisi de II. Abdülhamid'in Alman kültürüne duyduğu ilgidir. Bu sayede Avrupalılar da durumu fırsata çevirerek kendi kültürlerini yayabilecekleri, üstelik bunun da padişah yoluyla daha kolay olabileceğinin farkına varmışlardır. Bu düşüncelerin sonunda Art Nouveau desenlerini içeren " Der Moderne Stil, Leipzig 1898"

(Modern Üslup) adlı albüm II. Abdülhamid'e ithaf edilmiştir. Bu desenlerin mimariye aktarımı ise 19. Yüzyılın ikinci yarısında, levanten ve Osmanlı üst tabakasının yerleşme bölgesi olan Beyoğlu (Pera) bölgesi olmuştur ki bir anlamda burası ilk uygulama alanı da diyebiliriz (İrepoğlu, 1990: s. 9-10). İstanbul'daki Art Nouveau'nun en iyi örneklerine Pera ve Galata'da rastlamaktayız. İstiklal caddesi üzerinde bu üslupta tasarlanmış veya dekorasyonu yapılmış en az elli kadar apartman bulunmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye'de görülen apartmanlaşma, öncelikle Pera (Beyoğlu) ve Galata'da karşımıza çıkar. Çoğu kâgir olan bu yapılar bina yapılabilecek dar bir araziden en geniş biçimde yararlanmak ve artan nüfus ile ekonomiyi karşılamak üzere yapılmıştır. Çoğunlukla giriş katı hariç, üç veya dört katlı, geniş bir caddeye, araziye veya meydana baktığı durumlarda eklemelerle beş kata çıktığı görülebilir. Bu nedenle de zengin malzeme ile süslenmiş girişler ve geniş büyük merdivenlerin yer almadığı görülür.

Görkemli maliyeti yüksek olan bu apartmanların İstanbul'daki örneklerinde Batı'daki uygulamalarından farklı olarak figürlü süsleme ye fazla yer verilmemiş olmasıdır. Bunun yerine genellikle bitkisel motifler tercih edilmiştir. İstanbul'daki Art Nouveau ile diğer Avrupa ülkelerindeki uygulamalar karşılaştırıldığında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. İstanbul'daki Art Nouveau Bizans ve Osmanlı mimarilerinden alınmış bezemeler, yerel mimari ve inşaat gelenekleri ile bütünleşmesi aradaki farkı oluşturan unsurlardır. Art Nouveau süslemelerinin genel olarak kullanıldıkları yere bakıldığında, dış cephede kapı ve pencere kasalarında, balkon parapetlerinde ve konsollarda yoğunluk kazandığı görülür. Kat süslemelerinde, kornişlerde, duvar köşelerini koruyan dikmelerde daha az görülür. İç mekânlarda ise özellikle merdiven trabzanlarında yoğunlaşır. Pencere tipinde de geleneksel dikdörtgen biçimi korunmuş, üslubun getirdiği yenilikler reddedilmiştir (Barillari – Godoli, 1997: s. 23, 30,136,137,162,184,204). Günümüzde sanat galerisi olarak kullanılan yapının bir kısmı özgünlüğünü korurken bir kısmı değiştirilmiştir. Örneğin, yapıya girildiğinde yer kaplamasından merdiven ve korkuluğuna, merdiven holündeki pencere nişlerine kadar olan bölümler özgünlüğünü korurken, sergi salonlarına girildiğinde karşımıza çıkan zemin kaplamaları terasların pencere ve yer kaplamaları günümüzün malzemeleri ile yeniden tasarlanmıştır.

Bu unsurların belirgin bir şekilde ortaya konulduğu Mısır Apartmanı Art Nouveau ile Birinci Ulusal Mimarlık akımından da izler taşımaktadır. 1905 yılında yapımına başlanmış 1910 yılında tamamlanmıştır. Beş katlı olan yapıya sonradan, dışardan fark edilmeyen teraslı iki kat daha ilave edilmiştir. Konak, Abbas Halim Paşa'nın ölümünden sonra apartmana çevrilmişti (Üsdiken, 1994: s. 448).

Apartmanın kuzeybatı yönündeki cephe İstiklal caddesine bakan ve ana giriş kapısının yer aldığı cephedir. Mısır Apartmanı'nın güneybatı cephesi yanındaki diğer yapılarla bitişik nizamda inşa edilmiş olup, diğer üç cephesi açıktır.

Kuzeybatı cephesi, simetrik bir cephe düzenine sahip olup, zemin ve birinci katta, ortada bir tane geniş, yanlarda ikişer tane dar olan beş açıklıklı pencere düzenine sahiptir. Girişi karşıdan bakıldığında sağ tarafta olan yapının zemin ve birinci kat taşları bosajlı olarak tasarlanmıştır. Birinci kat balkonları Fransız balkon şeklinde yapılmıştır. İkinci kattan başlayarak üçüncü ve dördüncü kat boyunca orta aks, çıkma yapar şekilde tasarlanmıştır. Bu çıkmaları taşıyan konsollar akantus yaprakları şeklinde olup birinci kat pencere aralarına kadar inmektedir. Buna benzer konsollar, Nişantaşı Teşvikiye Caddesindeki, Varol Apartmanı'nda da karşımıza çıkmaktadır.

İkinci kat pencereleri düz hatılı olup, Fransız balkonludur. Ancak tam ortadaki balkon Bursa kemerli, gömme balkon şeklinde tasarlanmıştır. Balkonlarda yer alan korkuluklar taş malzemeden yapılmış S ve C kıvrımları kullanılarak yapılmış kum saati şeklini anımsatmaktadır. Gömme balkonun içinde altı adet oldukça sade konsollar yer almaktadır. Her iki yandaki pencereler de düz hatılıdır (**Görsel 2**).

Üçüncü katta da yine tam ortadaki balkon Bursa kemerli gömme balkon şeklinde yapılmış olup, balkon korkulukları taş ve demir malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Balkonun içinde yine altı adet konsol bulunmaktadır, ancak buradaki konsollar ikinci kattakilere göre daha süslü olup, akantus yaprakları volütler ile S ve C kıvrımları kullanılmıştır. Bu katı ikinci kattan ayıran diğer bir özellikte gömme balkonun her iki yanındaki pencereler beşik kemer şeklinde yapılmıştır ve pencere aralarından ileriye taşkın olarak yapılmış akantustan uçları yuvarlatılmış dikdörtgen panolar sarkmaktadır. Bu panoların iki yanında da uçları püskülle sonlanan sarkıtlar yer almaktadır.

Dördüncü katta ise, sağ ve sol köşelerdeki pencereler beşik kemer şeklinde olup, üstünde dairesel şekilde yapılmış alınlıklar bulunmaktadır. Tam ortadaki balkonun da korkulukları taş malzemeden yapılmıştır.

Balkonda iki adet barok rozet, yanlarında akantus yaprakları ile birer tane kral tacını andıran akantus yapraklarından yapılmış süsleme öğeleri bulunmaktadır. Çatı katında da buna benzer süsleme unsurları yer almaktadır (**Görsel 3**).

Beşinci katın orta aksında, üç kemerli pencere düzeni uygulanmıştır. Burada dairesel bir alınlık ve mavi mozaikler ile bu bölüm cephede ön plana çıkarılmıştır. Üç kemerli pencerelerden ortadaki pencerenin balkonu çıkma yapmış olup, balkonu demir şebekelidir. Balkonda yine dördüncü kat balkonu ve çatı katındaki akantus yapraklarından müteşekkil, kral tacına benzer süsleme elemanları görülmektedir. Beşinci katın sağ ve sol köşelerine denk gelen bölümde neoklasik üslupta karşımıza çıkan üçgen alınlıklar kırık bir şekilde yapılmıştır (**Görsel 4**).

Çatıda ise dördüncü ve beşinci kat balkon şebekelerinde görülen kral taçlarını anımsatan girintili çıkıntılı süslemeler ve kartuşlar yer almaktadır. Bu süsleme unsurları ve çini mozaiği bize Art Nouveau üslubunun en başarılı sanatçılarından biri olan Gaudí'nin İspanya Barselona'daki eserlerinden olan Park Güell ve Casa Mila'yı hatırlatmaktadır ki her iki eserde de çini mozaik ve bu girintili çıkıntılı dalgalı görünüm ön plandadır.

Acara Sokağına bakan, kuzeydoğu cephesi de, bezeme özellikleri açısından kuzeybatı cephesinin devamı niteliğindedir. Bu cephede ise, caddeye bakan ve yapıya girişin sağlandığı cephenin devamı niteliğindedir. Farklı olarak ikinci normal kattan başlayıp dördüncü kata kadar devam eden cumba benzeri çıkıntılar bulunmaktadır. Türk evlerinde karşımıza çıkan cumbalardan farklı olarak burada Fransız balkonlar ile dönemin şartları içerisinde modernize edilmiştir. Bezeme açısından değerlendirdiğimizde balkon altlarındaki kıvrımlar ile bitkisel süsleme elemanları ana cephe ile aynı olmakla beraber bu cephe nispeten daha sade tutulmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Tarihe tanıklık etmiş olan Mısır Apartmanı pek çok açıdan değerlendirdiğimiz zaman paradigmal bir gerçeklik olarak ilk karşımıza çıkan yapı şeklinde değerlendirebiliriz. Şöyle ki; hem apartmanlaşmanın, Art Nouveau üslubunun, Beyoğlu bölgesinin kültürel düzeninin oluşumunda hem de Mehmet Akif Ersoy gibi dönemin fikir adamlarına ev sahipliği yapması açısından değerlendirip yorumlayabiliriz.

Mısır Apartmanı, adından da anlaşılacağı üzere Mısırlı bir prens tarafından yaptırılmış olsa da üslupsal açıdan değerlendirdiğimizde batılı unsurların hakim olduğu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı mimarisinde, çağdaş mimarlığın gelişmesine neden olan Art Nouveau Türkiye'de kendi unsurları ile beraber kullanılarak biçimsel bir zenginlik getirmiştir. Bunun sonucu olarak da Osmanlı, Batı Art Nouveau'sundan ayrılarak kendine özgü bir Art Nouveau yaratmıştır. Tıpkı Mehmet Akif Ersoy'un çağın ve Batı'nın getirdiği yenilikleri kullanarak, İslam'ın daha iyi yaşanması gerektiği kanaatini savunması gibi. Zira Batı'nın Sanayi devrimini, kendi dinlerini terk etmekle başardığını düşünen bazı aydınlara karşı Mehmet Akif Ersoy, Müslümanların dinini terk ederek değil daha iyi yaşayarak terakki edebileceklerini savunmuştur. Mehmet Akif Ersoy'un hayata veda ettiği Mısır Apartmanı ile Mehmet Akif, dönemlerinin aksine Batı'yı aynen alınmaması, kendi unsurları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği noktasında örtüşürler.

Günümüzde İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy'un 16 Haziran 1936 ile 27 Aralık 1936 tarihleri arasında hayatının son günlerini geçirdiği ve vefat ettiği Mısır Apartmanı'nın dördüncü katı restore edilerek bir anma evine dönüştürülmüştür. Ziyaretçilerin, Ersoy'un hayatına kendi gözleriyle tanık olabileceği önemli bir mekân olan bu bina, Mehmet Âkif Kütüphanesi, Belgesel Odası, Şiir Odası ve Sergi Salonu olmak üzere dört bölüm olarak tasarlanmıştır (İstanbul Mehmet Akif Ersoy Memorial House | Turkish Museums, t.y.).

Mısır Apartmanı İstanbul'un ilk apartmanlarından biri olmasından ötürü sanat tarihi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Zira ilk defa Batılı ülkelerde karşımıza çıkan apartmanlar İstanbul'da da karşılığını bulmuş, levantenlerin ve gayri Müslimlerin yoğun olarak yaşadığı Beyoğlu İstiklal Caddesi üzerinde inşa edilmeye başlanmış. Bunlardan biri olan Mısır Apartmanı, yapıldığı dönem itibarıyla hâkim olan üslup Art Nouveau olup, aynı olmasa da benzer özelliklerde yapılmış İstanbul'da çok sayıda eser mevcuttur. Birkaçından örnek vermek gerekirse, Taksim de inşa edilen Ragıp Paşa Apartmanı ile Vali Konağı Caddesi üzerinde, bitişik nizamda yapılmış olan Sümer – Marmara Apartmanlarını sayabiliriz. Her ikisi de tıpkı Mısır Apartmanı'nda olduğu gibi cepheleri simetrik olarak yapılmış olup, her cephede farklı pencere kemerleri, gömme ve Fransız balkonlar ile Art Nouveau üslubunun hâkim motifleri olan bitkisel motifler ağırlıktadır.

Mısır Apartmanı'nı Avrupa'daki çağdaşları ile karşılaştırdığımızda, Avrupa'daki örnekler göre oldukça sade tasarlanmış olduğunu söyleyebiliriz. Zira Avrupa'daki eserlerde sıklıkla gördüğümüz figürlü süslemeler Mısır Apartmanı'nda karşımıza çıkmaz. Ancak, bitkisel süslemeler farklı pencere düzenleri, gömme ve Fransız balkonlar açısından değerlendirdiğimizde Fransa Paris'teki 7. Bölge 29. Caddedeki Jules Lavirrotte'nin eseri (**Görsel 5**) ile karşılaştırdığımızda benzerlik gösterse de Mısır Apartmanı çok daha sade ve mütevazı olarak tasarlanmıştır. Yapının simetrik cephe düzeni ve çatı katındaki plastik unsurları andıran girintili çıkıntılı süslemeler ve çini pano ise Antoni Gaudí'nin Barselona'daki ünlü eserlerinden olan Güell parkı (**Görsel 6**) ile beraber pek çok eseri de benzerlik gösterir.

Sonuç olarak, Mısır Apartmanı, Batı'nın Art Nouveau üslubu ve bu üslubun öncüsü olan Gaudí'nin eserlerine gönderme yapmasının yanı sıra yapıdaki çıkmalar, bitkisel motiflerin ağırlıkta olması ve ulusal mimari öğelerini bünyesinde barındırması ile beraber Türk tarihinin en önemli şahsiyetlerinden birisi olan Mehmet Akif Ersoy başta olmak üzere çok sayıda ünlü isme ev sahipliği yapmasından dolayı İstiklal Caddesinin en önemli apartmanlarından birisi konumuna yükselmiştir. Bu özellikleriyle Mısır Apartmanı çok sayıda ilklerin yaşandığı ampirik bir eserdir şeklinde yorumlanabilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy'un Son İkametgâhı olan Mısır Apartmanı'nın Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akçay, M. (2020, 30 Ağustos). [Tweet]. Twitter. https://twitter.com/Meral_Akçay/status/1300388446897405956?t=Y8AEDeJlOeB_XFJlDpxVpw&s=19
- Akın, N. (1998). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Altınbaş, N. (2015). Milli Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı, İstiklal Marşı'nın Kabulü'nün 94. Yılı ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü, Ankara: TBMM Basımevi.
- Alyanak, Ç. (2018, 20 Aralık). Mehmet Akif Ersoy'un Mısır Apartmanı Günleri. Arkeolojik Haber. [https://www.google.com/imgres?imgurl=https://i.arkeolojikhaber.com/pool_file/2018/51/5841_misir-apartmani.jpg&imgrefurl=https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mehmet-akif-ersoyun-misir-apartmani-gunleri-18823/&tbid=Arh90ygKzgGYM&vet=1&docid=S_rMDMDmXLwarM&w=720&h=1064&source=s h/x/im](https://www.google.com/imgres?imgurl=https://i.arkeolojikh Haber.com/pool_file/2018/51/5841_misir-apartmani.jpg&imgrefurl=https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mehmet-akif-ersoyun-misir-apartmani-gunleri-18823/&tbid=Arh90ygKzgGYM&vet=1&docid=S_rMDMDmXLwarM&w=720&h=1064&source=s h/x/im)
- Armaoğlu, F. (1997). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914) (2. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu.
- Aytan, N. (2007). "Çanakkale Ruhuyla Yaşayan Muzdarip Şair: Akif," *Mehmet Akif Ersoy*, 42-45.
- Ayvazoğlu, B. (2006). 1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi (1. Basım). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Barillari, D., Godoli, E. (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi İç Mekanları* (Çeviren: Afife Batur), İstanbul: Yem Yayınları.
- Batur, A. (1994). Art Nouveau. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1, İstanbul, 327-328.
- Batur, A. (1996). Art Nouveau Mimarlığı ve İstanbul. *Mimari Akımlar*, 1, İstanbul, 94-117.
- Batur, A. (1996). Geç Dönem İstanbul'u. *Dünya Kenti İstanbul*, 154-175.
- Bayram, S., Turgut, D. (2021). İstanbul'daki Mısır, Ceylan ve No: XX Apartmanları: Plan ve Cephe Kurguları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 6 (2), 509-525.
- Birgül, M.F. (2013). Modern Olmayan Bir İslamcılık ve Nurettin Topçu Tefekkürü, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. (289-306) Zeytinburnu Belediyesi.

- Bumin, M. (1983). Mehmet Akif'in Cenazesi ile İlgili Bir Hatıra. *Türk Edebiyatı*, 113.
- Cezar, M. (1994). Ondokuzuncu Yüzyılda Beyoğlu Neden ve Nasıl Gelişti, XI. Türk Tarih Kongresi, (5-9 Eylül 1990), Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı, C.VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2673-2690.
- Cündioğlu, D. (2010). *Akife Dair* (4. Basım), İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çağın, S. (2010). Fikir Akımları Karşısında Mehmet Akif Ersoy. *Yeni Türk Edebiyatı*, 2, 69-81.
- Dökmeci V., Çıracı H. (1990). *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*. (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Dünyanın en gösterişli meydanı: Park Güell (t.y.). Ensonhaber.com. <https://www.ensonhaber.com/galeri/dunyanin-en-gosterisli-meydani-park-guell> (Erişim Tarihi: 17.05.2022)
- Düzdağ, M.E. (2007). "Mehmed Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri" *Mehmet Akif Ersoy*, 4-15.
- Düzdağ, M.E., (2004). *Mehmet Âkif Ersoy*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Düzdağ, M.E. (2015). *Mehmet Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meali*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Ersoy, M.A. (2013). *Safahat* (Düzenleyen: Ertuğrul Düzdağ), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fırat (İnci), N. (1999). XX. Yüzyıl Başlarında Görülen Osmanlı Mimarisi. *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, 10, 287-297.
- Gencer, B. (2013). Şeriatçılıktan Medeniyetçiliğe İslamcılık: Bir İslamcılık Tipolojisine Doğru, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. (47-68) Zeytinburnu Belediyesi.
- Gezi-Yorum. (2020, October 7). mısır-apartmanı.2 » Gezi yazısı planı rehberi örneği turları butik oteller. Gezi Yorumları | Gezi-yorum.Net. Retrieved March 30, 2022, from <https://www.gezi-yorum.net/istanbul-istiklal-caddesi/misir-apartmani-2/>
- Gülüser, A. (2010). *Mehmet Akif Ersoy'da Tanrı Problemi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- İbişoğlu, V. (1994). Mısır Apartmanı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1, İstanbul, 511.
- İrepoğlu, G. (1990). Sultan II. Abdülhamit Döneminde Yeni Bir Anlayış: Art Nouveau. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9, 3, 9-13.
- İstanbul Mehmet Akif Ersoy Memorial House | Turkish Museums. (t.y.). Turkish Museum. Retrieved March 30, 2022, from <https://turkishmuseums.com/museum/detail/22342-istanbul-mehmet-akif-ersoy-memorial-house/22342/4>
- Kara, İ. (1997). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi. I-III*, İstanbul.
- Koç, O. (2007). Bir Aile Reisi Olarak Mehmet Akif, *Mehmet Akif Ersoy*, 21-28.
- Kuban, D. (1970). İstanbul'un Tarihi Yapısı. *Mimarlık*, 7, İstanbul, 35-46.
- Kuban, D. (1998). *Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları* (1. Basım), İstanbul: Yem Yayınları.
- Kuran, A. (1984). Türk Mimarisinde Çeşitli Üsluplar Üzerine Görüşler. *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, 61-65.
- Mutlu, B. (1996). *Mimarlık Tarihi Ders Notları* (1. Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkez Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1985). Batılılaşma Sorunu. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 1, 134-138.
- Önder, M. (1986). İstiklal Savaşı Belgeleri. *Türk Edebiyatı*, 158, 34-41.
- Özçelik, M. (2007). Mehmet Akif'i Yetiştiren Çevre, *Mehmet Akif Ersoy*, 16-20.
- Özer, B. (1961). 19'uncu Yüzyılın Genel Nitelikleri ve Batı Mimarisinde Seçmecilik. *Mimarlık ve Sanat*, 3, 107-112.
- Simmel, G. (2000). Metropol ve Zihinsel Yaşam. (Derleyen: Aydoğan A.), *Şehir ve Cemiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Songar, A. (1995). İstiklal Marşımız ve Mehmet Akif. *Tarih ve Medeniyet*, 13.

Tansel F.A. (1991). *Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları

Tevetoğlu, F. (1951). *Ölümünün 15. Yılında Mehmet Akif*, 27 Aralık 1951.

Üsdiken, B. (1994). Mısır Apartmanı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5, 448-449.

Üstünipek, Ş. (2004). Batılılaşma Dönemi Mimarisi ve Beylerbeyi Sarayı. *Üsküdar Sempozyumu Kitabı*, 23-25 Mayıs. İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi, 361-368.

Wikipedia contributors (t.y.). Jules Lavirotte. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Lavirotte (Erişim Tarihi: 17.05.2022)

Yenişehirlioğlu, F. (1993). Sanatta Osmanlı İmparatorluğu Fransa Etkileşimi. *Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu Kitabı*, 17-18 Aralık, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 57-68.

Yıldırım, T. Özdemir, Ş. (2007). Mehmet Akif'in Çok Bilinmeyen Bir Röportajı, *Mehmet Akif Ersoy*, 35-41.

Yılmaz Ş. (2007). Bir Eğitimci Olarak Mehmet Akif, *Mehmet Akif Ersoy*, 35-41.

Görseller

Görsel 1: Mısır Apartmanı Genel Görünüm (Gezi-Yorum, 2020).

Görsel 2: Mısır Apartmanı birinci ve ikinci kat balkonları (Alyanak, 2018).

Görsel 3: Mısır Apartmanı üçüncü ve dördüncü kat balkonları (Alyanak, 2018).

Görşel 4: Mısır Apartmanı son kat (Akçay, 2020).

Görşel 5: Lavirotte Binası (wikipedia(17.05.2022))

Görsel 6: Park Güell (ensonhaber.com(17.05.2022))

Extended Abstract

There are some structures that hosted important figures who worked for peace and tranquility in society with their ideas and writings. One of these buildings is the Mısır apartment on Istiklal Street, where Mehmet Akif Ersoy, one of the most valuable figures of our National History, spent the last six months.

The poet of the National Anthem and II. Mehmet Akif, one of the leading representatives of the Islamic Union, one of the important currents of thought after the Second Constitutional Monarchy, was a person with a considerable experience in both Eastern and Western literature. Considering the period in which Mehmet Akif lived, the 18th and 19th centuries were a period of many problems, change and interaction, not only for the Ottoman Empire but also for world history. The concepts of Freedom and Nationalism, which Mehmet Akif Ersoy was influenced by, emerged with the French Revolution and the principles that formed the basis of modern political law began to spread to Europe, causing the political order and institutions to be interpreted in a brand new understanding.

In the 18th and 19th century Ottoman society, the socio-cultural phenomenon was at least as active as in Europe. With the signed Karlowitz (1699) and Pasarofca (1718) treaties, the Ottoman rule in Europe came to an end, causing it to lose its status as a great power. These treaties were not ordinary treaties that resulted in military defeats. It caused a change in Ottoman politics and worldview. As a result of this, the process of learning the innovations in the West began in the Ottoman Empire. The increase in relations with the West, especially with France, has also affected the social, economic, cultural and architectural fields. The orientation to the West, which started in the 18th century and continued throughout the 19th century, was called the "Westernization Movement".

Mehmet Akif is one of the representatives of the movement of ideas called Islamism and is one of the people most identified with this movement. Although Mehmet Akif has the ideology of Islamism, he did not hesitate to criticize the Islamic world with a harsh language. II. Meşrutiyet, one of the powerful currents of thought of the Constitutional Monarchy, is a worldview that Mehmet Akif frequently criticizes. He frequently criticizes the morality, aggression and cruelty of the West, revealing the contradiction between the West's aims and what it does and what it does. He deals with the subjects of "religion, philosophy, literature, law and science" in the weekly journal "Sırât-ı Müstakîm" (Sırât-ı Müstakîm), of which Mehmet Akif is the editor-in-chief and published on 27 August 1908. Almost all of his poems and writings have been published here.

Mehmet Akif, who has made many job changes, is first appointed as a civil servant in the Veterinary Department of the Ministry of Agriculture. While he was a civil servant for ten years, he also taught writing at Halkalı Agricultural School and literature at Dar'ül Fünun. After the Balkan War, he resigned from both positions. Mehmet Akif has endured with the nation

in the darkest days of our history and has become one of the unforgettable heroes of the years of the National Struggle. In his speeches, he stated at every opportunity that Muslims could not live as captives. He gave sermons in Fatih and Süleymaniye mosques to relieve sadness, invite the people to unity and give moral support to the army. In order to give morale to the soldiers fighting in Anatolia, cities and fronts, under the leadership of General Staff Chief İsmet Pasha, writing a National Anthem was brought to the agenda to strengthen the morale not only of the soldiers but also of the people.

There are also some structures that hosted important figures who worked for peace and tranquility in the society with their ideas and writings. One of these buildings is the Mısır apartment on Istiklal Street, where Mehmet Akif Ersoy, one of the most valuable figures of our National History, spent the last six months. The year 1910, when the Mısır Apartment was built, was a year in which great changes were seen in the housing architecture within the framework of rapid population growth and urbanization both in Europe and the Ottoman Empire. In 19th century Istanbul, Galata and Beyoğlu (Pera) regions, where mostly Levantines and non-Muslims were predominant and houses built by Greek and Armenian architects, were among the science, culture and art centers of the period. It has almost taken the appearance of a modern European city with many buildings such as embassy buildings, churches, mansions, shops, hotels, restaurants, coffee shops and entertainment venues designed by being influenced by the currents in Europe (Kuban, 1970: 45-46). Mısır Apartment, one of the apartments that contributed to its appearance, was built by the Egyptian Prince Abbas Halim Pasha in 1910 by the Armenian architect Hovsep Aznavur as a winter mansion. The apartment located in Istiklal Street, Tomtom Neighborhood, has 163 door number. Aznavur is the architect of the Mısır apartment, one of the first reinforced concrete structures of Istanbul. Mısır Apartment, one of the signature apartments of the architect, is one of the best examples of the Art Nouveau style. Mısır Apartment, in which these elements are clearly revealed, also bears traces of Art Nouveau and the First National Architecture movement. Its construction began in 1905 and was completed in 1910. Two more floors with terraces, which are invisible from the outside, were added later to the five-storey building. The mansion was converted into an apartment after the death of Abbas Halim Pasha.

As a result, Mehmet Akif Ersoy, one of the most important personalities of Turkish History, with the Mısır apartment, the Art Nouveau style of the West and the works of Gaudi, the pioneer of this style, as well as the protrusions in the building, the predominance of floral motifs and the national architectural elements. It has become one of the most important apartments of Istiklal Street, as it hosts many famous names, especially in the Istiklal Street.

Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Üretilen Mehmet Akif Ersoy Temalı Ürünlerin Sanatsal Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Artistic Properties of Mehmet Akif Ersoy Themed Products Produced in Mardin Maturation Institute

Fırat ALLAK¹
Serhat DURMAZ²

Araştırma Makalesi / *Research Article*
Geliş Tarihi / *Received*: 22.04.2022
Kabul Tarihi / *Accepted*: 29.05.2022
Doi: 10.48146/odusobiad.1106462

Atıf / Citation: Allak, F. ve Durmaz, S., (2022). "Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Üretilen Mehmet Akif Ersoy Temalı Ürünlerin Sanatsal Özelliklerinin Değerlendirilmesi" ODÜSOBİAD Özel Sayı 29-40, Doi: 10.48146/odusobiad.1106462

Öz

İstiklal Marşı'nın şairi ve II. Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkan önemli fikir akımlarından İttihad-ı İslam'ın önde gelen isimlerinden biri olan Mehmet Akif Ersoy, bir edebiyatçı ve şair olarak dönemin olanakları çerçevesinde hem Doğu hem Batı edebiyatlarına ait geniş sayılabilecek bilgi birikime sahiptir. Kurtuluş savaşının en umutsuz günlerinde milletimizin önünde aydınlık ufuklar açmış, o sırada Anadolu'da çeşitli beldelerde cami kürsülerinde verdiği vaazlarla umutsuzluğu dinimizin de reddettiğini halka anlatmaya çalışmıştır. Mehmet Akif Ersoy'un mlii mücadele ruhu ve fikirleri günümüzde etkisi hâlâ hissedilmektedir. Kendisinin Milli Mücadele Dönemi'ndeki etkin kurucu işlevi üzerine birçok kurum ve kuruluş tarafından çalışmalar ortaya koyulmaktadır. Bu kurumlardan biri de Mardin Olgunlaşma Enstitüsüdür. Bu çalışma, bahsi edilen enstitü bünyesinde faaliyet gösteren atölyelerde Mehmet Akif Ersoy temalı yapılan ürünlerin sanatsal özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Çalışmada farklı atölyelerde üretilen ürünler ele alınmıştır. Bunlar taş oyma, hat tezhip, gümüş-telkâri, nakış ve dekoratif sanatlar atölyesidir. Çalışmanın giriş bölümünden sonra Akif'in hayatı, kişiliği ve sanatına değindikten sonra bu önemli şahsiyet ile ilgili Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde yapılan ürünlere detaylı bir şekilde değinilmiştir. Değerlendirme bölümünde Sanat Tarihi disiplini çerçevesinde ürünlere kullanılan malzeme, teknik ve süsleme gibi özelliklerin açıklamasına değinilerek kısa bir sonuç ile çalışma bitirilmiştir.

Anahtar Kelimeler Mehmet Akif Ersoy, Milli Şair, Gümüş-Telkâri, Taş İşleme, Nakış.

Abstract:

*The poet of the National Anthem and II. Mehmet Akif Ersoy, one of the leading figures of the Islamic Union, one of the important currents of thought that emerged after the Second Constitutional Monarchy, as a man of letters and poets, has a vast knowledge of both Eastern and Western literatures within the framework of the possibilities of the period. In the most hopeless days of the War of Independence, he opened up bright horizons in front of our nation, and tried to explain to the people that our religion also rejected hopelessness with the sermons he gave at mosque platforms in various towns in Anatolia at that time. Mehmet Akif Ersoy's national struggle spirit and ideas are still felt today. Many institutions and organizations have been working on his effective founding function in the National Struggle Period. One of these institutions is Mardin Maturation Institute. This study was carried out in the form of introducing and evaluating the artistic features of the products made with the theme of Mehmet Akif Ersoy in the workshops operating within the aforementioned institute. In the study, the products produced in different workshops were discussed. These are stone carving, calligraphy illumination, silver filigree, embroidery and decorative arts workshops. After mentioning Akif's life, personality and art after the introduction, the products made in Mardin Maturation Institute about this important figure are mentioned in detail. In the evaluation section, the study was concluded with a brief conclusion by referring to the explanation of the features such as materials, techniques and ornaments used in the products within the framework of the Art History discipline.***Keywords** Mehmet Akif Ersoy, National Poet, Silver -Filigree, Stone Decoration, Embroidery.

¹ Sorumlu Yazar; Doktorant, Van YYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, firadallak@gmail.com, ORCID ID: 000- 0002- 1502-2355

² Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Mardin Olgunlaşma Enstitüsü, srhtdrmz4734@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7423-071X

Giriş

Mehmet Akif, Aralık 1973'te İstanbul'un Fatih semtinin Sarıgül Mahallesi'nde dünyaya geldi. Babası Tahir Efendi oğluna ebced hesabıyla doğum tarihini gösteren "Ragıyf" ismini verdi. Ancak, alışılmamış olan bu sözcük çevresindeki kişilerin "Akif" şeklinde söyleyiş ederken, babası Ragıyf ismini kullanmakta idi (Okay ve Düzdağ, 2003, s. 432).

Akif II. Abdülhamit zamanı, I. ve II. Meşrutiyet'in ilanı, İttihat ve Terakki Cemiyetinin kurulması ve iktidara kadar gelmesi, Osmanlı Devleti'nin dağılması, Balkan harbi, I. Dünya Harbi, Sevr Barış Antlaşması, Mondros Ateşkes Antlaşması, Milli Mücadele, Lozan Antlaşması, Cumhuriyetin ilanı, batılılaşma ve modernleşme çabaları gibi mühim hadiselerle şahit olmuş kısmen de olsa bu olaylara yön verenler arasında yer almıştı.

Akif; düşünce, siyaset, kültür ve edebiyat dünyasında 1908 yılından itibaren görünmeye başlamıştır. Şair, yazar eğitimci, gazeteci, veteriner- hekim ve milletvekili olan bu önemli kişilik, ortaya koyduğu düşünce ve fikirleriyle İslam ve Türk dünyasında müşahede ettiği hakikati ifade etmek ve bu hakikatin iyiye inkılap etmesine sağlayabilmeyi amaçlamıştır.

Türk topraklarında ortaya çıkması nedeniyle Türk halkının psikolojisini şekillendiren, vatan bilincini oluşturan ve daha sonra çizilecek olan Misak-ı Milli'nin kapısını aralayan Çanakkale Savaşı, Milli Mücadele için bir referans oldu. Bu durum Akif tarafından "Çanakkale Şehitlerine" adlı eserini yazmasına etki ettiği anlaşılmaktadır. Mehmet Akif'in Milli Mücadele Dönemi'ndeki en mühim adanmışlıklarından biri de İstiklal Marşı'nı yazması idi. Marş, olağanüstü dönemde kaleme alınan, milletin ve ordunun içinde bulunduğu kaosta umudu, cesareti ve imanı aşılacaktır. Mehmet Akif, "İstiklal mücadelesi; sadece cephede değil, fikir adamlarının kaleme aldığı satırlarda veya şairlerin mısralarında da verilmiştir" sözü bağlamında cephe gerisindeki aydın ve yazarların adanmışlığının önemine de değinmektedir.

Mehmet Akif Ersoy'un fikirleri ile düşünce yapısı, bağımsızlık fikri ve ortaya koyduğu eserleriyle yaşadığı dönemde ve kendinden sonraki dönemde de adından sıkça söz ettirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından 2021 yılı Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı yılı olarak ilan edilmesi, ülke olarak Akif'e verilen değeri açık bir şekilde göstermektedir. Günümüzde bu önemli şahsiyetin hayatı, fikirleri ve eserleri üzerinde birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalardan biri Mardin Olgunlaşma Enstitüsü bünyesinde faaliyet gösteren atölyelerde söz konusu tarihi şahsiyet ile ilgili üretilen ürünlerdir. Çalışmanın amacı, bahsi edilen enstitüde üretilen Mehmet Akif Ersoy temalı ürünlerin sanatsal özelliklerine değinip ülkemize mal olmuş değerli fikir adamının bağımsızlık mücadelesini, azmini, vatana olan sevgisini her zaman zihinlerde canlı tutarak gelecek kuşaklara aktarmaktır.

Mehmet Akif'in Hayatı ve Kişiliği

Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşamış, Türk edebiyatı tarihimizde hayatı, kişiliği ve eserleri incelendiğinde fikirleri, inancı ve yaşamış olduğu bütün zorluklara rağmen mücadelecilik ruhuyla ayakta durmuş aydın bir kişiliktir.

Mehmet Akif Ersoy, 22 Kasım - 20 Aralık 1873 senesinde İstanbul'un Fatih semtinin Sarıgül Mahallesi'nde, ailesinin sahip olduğu bir evde doğmuştur. Tahir Efendi oğluna ebced hesabıyla doğum yılını gösteren "Ragıyf" ismini vermiş fakat alışılmamış olan bu sözcük, çevredeki halk tarafından "Akif" şeklinde değiştirilerek kullanılmıştır. Sadece babası, vefatına kadar "Ragıyf" adını telaffuz etmiştir (Düzdağ, 1988, s. 17).

İstanbul'un Fatih semtinde günümüzde Vatan Caddesi olarak bilinen muhitte Sarıgül Mahallesi'nde dünyaya gelen Akif Aralık 1873'te 63 yaşında aramızdan ayrıldı (27 Aralık 1936). Akif'in babası Tahir Efendi, Fatih Medresesi'nde öğretmendi. (1826-1888) ve II. Mahmut zamanında Balkanlar'dan, Kosova kentinden İstanbul'a göç etmiş bir ailenin ferdidir. Annesi Şerife Hanım ise (1836-1926) Orta Asya'dan (Özbekistan/Buhara) önce Tokat'a, oradan sonra İstanbul'a gelip yerleşen bir ailedendir. Dolayısıyla Akif'in ailesi Türk-İslam dünyasının uzak doğusunun ve batısının birleştiği bir noktada yer almaktaydı. Mehmet Akif'in Balkanlar'da (Rumeli'de) yaşanan sıkıntılara yönelik ilgisi ile Orta Asyalı ve Rusyalı fikir ve politika öncülerine gösterdiği ilginin temelinde kendi ailesinin yapısı etkendi. Dört yaşlarında mahalle mektebinde eğitime başlayan Mehmet Akif (1877), yedi yaşlarında Emir Buhari İlkokuluna (1879), dokuz yaşlarında Rüştüye (1882), on iki yaşlarında Mektebi Mülkiye'nin lise tarafına (1885), on dört yaşında aynı okulun yüksek bölümüne kaydını yaptı (1887). Bir sene sonrasında babası Tahir Efendi'nin ölümü (1888) ve ailesinin maddi yetersizlikleri nedeniyle, Yenice'de açılan Veterinerlik Fakültesine geçişini yaptı. Bu fakülteden yirmili yaşlarda mezun oldu (1893). Mezuniyetinden sonra "mübarek belde" olarak nitelendirdiği Edirne kentinde göreve başlamış oldu (1894). Akif'i 1896 yazından sonra Halep, Şam ve Adana şehirlerinde görmekteyiz. 1905 yılında Ziraat Orman ve Madenler Bakanlığı bünyesinde müfettiş muavinliği ve Halkalıda Ziraat Lisesi kompozisyon muallimliği (1906) yaptı. Edirne'deyken bütün Balkanlar kentlerini, Şam ve Adana'da olduğu esnada da bazı Orta Doğu şehirlerini gezme görme fırsatı oldu. Görevinden kaynaklı olarak doğrudan insan ve toplumla yüz yüze münakaşa halindeydi. İnsanî ve halksal

her problem onu ilgilendirmekteydi. “Adam aldırma da geç git.” diyemeyen bir vebal bilinciyle hür yaşardı (Turinay, 2021, s. 6).

Ömrünü Türk milletinin bekası ve İslam inancına harcayan Akif, örnek kişiliğiyle birçok sanatçıya ilham olmuş önemli bir şahsiyettir.

Akif'in kişiliğini oluşturan en önemli husus, İslâm dininin çerçevesini oluşturduğu idealize edilmiş insandır. Fazilet, doğruluk, güvenilirlik, dostluk, kardeşlik, vefa, merhamet gibi kavramlar, Akif'in kişiliğinde birleşmiş özelliklerdir. Bunların zıddı olarak yalandan, riyadan, kibirden, dedikodudan, ikiyüzlülükten, cimrilikten nefret etmiş; İslam dininin yasakladığı kötü özelliklerden de olabildiğince uzak durmuştur. Akif'e göre ideal insan, Kur'an ve hadis ışığında iyi hasletleri bünyesinde barındıran merhametli kişidir. Bunu kendi hayatında tatbik ettiği gibi yazdığı eserlere de yansıtmıştır (Taştan, 2022, s. 23).

Vefatından sonra dahi birçok şair, yazar ve fikir adamlarına müstesna kişiliğiyle rol model olmuş olan Akif, azmi ve cesaretiyle zulme ve haksızlığı da başkaldırmıştır.

Mehmet Akif'in Sanatı, Poetikası ve İstiklâl Marşı

Türk edebiyatında herhangi bir topluluk içerisinde yer almayan Akif, Türk-İslam dünyasının içerisinde bulunduğu vaziyeti, sosyal ve kültürel buhranı eserlerine yansıtarak çözüm aramaya çalışan idealist bir şairdir.

Siyasi bakımından ümmetçi olmasına rağmen, hisleri yönünden “halkçı” ve “milliyetçi” olan Mehmet Akif, bu karakteri ile edebi yaşamının ikinci ve üçüncü devirlerinde Mehmet Emin gibi önümüze kelime yerindeyse “sosyal hizmet yanlısı” bir şair olarak çıkar. Akif'in, sanatını sosyal hizmete ağırlık olarak göstermesi elbette ki edebiyat anlayışından kaynaklanmaktadır. Ona göre edebiyat, “halkın manevî ve ahlakî taliminde en çok etkisi olabilen müesseseye” dir. Bundan ötürü sanat için sanat yapmak yersiz kalır. Yine şaire göre, “her edebiyatın ait olduğu bir ülkesi vardır, her edebiyat yöreseldir” ve “her memleketin büyük halk kitlesine” seslenir. İslâm coğrafyasının geri kalmasının nedenlerinden biri, bu ülkelerdeki edebiyatların halka değil, yalnız aydınlara hitap etmesi olarak görülmektedir. Halk için ve halkın hayatını veren bir edebiyat oluşturmak, Akif'in edebi eserlerinin en kalın ve vazgeçilmez çizgisidir. İstanbul şehrinin yoksul semtlerinin yaşamını, fakirliklerini, sıkıntılarını tam bir gerçeklikle göz önüne seren Akif, şiirlerinde güçlü bir gözleme yer vermiştir. Esinlenmeye inanmayan şairin en büyük dayanak olarak gösterdiği olgu kendi gözlemleridir. Onun güçlü gözlemi, büyük bir tasvir ve hikayeleştirme yeteneğinin yanı sıra konuşma dilinin bütün dinamikliğini taşıyan bir üslubunu da eklemekte fayda vardır. Ancak Akif'in dili bir bütün olarak karşımıza çıkmaz. Betimlemelerinin dışında kalmış birçok eserinde dil, konuşma dilinden ayrılmaktadır. Osmanlı Türkçesinin hudutları içinde yer alır. Şiirin ciddi bir uğraş olduğuna inanan Akif'te, titiz bir işçilik ve güçlü bir kompozisyon göze çarpmaktadır. Vezin olarak daima aruz ölçüsünü tercih eden Akif, hece vezni hiçbir zaman kullanmadığı anlaşılmaktadır. Nazım şekilleri konusunda ise Divan şiirinin biçimlerini tercih etmektedir ve bunlar içinde sıkça mesnevi nazım şeklini kullanmıştır (Akyüz, 2016, s. 139).

Mehmet Akif, toplumu alakadar eden konuları ele alan bir şairdir. İçinde yaşadığı toplumun sorunları onu çok ilgilendirirdi ve bunu şiirinin konusu haline getirirdi. Ancak o, bunları yaparken çareler de önerirdi. Ona göre öz din ile ilmin birleşmesi demektir. İslâm'ın hurafeyle boğulan yapısından kurtarılacak en temiz haline dönmesini arzulayan Akif, burada batı ilmi ve fennini de kullanmayı istemektedir. Batı'yı körü körüne kabul etmek veya tümüyle reddetmek şeklindeki eğilimleri dışında olan bu davranış, dönemi için yol göstericidir ve gerçekçi olarak karşılır. İslâm'ın özünün batınının fenniyle birleşmesi onun devrine sunmuş olduğu medeniyet görüşüdür. Ancak o, gerçekçilik ile halkın daha basit meseleleriyle de ilgilenmiştir. Sokaklar, insanlar, aileler, kadınlar, çocuklar, sorunlarıyla Akif'in şiirlerinde kendilerine yer bulmuşlardır (Argunşah, 2014, s. 224).

Akif'in poetikası, 1912 yılında Sebilürreşad dergisi içerisinde yayımlanan “Şiir Nasıl Olmalı?” adlı yazıdan okunabilmektedir. Bu metin, Sebilürreşad dergisinin her çıkan sayısında “Tefsir-i Şerif” başlığında Mehmet Akif kalemiyle yayımlanmış seri metinlerden biridir. Yazıda Akif, şiir anlayışını Kur'an-ı Kerim'e, bilhassa de Şuara suresine dayandırmaktadır. Şuara suresinin 224 ila 227. ayetlerini yorumlamaktadır. Önce ayetlerin orijinalini, sonra anlamını verir. Akif'in yorumu şu şekildedir: “Şairlerin arkasından ancak sapıklar gitmektedir. Görmüyor musun ki onlar her vadiye dolaşmaktadır. Hem yapmadıkları şeyleri söylerler. Yalnız, iman ederek salih amellerde bulunanlarla Allah'ı sürekli hatırlayanlar, bir de zulme karşı çıkanlar için söylenecek bir şey yoktur. Zulmedenler de nasıl bir akıbete uğrayacaklarını anlayacaklardır.” Akif, bu anlamı verdikten sonra “Millele musibet şairler” adlı bir başlık atar ve kısaca şunlardan bahseder: Gerçekten, her vadinin içine dalıp çıkan, yalancılıktan başka sanat sermayesine sahip olmayan, işleyeceği konular bittiğinde ötekine saldıran, herkesin özel durumlarını ortaya dökmek için dilini maymuncuk şeklinde kullanan; bir mazmun, bir kafiye uğruna bin gerçeği, bin hikmeti kurban edebilen, bir nüktenin hatırı için akla hayale sığmayan rezaletlere kucak açan bu serserilerin etrafında daima bir sürü kopuk dolaşır ki bunlar o saçmalıkları nimet sayar gibi kabul ederler ve gezdikleri her yere saçıp durmaktadırlar.

"İşte gerek bu nitelikteki şairler gerekse onların yordakçıları, bağlı oldukları millet için birer musibetten farkları yoktur. Bunların çok olması, toplumsal çöküşün en sağlam delilidir" (Şimşek, 2015, s. 111).

Mehmet Akif Ersoy adının geçtiği her yerde aklımıza ilk gelen İstiklâl Marşı'dır. Türk milletinin bağımsız mücadelesinin simgesi, Kurtuluş Savaşı'nın önemini dile getiren İstiklâl Marşı, Batı sömürgeciliğine karşı milletin haklı direnişidir.

Anadolu'da kentlerde ve cephelerde yer alan, bilhassa askerlere moral vermek için büyük emek sarf eden İrşat Heyeti üyeleri, Genel Kurmay Başkanı İsmet Paşa ile Batı Cephesinde görüşerek, halkın ve askerlerin maneviyatını güçlendirmek için bir milli marşın yazılması hususunu görüşmüşlerdi. Aynı zamanda, yeni kurulmuş olan Ankara Hükümeti'nin de gelişen dış ilişkileri ve diplomasi ile beraber bir milli marşa duyulan gereksinimi güçlendiriyordu. Hükümetteki üyeleri ziyaret eden Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa, İrşat Heyeti'nden gelen bu talebi iletir, milli heyecanı canlı tutacak, Fransızların Marseyz Marşı'na benzer bir milli marş kaleme alınmasını, ordu adına hükümetten talep etmiştir. Bu talebi ve genel ihtiyacı değerlendiren Eğitim Bakanlığı da İstiklal Marşı'nın kaleme alınması için çalışmanın başında bahsedilen Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde ilan edilen yarışmaya başlamışlardır. 1 Mart 1921 gününde başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Meclis görüşmelerinde İstiklal Marşı ayrıntılı olarak tartışılmıştı. Verilen teklifin oylamayla kabul görmesi üzerine, Hamdullah Suphi Bey, İstiklal Marşı'nı okumak için kürsüye çıkar: Mehmet Akif'ten şiiri yazmasını kendisinin istediğini dile getirerek, şairin ikramiye sebebiyle yarışmaya katılmak istemediğini ancak görüşmeler sonucunda Mehmet Akif'i ikna ettiklerini, elemelerden geçen son altı şiirle birlikte Akif'in şiirini Meclis'in seçimine sunduklarını ifade eder. Sonrasında, İstiklal Marşı'yı kürsüden okur (Altınbaş, 2015, s. 27-29).

12 Mart'ta meclistekilerin ayakta dinlemiş olduğu İstiklâl Marşının resmi olarak kabul edilmesi Mecliste gerçekleşmiştir. İstiklâl Marşı'nın okunduğu gün arkadaşı Hasan Basri Çantay'ın paltosunu istiare alacak kadar maddi durumu yetersiz olan bu tarihi şahsiyet, verilen mükafatı çocuk ve kadınlara mesleği öğreten Darül Mesai isimli hayır kurumuna bağışlamıştır. İstiklâl Marşı için "Bu marş milletin öz malıdır ve benden çıkmıştır ve şiir olarak bir kıymeti yoktur ancak tarihi değeri vardır" diyen şair, yedi eserden meydana gelen şiir kitabı Safahat'a İstiklâl Marşı'na yer vermemiştir (Turinay, 2021, s. 12).

İstiklâl Marşı, milletimizin bağımsızlık mücadelesinde birlik ve beraberliğin, kahramanlık ve fedakarlığın mısrala dökülmüş halidir. İmkansızlıklar içerisinde büyük umutlar ve adanmayla milletimizin bağımsızlık destanı olan bu marş, istikbalimizin teminatı niteliğindedir.

Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Mehmet Akif Ersoy Temalı Üretilen Örnekler

Örnek 1: Ürün Adı: Mehmet Akif Ersoy Portresi Tezyini Yorumu Tablosu **Ürün No:** TZ01521/ **Görsel No:** 1-2 / **Alan Adı:** El Sanatları Teknolojisi – Dekoratif Sanatlar (Hat – Tezhip) / **Ürün Tekniği:** Kahve, çay, sulu boya ve tezhip tekniği / **Tasarımcısı- Ustası:** Mehmet Akbaş, Hasan Aydoğan, Ercan Cangir, Kamuran Bilgiç **Tanımı:** 90cm x 60 cm ölçülerinde yapılan tablo, paspartu kâğıt üzerine kahve, çay, akrilik boya ve sulu boya kullanılarak oluşturulmuştur. Tablonun merkezine sulu boya tekniği ile Mehmet Akif Ersoy'un portesi yapılmıştır. Portrenin alt tarafına hilal yapılarak portre ile birleştirilmiştir. Yıldız yerine Akif'in portresi yapılarak şair yıldızla benzetilmiştir. Hilalin ortasına Arapça harflerle İstiklal Marşı'nın ilk kıtasına yer verilerek vurgulanmaya çalışılmıştır. Hilalin üzerine belirli aralıklarla penç motifi işlenmiş, penç motifinin araları da bitkisel süslemeler ile hareketlendirilmiştir. Hilalin merkezine çınar yaprağı yapılmıştır. Çınar yaprağı ile Mehmet Akif'in ülkesine olan sevgisi, aşkı dile getirilemeye çalışılmıştır. Hilalin üzerine yapılan motiflerin hazan mevsimini andıran renklerle yapılması, şairin aramızdan ayrılışının hüznünü ortaya koymaktadır. Tablonun sol tarafına, mavi zemin üzerine, halkâri bordür yapılarak buraya Rumilerin olduğu bitkisel süslemelerle çalışma hareketlendirilmiştir.

Görsel 1-2: Mehmet Akif Ersoy tablosunun genel görünümü ve detayı (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 2: Ürün Adı: Mehmet Akif Ersoy Rölyef Tablosu / **Ürün No:** EL03617 / **Görsel No:** 3 / **Alan Adı:** El Sanatları Teknolojisi- El ve Makina Nakışları **Ürün Tekniği:** Kâğıt rölyef / **Tasarımcısı- Ustası:** Fazilet Çalhan

Tanımı: 70x50 cm ölçülerinde yapılan tablo, üç boyutlu rölyef tekniği ile yapılmıştır. Tabloda renkli resim, mukavva karton, silikon, boya kalemleri, çerçeve ve vernik kullanılmıştır. Tabloya uygulanan teknik kâğıt rölyef tekniğidir. Kâğıt rölyef, çalışmaların yapım tekniği olarak icra edilen sanatsal çalışmadır. Belirlenen sanat ürünlerin uzak veya yakın modellerin kesilip üst üste yapıştırılmasıyla oluşturulmaktadır. Tablonun merkezine Akif'in portresi yerleştirilerek arka zeminde Türk Bayrağı resmedilmiştir. Hilalin içine "Bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor!" yazılmıştır. Dizede yer alan "hilâl" sözcüğüyle bayrağımız ve İslam dini kast edilmiştir. "Güneş" sözcüğü ise Türk askerini temsil etmektedir. Hilâlin yani bayrağımızın ve İslam dininin yücelmesi için güneşin batması, askerlerin şehadete ermesi ile mümkün olacağı bize anlatmaktadır.

Görsel 3: Mehmet Akif Ersoy rölyef tablosu (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 3: Ürün Adı: Akif'in Kaleminden adlı çalışma / **Ürün No:** KY33221 / **Görsel No:** 4-5 / **Alan Adı:** Mobilya ve İç Mekan Tasarım (Sedef Kakma), Takı İmalatı **Ürün Tekniği:** Sedef kakma, Telkari, kıl testere kesimi, mine (soğuk bombeleme) / **Tasarımcısı- Ustası:** Aday Gürkan, Deniz Çaltek, Leyla Yıldan, Zekeriya Güler, Hasan Aydoğan, Ercan Cangir, Ahmet Arpa, Zehra Kalkan, Muhammet Çuha

Tanımı: Bu çalışmada Mardin'in önde gelen sanatlarından gümüş telkâri işlemciliği ile birlikte takı teknolojisinde kullanılan mine tekniği ve Osmanlı'nın Klasik Çağı'nda doruk noktaya ulaşan, ahşap platforma uygulanan sedef kakma sanatıyla Mehmet Akif Ersoy'un çalışması oluşturulmuştur. Şairin masasında; hokkası, kalemi, bayrağı temsil eden ay yıldız sembolü ve "Korkma" yazısına yer verilmiştir.

Hokkası, korkma yazısı ve kalemin yerleştirildiği yuvası kıl testere kesimiyle yapılmıştır. Masada yer alan Akif'in kalemi ve ay yıldız ise telkâri tekniği ile oluşturulmuştur.

Akif'in masasındaki hokkanın devrilmesi, onun şairlik yönünün ve bağımsızlık düşüncesinin güçlenip fikirlerinin taşıdığı ve dökülmeye başladığını tematize eder. Dökülen mürekkebin akan su gibi yayılması ve üç havuz oluşturması Mardin'in medreselerinde görülen çeşme mimarisinin özelliklerini barındırır. İlk havuz doğumu, ikinci havuz yaşamı ve son havuz Akif'in aramızda olmamasına rağmen eserlerinin ve İstiklal Marşı'nın ilk dizesindeki "Korkma" nidasıyla onun sanatının bâki olduğunu sonsuzluk simgesiyle tasvir edilmiştir. Onun kalemi yaşadığı döneme binaen tüy şeklinde ve telkâri işlemeyle oluşturulmuştur. Masasının ön yüzündeki sedef ve tel kakmalar ile suyolu motifi oluşumları yaşam havuzundaki akışı, hareketliliği sembolize eder.

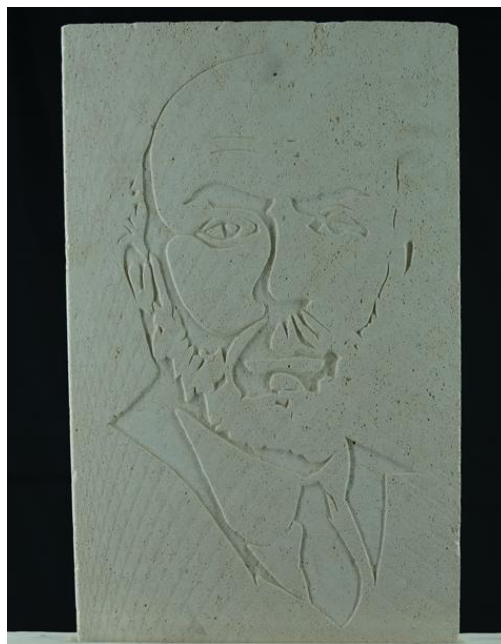
Türkiye'yi temsil eden bayraktaki ay ve yıldızın gölgelerinin mürekkebe yansımaları; Akif'in şahsı ve eserlerinin ülkemizle birlik ve bütünlük içinde olduğunu göstermektedir.

Görsel 4-5: Akif'in Kaleminden adlı çalışmanın genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 4: Ürün Adı: Mehmet Akif Ersoy portresinin taştan kabartması / **Ürün No:** İT- Yapı07922 / **Görsel No:** 6 / **Alan Adı:** İnşaat Teknolojisi- Yapı İç Mekân Dekorasyon Taş Oyma / **Ürün Tekniği:** Kabartma / **Tasarımcısı- Ustası:** Muhammet Çuha, Aydın Nas

Tanımı: 50x30 cm ölçülerinde ve 3 cm kalınlığında yapılan ürün, nahit taşından üretilmiştir. Ürün Mehmet Akif Ersoy portresi esas alınarak kabartma tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Görsel 5: Mehmet Akif Ersoy portresinin taştan kabartması (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 5: Ürün Adı: Mehmet Akif Ersoy ve Yunus Emre Portre Tablosu / **Ürün No:** KY4322/ **Görsel No:** 7 / **Alan Adı:** Takı İmalatı / **Ürün Tekniği:** Kıl testere kesimi/ **Tasarımcısı- Ustası:** Ahmet Arpa, Aday Gürkan, İbrahim Cırık

Tanımı: Bu tablo, Cumhurbaşkanlığına 2021 Senesi Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Yılı ile Yunus Emre ve Türkçe Yılı ilan etmesi hasebiyle Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde düzenlenen etkinlik kapsamında üretilmiştir. 70x40 cm ölçülerinde yapılan tablo, bakır malzemeye kıl testere kesimi sonucu oluşturulmuştur. Tabloda hayat ağacı üzerinde Yunus Emre ve Mehmet Akif Ersoy portreleri işlenmiştir. Ağacın dallarında ay ve yıldız sembollerine yer verilmiştir. Ağacın dallarında ay ve yıldızın olması, Akif ve Yunus'un fikirlerinin yeşermeye başladığı, meyve verdiğini anlatmak amacıyla yapılmıştır.

Görsel 7: Mehmet Akif Ersoy ve Yunus Emre portre tablosunun genel görünümü (Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 6: Ürün Adı: Kasnak Üzeri Nakış İşlemeli Mehmet Akif Ersoy Çalışması / **Ürün No:** EL33321 / **Görsel No:** 8 / **Alan Adı:** El Sanatları Teknolojisi – El ve Makine Nakışı / **Ürün Tekniği:** Tel Sarma, çin iğnesi, basit nakış tekniği / **Tasarımcısı- Ustası:** Ahmet Arpa, Ezgi Şentürk, Sibel Çakır

Tanımı: 40 cm çapında bir kasnakta saten kumaş üzerine tel sarma, çin iğnesi ve basit nakış teknikleriyle üretilen çalışma, Cumhurbaşkanlığına 2021 senesi Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Yılı hasebiyle yapılan etkinlikler kapsamında üretilmiştir. Çalışmanın merkezine Akif'in portresi yerleştirilmiş, onun üzerinde güneş yapılmıştır. Akif'in fikirlerinin birbirinden değerli olduğu ve ışık gibi etrafa saçılarak içimizi ısıttığı anlatılmak istenmiştir. Portrenin alt tarafına İstiklal Marşı'ndan "Bastığın yerleri toprak diye geçme, tanı!" nidasıyla her gün bastığımız toprağın sıradan bir toprak olmadığını ve çok ağır bedeller ödenerek kazanıldığı vurgusu yapılmaktadır.

Görsel 8: Kasnak üzeri nakış işlemeli Akif portresinin genel görünümü
(Mardin Olgunlaşma Enst. Arşivi)

Örnek 7: Ürün Adı: Mehmet Akif Ersoy Kolaj Çalışması Tablosu / **Ürün No:** EL33321 / **Görsel No:** 9 / **Alan Adı:** Sanat ve Tasarım – Dekoratif El Sanatları / **Ürün Tekniği:** Kolaj tekniği / **Tasarımcısı- Ustası:** Ercan Cangir, Ahmet Arpa

Tanımı: 100x70 cm ölçülerinde yapılan tablo, tuval üzerine kâğıt parçalarının kolaj tekniğiyle oluşturulmuştur. Tabloda, Mehmet Akif Ersoy'un portresi merkeze koyularak, portrenin etrafında yazarın farklı zamanlarda farklı yerlerde ortaya koyduğu eserlerin çıktıları alınıp kesildikten sonra yan yana bırakılarak yapıştırılmıştır. Tabloya ilk bakıldığında anlamsız izlenim uyandırıyor olsa da yakından detaylı bir şekilde incelendiğinde, her bir parçanın Akif'in hayatından birer kesit sunduğu anlaşılmaktadır. Bu kesitlerin tamamı okuduğunda yazarın şairlik yönü, vatana olan sevgisi ve bağımsızlık duygusu açık bir şekilde anlaşılabilir.

Görsel 9: Mehmet Akif Ersoy Kolaj Çalışması tablosu genel görünümü

Değerlendirme ve Sonuç

Mehmet Akif Ersoy; Osmanlı'nın son dönemleri, Cumhuriyet'in ilk on üç senesinde yaşamış önemli bir şairdir. 63 senelik ömrüne sayısız eser sığdırarak ülkenin zor durumda olduğu zamanlarda fikirleriyle, düşünce yapısıyla çağına damga vurmuş tarihi bir kişiliktir. Akif, Türk-İslam dünyasının içinde bulunduğu kaosu, sosyal hayatı eserlerine yansıtarak, sıkıntıları gönülden çözüm aramaya çalışan gerçekçi bir şair/vatanseverdir.

Bu çalışmada Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde tarihi bir kişilik olan Mehmet Akif Ersoy temalı üretilen ürünler ele alınarak sanatsal özellikleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Olgunlaşma Enstitüleri, kültürel değerleri, bilhassa geleneksel el sanatlarını ve giyim kültürünü araştıran, orijinallerini koruyarak yeni eserler üreten, bu ürünleri arşivlemenin yanında gelecek kuşaklara aktaran, bunların ulusal ve uluslararası arenalarda tanınmasını sağlayan, teknolojiye bağlı olarak sektörde yer edinecek kalifiyeli elemanlar yetiştiren, eğitim ve öğretimle beraber araştırmalar, tanıtımlar, pazarlamalar, tasarım ve üretim süreçlerinin tümünü uygulayan eğitim yapılarıdır.

Olgunlaşma Enstitüleri, Türkiye'de kadın mesleki eğitiminin önemli kurumlarından biridir. Türkiye'de ilk kez 1945 yılında kurulan iki yıllık eğitim kurumlarıdır. Olgunlaşma Enstitüleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde faaliyet gösteren Kız Sanayi Mektepleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk senelerde etkin bir biçimde varlığını sürdüren Kız Enstitüleri ile aynı çizgide yer alan eğitim kurumları olarak görülebilir (Gürçayır Teke, 2017, s. 59).

Günümüzde 23 ilde 24 tane Olgunlaşma Enstitüsü bulunmaktadır. Bu enstitülerden Mardin Olgunlaşma Enstitüsü, 2011 yılında kurulmuştur. Enstitü; el sanatları, taş oymacılığı, nakış, giyim üretim teknolojileri gibi alanlardaki atölye faaliyetlerine başlamış, 2018- 2019 yılı itibariyle 2 yıllık olgunlaşma öğretim programları açılmıştır. 2021 - 2022 yılı itibariyle tema / proje kapsamında aktif çalışan beş alan bulunmaktadır. Bunlar: Kuyumculuk Teknolojisi - Takı İmalatı (Gümüş - Telkâri), El Sanatları Teknolojisi- El Dokuma (Siirt - Şırnak Dokuma), Yapı İç Mekan Dekorasyon (Taş Oyma), El Sanatları Teknolojisi- El ve Makine Nakışı, Yiyecek İçecek Hizmetleri şeklindedir.

Çalışmada Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde farklı zamanlarda faaliyet gösteren atölyelerde üretilen yedi örnek incelenmiştir. 1 örnek El Sanatları Teknolojisi - Dekoratif Sanatlar (Hat - Tezhip), 2 örnek El Sanatları Teknolojisi- El ve Makina Nakışları, 2 örnek Mobilya ve İç Mekan Tasarım (Sedef Kakma), ve Takı İmalatı (Gümüş Telkâri), 1 örnek İnşaat Teknolojisi- Yapı İç Mekan Dekorasyon (Taş Oyma), 1 örnek Sanat ve Tasarım - Dekoratif El Sanatları atölyesinde üretilmiştir.

İncelenen örneklerden örnek 1'deki tabloda, hilalin zeminine Osmanlı Dönemi'nin Klasik Dönem tezhip motiflerinden olan penç motifi yapılmıştır. Penç, Farsça beş anlamına gelir ve süsleme sanatlarında kullanılan bitkisel motiflerin çizimine merkezden başlanmasına verilen genel isim olmuştur. Penç bir çiçeğin tepeden görüntüsünün stilize edilip çizilmesiyle elde edilir (Keskiner, 2011: 47). Tablonun sol tarafına rumi kompozisyonlu halkari bordür yapılmıştır. Rumi, Orta Asya'dan gelen ve Anadolu Selçuklu ile Osmanlı Devletleri tarafından geliştirilip kullanılan bu motifte genellikle kuş, beden ve kanatlarından stilize edilerek üsluplaştırılmıştır (Keskiner, 2011, s. 7). Halkâr tanımı ise, yalnız altınla yapılan süsleme anlamına gelmektedir. Halk arasında helkâr, herkâr halkâri şeklinde de görülür (Kürkman, 2005, s. 323). Varak altının ezilip jelatin eriğiyle karıştırılması ile hazırlanan zermürekkebin yoğunluğunun dereceli olarak kullanılması sonucunda elde edilen gölgeli tezyinata verilen addır (Çiçek Derman, 1997, s. 365).

İncelenen ürünlerden Örnek 3'te hokka, ay yıldız ve Akif'in kalemi Mardin'in önde gelen sanatlarından olan gümüş telkâri işlemeciliği ile yapılmıştır.

Gümüş, yeryüzünde hem doğal maden hem de cevher şeklinde bulunmaktadır. Altın-gümüş alaşımı olan elektrik madenin içinde %40 miktarında gümüş bulunmaktadır. İlk kullanılan gümüş doğal gümüş olmuştur. Gümüş de altın madeni gibi dere havzalarından toplanmaktadır bazen de bazı kayaların içinde damar şeklinde bulunmaktadır (Erginsoy, 1978, s. 10).

Altın veya gümüş telleri eğrilterek ve bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehimle birbirlerine veya maden şeklinde yapılmış bir zemin üzerine tutturma işlemine telkâri (filigre) denir. Filigre adı, Latince filium (iplik) ve granum (buğday) kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Telkâri için bir başka tanımda tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir. Ancak nasıl, her top oyunu futbol değilse, tel ile yapılan her iş de telkâri değildir. Örneğin, Trabzon işi denilen hasır örgüsü bileziğe, tel ile yapılmasına rağmen telkâri denilmez. Telkâri sanatına vav işi de denilmektedir. Bu da çalışmalarda çokça kullanıldığı anlaşılan (J) biçimindeki harftendir. Telkârinin uygulanması güç bir teknik değildir fakat telkâri sanatıyla uğraşan ustanın telleri birleştirirken lehimin ince teller üzerine yayılmamasına çok dikkat etmesi gerekir (Erginsoy, 1978, s. 37; Köroğlu, 2004: 14; Kuşoğlu, 2014, s. 79).

Telkâri süsleme işçiliğinin MÖ 3000'den itibaren Mısır'da ve Mezopotamya'da MÖ 2500 yılından sonra da Anadolu'da uygulandığı, arkeolojik kazılarda ortaya çıkan bu tür süslemeli eserlerden anlaşılmaktadır. İlkçağlarda altın ve gümüş madenlerinin levhaları tel şeritler şeklinde kesilerek bunların taş veya tunç bir yüzeyde yuvrak teller yapıldığı, daha sonra tel yapımı için haddeler kullanıldığı bilinmektedir (Kamiloğlu, 2009, s. 20).

Ülkemizde telkâri işlemenin en önemli merkez ili Mardin'dir. Mardin'den sonra önde gelen şehir Ankara'nın Beypazarı ilçesidir. Elazığ, Edirne, Sivas, Trabzon, Bursa, Diyarbakır, Erzurum ve İstanbul'da da telkâri tekniğinin uygulandığı bilinmektedir. Mardin'de bu sanatı icra eden ustalar, Mardin telkârisinin diğer şehirlerde yapılan örneklerinden ayıran en önemli özelliğinin ince işçilikten kaynaklandığını söylemektedirler.

Örnek 3'te yer alan çalışmada ahşap platformun yan yüzeyine sedef kakma uygulanmıştır. Ceviz, abanoz gibi ahşap eserlerin üzerinde farklı ebatlarda açılan yuvalara, aynı formlarda kesilen sedefler yerleştirilerek gömme usulüyle yapılan süslemeye sedef kakma denilmektedir. Ahşap kalıbın yüzeyine sedefleri çeşitli motifler kullanılacak biçimde doğrudan yapıştırarak elde edilen bezemeye sedef kaplama denir (Bozkurt, 2001, s. 216-217). Yine bu örnekte ahşap üzerinde yer alan hokkanın devrilmesiyle mürekkebin dökülmesi tasvir edilmiştir. Mürekkep Kuyumculuk teknolojisinde takı tekniklerinden mine tekniği ile yapılmıştır. Mine, takı yapımında kullanılan süsleme tekniklerinden biri olup toz ve cam madenin oksidi karışımından elde edilir. Mine için kullanılmakta olan toz cam, içinde yüzde elli oranında çakmaktaşı veya kum, yüzde otuz beş oranında kırmızı kurşun ve yüzde on beş oranında da soda veya potas bulunan, yumuşak bir cam bileşimidir (Çalış, 2020, s. 45). Sıcak, soğuk ve lazer mine olmak üzere üç çeşit mine vardır. Çalışmada soğuk mine uygulanmıştır. Soğuk minede, altı birim boya birim katalizör (dondurucu) karışımı ile karıştırılıp hazır hale getirilerek çalışmaya başlanır. Kullanılan boyalar hazır olarak temin edilip boyaların her rengi mevcuttur (Megep, 2006, s. 16). Mine tekniği yalnız bir süsleme tekniği olmayıp, bir resimleme tekniği olarak karşımıza çıkar. Kullanım alanı da sadece takılarla sınırlı kalmamıştır. Taht gibi ahşap eserlerin üzerine de uygulanmaktadır (Köroğlu, 2004, s. 13).

Ele alınan örneklerden örnek 4'te yer alan eser, Mardin'in geleneksel taş işlemeciliği ile üretilmiştir. 1071'den 14. yy. a kadar geçen süreç içinde egemenliğini gösteren Artukluların önemli bir merkezi olan Mardin'de bölgedeki ocaklardan çıkartılan sarı renkli kalker taşın kullanımı yoğunluk kazanmaktadır. Kolay şekillenen ve ocaktan çıktıktan sonra sertleşen bu kalkerli oluşum, Mardin yapılarının her döneminde kullanıldığı gibi günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Taşın rahat işlenebilir olmasının da taş süslemenin gelişmesine de zemin hazırladığı düşünülebilir. Mardin Olgunlaşma Enstitüsü bünyesinde İnşaat Teknolojisi- Yapı İç Mekan Dekorasyon (Taş Oyma) atölyesinde geleneksel yöntemlerle taş işlemeciliği aktif olarak sürdürülmektedir.

Ele alınan örneklerden örnek 5'te yer alan çalışma bakır kesimi ile oluşturulmuştur. Bakır, yer yüzeylerinde hem doğal maden hem de cevher şeklinde bulunmaktadır. İlk defa bulunan ve işlenen madenlerden biri doğal bakır olarak karşımıza çıkar. Son yıllardaki arkeolojik kazı buluntularında bu madenin ilk defa Anadolu'da kullanılmaya başlandığı ve metalürjinin ilk olarak bu coğrafyada başladığı kanısına dayanmaktadır. Anadolu coğrafyasında Çayönü, Çatalhöyük ve Suberde de yapılan kazılarda, MÖ yedinci bine ait, doğal-bakırdan dövülerek yapılmış süs eşyaları bulunmuştur (Erginsoy, 1978, s. 11). Bakır, maden sanatının gelişmesinde ve yayılmasında önemli derecede etkili olmuş ve Anadolu'nun çok sayıda bölgesinde asırlarca önemini koruduğu bir gerçektir. Mardin kentinde hemen hemen her inançtan ve ırktan insanların bakırcılıkla uğraştığı gözlemlenmiştir. Bakırcılık, Mardin kentinin kendine has çarşısında, asırlarca devam ettirilmekteydi ancak günümüzde eski önemini gittikçe kaybettiği bir el sanatıdır. Mardin bakırcıları, çok büyük emek sarf ettiği bu sanat kolunda, bakırdan türlü türlü sofrta takımları, sini, leğen, yemek tenceresi, ibrik, su güğümü, baharatlık kapları gibi günlük kullanımda işlevsel eşyalar yapılmaktadır. Bu eşyaların sağlık ve deforme gibi sebeplerden dolayı senede bir kez kalaylanması zorunluluğu neticesinde kentte kalaycılık sanatı da ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu sanatta büyük taneler şeklinde özel kum ile bakır ürünler kalaylanır.

Örnek 5'te bakırla kesilen hayat ağacı motifine yer verilmiştir. Hayat ağacı, dünyanın kutsallığını ve sürekliliğini, yaradılış, sırta erme, verimlilik, mutlak gerçeklik ve ölümsüzlük özelliklerini kendisinde barındırarak hayat ve ölümsüzlük ağacı yerine geçer. Dünya ağacı ve Evren ağacı kozmik ağaçla aynı özellikleri taşır (Gürcüm-Kaleli, 2020, s. 455). Hayat ağacının bu sembolik anlamlarından yola çıkarak çalışmada hayat ağacı üzerinde Akif'in portresine yer verilerek fikirlerinin ölümsüzlüğü dile getirilmiştir.

Ele alınan örneklerden örnek 6'da çin iğnesi, tel sarma ve basit nakış iğne teknikleri kullanılarak üretilmiştir. Çin iğnesi, çeşitli yüzeylerin üzerlerine tek renk veya çeşitli renkteki ipliklerle kaskakta, desen kesitinin tamamı veya bir kısmı kapatılarak düz bir yüzey oluşturan, bundan dolayı da yüzeye boyanmış hissi veren bir işleme tekniğidir (Megep, 2007, s. 3). Tel sarma, el sanatları nakış sanatında iple yapılan desenlerin telle sarılması uygulaması şeklinde tanımlanabilir. İğneye geçirilmiş olan tel, üst üste ve yan yana sarılma işlemi yapıp motifler işlenerek oluşturur.

Son olarak; Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemde toplum üzerinde derin ve kalıcı izler bırakmıştır. Yazdıkları ve örnek davranışlarıyla toplumda İstiklal Şairi olarak da tanımlanan Akif gerek dini gerek sosyal ritüeller konusunda örnek bir yaşam sergilemiştir. Mehmet Akif, yaşadığı dönemde inanç, din, vatan ve irade gibi değerler üzerinde sıkça durmuş; hemen hemen bütün hayatını bu çerçevede yaşamıştır. Kendisi neredeyse yüz yıla yakın bir süreçte aramızdan ayrılmış olmasına rağmen fikirleri ve davranışlarıyla günümüzde hala önemini korumaktadır. Her sene doğumu ve vefat günleri hatırlanarak bu değerli kişilik anılmaktadır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığınca 2021 senesi Mehmet Akif ve İstiklal Marşı senesi olarak ilan edilerek ülkenin dört bir yanından Akif ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Tarafımızca Mehmet Akif'in fikirlerini benimseme ve yaşatma şiarıyla yaptığımız bu çalışma ile şairin önemini günümüzde olduğu gibi gelecekte de anlaşılması ve benimsenmesi temennisiyle.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmaya 1. Yazar %60, 2. Yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Üretilen Mehmet Akif Ersoy Temalı Ürünlerin Sanatsal Özelliklerinin Değerlendirilmesi" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Akyüz, K. (1982). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Ankara: İnkılap Kitapevi.

Altınbaş, N. (2015). İstiklâl Marşı'nın Kabulü'nün 94. Yılı ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü, Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı, Ankara: TBMM Basımevi.

Argunşah, H. (2014). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Bozkurt, N. (2001). *Kakmacılık Maddesi*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, s.216-219.

Çalış, E. (2020). *Etnografik Madeni Takılar Üzerine Bir Analiz, Diyarbakır Müzesi Örneği*, Hiper Yayın, İstanbul.

Derman, F.Ç. (1997). *Halkâri Maddesi*, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 15, s. 365-367.

Düzdağ, M. E. (1988). *Mehmed Akif Ersoy, Hayatı ve Eserleri*, Safahat, İstanbul.

Erginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişimi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gürcüm, B.H.- Kaleli, D. (2020). *Kültür Ekseninde Hayat Ağacı Sembolü*, Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi, Cilt 13, sayı 72, s. 452-468.

- Gürçayır Teke, S. (2017). *Seçkinleştirilen El Sanatları ve Geleneğin Sınırları: Olgunlaşma Enstitüleri Örneği*, Milli Folklor Dergisi, sayı 116, s. 58-72.
- Kamiloğlu, İ.E (2009). *Mardin İli Gümüş İşlemciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Keskiner, C. (2011). *Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler*, İlke Basım Yayım, İstanbul.
- Koroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2004.
- Kuşoğlu, M. Z (2104). *Türk Sanatında Gümüş*, Doğa Basım İleri Matbaacılık, 2014.
- Kürkman, G. (2015). *Toprak, Ateş, Su, Kütahya Çini ve Seramikleri, 2005 Suna ve İnanç Kırac Vakfı Yayını 1*, İstanbul.
- Megep. (2006). *Kuyumculuk Teknolojisi*, Mine, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Megep. (2007). *El Sanatları Teknolojisi, Elde Çin İğnesi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Okay O.- Ertuğrul D. (2003). "Mehmet Akif Ersoy" *Diyaret İslam Ansiklopedisi, İslam Araştırmaları Merkezi*, Cilt 28, s. 432-439.
- Şentop, M. (2021). *İstiklâl Marşı'nın 100 Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı "Safahat"*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Turınay, N. (2021). *İstiklâl Marşı'nın 100 Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı "Safahat"*, Ankara: TBMM Basın ve Yayın.
- Şimşek, T. (2015). *Mehmed Akif'in Poetikası*, Erzurum: A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 53.
- Taştan, Z. (2022). *Şahsiyetler ve Şaheserler Manzumesi Mehmet Akif İstiklal Marşı Çanakkale Şehitlerine*, Ankara: Atlas Kitap.

Extended Abstract

Mehmet Akif Ersoy; He is an important poet who lived in the last periods of the Ottoman Empire and the first thirteen years of the Republic. He is a historical personality who has left his mark on his age with his ideas and mentality when the country was in a difficult situation, by fitting countless works into his 63-year life. Akif is a realist poet/patriot who tries to find solutions to his problems by reflecting the chaos and social life of the Turkish-Islamic world in his works. Mehmet Akif Ersoy, II. Abdulhamid time, I. and II. Declaration of the Constitutional Monarchy, establishment of the Committee of Union and Progress and its coming to power, disintegration of the Ottoman Empire, Balkan war, World War I, Treaty of Sevres, Armistice of Mudros, National Struggle, Treaty of Lausanne, proclamation of the Republic, westernization and modernization efforts He has witnessed such important events as these events, albeit partially, and was among those who gave direction to these events. Mehmet Akif Ersoy's national struggle spirit and ideas are still felt today. Many institutions and organizations have been working on his success. One of these institutions is Mardin Maturation Institute. This study was carried out in the form of introducing and evaluating the artistic features of the products made with the theme of Mehmet Akif Ersoy in the workshops operating within the aforementioned institute.

In this study, the products produced with the theme of Mehmet Akif Ersoy, a historical personality in Mardin Maturation Institute, were discussed and their artistic features were tried to be introduced. Maturation Institutes, researching cultural values, especially traditional handicrafts and clothing culture, producing new works by preserving the originals, transferring these products to future generations as well as archiving them, ensuring their recognition in national and international arenas, educating qualified personnel who will take a place in the sector depending on technology, and training and education. They are educational structures that implement all processes of research, promotion, marketing, design and production together.

Maturation Institutes are one of the important institutions of women's vocational education in Turkey. They are two-year educational institutions that were established for the first time in Turkey in 1945. Maturation Institutes Girls' Industrial Schools operating in the last period of the Ottoman Empire can be seen as educational institutions that are in line with the Girls' Institutes, which actively existed in the first years of the establishment of the Turkish Republic.

In the study, seven samples produced in workshops operating at different times in Mardin Maturation Institute were examined. 1 example Handicraft Technology - Decorative Arts (Calligraphy - Illumination), 2 examples Handicraft Technology - Hand and Machine Embroidery, 2 examples Furniture and Interior Design (Pearl Inlay), and Jewelry Manufacturing (Silver Filigree), 1 example Construction Technology- Building Interior Decoration (Stone Carving), 1 sample was produced in the Art and Design - Decorative Crafts workshop.

In the study, in Example 1, the penç motif, which is one of the classical period illumination motifs of the Ottoman Empire, and rumi motifs were embroidered into the ring border. In Example 3, the inkwell, crescent and star and Akif's pen are made with silver filigree embroidery, one of the leading arts of Mardin. In addition, in Example 3, mother-of-pearl inlay was applied to the side surface of the wooden platform. In Example 4, stonework, which has been at the forefront for centuries in Mardin, was used. In Example 5, it was stated that the symbolism of the tree of life came to the fore and his ideas were constantly processed with Akif's place on the top of the tree. The work in Example 6 was produced using Chinese needle, wire wrap and simple embroidery techniques from embroidery techniques.

Üniversite Öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı İle İlgili Kompozisyonlarının İncelenmesi: Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği¹

Examining the Compositions of University Students on Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem: The Case of Yıldız Technical University

Lütfullah ÇELİKİTEN²
Süleyman DOĞAN³

Araştırma Makalesi / *Reserach Article*
Geliş Tarihi / *Received*: 13.02.2022
Kabul Tarihi / *Accepted*: 26.04.2022
Doi: 10.48146/odusobiad.1072913

Atf / Citation: Çelikten, L. ve Doğan, S., (2022). “Üniversite Öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı İle İlgili Kompozisyonlarının İncelenmesi: Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği ODÜSOBİAD Özel Sayı 41-52, Doi: 10.48146/odusobiad.1072913

Öz

Bu araştırmada farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı ile ilgili algılarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 öğretim yılında çeşitli fakültelerde öğrenim gören 25 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden olgu bilim araştırması olarak tasarlanmıştır. Araştırma verileri öğrencilerin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı hakkında yazdıkları kompozisyonlar yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde tümevarımsal bir yöntemle içerik analizi kullanılmıştır. Öğrenci kompozisyonlarının analizi sonucunda 38 farklı koda ulaşılmış ve “Çeşitli Yönleriyle Mehmet Akif Ersoy”, “Öğrencilerin Gözünde İstiklal Marşı” ve “Teşekkür ve Temenniler” temalarına ulaşılmıştır. Buna göre öğrencilerin kompozisyonlarının temelinde millî mücadelenin onlarda oluşturduğu perspektifin dışına çıkmadan ilk olarak Mehmet Akif Ersoy’u anlatmaya başladıkları, onun karakterini tanımlamaya ve edebî yönünü vurgulamaya çalıştıkları ve İstiklal Marşı’nın Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık arzusunu, birlik ve beraberliğe olan inancını, millî mücadelenin duygu ve hislerini paylaşan ve okuyucularına umut, inanç ve cesaret aşılayan edebî bir destan olduğunu düşündükleri görülmüştür. Sonuç olarak öğrencilerin Mehmet Akif ve İstiklal Marşı’nın ilke ve değerlerini içselleştirdikleri, manasını anladıkları, bu bilinçle de her iki değeri sürekli olarak yüceltme ve yaşatma azmi içerisinde oldukları yargısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı, Kompozisyon, Millî Marş

Abstract

In this study, it is aimed to determine the perceptions of university students studying in different faculties about Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem. The study group of the research consists of 25 university students studying at various faculties in the 2021-2022 academic year. The research was designed as a phenomenology research, one of the qualitative research designs. The research data were collected through the compositions written by the students about Mehmet Akif Ersoy and the Turkish national anthem. Content analysis with an inductive method was used in the analysis of the data. As a result of the analysis of student compositions, 38 different codes were reached and the themes of "Mehmet Akif Ersoy with Various Aspects", "The Turkish National Anthem in the Eyes of Students" and "Thanks and Best Wishes" were reached. According to this, the students first started to describe Mehmet Akif Ersoy without leaving the perspective created by the national struggle on the basis of their compositions, they tried to define his character and to emphasize his literary aspect, and the Turkish nation's desire for freedom and independence, the belief in unity and solidarity, the belief in the national struggle, the independence of the Turkish National Anthem. It has been seen that they think that it is a literary epic that shares their feelings and emotions and instills hope, faith and courage in its readers. As a result, it was concluded that the students internalized the principles and values of Mehmet Akif and the National Anthem, understood its meaning, and were determined to constantly glorify and keep alive both values with this awareness.

Keywords: University students, Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı, Composition, National Anthem

Giriş

Osmanlı Devleti’nin en buhranlı döneminde yaşamış şair, yazar, gazeteci, fikir adamı Mehmet Akif Ersoy, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet Dönemi’nin en dikkate değer fikir ve sanat öncülerindedir. İdealist, âlim, şair ve mütefekkindir. Büyük bir buhranın yaşandığı dönemlerde şiirler ve makaleler kaleme almıştır. Bu makalelerinde gençliğe yol göstermeye çalışmıştır. Eserlerinde, derslerinde ve sohbetlerinde bireylerin

¹Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 22.12.2021 tarih ve 2021.12 sayılı kararı.

²Sorumlu yazar, Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, İstanbul, e-mail: lutfullah.celikten@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5300-9936

³ Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, e-mail: sudogan@yildiz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1825-2583

sadece mevcut duruma göre değil, geleceğe yönelik yetiştirilmesini vurgulamış bu konuda eğitimde başarıyı elde etmiş olan ülkeleri örnek olarak göstermiştir. Hem doğu hem de batıdaki ülkelerde yasayarak gözlemlerde bulunmuş, halktan biri gibi yaşamış ve halkını çok iyi tanıyan biri olarak sosyal sorunları şiirleriyle gündeme taşımıştır (Çoban, 2010).

Mehmet Akif Ersoy

Mehmet Akif Ersoy, 1873 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Fatih Dersiâmlarından İpekli Mehmet Tahir Efendi, annesi, soyu Buhara'ya uzanan, Emine Şerife Hanım'dır. Mehmet Akif, ilköğretime başlayacağı sırada annesi onun medreseye gitmesini, babası ise mektepte çağdaş ilimler öğrenmesini ister. Çünkü dini bilgileri ve Arapçayı kendisi öğretmek istemektedir. Akif'in anne ve babasının okul tercihi doğu ve batı tercihi gibidir. Anne Buharalı doğuyu, baba Arnavut olarak batıyı temsil etmektedirler. Nihayetinde Akif, iki sene kadar mahalle mektebine, üç sene kadar da iptidai (ilk) mektebe gitmiş ve babasından Arapça dersleri almıştır (Kahraman, 2021). Akif, bu husustaki bir anısını "Babam beni "İdadi" mektebine yazdırmak için götürdü. Kaydettiler. Fakat mektebe lazım gelen bir para istediler. Babamın mevcudu kâfi gelmedi. Gümüş saatini rehine olarak bırakmak istedi. Babamın bu fedakârlığı karşısında çok müteessir oldum. Ağlamaya başladım." diye anlatmaktadır (Yardım, 2021). Liseyi, Mülkiye İdadisi'nde okumuş, Muallim Naci ve İsmail Safa edebîyat hocaları olmuştur. 1889'da Baytar Mektebi'ne kaydolar ve o yıllarda şiire olan ilgisi artar. Çeşitli dergilerde şiirleri yayınlanan Akif, II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında Eşref Edip ile birlikte Sıratı müstakim dergisini, 1911'de Safahat isimli kitabının ilki yayımlanır. 1920 yılında Millî Mücadele'ye katılır ve Burdur mebusu olarak meclise girer. 1921'de İstiklal Marşı'nı yazar ve "İstiklal Marşı" Meclis'te görüşülerek Millî Marş olarak kabul edilir. Marşın yazımı için konulan ödül, Akif tarafından, fakir çocuk ve kadınlar için kurulan Darülmesai adlı bir derneğe bağışlanır. 1924 yılında Safahat'ın altıncı kitabı olan Asım yayımlayan Akif, bir süre Mısır'da yaşamış ve 1936 yılında İstanbul'da hastalığına yenik düşerek hayata gözlerini yummuştur (Kahraman, 2021).

Mehmet Akif hem vatan şairi hem de millî şairdir. O vatani ve milleti için hep düşünmüş, bocalayan kalabalıklara kılavuz olmuş, karanlıkta yol arayan gençlere Asım'ın neslini işaret etmiştir. Akif'in gelecek tasavvurunun kahramanı, ideal insanı Asım'dır. Sezai Karakoç'un (1996) deyiimiyle Asım, geçmişten geleceğe uzanan bir ufuk nesli temsil etmektedir. Eserin sonunda Asım'a yarım kalan tahsilini Avrupa'da tamamlaması tavsiye edilir. Bu da ideal neslin Batı ile ilişkisinin yönünü belirleyen bir işarettir. Akif'in gelecekle ilgili nesil tasavvuru, geçmişten kaynaklanan bir tasavvurdur. Bu tasavvurun gerisinde Asr-ı Saadet vardır. İslam toplumunun gerçek manada teşekkül ettiği yegâne devir olan Asr-ı Saadet, bütün Müslümanlar için örnek teşkil eden ve özlemle yâd edilen ideal bir devirdir (Aslan, 2011). Nurettin Topçu (2011, s. 42) Akif ve Asım ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

"Asım, sanki Akif'in gençliğidir. Müslüman-Türk gençliğinin ideal tipini yaşatan Asım, lav saçan bir volkan şiddetiyle, şiirden ve sözden hayat sahnesine atılınca Akifi İstiklal Savaşı'nda görüyoruz. Millî Mücadele hareketinin başlarında şehir şehir dolaşarak milleti uyarma cihadına girişen Akif, Millet Meclisi'nde aşk ile faziletin yanında yer aldı, vatanperverliği seçti."

Mehmet Akif'in karakterinde İslam ahlâkı temel değerlerini oluşturmaktadır. Bu değerleri hayatının bir parçası hâline dönüştüren Akif'in eserleri de bu çerçevede şekillenmiştir. Bu nedenle de "İslam, hürriyet, istiklal, doğruluk, vefakârlık, adalet, vatanperverlik, çalışma, gayret, sabır, ilim ve millet" kavramları Safahat'ta en çok üzerinde durulan kavramlardır. Akif, ideal insan tipinin en iyi örneğidir. Kendi toplumunun değerleriyle barışık, bilim ve sanatın kaynağı nerede olursa olsun alınması gerektiğine inanan bir entelektüeldir (Koçak Aslan, 2021). Akif, bilimle dinden dinle felsefeden bir arada yararlanılması gerektiğini savunur. Özgüvenli neslin yetişmesi için eğitim felsefesinin planlanması gerektiğini savunur, ahlâklı ve edep sahibi neslin yetişmesi için uğraş verir (Aruç, 2011).

Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemdeki toplumun bütün meselelerini yaşamış ve birçok hususu şiirlerine yansıtmıştır. Bu hususların şiirlerinde ele alınışı ve anlatılışı günümüzde tanıklık ettiğimiz birçok durumunda benzeri şekildedir. Mehmet Akif'in şiirleri bu yönüyle dönemin meselelerinin bir tablosu gibidir (Çoban, 2010). Müslümanlığın hayat dini olduğuna inanan Akif, edebîyatın da hayat için olması gerektiğine inanmış, inandıkları, düşündükleri, yaptıkları ve yazdıklarıyla kelimenin tam anlamı ile gerçekçi, yerli ve millî bir sanatkar olarak edebiyat tarihimizdeki müstesna yerini almıştır. Akif'in ve eserlerinin hâlâ çok seviliyor olmasının asıl sebeplerini bu noktada aramak gerekmektedir (Özçelik, 1997). Geçen yüz yıllar içinde, adı hiçbir zaman unutulmayacak ve şiir sanatında doruğa yükselmiş pek çok şair gelip geçmiştir. Ama şiiri şahsiyetiyle birleştiren bir tek şair vardır, o da Mehmet Akif'tir (Çongur, 1986).

Mehmet Akif'in şüphesiz en büyük miraslarından birisi İstiklal Marşı'dır. Millî Mücadele'nin en önemli ve kritik zamanlarında kaleme alınan bu marş, içinde bulunulan dönemi en iyi şekilde yansıtan nadide

eserlerden birisidir. Mehmet Akif'in şahsi ve sanatçı ruhunun daha önceki eserlerine yansıyan tarafı İstiklal Marşı içerisinde Türk milletinin meziyetleri ile birlikte bütünleşmiştir. Mehmet Akif, İstiklal Marşı için ölüm döşeginde şu sözleri sarf etmiştir:

"İstiklal Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Bin bir fecâyî karşısında bunalan ruhların, ıstıraplar içinde halâs dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hâtırasıdır. O şiir, bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz... Onu ben dâhil bir daha hiç kimse yazamaz; onu yazabilmek için o günleri görmek, o günleri bizzat yaşamak lâzımdır... Allah, bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırtmasın!"

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı hakkında üniversite öğrencilerinin görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi "Üniversite öğrencileri Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı hakkındaki düşünceleri nelerdir?" şeklindedir. Literatür incelendiğinde, lise ve üniversite öğrencileri örneklemelerinde Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır (Arslan, 2013; Doğan ve Alkayış, 2021; Duran ve Torun, 2011; İşcan ve Şimşek, 2012; Karagöz ve Şimşek, 2017; Orhan ve Gedik, 2013; Parlak Kalkan, 2021; Parlatır, 2021). Yapılan araştırmalar incelendiğinde ise çalışmaların daha çok kültür, dil ve edebiyat alanı kapsamında yoğunlaştığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin her iki değerle ilgili algılarını birlikte değerlendiren çalışmaya ise ulaşılan literatür kapsamında rastlanılmamıştır. İstiklâl Marşı'nın Milli Marş olarak kabul edilmesinin 100. yıl dönümüne tekabül eden bu yıllarda üniversite öğrencisi olan bireylerin algılarını tespit etmeyi hedefleyen bu araştırmanın Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı'nı aynı kapsam içerisinde ele alması, çeşitlilik arz eden bir örnekleme sahip olması ve güncel bir bakış açısı sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim desene göre temellendirilmiş bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı ile ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Olgu bilim araştırmalarında bir olgu, durum veya olayın tüm boyutlarının olduğu gibi derinlemesine incelenmesine ve bireyin yaşantılarını algı, görüş ve düşüncelerini ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Yıldız Teknik Üniversitesinde farklı fakültelerde çeşitli sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar yapısı gereği esneklik ve araştırmacılara bazı avantajlar sunabilmektedir. Bu özelliği gereği araştırmacılar nitel araştırmalarda daha zengin ve derinlemesine dayalı bir veri elde etmek amacıyla birden fazla örnekleme yöntemi tercih edebilmektedirler. Bu araştırmada çalışma grubunun seçiminde önce kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiş ve bu örneklem içerisinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle çalışma grubu belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, araştırmacıların kendisine yakın olan ve erişilmesi kolay olan durumu seçmesidir. Maksimum çeşitlilik örnekleme ise, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi bir ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Demografik Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Erkek	15	60
	Kadın	10	40
Öğrenim Gördüğü Fakülte	Mühendislik Fakülteleri	11	44
	Fen - Edebiyat Fakültesi	6	24
	Mimarlık Fakültesi	3	12
	Eğitim Fakültesi	5	20
Sınıf	1	5	20
	2	7	28
	3	6	24
	4 ve üzeri	7	28
Toplam	25	100	

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada ilk olarak etik incelemenin gerçekleştirilmesi amacıyla Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kuruluna başvurularak 22.12.2021 tarihli toplantıda 2021.12 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Daha sonra gönüllülük esasına dayalı olarak çalışma grubunda yer alan öğrencilerden Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı hakkında özgün bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Bu doğrultuda 100'e yakın kompozisyon araştırmacılara ulaştırılmış ve araştırmacılar tarafından kompozisyonlar çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda kompozisyonlar özgün olma ve özgün bir başlığa sahip olma, kapsamı itibarıyla hem Mehmet Akif Ersoy'u hem de İstiklal Marşı'nı birlikte ele alma, kullanılan dil ve görünüş itibarıyla kompozisyon niteliğine uygun olma gibi kriterlerle ayıklanmıştır. Bu ayıklama işlemi ardından araştırmacının amacına uygun olduğuna kanaat getirilen 25 kompozisyon analiz edilmek üzere belirlenmiştir.

Seçilen kompozisyonlar içerik analizi yöntemiyle tümevarımsal bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Olgu bilim araştırmalarında içerik analizi olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası içerisinde gerçekleştirilir. Böylece ortaya çıkarılan temalara göre bulgular açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizi gerçekleştirilmeden önce, araştırmacıdan birisi kodlayıcı araştırmacı olarak belirlenmiştir. Kodlayıcı araştırmacı, dijital ortamda toplanan kompozisyonlar basılı hâle getirerek düzenlemiştir. Basılı hâle getirilen kompozisyonlar araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunarak anahtar kelimeler tespit edilmiş ve dokümanlar üzerinde hatırlatıcı notlar alınmıştır. Anahtar kelimelerin bir araya getirilmesiyle önce kodlar ortaya çıkarılmış ve ardından kategoriler ve temalara ulaşılmıştır.

İnanırlık ve Tutarlılık

Araştırmada inanırlık ve tutarlılığın sağlanması için bir takım önlemler alınmıştır. Bu önlemler için ilk olarak çalışma grubunda yer alan öğrencilerin araştırmacının amacı hakkında bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Kompozisyonların analizi esnasında tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, veri kaybı yaşanmaması sağlanmıştır. Kodlayıcı araştırmacı tarafından analiz edilen veriler, görüş almak üzere önce diğer araştırmacıya ve ardından nitel araştırma deneyimi olan bir doktora öğrencisi araştırmacıya uzman görüşü olarak sunulmuştur. Araştırmacılar ve uzman arasında görüş birliğine varılmasıyla birlikte verilere son hâli verilmiştir. Araştırmada tüm öğrencilerin isimleri, kendi isimlerinden bağımsız olarak Ö1, Ö2, Ö3... olarak kodlanmış ve verilerin sunumunda öğrenci kompozisyonlarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Araştırmacının bu bölümünde öğrenci kompozisyonlarının analizi sonrasında ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak öğrencilerin kompozisyonlara verdikleri başlıklar incelenmiştir. Bu başlıklar aşağıda yer alan Tablo 2'de değiştirilmeden sunulmuştur.

• Kurtuluş Anıtı	• İstiklal Marşı ve Mehmet Akif	• Vatansever Şair
• Zafer Destanı	• Asaletin Destanı İstiklal Marşı	• Vatan Şiiri
• Hürriyetin Evlatlar	• Türk Milletinin Ortak Değerleri	• Korkma
• Millî Bilincimiz İstiklal Marşımız	• Korkma Sönmez	• Vatan Aşığı Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı
• Milletin Destanı	• İstiklal Marşı ve Büyük Yürekli Mehmet Akif	• Millet
• İstiklal Mücadelesi ve İstiklal Şairi	• Yazılamayan Bir Marş, Anlatılmayan Bir Savaş	• Millî Mücadelenin En Büyük Kanıtı: İstiklal Marşı
• Kanlı Mücadelenin Kalemle Savaşanı	• İstiklal	• Ulu Destan
• İstikbale Dokunan Kelimeler ve Mehmet Akif Ersoy	• Savaşa Doğan Güneş	• Bir Milletin Aynası
• Hürriyet Meşalesi		

Tablo 2. Öğrenciler Tarafından Kompozisyonlara Verilen Başlıklar

Öğrencilerin kompozisyonlara verdikleri başlıklar incelendiğinde, öğrencilerin çoğunlukla İstiklal Marşı ile ilgili başlıklara yer verdiği ve bu başlıklarda Kurtuluş Savaşı ve millî mücadele dönemine atıfta buldukları, başlıklarda "zafer, kurtuluş, birlik ve beraberlik, bağımsızlık, millet, marş, Mehmet Akif, hürriyet" gibi kelimeleri tercih ettikleri görülmektedir.

Araştırmada öğrenci kompozisyonlarının içeriğinden ulaşılan bulgulara göre, öğrencilerin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı ile ilgili görüşlerinde 38 farklı koda ulaşılmış ve bu kodlar 5 kategori ve 3 tema altında toplanmıştır. Ulaşılan kod, kategori ve temalar aşağıda tablolar hâlinde detaylı olarak sunulmuştur.

Öğrenci kompozisyonlarından ulaşılan ilk bulgulara göre öğrenci görüşleri “Şahsiyeti ve Entelektüel yönü İtibarıyla Mehmet Akif Ersoy” kategorileri altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategoriler “Çeşitli Yönleriyle Mehmet Akif Ersoy” teması altında birleştirilmiştir. Bu tema ile ilgili kod ve kategoriler Tablo 3’te yer almaktadır.

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar
Şahsiyeti İtibarıyla Mehmet Akif Ersoy	Mücadeleci	Ö6, Ö13, Ö22, Ö23
	Cömert	Ö1, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö21, Ö23
	Mütevazı	Ö2, Ö14, Ö17, Ö23
	Vatansever	Ö1, Ö5, Ö9, Ö13, Ö15, Ö17, Ö19, Ö22, Ö20, Ö23
	Sıcakkanlı/samimi	Ö17, Ö23
	Çok yönlü	Ö23
	Saygıdeğer	Ö2, Ö16
	Asil	Ö8, Ö10
Entelektüel Yönü İtibarıyla Mehmet Akif Ersoy	Millî şair	Ö1, Ö13, Ö17, Ö20, Ö23
	Fikir ve Dava insanı	Ö1, Ö10
	Güçlü/usta kalem	Ö4, Ö15, Ö17
	İstiklal şairi	Ö6
	Rehber	Ö1

Tablo 3. “Çeşitli Yönleriyle Mehmet Akif Ersoy” Temasına İlişkin Bulgular (n=25)

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin Mehmet Akif Ersoy ile ilgili görüşlerinde çoğunlukla onun şahsiyetine yönelik ifadeler yer vermişlerdir. Bu ifadelerde öğrenciler Mehmet Akif’i onu en çok “cömert, vatansever, mütevazı” olarak tanımladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin “mücadeleci, saygın ve asil” bir karakter olarak Mehmet Akif’i anlatmışlardır. Öğrencilere ait bazı ifadeler şu şekildedir:

Ö8: Yarışmaya ülkenin dört bir yanından yüzlerce şair katıldı. Yarışmanın kazananına verilecek yüksek para ödülü birçok şairin dikkatini çekmişti. Bu şairler arasında Mehmet Akif Ersoy, milletin başarılarının para ile övülemeyeceğini düşündüğü için yarışmaya katılmayı reddetti. Bu davranışıyla bile Mehmet Akif ne kadar asil bir şair olduğunu ortaya koymuştu bile.

Ö9: Marş yazılacağı söylenmişti ve para ödülü konulmuştu. Birçok kişi tarafından denemeler yazılıp çizilmişti. Denemelerin sonunda Mehmet Akif’in yazdığı eser millî marş seçilmişti. Sıra ödülü almaya geldiğinde Mehmet Akif vatan şiiri parayla satılmaz diyerek para ödülünü reddetmişti. Bu davranışı bazılarınca şaşkınlıkla karşılanırsa da takdir görmüştü. Vatanseverliği kanıtlanmıştı Mehmet Akif’in.

Ö14: Mehmet Akif, bir ulusun kurtuluşunu, yüzlerce birbirinden farklı hikâyeyi 10 kıtaya sığdırmış olabilir ama bir Mehmet Akif’i anlatmak için bile, değil 10 kıta 100 kıta bile yetmeyebilir. Her şeyiyle kendine has bir insan, bir vatan aşığı. Ulus, kurtuluş savaşından çıkmış olsa da hala vatani için 10 katını, 100 katını, daha fazlasını yapmaya da hazır bir yürek; mütevazılığını de hiçbir zaman kaybetmeyen bir yürek.

Öğrencilerin Mehmet Akif Ersoy ile ilgili görüşlerinde ikinci olarak onun entelektüel yönüne dair ifadeler yer vermişlerdir. Bu ifadelerde öğrenciler Mehmet Akif’in mütefekkir ve usta bir şair olduğunu anlatmışlardır. Bu kategori altında yer alan bazı öğrenci ifadeleri şu şekildedir:

Ö10: Bu marşı yazan ve karşılığında verilen ödülü kabul etmeyerek milletimize ithaf eden kişi merhum şair, yazar, düşünür ve mütefekkir Mehmet Akif Ersoy rivayet olunur ki, yazarken mürekkep bulamadığında duvara kanıyla yazarmış.

Ö1: Türk edebiyatının millî şairi ve aynı zamanda önemli bir fikir adamıdır Mehmet Akif Ersoy.

Ö4: Mehmet Akif sanat gücünün çok güçlü yanını bu eserle ortaya koymuştur. ... Mustafa Kemal Atatürk’ün isteği üzerine Mehmet Akif Ersoy gibi güçlü kaleme sahip olan yazarımıza teklif sunulmuştur.

Öğrenci kompozisyonları incelendiğinde öğrenci görüşleri “İçeriği ve Edebî Yönü İtibarıyla İstiklal Marşı” olmak üzere 2 kategoriye ayrılmaktadır. Ulaşılan kod ve kategoriler “Öğrencilerin Gözünde İstiklal Marşı” teması altında birleştirilmiştir ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar
İçeriği İtibarıyla İstiklal Marşı	Özgürlük ve bağımsızlık	Ö1, Ö13, Ö20, Ö4, Ö5, Ö10, Ö15, Ö16, Ö25, Ö19
	Birlik ve beraberlik	Ö1, Ö4, Ö5, Ö9, Ö13, Ö20
	İnanç	Ö2, Ö8, Ö9, Ö19
	Mücadele	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö12, Ö15, Ö18, Ö21, Ö22, Ö24, Ö25
	Bayrak Aşkı	Ö1, Ö5, Ö13, Ö22, Ö23
	Güven	Ö8
	Umut verici	Ö12, Ö16, Ö25,
	Cesaretlendirici	Ö3, Ö15, Ö5, Ö19, Ö24, Ö25
	Motivasyon	Ö16, Ö18, Ö25
	Müjde	Ö25
Edebî Yönü İtibarıyla İstiklal Marşı	Duygulu/Dokunaklı	Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20
	Destan	Ö2, Ö5, Ö10, Ö12, Ö14, Ö23
	Eşsiz	Ö1, Ö9
	Değerli	Ö1, Ö7, Ö15, Ö20, Ö25
	Millî	Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö24
	Meydan Okuma	Ö4,
	Haykırış	Ö8, Ö10, Ö12
	Hatıra	Ö4, Ö11, Ö12, Ö24
	Sembol	Ö20, Ö15, Ö21, Ö23
	Diğer ifadeler (Osman Zeki Üngör, 12 Mart vb.)	Ö16, Ö17, Ö4, Ö10, Ö16,

Tablo 4. “Öğrencilerin Gözünde İstiklal Marşı” Temasına İlişkin Bulgular (n=25)

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin bu tema altında ilk olarak İstiklal Marşı'nın içeriği ile ilgili görüşlere yer verdikleri görülmektedir. Bu kategoride öğrenciler İstiklal Marşı'nın içeriğini en çok “millî mücadele, özgürlük ve bağımsızlık, birlik ve beraberlik” ifade eden görüşlerle açıklamışlardır. Ayrıca öğrenciler İstiklal Marşı'nın sözlerinin “duygulu/dokunaklı, cesaretlendirici, umut verici” olduğunu ifade etmekte ve oluşturduğu hisleri motivasyon ve güven kaynağı olarak görmektedirler. Bu kategori ile ilgili bazı öğrenci görüşleri aşağıdaki gibidir:

Ö5: *Bu marşı yazmak zordu. Çünkü her satırında milletimin üzüntüsü, şerefi ve onuruyla mücadele edışı anlatılmaktaydı. Bu marşı farklı kılan savaşın sonucu netleşmeden hüznü de sevinci de yaşatmış olmasıydı. Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi bu marşta en güzel şekilde anlatıldı.*

Ö9: *Mehmet Akif, İstiklal marşının satırlarında kimsenin esareti altında ezilmemiş ve ezilmeyecek olan ulusa seslendi. Şafaklar gibi dalgalanan bayrağa ses oldu. Toprağa dökülen kanların kokusu oldu. Çekilen sefaletin, verilen canların, ağıtların, hüznü anaların ve vatani uğruna her pahasına savaşmış şehit ve gazilerimizin sesi oldu. Yaşattı onları her satırlarında. İşte bu yüzden İstiklal marşı birlik ve beraberliğin simgesidir.*

Ö15: *Okunduğu anda tüm dinleyenlerin tüylerini diken diken edecek, gözlerini yaşartacak kadar etkiliydi. Sadece o gün okuyanlara değil, yazıldıktan yüz yıl sonra bile onu okuyan bizlere bile aynı hissettirecek kadar etkili. Hain bir düşmana tehdit, kahraman ordumuza cesaret, gelecek nesillere şanlı bir tarih veren şiir elbette büyük bir etkiye sahipti.*

Ö12: *Böylesine insana umut aşılayan ve aynı zamanda yapmamız gereken şeyleri hatırlatan bir marşımız olduğu için çok gurur duyuyorum. Bazen acaba yazarken kendi neler hissetti diye düşünmeden edemiyorum. Acaba elleri o kadar güzel dizeleri kâğıda dökerken içinde oluşan o heyecan dalgasını nasıl kontrol etti. Şimdi bile biz okurken gurur ve heyecandan gözlerimizi dolduran marşı Mehmet Akif yazarken kim bilir neler hissetti.*

Kompozisyonlar incelendiğinde, öğrencilerin İstiklal Marşı ile ilgili görüşlerinin bazıları ise “Edebî Yönü İtibarıyla İstiklal Marşı” kategorisinde toplanmıştır. Bu kategoride en çok “millî, destan, değerli” gibi kodlara ulaşıırken, öğrencilerin İstiklal Marşı'nı “eşsiz, haykırış, sembol ve meydan okuma” olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu kategori altında önemli görülen kodların bazıları ise “diğer ifadeler” kodu altında toplanmıştır. Bu kod altında öğrencilerin İstiklal Marşı'nın bestecisi ve kabul tarihi gibi bilgileri de kompozisyonlarına yazdıkları görülmektedir. Bu kategori altında yer alan ifadelerden bazıları şu şekildedir:

Ö2: Askerlerimiz o günlerde sırf bu kurtuluş hikâyesi için canlarını hiçe sayarak kendilerini bu millet için siper ettiler. O canlara ancak böyle bir destan yakışır. Her satırı bize inanmayı pes etmemeyi aşlamaktadır.

Ö25: Bu değerli satırların arkasındaki mücadele duygusu, bütün olma ve bütün olarak özgür olma mesajları her zaman Türk milletinin kurtarıcısı, umudu ve cesaret kaynağı olmuştur.

Ö1: İstiklal Marşı, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük savaşında milleti ortak düşünce ve değerlerde birleştiren eşsiz bir yapıttır. Bu marş özgürlük ve bağımsızlığı çok iyi ifade etmekle birlikte Türk milletinin, yurt ve bayrak sevgisini de en güzel biçimde açığa çıkartmıştır.

Ö10: İstiklal marşı; bağımsızlık marşı ya da kurtuluş marşı gibi anlamlara gelmekte olup söz konusu Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı İstiklal marşı olunca bütün tanımlamalar yetersiz kalmaktadır. Çünkü Mehmet Akif'in yazdığı sıradan bir şiir değil kökleri binlerce yıl öncesine dayanan şanlı ve şerefli bir milletin Dünya'ya haykırışıdır.

Ö16: Mehmet Akif Ersoy tarafından kaleme alınan bu nadide eser 12 Mart 1921 tarihinde TBMM tarafından İstiklal Marşı olarak kabul edilmiştir... Daha sonradan saygıdeğer Osman Zeki Üngör tarafından bestelenip ulusal marşımız olarak kullanılıyor.

Öğrenci kompozisyonlarından son olarak ulaşılan kodlar “Teşekkür ve Temenniler” kategorisi/teması altında birleştirilmiştir. Bu kategori altında yer alan kodlar altında toplanmıştır.

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar
Teşekkür ve Temenniler	Minnet ve Şükran Duyma	Ö2, Ö12, Ö14, Ö16,
	Sorumluluk Hissetme	Ö4, Ö5, Ö8, Ö12, Ö13, Ö16, Ö18, Ö22, Ö24, Ö25
	Saygı ve Sevgi Sunma	Ö1, Ö2, Ö16, Ö20, Ö23, Ö25
	Hatırasını Yaşatma	Ö9, Ö15, Ö19, Ö23
	Diğer İfadeler	Ö3, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö17, Ö21

Tablo 5. “Teşekkür ve Temenniler” Temasına İlişkin Bulgular (n=25)

Tablo 5 incelendiğinde öğrenciler kompozisyonlarını tamamlarken çeşitli teşekkür ve temenni ifadelerine yer vermişlerdir. Bu kategori altında öğrenciler; Mehmet Akif Ersoy'a saygı ve sevgilerini sundukları, İstiklal Marşı'nın sözleriyle bağ kurarak kendilerinde çeşitli sorumluluklar yükledikleri, başta Mehmet Akif olmak üzere millî mücadelenin tüm kahramanlarına minnet ve şükran duyduklarını, İstiklal Marşı'nın aziz hatırasını yaşatmaya sözler verdikleri görülmektedir. Bu kategori altındaki kodlarla ilgili öğrenci ifadelerinden örnekler şu şekildedir:

Ö2: Bu satırları yazan Mehmet Akife, bu ülkeyi bataklık içinde kurtaran Mustafa Kemal'e, sayısız anneye, askere ve isimsiz kahramanlara olan borcumuzu asla ödeyemeyiz. Her mart ayında onları andığımız gibi İstiklal marşı yılı olan 2021 yılında onların bu millet için çabalarına ve gayretine saygımız sonsuzdur. O gün onlar orada iyi ki vardı çünkü biz şuan buradaysak onların sayesinde bulunuyoruz. Sonsuz minnet ve saygıyla.

Ö12: Mücadeleyi sürdürmek illa topla tüfekte olması gereken bir şey değil bizden bunu eğitimimizle, kazandığımız başarılarla, ülkemiz adına yaptığımız her şeyle tüm benliğimizi buna adanarak onlara olan vefa borcumuzu bir nebze de olsa hafifletmemizi söylüyor. Yaptığımız her işte ülkemizi düşünmemizi davranışlarımızı bile buna göre yapmamızı istiyor. Bu durum bende inanılmaz bir sorumluluk duygusu hissetmeme sebep oluyor ülkeme karşı. 'O senindir o senin milletindir ancak.' dizesi bunu yeterince vurguluyor.

Ö16: Sana bana verdiğin dersler için ve yurdumuza armağan ettiğin şaheser için binlerce teşekkür olsun, ruhun şad olsun çok sevgili ve saygı değer Mehmet Akif Ersoy.

Ö19: Şair Mithat Cemal'in de dediği gibi İstiklal marşı şairini de aşmıştı. Çünkü milletimiz çok acı çekmişti, çok gözyaşı vardı. Bu vatani kolay kazanmadık. Niceleri anasız, babasız kaldı, niceleri nelerden vazgeçmedi ki? Ki biz bugün rahat uyuyabilelim diye. İşte biz böyle bir neslin torunlarıyız. Tarihimizi, iman gücümüzü asla unutmamalıyız.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı ile ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlandığında ulaşılan sonuçlar aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Kompozisyonlarda ilk olarak başlıklar incelenmiştir. Öğrencilerin başlıklarda genel olarak millî mücadeleye ve kurtuluş savaşına dair kelimeleri tercih ettikleri, İstiklal Marşı'nı bir destan olarak tanımladıkları, Mehmet Akif Ersoy ile ilgili ifadelerde ise şairin vatan sevgisini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Kompozisyon içerikleri ile birlikte düşünüldüğünde başlıkların tercihinin öğrencilerin hem İstiklal Marşı'na hem de Mehmet Akif Ersoy'a bakış açılarını yansıtan bir şekilde oluşturulduğu söylenebilir. Öğrenciler düşüncelerini ifade ederken, millî mücadele döneminde yaşananları kahramanlık olaylarıyla hatırlamakta, Türk milletinin birlik ve bağımsızlık azmini yüceltmektedirler. Bu bağlamda önce Mehmet Akif Ersoy'u hem şairliği hem de vatanseverliği ile ardından da eseri olan İstiklal Marşı'nı coşkulu bir destan niteliğiyle anlatmaktadırlar. Bu anlatımlarının başlıklara yansıdığı ve dolayısıyla başlıkların öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin bir özetini sunduğu ifade edilebilir.

Kompozisyonların incelenmesi sonucunda ulaşılan ilk tema “Çeşitli Yönleriyle Mehmet Akif Ersoy” teması olmuştur. Bu tema altında yer alan kod ve kategoriler değerlendirildiğinde; öğrencilerin kompozisyonlarının temelinde millî mücadelenin onlarda oluşturduğu perspektifin dışına çıkmadan ilk olarak Mehmet Akif Ersoy'u anlatmaya başladıkları, onun karakterini tanımlamaya ve edebî yönünü vurgulamaya çalıştıkları görülmektedir. Öğrencilere göre Mehmet Akif, vatansever, cömert ve mütevazı bir kişiliğe sahiptir. Özellikle İstiklal Marşı'nın yazımı için yapılan yarışmaya ödül dolayısıyla katılmamasının öğrencileri oldukça etkilediği görülmektedir. Nitekim Mehmet Akif, İstiklal Marşı ile ilgili “Onu millete hediye ettim. Artık o, milletindir. Benimle alâkası kesilmiştir. Zaten o milletin eseri, milletin malıdır. Ben yalnız gördüğümü yazdım.” demiştir (Düzdağ, 2002, s. 110). Bu tavrı itibarıyla Mehmet Akif öğrenciler tarafından oldukça saygı görmektedir. Öğrenciler, Mehmet Akif'i aynı zamanda asil, çok yönlü bir fikir ve dava insanı olarak görmekte, ilim ve edebî yönü itibarıyla usta bir şair, rehber, mücadele insanı ve “İstiklal Şairi” olarak anlatmaktadırlar. Bu anlatımlarının arkasında o dönemi yansıtan olay ve hatıralar olsa da buna en çok vesile olan şeyin İstiklal Marşı'nın onlarda uyandırdığı his ve düşünceler olduğu söylenebilir. Nitekim bazı öğrenciler Mehmet Akif'i anlatırken İstiklal Marşı'ndan alıntılara yer vermişlerdir. Bu durum oldukça olağan bir sonuç olarak görülmektedir. Zira her eserin yazarından belirli izler taşınması olasıdır ve İstiklal Marşı'nda Mehmet Akif'e dair izlere rastlamak kaçınılmazdır. Mehmet Akif Ersoy'a dair görüşler paylaşılan ve onu anlatan çeşitli yayınlar mevcuttur. Hem bu çalışmalardan hem de eserlerinden anlaşıldığı üzere Akif, karakteri itibarıyla öncelikle mücadelecisi ve vatansever, inançlı, ümitvar, önder ve örnek bir şahsiyettir (Cançelik, 2021; Dalar, 2021; Demiralay, 2021). Okay (1998) Mehmet Akif'e dair kitabının ön sözünde ilk olarak Akif'in üzerinde durulması gereken asıl yönünün karakteri olduğunu dile getirmekte ve Akif'in büyük kitlelere hitap etme başarısının samimiyetinden kaynaklandığını belirtmektedir (akt. Yıldırım, 2020). Mehmet Akif Ersoy'un entelektüel yönü ise yalnızca İstiklal Marşı ile sınırlandırılmayacak kadar derindir. Onun şair ve mütefekkir rolü her zaman dönemi içerisinde üstün ve değerli görülmüştür. Okay'ın (1998) Mehmet Akif'i şiirlerinde eski geleneğin içinde fakat bir dil ve zevk arayan şairlerden biri ve İslam idealinin şairi olarak nitelendirdiği görülmektedir (akt. Yıldırım, 2020). Öğrencilerin kompozisyonları itibarıyla betimledikleri Mehmet Akif Ersoy literatürle benzerlik göstermektedir. Buna göre, Mehmet Akif'in genç yetişkinlikler tarafından anlaşıldığı ve O'nu betimleyen değerlerin görüşlerine yansıdığı söylenebilir. Bu sonuç, Karagöz ve Şimşek (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışma ile benzerlik göstermekte ve önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Öğrenci kompozisyonları incelendiğinde ulaşılan bir diğer tema “Öğrencilerin Gözünde İstiklal Marşı” olarak belirlenmiştir. Bu tema altında yer alan kod ve kategorilere göre öğrenciler İstiklal Marşı'nın içeriği ve edebî özelliği hakkında çeşitli görüşler paylaşmışlardır. Buna göre öğrenciler İstiklal Marşı'nın, Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık arzusunu, birlik ve beraberliğe olan inancını, millî mücadelenin duygu ve hislerini paylaşan ve okuyucularına umut, inanç ve cesaret aşıl原因an edebî bir destan, eşsiz bir yapıt, bir ulusun haykırışı olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Marş, Türk Dil Kurumu (2021) sözlüğünde “bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası” olarak ifade edilmektedir. Çetin'e (2014) göre ise marş, “bir ulusun ortak duygu ve değerlerini, millî birlik inancını anlatan ahenkli manzum metinler” olarak tanımlamaktadır. İstiklal Marşı da Türk milletinin millî mücadele dönemindeki fedakârlıklarını, zaferini ve ona olan inancını anlatan önemli değerlerinden birisidir. İşcan ve Şimşek'e (2012) göre ise marş olmanın ötesinde milletin geçmiş, şimdi ve gelecek zamanlardaki durumunun şiirleştirilmiş hâli ve Türk milletinin üzerinde ittifak edebileceği bir dayanışmanın sembolüdür. Öğrencilerin İstiklal Marşı'na bakışları, onu hem içeriği hem de edebî yönüyle değerlendirebilmeleri oldukça değerli bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Literatürde İstiklal Marşı üzerine çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda İstiklal Marşı'nın anlaşılacağı, değerinin tam olarak vurgulanmadığı daha ötesinde genç yetişkinler tarafından yalnızca bir kısmının ezbere bilindiği ifade edilmektedir (Arslan, 2013; İşcan ve Şimşek, 2012; Parlak Kalkan, 2021).

Bu çalışmada İstiklal Marşı ile ilgili öğrenci görüşleri edebî yönden değerlendirilmemiştir. Ancak kompozisyonlar aracılığıyla öğrencilerin algıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre literatürle karşılaştırıldığında öğrencilerin İstiklal Marş'ını Ö1'in ifadesiyle "ulusal birlik ve beraberliğin simgesi", Ö5'in ifadesiyle "milleti millet yapan unsur" Ö9'un ifadesiyle "tüten her ocağın huzuru" Ö24'ün ifadesiyle "milletimizin geçmişten günümüze aynası" olarak tasvir etmeleri İstiklal Marşı ile ilgili bilinç düzeylerinin yüksek olduğunun kanıtı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca öğrencilerden bir kısmı kompozisyonlarında hem 12 Mart 1921 tarihini vurgulamış hem de 2021 yılının Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Yılı olarak kabul edilmesini ifade etmişlerdir. Bu ifadelerin öğrencilerin konu hakkında tarihi değerlendirmeler yapabildikleri ve güncel gelişmeleri takip ettiklerinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Netice itibarıyla bu çalışmada İstiklal Marşı ile ilgili hem içerik hem de edebî yönden değerlendirmeler yapan üniversite öğrencilerinin İstiklal Marşı algılarının onun ortaya çıkışının arkasındaki tarih, yaşantı ve vurguladığı değerlerle paralel olduğu ve öğrenciler tarafından anlaşıldığı ifade edilebilir.

Öğrenci kompozisyonlarından ulaşılan son tema "Teşekkür ve Temenniler" şeklinde olmuştur. Bu temada öğrenciler kompozisyonlarını tamamlarken çeşitli teşekkür ve temennilerini dile getirmişlerdir. Buna göre öğrencilerin çoğunluğu hem Mehmet Akif Ersoy'a hem de millî mücadelenin tüm kahramanlarına saygı, minnet ve şükranlarını sunmuşlardır. Üniversite öğrencilerinin toplumun önemli bir değeri olan Mehmet Akif Ersoy'a ve onun nezdinde Türk milletinin tüm değerlerine saygıyla bakması önemli bir mana içermektedir. Zira Türk büyüklerine, geçmişe ve insanlara saygı, Mehmet Akif'in işaret ettiği neslin sembolü Asım'ın da kişilik özelliklerinden birisidir. Akif'e göre Asım insanların şahsiyetine, gurur ve haysiyetine saygılı, insafı ve kadirbilir bir gençtir. Mehmet Akif, ona izafe ettiği vasıfları Müslüman-Türk gencinde yeşermiş olarak görmek ister (Dayanç, 2021). Bu anlamda öğrencilerin kompozisyonlarında bu duygu ve düşünceleri ifade etmesi oldukça anlamlı ve manidardır. Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nda sık sık kişilere ya da millete seslenen hitaplara yer vermektedir. Bu hitaplarda beklentiler de kendini göstermektedir. Akif'e göre gerekirse vücut siper edilecek ve düşmanın hiddet ve şiddetle saldırdığı vatan inanç ve imanla korunup, bize bırakıldığı gibi genç nesillere miras bırakılacaktır (Aytaş, 2021). Kompozisyonlarda kimi öğrenciler ise İstiklal Marşı'ndan mısralarla ya da ondan aldıkları ilhamla kendilerinde çeşitli sorumluluklar hissetmiş ve bu sorumlulukları yerine getireceklerine dair sözler kullanmışlardır. Öğrencilerin bu ifadeleri, Akif'in seslenişlerinin genç bireyler tarafından fark edildiğinin anlaşıldığının göstergesidir. Literatürde yer alan araştırma sonuçlarında ise genel olarak İstiklal Marşı'nın tam olarak anlaşılmadığı, kelimelerinin bilinmediği ve araştırmalara katılan öğrenci ya da öğretmen adayları tarafından bu değerlere okullarda, ders kitaplarında yeterli önemin verilmediğini düşündükleri görülmektedir (Arslan, 2013; Duran ve Torun, 2011; Karagöz ve Şimşek, 2017; Orhan ve Gedik, 2013). Bu çalışmadaki öğrenci ifadeleri ise literatürden farklı olarak öğrencilerin İstiklal Marşı'yla ilgili hislerinin daha derin bir anlama sahip olduğunu göstermektedir. Nihai olarak araştırmanın tüm sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin Mehmet Akif ve İstiklal Marşı'nın ilke ve değerlerini içselleştirdikleri, manasını anladıkları, bu bilinçle de her iki değeri sürekli olarak yüceltme ve yaşatma azmi içerisinde oldukları ifade edilebilir.

Yazar Katkıları

Çalışmaya 1. Yazar: %50, 2. Yazar: %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Üniversite Öğrencilerinin Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı İle İlgili Kompozisyonlarının İncelenmesi: Yıldız Teknik Üniversitesi Örneği" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Arslan, A. (2013). Üniversite öğrencilerinin İstiklal Marşı'ndaki anahtar kelimeleri bilme durumları. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 735-746.
- Aruç, N. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un eğitim felsefesi*. V. Işık (Ed.), Vefatının 75.Yılında Mehmet Akif Ersoy (s.185-201) içinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- Aslan, B. (2011). *Safahat'ın gelecek tasavvuru*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu, Balıkesir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Balıkesir.
- Aytaş, G. (2021). Türk milletinin ruhundan kopan ses İstiklal Marşı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35(Özel Sayı), 115-126.
- Cançelik, A. (2021). *Naz makamında bir şair: Mehmet Akif Ersoy*. A. Kurt (Ed.), Sırat-ı Müstakim/Sebilürreşad Dergisi ve Mehmet Akif Ersoy (s.173-192) içinde. Kocaeli: Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları.

- Çetin, N. (2014). İstiklal Marşı'mızı anlamak. *Türkoloji Dergisi*, 21(2), 2-69.
- Çoban, A. (2010). Mehmed Akif'in eğitim felsefesi: Eğitim ve öğretime ilişkin görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 14 (44), 247-264.
- Çongur, R. (1986). Neden Akif? *Millî Kültür Dergisi*, Mehmet Akif Ersoy Özel Sayısı, 55.
- Dalar, T. (2021). Nesirlerinden Hareketle Mehmet Akif Ersoy'un Düşün Dünyası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 68, 490-502.
- Dayanç, M. (2021). *Farklı Düşüncelerin Benzer Müdavimleri: Mehmet Âkif-Ömer Seyfettin Örneği*. A. Kurt (Ed.), Sırat-ı Müstakim/Sebilürreşad Dergisi ve Mehmet Akif Ersoy (s.221-242) içinde. Kocaeli: Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları.
- Demiralay, M. C (2021). İstiklal Marşı'nda Mehmet Akif Ersoy'un Kişiliği. *Türk Dili Dergisi*, 831, 102 -107. Erişim adresi: <https://www.tdk.gov.tr>
- Doğan, Y. ve Alkayış, M. F. (2021). İstiklal Marşı'nın kabulünün 100. yılında Türk Milli Marşlarının dil ve ortak değerler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 5(2), 518-543.
- Duran, H. ve Torun, F. (2011). Öğretmen adaylarının İstiklâl Marşı'nda kullanılan kavramları anlama düzeyleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (43), 113-138.
- Düzdağ, M. E. (2002). *Mehmet Akif Ersoy*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İşcan, A. ve Şimşek, Y. (2012). Üniversite öğrencilerinin İstiklal Marşı algısı. *The Journal of International Social Research*, 5(20), 348-360.
- Kahraman, A. (2021). Mehmet Akif altmış üç yıllık bir ömür. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, Özel Sayı, 313-320.
- Karagöz, B. ve Şimşek, Y. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 72, 13-30.
- Karakoç, S. (1996). *Mehmed Akif*. Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Koçak Aslan, Z. (2021). Değerler bağlamında Mehmet Akif'te ideal insan. *Küçükçekmece Millî Eğitim Dergisi*, Mehmet Akif Ersoy Özel Sayısı, 29-32.
- Orhan, S. ve Gedik, M. (2013). 9. Sınıf öğrencilerinin İstiklal Marşındaki kelimelerin anlamlarını bilme durumlarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 8(13), 1259-1270.
- Özçelik, M. (1997). Mehmed Akif'in dil ve edebiyat anlayışı. *Türk Kültürü Dergisi*, 8, Fatih Yayıncılık, İstanbul.
- Parlak Kalkan, G. (2021). İstiklal Marşı'nın anlaşılma düzeyinin tespitine yönelik betimsel bir çalışma (Lise ve üniversite öğrencileri örneği). *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1102-1127.
- Parlatır, İ. (2021). "İstiklâl Marşı" üzerine bir tahlil denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 35 (Özel Sayı), 53-65.
- Türk Dil Kurumu (2021). TDK Sözlüğü, Erişim tarihi: 17 Ocak 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- Topçu, N. (2011). *Mehmet Akif*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Yardımlı, M.N. (2021). *İstiklal Marşı'nın Bülbülü Mehmet Akif Ersoy*. Akıl Fikir Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. (2020). Mehmed Akif: Bir karakter heykelinin anatomisi (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme). *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, s. 773-778.

Extended Abstract

Mehmet Akif Ersoy, a poet, writer, journalist and intellectual who lived in the most depressed period of the Ottoman Empire, is one of the most remarkable intellectual and artistic pioneers of both the Ottoman and Republican Periods. He is an idealist, scholar, poet and thinker. He wrote poems and articles in times of great depression. Undoubtedly, one of the greatest legacies of Mehmet Akif is the National Anthem. Written during the most important and critical times of the National Struggle, this march is one of the rare works that best reflects the current period.

In this research, which is based on the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, the views of university students about Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem were tried to be determined. For this purpose, the

problem sentence of the research is "What are the thoughts of university students about Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem?". The study group of the research consists of students studying at different faculties at Yıldız Technical University at various grade levels.

On a voluntary basis, the students in the study group were asked to write an original composition about Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem. In this direction, nearly 100 compositions were delivered to the researchers and the compositions were evaluated and sorted from various perspectives by the researchers. After this sorting process, 25 compositions that were deemed suitable for the purpose of the research were determined to be analyzed.

In the research, firstly, the titles given by the students to the compositions were examined. It was observed that the students mostly included the titles related to the National Anthem and in these titles they referred to the War of Independence and the period of the national struggle. It is seen that they prefer words such as "victory, liberation, unity and solidarity, independence, nation, march, Mehmet Akif, freedom" in the titles.

According to the findings obtained from the content of the student compositions in the research, 38 different codes were reached in the students' views on Mehmet Akif Ersoy and the National Anthem, and these codes were gathered under 5 categories and 3 themes.

According to the first findings obtained from the student compositions, it was determined that the students' opinions were gathered under the categories of "Mehmet Akif Ersoy by Personality and Intellectual Side". These categories were combined under the theme of "Mehmet Akif Ersoy with Various Aspects". In the students' opinions about Mehmet Akif Ersoy, they mostly included expressions about his personality. In these statements, it is seen that students describe Mehmet Akif as "generous, patriotic, modest" the most. In addition, the students described Mehmet Akif as a "fighting, respectable and noble" character.

When student compositions are examined, student opinions are divided into 2 categories as "The National Anthem in terms of Content and Literary Direction". The codes and categories reached were combined under the theme of "The National Anthem in the Eyes of Students". In the category of the National Anthem by Content, the students explained the content of the National Anthem with the views expressing the most "national struggle, freedom and independence, unity and solidarity". In the category of "Independence Anthem in Terms of Its Literary Direction", while the codes such as "national, epic, valuable" were mostly reached, it was seen that the students defined the National Anthem as "unique, outcry, symbol and challenge".

The last codes obtained from the student compositions were combined under the category/theme of "Acknowledgements and Wishes". Under this theme, students; It is seen that they showed their respect and love to Mehmet Akif Ersoy, that they took various responsibilities by connecting with the words of the National Anthem, that they were grateful and grateful to all the heroes of the national struggle, especially Mehmet Akif, and promised to keep the cherished memory of the National Anthem alive.

Finally, when all the results of the research are evaluated together, it can be stated that the students internalize the principles and values of Mehmet Akif and the National Anthem, understand the meaning, and are determined to constantly glorify and keep both values alive.

Sosyal ve Vatandaşlık Yetkinliği Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri: Türkçe Dersi İçin Metin Önerisi

The Literary Works of Mehmet Akif Ersoy in terms of Social and Citizenship Competence: Text Suggestion for Turkish Language Lesson

Mazhar BAL¹
Buse Gül AKDAĞ²

Araştırma Makalesi / *Research Article*
Geliş Tarihi / *Received*: 24.04.2022
Kabul Tarihi / *Accepted*: 11.05.2022
Doi: 10.48146/odusobiad.1108349

Atıf / Citation: Bal, M. Ve Akdağ, B. G., (2022). "Sosyal ve Vatandaşlık Yetkinliği Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri: Türkçe Dersi İçin Metin Önerisi" ODÜSOBİAD Özel Sayı 53-62, Doi:10.48146/odusobiad.1108349

Öz

Bu araştırmanın amacı, Mehmet Akif Ersoy'un *Asım*, *Süleymaniye Kürsüsünde*, *Fatih Kürsüsünde*, *Berlin Hatıraları* adlı eserlerinin Millî Eğitim Bakanlığı(MEB) Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği açısından incelenmesidir. Çalışma, nitel araştırma yöntemi ile desenlenmiştir. Veri toplama tekniği olarak doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* adlı eserine yönelik bulgulara bakıldığında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin kişisel yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı esere yönelik bulgular incelendiği zaman sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin kültürler arası beceriler yönüyle ön plana çıktığı görülmektedir. *Fatih Kürsüsünde* adlı esere yönelik bulgular incelendiğinde sosyal ve vatandaşlıkla alakalı yetkinliğin kişisel yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. *Berlin Hatıraları* adlı eserde ise sosyal ve vatandaşlıkla ilişkili toplumsal bilgi ile kültürlerarası yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularından hareketle *Asım* adlı eserin Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan "Erdemler"; *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı eserin "Millî Kültürümüz"; *Fatih Kürsüsünde* adlı eserin "Birey ve Toplum"; *Berlin Hatıraları* adlı eserin de "Kişisel Gelişim" başlığı altında yer alan tema ve konulara hizmet edebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Dersi, Mehmet Akif Ersoy, *Asım*, *Süleymaniye Kürsüsünde*, *Fatih Kürsüsünde*, *Berlin Hatıraları*

Abstract

The purpose of this research is to examine Mehmet Akif Ersoy's works named Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları in terms of social and citizenship competence in the Turkish Language Curriculum (2019). The study was designed with the qualitative research method. Document analysis was used as a data collection technique. The data of the research were analyzed by descriptive analysis technique. Considering the findings on Mehmet Akif Ersoy's work called Asım, it was concluded that social and citizenship competence came to the fore in terms of personal competence. When the findings about the work named Süleymaniye Kürsüsünde are examined, it is seen that social and citizenship competence comes to the fore in terms of intercultural skills. When the findings for the work titled Fatih Kürsüsünde are examined, it has been concluded that social and citizenship-related competence comes to the forefront in terms of personal competence. In the work titled Berlin Hatıraları, it was determined that he came to the forefront in terms of social knowledge and intercultural competence related to social and citizenship. Based on the findings of the research, "Virtues" in the Turkish Language Curriculum of Asım; in the Süleymaniye Kürsüsünde, the work "Our National Culture"; "Individual and Society" in Fatih Kürsüsünde; It is thought that the work named Berlin Hatıraları can serve the themes and issues under the title of "Personal Development".

Keywords Turkish Language Lesson, Mehmet Akif Ersoy, *Asım*, *Süleymaniye Kürsüsünde*, *Fatih Kürsüsünde*, *Berlin Hatıraları*

¹ Sorumlu Yazar; Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya, e-mail: balmazhar@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6958-9130>

² Yüksek lisans öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya, e-mail: buse.gul.akdag07@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0370-1171>

Giriş

Türkiye’de eğitim alanında dünden bugüne birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerin farklı gerekçeleri olduğu bilinmektedir. Bu gerekçelerden birisi de "Hayat Boyu Öğrenme için Anahtar Yetkinlikler Hakkındaki Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Tavsiyesi"dir. Bu tavsiye kararı doğrutusunda belirlenen yetkinlikler 2015 yılında eğitim ve öğretimde kullanılmak üzere yürürlüğe girmiştir (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2018). Bu yetkinlikler, öğretim programlarına da ana yetkinlik olarak yansıtılmıştır. Bu çalışmanın amacıyla ilişkili olarak ilgili yetkinliklerin temel alındığı programlardan biri de Türkçe Dersi Öğretim Programıdır (2019). Programdaki yetkinlikler; anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade olarak belirtilmiştir.

Bu yetkinliklerle ilişkili olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) programın amaçları, "Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkökulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan (...) bireyler olmalarını sağlamak." olarak ifade edilmektedir. Bu amaç ifadesinin 8 ana yetkinlikten biri olan sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikleri ön plana çıkardığı düşünülmektedir. Bununla birlikte program incelendiğinde bu yetkinliğin doğrudan kazanımlara yansımadağı görülmektedir. Bu konuda programların uygulama boyutunda önemli bir yere sahip olan ders kitaplarındaki metinlere önemli rol düştüğü söylenebilir. Seçilecek uygun metinlerle sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin kuramsal boyutu, uygulama sürecinde de etkin hale gelebilir.

Bu bağlamda Mehmet Akif Ersoy’un eserlerinin gerek edebi gerekse tarihi yönüyle sosyal ve vatandaşlık yetkinliği için uygun metinler olacağı düşünülmektedir. Sosyal ve vatandaşlık yetkinliği MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019), "Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır." şeklinde açıklanmaktadır. Nitekim Mehmet Akif Ersoy’un eserlerinin içeriğinin de bu yetkinliğe hizmet ettiği düşünülmektedir. Alanyazında Mehmet Akif Ersoy’un eserleri; değerler eğitimi (Açıkgöz, 2021; Temizyürek ve Karagöl, 2016), metinlerarasılık (Durkaya, 2013), edebi ve tarihsel yönü (Arslan, 2014), şiir tahlili (Akgün, 2017; Cırhınlioğlu ve Tektaş, 2019; Fedai, 2021; Şengül, 2018), çocuk edebiyatı (Gürel, 2015; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016), sosyolojik boyutu (Bay Gülveren, 2015) açısından incelenmiştir. Türkçe eğitimiyle ilişkili çalışmalar (Karagöz ve Şimşek, 2017; Küçük, 2014; Tekşan ve Çelik, 2015) da yapılmıştır; fakat Türkçe öğretiminde yapılan çalışmalar programların temelini oluşturan sosyal ve vatandaşlık yetkinliğiyle ilişkili değildir. Bu çalışma ile Mehmet Akif Ersoy’un eserleri, sosyal ve vatandaşlık yetkinliği açısından incelenmiştir. Böylece alanyazında tespit edilen bir eksikliğe hizmet edileceği düşünülmektedir.

Tüm bu açıklamalardan hareketle araştırmanın amacı, Mehmet Akif Ersoy’un Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları adlı eserlerinin MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrutusunda araştırma soruları şunlardır:

Mehmet Akif Ersoy’un Asım adlı eserinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisi nedir?

Mehmet Akif Ersoy’un Süleymaniye Kürsüsünde adlı eserinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisi nedir?

Mehmet Akif Ersoy’un Fatih Kürsüsünde adlı eserinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisi nedir?

Mehmet Akif Ersoy’un Berlin Hatıraları adlı eserinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisi nedir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, yorumlayıcı paradigmaya dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Yorumlayıcı paradigmanın kullanılma sebebi, çalışmanın amacı gereği Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisinin anlaşılmasına çalışılmasıdır. Çalışma, olay ve olguları kendi sınırlıkları içerisinde anlamaya çalışan nitel araştırma yöntemi (Creswell, 2013; Merriam, 2013; Patton, 2014) ile desenlenmiştir. Bu çalışmanın nitel araştırma ile desenlenmesinin sebebi de Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliği sınırlılığında yorumlanmak istenmesidir.

Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, yazıya dayalı dokümanların detaylı bir şekilde çözümlenmesine dayanır (Wach, 2013). Bu araştırmanın doküman analizi ile desenlenmesinin sebebi Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilişkisini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın dokümanları, Mehmet Akif Ersoy'un Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları adlı eserleridir (Ersoy,1993). Bu eserler, MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği açısından incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın verileri betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Bu analiz tekniğinin tercih edilme sebebi, MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliğinin analiz birimi olarak temel alınmasıdır. Analizin daha detaylı ve sistematik yapılabilmesi için programda yer alan ilgili yetkinlik cümlelere ayrılmıştır. Ayrılan cümleler doğrultusunda "kültürlerarası yetkinlik, kişisel yetkinlik, toplumsal bilgi, siyasal bilgi, çatışma çözücü, demokratik ve aktif katılım, medeni hayata katılım, farklılaşan toplum ve çalışma hayatı" olmak üzere 8 analiz birimi oluşturulmuştur. Eserler de bu 8 ilkeye göre çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmanın kodlama güvenirliliği için başka bir alan uzmanından da yardım alınmıştır. Alan uzmanı da verileri, MEB Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) yer alan sosyal ve vatandaşlık yetkinliği ile ilgili 8 maddeye göre kodlamıştır. Sonrasında araştırmacı ve alan uzmanı bir araya gelip yaptıkları kodlamalar hakkında tartışmışlardır. Farklı olan noktalar üzerine görüşülmüş ve bazı etkinliklerin hangi ilkede olması gerektiğine dair uzlaşma sağlanmıştır. Tüm bu süreçten sonra kodlama güvenirliliği (Miles and Huberman, 1994) %95 düzeyinde belirlenmiştir. Çalışmanın geçerliliğiyle ilgili olarak ise inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilirlik ve onaylanabilirlik unsurları doğrultusunda işlemler gerçekleştirilmiştir (Lincoln ve Guba, 1985). Çalışmanın inandırıcılığının arttırılması için giriş bölümünde problem durumu net olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Aktarılabilirlik boyutunu güçlendirmek için çalışmanın problem durumunun gerekçesi net olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy'un Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları adlı eserlerin veri toplama ve veri analizi sürecinin araştırma amacıyla ilişkisi belirtilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için Mehmet Akif Ersoy'un Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları adlı eserleri, sosyal ve vatandaşlık yetkinliğinin 8 maddesine göre nasıl analiz edildiği somut olarak belirtmeye çalışılmıştır. Böylece ilgili eserler aynı yaklaşımla tekrar incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın onaylanabilirliğini sağlamak için dokümanlar, Mehmet Akif Ersoy'un Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Hatıraları adlı eserleriyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca bulgular bölümünde analiz sonucu, doğrudan atıflarla desteklenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma soruları bağlamında verilerin analizine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Tablo 1'de Mehmet Akif Ersoy'un bu çalışma sınırlılığında incelenen eserlerine yönelik analizler sunulmuştur.

	<i>Asım</i>	<i>Süleymaniye Kürsüsünde</i>	<i>Fatih Kürsüsünde</i>	<i>Berlin Hatıraları</i>
Kültürlerarası Yetkinlik	6	9	6	6
Kişisel Yetkinlik	9	3	9	2
Kişilerarası Yetkinlik	5	4	4	4
Toplumsal Bilgi	3	3	5	6
Siyasal Bilgi	3	6	3	4
Çatışma Çözücü	3	4	2	0
Demokratik ve Aktif Katılım	4	2	0	0
Medeni Hayata Katılım	3	2	0	1
Farklılaşan Toplum ve Çalışma Hayatı	2	2	1	0
Toplam	38	35	30	23

Tablo 1. Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin sosyal ve vatandaşlık yetkinliğiyle ilgili ifadeler açısından analizi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde sırasıyla kültürlerarası yetkinlik ($f=27$), kişisel yetkinlik ($f=23$), kişilerarası yetkinlik ($f=17$), toplumsal bilgi ($f=17$), siyasi bilgi ($f=16$), çatışma çözücü ($f=9$), demokratik ve aktif katılım ($f=6$), medeni hayata katılım ($f=6$) ve farklılaşan toplum ve çalışma hayatı ($f=5$) ile ilgili ifadeler rastlanılmıştır. Bu yetkinliklerden sıklık değeri en yüksek olan kültürlerarası yetkinliğe ($f=27$) ilişkin dört eserden örnek alıntılar şu şekilde gösterilebilir:

"Müslümanlık bu değil, biz yolumuzdan saptık, Tapacak bir putumuz yoktu, özendik, yaptık!" (Asım, 372).

"Çin'de, Mançurya'da din bir görenek, başka değil. Müslüman unsuru gayet geri, gayet cahil." (154.s) (Süleymaniye Kürsüsünde, 154)

"Fransız'ın nesi var? Fuşu bir de ilhâdı; Kapıştı bunları 'yirminci asrın evlâdı!' Ya Alman'ın nesi var zevki okşayan? Birası; Unuttu ayrıntı, ma'tûha döndü kahrolası!" (Fatih Kürsüsünde, 255).

"Ne Müslüman ne Frenk, öyle bir vücut-ı sefil. Yıkama yok, tuvalet yok! Yazın belinde çamur; Eteklerinden inerken kabuk tutar yağmur!" (Berlin Hatıraları, 287).

Örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere dört eserde de kültürlerarası yetkinlik dini yönleriyle Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde yer edinmiştir. Mehmet Akif, Müslümanların diğer dinlere mensup olan milletlerden kötü anlamda etkilendiğini dile getirmiştir. Kültürlerarası yetkinliğin ardından gelen kişisel yetkinlik ($f=23$) ile ilgili örnek ifadeler ise eserlere şu şekilde yansımıştır:

"Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter!" (Asım, 373).

"Herkesin hissi bir olamaz!" (Süleymaniye Kürsüsünde, 128)

"Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersin? Elin kolun tutuyorken çalış, kazanmaya bak." (Fatih Kürsüsünde, 239).

"Zavallı kırkına gelmiş de ağzı süt kokuyor! Okutma: Bitti; okut: Serseri-i şî'rü hayal! Okutmasan da okutsan da aynı istikbâl!" (Berlin Hatıraları, 303).

Kişisel yetkinlik ile ilgili örnek ifadelerden görüldüğü üzere Mehmet Akif'in eserlerinde kişisel yetkinliğe daha çok bireysel farklılıklara ve çalışkan olunması boyutlarına değinilmiştir. Kişisel yetkinlikten sonra gelen kişilerarası yetkinlik ($f=17$) ile ilgili örnek ifadeler ise eserlerde şu şekilde aktarılmıştır:

"Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık, biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık." (Asım, 371).

"Doğru yol işte budur, gel diye sen bir yürü de O zaman bak ne koşanlar göreceksin sürüde." (Süleymaniye Kürsüsünde, 158).

"Namazda hem beni gözyaşlarıyla ağlattı hem öyle ağlanacak bir hakikat anlattı, ki dinlemezseniz, elbette mahvolur millet." (Fatih Kürsüsünde, 250).

"Nedir bu anlaşamazlık? Gelin de anlaşınız; Lisan-ı müşterek olmaz mı kendi göz yaşınız?" (Berlin Hatıraları, 300).

Kişilerarası yetkinlik ile ilgili örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere insanın insansız yapamayacağı hususu Mehmet Akif'in eserlerinde yer almaktadır. Kişilerarası yetkinliği ardından gelen toplumsal bilgi ($f=17$) hakkındaki ifadeler ise şunlardır:

"Eskiden zurnalar öttükçe feza inlerdi; O ne dehşetli düşünler, o ne derneklerdi! Kurulur meydana harman gibi kırk eli sini, Tablalar yığmaya başlar koyunun beslisini." (Asım, 346).

"Bin sefil ordu ki efradı: Bütün aileler. Hepsini aç, bir paralar yok, kadın erkek çıplak." (Süleymaniye Kürsüsünde, 166).

"Zavallı milletin idraki tarumar olalı: Muhit-i ilme giren yok, diyâr-ı fen kapalı; Sanayiinin adı batmış, ticaret öylesine, Ziraat olsa da... Âdem Nebi usûlü yine!" (Fatih Kürsüsünde, 242).

"Biraz da geçmeyi ister misin bizim yakaya? Al işte bir günü matemsiz olmayan Asya!" (Berlin Hatıraları, 296).

Toplumsal bilgi ile ilgili verilen ifadelerde de görüldüğü üzere Mehmet Akif, yaşanan olaylardan etkilenen toplumun içinde bulunduğu durumu, değişen alışkanlıkları, ekonomik düzeyi ve toplumun ruh hâlini aktarmaktadır. Toplumsal bilgidен sonra gelen siyasal bilgi ($f=16$) ile ilgili ifadeler eserde şu şekilde yansıtılmıştır:

"İngiliz yok mu, o hain ya doyup patlamalı yahut aç kalmalıdır... Yoksa bizim fal kapalı." (Asım, 330).

"İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir, gitti! İşte İran'ı da taksim ediyorlar şimdi." (Süleymaniye Kürsüsünde, 164).

"Donanma, ordu yürürken muzafferen ileri, Üzengi öpmeye hasretti Garb'ın elçileri!" (Fatih Kürsüsünde, 233).

"Zavallı Marmara'nın şerha şerha bağrından! Bir İngiliz bezidir, belki, şimdi dalgalanan." (Berlin Hatıraları, 307).

Örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere verilen dört eserde de siyasal bilgi başlığı altında Türk toplumunun diğer milletlerle olan siyasal ilişkileri, savaş durumları ve siyasal sınırları hakkında bilgiler verilmektedir. Siyasal bilgiden sonra gelen çatışma çözücü (f=9) hakkındaki ifadeler ise şu şekildedir:

"İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak, Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak, Nazariyyât ile bir şeyler olur zannetme... O berâhîni de artık yetişir dinletme! Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil istidâdın..." (Asım, 405).

"Öyledir, memleketin hali düzelmezse eğer, Kışlalar evlere, asker de ahaliye döner! Durmasın sonra, kazan kaldıra dursun ordu, Düşmanın safları çiğner bu mukaddes yurdu." (Süleymaniye Kürsüsünde, 165).

"Siyaseten kimi kurtarmak istemiş kalanı; Demiş ki diğeri: 'Asker halâs eder vatani' O der: 'Donanmaya vardır bugün eşedd-i lüzum.' Bu der: 'Hayır, daha ehemdir iktisâb-ı ulûm.' Kiminde sanata râğbet, kiminde nakde heves; Hülâsa, her kafadan başka başka çıkmış ses. Bir ihtiyar yalnız, dinleyip bidâyette; 'Mahalle mektebi lâzım!' demiş, nihâyette." (Fatih Kürsüsünde, 246).

Verilen örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere Mehmet Akif, çatışma çözücü başlığı altında toplumun içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için çözüm yollarına değinmektedir. Çatışma çözücü başlığından sonra gelen demokratik ve aktif katılıma (f=6) ilişkin eserlerde şu ifadeler yer verilmiştir:

"İhtiyar heyeti, muhtar, hepiniz toplanınız; Yazınız çarçabuk... Etraflıca olsun yalnız; Sonra, hiç beklemeden gönderiniz mahkemeye." (Asım, 335).

"Düşmeden pençesinin altına istikbalin, Biliniz kadrini hürriyetin, istiklâlin. Söyleyip başka memalikteki mahkûmîni: Hakimiyyet ne imiş, öğreniniz kıymetini." (Süleymaniye Kürsüsünde, 163).

Örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere verilen dört eserde de demokratik ve aktif katılım başlığı altında halkın yönetimde söz sahibi olduğu görülmektedir. Daha sonra medeni hayata katılım başlığı gelmektedir. Bu başlık altında Mehmet Akif'in şu ifadeleri örnek gösterilebilmektedir:

"Bize lâzım iki şey var: Biri mektep, biri yol." (Asım, 358).

"Sayısız mektep açılmış; Kadın, erkek okuyor; İşliyor fabrikalar, yerli kumaşlar dokuyor." (Süleymaniye Kürsüsünde, 160).

"Ne hisli vâlidelerdir bizim kadınlarımız!" (Berlin Hatıraları, 300).

Verilen örnek ifadelerden anlaşılacağı üzere özellikle kadınların artık medeni hayata katıldıkları gözler önündedir. Son olarak da Farklılaşan toplum ve çalışma hayatı (f=5) hakkında Mehmet Akif eserinde şu sözlerle yer vermiştir:

"Evlenip aile teşkili bugün zor geliyor; Görüyorsun ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!" (Asım, 345).

"Dîni kökten kazımak, sonra evet, Ruslaşmak!" (Süleymaniye Kürsüsünde, 152).

"Fakat düşünmeli her şeyde önceden temeli. Taammüm etmesi lâzım maarifin mutlak: Okur yazarsa ahali, ne var yapılmayacak? Donanma, ordu birer ihtiyâc-ı mübrimdir, O ihtiyâcı, fakat, öğretene muallimdir!" (Fatih Kürsüsünde, 246).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Mehmet Akif, farklılaşan toplum ve çalışma hayatı hakkında yanlış Batılılaşmaya değinmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Yeterlikler Çerçevesinde yer alan ve hemen hemen tüm öğretim programlarının ana yetkinliklerini oluşturan sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlik açısından Mehmet Akif Ersoy'un eserlerini incelemektir. Mehmet Akif Ersoy'un çalışmaya dâhil edilen eserleri Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde ve Berlin Hatıraları ile sınırlandırılmıştır. Mehmet Akif Ersoy ile ilgili

alanyazında çok fazla çalışma (Açıkgöz, 2021; Aydilek, 2017; Bay Gülveren, 2015; Durdudiler, 2021; Erdem, 2021; İlter, 2020; Küçük, 2014; Meral, 2020; Tekşan ve Çelik, 2015; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016) bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacıyla ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle çalışmanın alanyazındaki diğer çalışmalardan farklılık gösterdiği söylenebilir.

Mehmet Akif Ersoy'un Asım adlı eserine yönelik bulgulara bakıldığında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin kişisel yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Farklılaşan toplum ve çalışma hayatına daha az değinilmiş. Bu yönden bakıldığında Mehmet Akif Ersoy'un Asım adlı eserinin didaktik yönleriyle öğretim sürecini destekleyen bir metin olarak kullanılabilmesi söylenebilir. Bu konuda metnin sadeleştirilmiş hali Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan "Erdemler" başlığı altındaki tema ve konulara da hizmet edebilir.

Süleymaniye Kürsüsünde adlı esere yönelik bulgular incelendiği zaman sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliğin kültürler arası yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı görülmektedir. Medeni hayata katılım ile farklılaşan toplum ve çalışma hayatı yetkinliğine daha seyrek yer verilmiştir. Bu yönden bakıldığında Mehmet Akif Ersoy'un Süleymaniye Kürsüsünde adlı eseri kültürel değerleri aktarma amacıyla bir metin olarak kullanılabilmesi söylenebilir. Bu hususta metnin günümüz Türkçesi ile oluşturulmuş hâli Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan "Millî Kültürümüz" başlığı altındaki tema ve konular için kullanılabilir.

Mehmet Akif Ersoy'un Fatih Kürsüsünde adlı eserine yönelik bulgular incelendiğinde sosyal ve vatandaşlıkla alakalı yetkinliğin kişisel yetkinlik yönüyle ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Medeni hayata katılım ile demokratik ve aktif katılıma ise değinilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında Fatih Kürsüsünde adlı eserin bireysel farklılıklara değinen bir metinde kullanılabilmesi söylenebilir. Bu konuda metnin sadeleştirilmiş hali Türkçe Dersi Öğretim Programındaki "Birey ve Toplum" başlığı dâhilindeki tema ve konulara uygun bir metin olabilir.

Berlin Hatıraları adlı eserde Mehmet Akif Ersoy, sosyal ve vatandaşlıkla alakalı yetkinliğin toplumsal bilgi ile kültürlerarası yetkinlik yönüyle ön plana çıkmaktadır. Çatışma çözücü, demokratik ve aktif katılım ile farklılaşan toplum ve çalışma hayatına ise hiç değinilmemiştir. Bu yönden bakıldığı zaman Mehmet Akif Ersoy'un Berlin Hatıraları adlı eserinin topluma dair bilgiler veren bir metin için kullanılabilmesi görülmektedir. Bu hususta metnin sadeleştirilmiş hali Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan "Kişisel Gelişim" başlığı altında tema ve konularına da hizmet edebilir.

Yazar Katkıları

Çalışmaya 1. Yazar: %50, 2. Yazar: %50, oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Sosyal ve Vatandaşlık Yetkinliği Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri: Türkçe Dersi İçin Metin Önerisi" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, B. F. (2021). Hayat safahatında eğitimsel değerleri ışığında Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ı. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7(3), 532-562.
- Akgün, A. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un Türk dünyası şairlerindeki tesir alanına bir bakış. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(4), 2389-2413.
- Arslan, H. (2014). Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyeti ve millî mücadeledeki rolü. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 117-150.
- Aydilek, M. (2017). *Mehmet Akif Ersoy'un düşüncelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı, Burdur.

- Bay Gülveren, Ö. (2015). Edebiyat sosyolojisi bağlamında toplumsal gerçekliğin edebi esere yansımaları: "Safahat" örneği. *Journal of International Social Research*, 8(39), 58-69.
- Cirhinlioğlu, Z. ve Tektaş, M. (2019). Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde sosyolojik temalar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 99-109.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Durdudiler, Z. (2021). *Mehmet Akif Ersoy'un milliyetçilik anlayışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Durkaya, H. (2013). Metinlerarasılık ve karşılaştırmalı edebiyat bağlamında bülbül mazmunu ve Mehmet Akif Ersoy'un Bülbül Şiiri. *Electronic Turkish Studies*, 8(13), 847-856.
- Erdem, H. (2021). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında toplumsal değişimin sosyolojisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Ersoy, M. A. (1993). *Safahat*. (Haz. M. E. Düzdağ). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Fedai, Ö. (2021). Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde telkin, tenkit, telmih unsuru olarak mekân ve tasvirler. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları, (Mehmet Akif ve İstiklal Marşı Özel Sayısı)*, 55-83.
- Gürel, Z. (2015). Âkif'in eserlerinde çocuk, çocukluk ve eserlerinin çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4(8), 185-209.
- İlter, N. (2020). *Mehmet Âkif Ersoy'un inanç dünyası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kayseri.
- Karagöz, B. ve Şimşek, Y. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının Mehmet Akif Ersoy'a ilişkin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, (72), 13-30.
- Küçük, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy ve Türkçe. *Türkoloji Dergisi*, 21(2), 93-112.
- Lincoln, S. Y. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Meral, B. (2020). *20. yüzyılın ürettiği itikâdi-keîami problemlere Mehmet Akif Ersoy'un bakışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Bursa.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. Selahattin Turan). Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu. (2018). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. https://myk.gov.tr/images/articles/editor/130116/TYC_tebliğ_2.pdf adresinden erişildi.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Talim ve Terbiye Kurulu, Ankara.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Pegem Akademi, Ankara.
- Şengül, M. B. (2018). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat (Birinci Kitap) adlı şiir kitabında çocuklar. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 876-897.
- Tekşan, K. ve Çelik, G. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinin Türkçe öğretiminde kullanımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 30-46.
- Temizyürek, F. ve Kansızoğlu, H. B. (2016). Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde yer alan şiirlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre hikâyeleştirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(1), 151-171.

Temizyürek, F. ve Karagöl, E. (2016). Hedef kitlesi çocuk olan Mehmet Âkif Ersoy biyografilerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 11(3), 2175-2192.

Wach, E. (2013). *Learning About Qualitative Document Analysis*. [https:// www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/](https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/)adresinden erişildi.

Extended Abstract

The purpose of this research is to examine Mehmet Akif Ersoy's works named Asım, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Berlin Anıları, in terms of social and citizenship competence in the Turkish Language Curriculum (2019).

This study was carried out based on the interpretative paradigm. The reason for using the interpretive paradigm is to try to understand the relationship of Mehmet Akif Ersoy's works with social and civic competence in the Turkish Language Curriculum (2019). The study was designed with the qualitative research method. The reason why this study was designed with qualitative research is that Mehmet Akif Ersoy's works are wanted to be interpreted within the limits of social and citizenship competence. In this study, document analysis was used as a data collection technique. The reason why this research was designed with document analysis is to reveal the relationship of Mehmet Akif Ersoy's works with social and citizenship competence in the Turkish Lesson Curriculum (2019). In this context, the documents of the study are Mehmet Akif Ersoy's works named Asım, Süleymaniye Chair, Fatih Chair, Berlin Memories. The data of the research were analyzed by descriptive analysis technique. The reason why this analysis technique is preferred is that it is based on the social and citizenship competence in the Turkish Language Curriculum (2019) as the unit of analysis. In order to make the analysis more detailed and systematic, the relevant competency in the program is divided into sentences. In line with the separated sentences, 8 analysis units were formed: "intercultural competence, personal competence, social knowledge, political knowledge, conflict resolution, democratic and active participation, participation in civil life, differentiated society and working life". The works were also analyzed and interpreted according to these 8 principles.

There were expressions about respectively, intercultural competence (f=27), personal competence (f=23), interpersonal competence (f=17), social knowledge (f=17), political knowledge (f=16), conflict solver (f=9), democratic and active participation (f=6), participation in civil life (f=6) and differentiated society and working life (f=5) in Mehmet Akif Ersoy's works. Among these competencies, the one with the highest frequency value is the intercultural competency. Intercultural competence, with its religious aspects, has a place in the works of Mehmet Akif Ersoy. Mehmet Akif Ersoy stated that muslims are badly affected by nations belonging to other religions. In Mehmet Akif Ersoy's works, personal competence, rather individual differences and the dimensions of being hardworking are mentioned. On the other hand, in interpersonal competence, the issue that a human cannot do without a human is included in Mehmet Akif Ersoy's works. Regarding social knowledge, Mehmet Akif Ersoy conveys the situation of the society affected by the events, its changing habits, economic level and the mood of the society. Under the title of political information, information is given about the political relations of the Turkish society with other nations, war situations and political borders. Mehmet Akif Ersoy, under the title of conflict solver, touches on the solutions to save the society from the situation it is in. Under the title of democratic and active participation, it is seen that the people have a say in the administration. It is observed that women related to participation in civil life now have a place in society. Mehmet Akif Ersoy touches on false westernization about the differentiated society and working life.

When we look at the findings on Mehmet Akif Ersoy's work called Asım, it is seen that social and civic competence comes to the fore in terms of personal competence. In addition, the differentiated society and working life are less mentioned. It can be said that Asım's didactic aspects can be used as a text that supports the teaching process. When the findings about the work named Süleymaniye Kürsüsünde are examined, it is seen that social and civic competence comes to the forefront in terms of intercultural competence. In addition, the competence of society and working life, which is differentiated by participation in civil life, is given less frequently. From this point of view, it can be said that Mehmet Akif Ersoy's work named Süleymaniye Kürsüsünde can be used as a text to convey cultural values. Participation in civil life and democratic and active participation were not mentioned. From this point of view, it can be said that the work titled Fatih Kürsüsünde

can be used in a text that deals with individual differences. In his work Berlin Hatıraları, Mehmet Akif Ersoy comes to the forefront of social and civic competence in terms of social knowledge and intercultural competence. He did not mention the society and working life, which is differentiated by conflict solver, democratic and active participation. From this point of view, it is seen that Mehmet Akif Ersoy's Berlin Hatıraları can be used for a text that gives information about the society.

Edebiyat Turizmi Kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin Değerlendirilmesi

An Evaluation of Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library in the Scope of Literary Tourism

Mehmet Mert PASLI ¹

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 24.04.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 05.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108374

Atıf / Citation: Paslı, M. M., (2022). "Edebiyat Turizmi Kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin Değerlendirilmesi" ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 63-72, Doi: 10.48146/odusobiad.1108374

Öz

Turizm; siyaset, tarih, coğrafya, ekonomi, spor, kültür gibi birçok alanla ilişkisi olan bir sektördür. İlişkili olduğu alanlardan bir tanesi de edebiyattır. Artan rekabet neticesinde destinasyon yöneticilerinin alternatif turizm türlerine yönelmesi, turistlerin de alternatif turizm türlerine olan talebini artırmaktadır. Bu alternatif turizm türlerinden birisi de edebiyat turizmidir. Edebiyatla ilişkili destinasyonlara yapılan turistik ziyaretleri içeren bu turizm türü son zamanlarda Türkiye’de ilgi görmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli Edebiyat Müze Kütüphaneleri bulunmaktadır. Araştırma kapsamında Milli Şair Mehmet Akif Ersoy adına yapılmış olan Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi edebiyat turizmi kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmada ilgili literatür ve ikincil veri kaynakları incelenerek Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi hakkında öneriler geliştirilmiştir. Edebiyat turizmi kapsamında gerçekleştirilen turistik faaliyetlerin bölgeye hem ekonomik olarak hem de tanıtım açısından olumlu katkı sağladığı söylenebilir. İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy’un bir dönem hayatını geçirdiği yaşam alanlarının ziyaret edilmesi, kullandığı eşyaların, el yazılarının, ilk baskı kitaplarının ve o döneme ait fotoğraflarının görülmesi, turistlerle şair arasında duygusal bağın kurulması, hangi şartlarda ve hangi duygularla bu eserlerin yazıldığı hakkında turistlerde bir fikir oluşturması açısından oldukça kıymetli olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Alternatif Turizm, Edebiyat Turizmi, Mehmet Akif Ersoy, Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi.

Abstract

Tourism has links with many fields such as politics, history, geography, economy, sports, and culture. One of the fields it has links with is literature. Increasing competition gives rise to an expanding demand for alternative tourism destinations for tourists as destination managers incline to promote alternative tourism sites. One of these tourism types is literary tourism including visits to destinations related to literature, which has recently become a popular attraction in Turkey; for example, there are Literature Museum Libraries which are supported by the Ministry of Culture and Tourism in Turkey. This research aims to evaluate civil structures, mainly Ankara Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library which was built in the name of Mehmet Akif Ersoy who is a national poet, in relation to literature tourism. In the research, propositions have been developed about Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library via analyzing relevant literature and extraneous data sources. The activities for tourism carried out within the scope of literary tourism contribute positively to the region economically and help to promote the area. Visiting the areas where Mehmet Akif Ersoy, the writer of the National Anthem, spent his life, being able to see his belongings, his handwriting, first edition books and photographs of that period, helps to establish an emotional bond between the tourists and the poet, and to inform the tourists about the conditions and the feelings with which these works were written and can be concluded that it is very valuable in terms of forming ideas.

Keywords: *Tourism, Literature, Literature Tourism, Museums of Literature, Mehmet Akif Ersoy, Ankara Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library.*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Giresun, e-mail: mert.pasli@giresun.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-0323-0461

Giriş

Genel olarak turizm, insanların sürekli yaşadıkları yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme ve eğlenme gibi ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahat ve geçici konaklama hareketidir (Bayer, 1992: 3). Turizm özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından kolay kalkınma yollarından biri olarak görülmektedir. Üretim yapabilecek kaynakları ve olanakları sınırlı olan gelişmekte olan ülkeler, hizmet sektörü olan turizm sektörüne yönelim göstermektedir. Turizmde üretim ve tüketimin eş zamanlı olması, turistlerin ürünün satıldığı ve hizmetin sunulduğu yere gitme zorunluluğu turistik destinasyonlara ekonomik kazanımlar sağlamaktadır. Turizm bu yönüyle gelişmekte olan ülkeler için ekonomik kalkınma aracı olarak görülmektedir. Dolayısıyla turizmin oldukça ilgi görmesi ve ekonomik olarak fayda sağlaması, ülkelerin turizm pazarından pay alabilmek için turizm sektörüne yatırım yapmasını sağlamıştır (Yarcan, 1996: s. 3). Turizm sektörüne yatırım yapan ülkeler arasında artan rekabet ve tüketici tercihlerinde yaşanan değişim ise ülkelerin alternatif turizm türlerine yönelmelerine neden olmuştur. Bu alternatif turizm türlerinden birisi de edebiyat turizmidir.

Edebiyat turizmi, yazarlar veya edebi eserler ile ilişkiden ilham alan seyahat olarak tanımlanmaktadır (MacLeod, Shelley & Morrison, 2018: s. 389). Orr (2017)'a göre edebiyat turizmi, hem yazarların yaşamlarıyla hem de yazarların kurgusal dünyalarıyla ilişkili yerlerin ziyaret edilmesini içermektedir. Edebiyat turizmi; edebiyatla ilgili şehirlere, kasabalara, mekânlara veya otellere seyahat etmek olarak ifade edilmektedir. Edebiyat turizminin ana çekicilik unsurları edebiyatla ilgili kişilerin doğum yerleri, yaşam alanları, mezarları ve eserlerine konu olmuş yerlerdir (Özkul, Demirer ve İpar, 2012: s. 1). Bir başka ifadeye göre ise edebiyat turizmi; yazarların doğduğu, yaşamlarının bir kısmını geçirdikleri, eserlerini yazdıkları müze statüsündeki gerçek mekânlara, yazarların eserlerindeki kurgusal karakterlerle ilişkili yerlere veya edebî figürlerden dolayı ilgi gören destinasyonlara yapılan seyahatlerdir (Çevik, 2017: s. 151). Literatür incelendiğinde edebiyat turizminin, kültür ve miras turizm türleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Edebiyat turizmi, edebiyat turistlerinin edebî destinasyon ve mekânları ziyaret etmelerini sağlamaktadır. Bununla birlikte yazar ya da şairlerin yaşamları veya eserleri ile ilişkili olan alanların tur programlarına eklenmesi, mimari mirasın korunmasını sağlamaktadır. Edebiyat turizmi potansiyeline sahip destinasyonların, yazar ya da şairlerin yaşamları veya eserleri ile ilişkili alanları geliştirerek turizme kazandırması, turizmin çeşitlendirilmesini sağlaması ve sürdürülebilir turizme katkı yapması açısından da oldukça önemlidir (Özer, 2021: s. 98-99).

Edebiyat turizmi kapsamında birçok tur düzenlenmektedir. Bu turlar yazar/şairle ilişkili mekânlara yapılan bireysel veya turizm örgütleri ya da yerel yönetimler tarafından düzenlenen turlardan oluşmaktadır. Edebiyatla ilişkili mekânlara yapılan ziyaretler bazı durumlarda farklı turizm türlerinin tur programlarına dâhil edilmesiyle de gerçekleşebilmektedir. Edebiyat turisti tipolojisini belirlemek bu nedenle oldukça zor olmaktadır (Sezerel, 2020: s. 83). Dolayısıyla edebiyat turizminde, turistlerin seyahatinin temel motivasyon kaynağının yazar/şair ile bağlantılı veya eserleri ile ilişkisinden kaynaklı gerçekleştirilen bir turizm faaliyeti olması oldukça önemlidir.

Edebiyat ve turizm ilişkisi incelendiğinde, gezilen yerlerin doğrudan bir edebiyat tasviriyle anlatılması da giderek yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda turistlere, karakterlerle özdeşleşen olgusal ve/veya kurgusal anlatımların gerçekleştiği mekânlara anlık bir bakış sunulmakta, kişinin hayal gücünün insanüstü veya insani gerçekliklerin çok daha ötesine taşınmasına izin vermektedir. Ayrıca, mekânlara ilişkin hikâyeler oluşturmanın bir başka yolu ise, edebî eserleri kutlayan etkinlikler ve festivaller aracılığıyla, söz konusu yerlerin 'edebiyat' konseptiyle ilişkisinin kurulmasıdır. Edebiyat turizmindeki anlatımlar, mekânın bir resmini çizebilir veya imajını şekillendirebilir, zira hikâyeler bunun için uygun bir zemin sağlamaktadır. Dolayısıyla, edebiyat turizmi gerçekte olan ancak esere dâhil edilmeyen unsurları saklayabilmektedir. Bununla birlikte turistler mekânları gezdiklerinde mekânlara kişisel deneyimleri aracılığıyla anlam katarlar, söz konusu mekânın turistlerin kendilerine ait versiyonu üzerine doğaçlama yapabilirler (Lund, 2019: s. 1-2). Edebî eserlerde yazarın/şairin okuyucuyu yeni yerler keşfetmeye yöneltmesi sonucunda gerçekleşen seyahatler ekonomik bir değer oluşturmaktadır. Dolayısıyla edebiyatın turizmi tetikleyen ve besleyen bir unsur olduğu söylenebilir (Karataş ve Koç, 2012: s. 420).

Mansfield (2015: s. 44-45), edebiyat turizmini 3 grupta sınıflandırmıştır; ilk grupta eserlerde geçen yerler ve karakterler (Örneğin; Pamuk Prenses-Disneyland ve Hamlet-Kronberg Kalesi vb.), ikinci grupta yazarın

doğum yeri, yaşadığı evler, yazarın çalıştığı, eserlerini yazdığı yerler ve anma yerleri veya mezarları (Örneğin; Charles Dickens'ın Portsmouth şehrinde doğduğu yerin müze yapılması vb.), üçüncü grupta ise yazarın eserleriyle ilgili materyaller, olaylar, yerler ve filmleri ile ilişkili materyaller (Örneğin; Yüzüklerin Efendisi filminin çekildiği Yeni Zelanda vb.) yer almaktadır.

Edebiyatla ilişkili mekânlara yapılan turistik ziyaretleri içeren edebiyat turizmi son zamanlarda Türkiye'de de ilgi görmektedir. Literatür incelendiğinde Edebiyat Müze Kütüphaneleri hakkında çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesini edebiyat turizmi ile ilişkin inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılamamıştır. Araştırmanın literatürdeki bu eksikliği gidermesi ve gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesinde ikincil veri kaynakları kullanılmıştır. İlgili literatür kaynaklarının yanı sıra araştırma kapsamında TÜİK ve Kültür ve Turizm Bakanlığına ait verilerden yararlanılmıştır. Araştırmada, Mehmet Akif Ersoy adına yapılmış Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin edebiyat turizmi kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilgili literatür kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi araştırmanın amacına uygun olarak yorumlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Toplum içinde önemli bir yeri bulunan müzelerin değeri gün geçtikçe artmaktadır. Toplumun ürettiklerini toplum için koruyan ve herkesin hizmetine sunan ve toplumun farklı ihtiyaçlarını karşılayan kurumlar olan müzeler, insanların doğrudan ilişkili olduğu ekonomi, kültür, eğitim, politika, sanat, bilim ve turizm gibi birçok farklı alanda etkin bir araç olarak kendine yer bulmakta ve farklı bilim dalları için birçok özgün kaynak sunmaktadır (Mercin, 2007: s. 151-158). Dünya'da birçok sektörde olduğu gibi turizmde de herkes için geçerli bir ürün bulunmamaktadır. Turistlerin hayata bakış açısı, ilgisi, beklentisi kişiden kişiye değişim göstermektedir. Bazı turistler için sıcak bir iklimde, plajda güneşlenmek çekici bir unsur iken bir diğer turist grubu için kış turizmi faaliyetlerinde bulunmak çekici bir unsur olmaktadır. Müzeler ise özellikle kültür turizmine merak duyan turist grupları için ilgi çekici bir unsur olabilmektedir.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne göre müzeler; "Toplumun hizmetinde olan ve onun gelişimi için çalışan, insanlığın somut ve somut olmayan kültürel mirası ile çevresini tanıması ve sahiplenmesi amacıyla ilmi yöntemleri açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koleksiyonlar oluşturan, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, eğiten, kültürel, sanatsal zevkini ve dünya görüşünü geliştirmesinde etkili olan, kamuya açık kâr amacı gütmeyen daimi kuruluş" olarak tanımlanmaktadır (URL-1). Tablo 1'de Türkiye'de bulunan müzeler hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Yıl	Müze sayısı			Müzedeki eser sayısı			Müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı			
	Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Müzeler	Özel Müzeler	Toplam	Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Müzeler	Özel Müzeler	Toplam	Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ücretli müze ve ören yerleri	Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ücretsiz müze ve ören yerleri	Özel Müzeler	
2010	334	185	149	3 382 226	3 096 599	285 627	30 638 655	17 209 442	7 897 761	5 531 452
2011	339	189	150	3 431 177	3 149 982	281 195	35 297 920	21 984 444	6 474 867	6 838 609
2012	347	188	159	3 516 491	3 177 446	339 045	36 323 169	19 211 461	9 569 847	7 541 861
2013	350	187	163	3 531 656	3 174 867	356 789	37 373 837	23 081 525	6 485 166	7 807 146
2014	392	192	200	3 591 566	3 217 173	374 393	37 931 568	23 692 984	6 106 806	8 131 778
2015	409	193	216	3 628 715	3 235 113	393 602	37 048 066	19 699 239	8 423 695	8 925 132
2016	417	193	224	3 685 609	3 311 359	374 250	25 287 530	9 981 351	7 266 089	8 040 090
2017	438	199	239	3 692 915	3 306 073	386 842	30 661 676	12 807 822	7 701 924	10 151 930
2018	451	200	251	3 734 223	3 337 766	396 457	40 647 844	18 512 407	9 657 208	12 478 229
2019	467	199	268	3 671 900	3 263 251	408 649	51 306 549	21 873 822	13 174 595	16 258 132
2020	494	205	289	3 694 820	3 278 114	416 706	13 756 483	5 566 566	3 675 346	4 514 571

Tablo 1. 2010-2020 Yılları Arası Müze, Müzedeki Eser, Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı (URL-2).

Tablo 1'e göre veriler istatistiki olarak incelendiğinde müze sayıları son on yılda artış göstermiştir. Müzelerdeki eser sayıları değerlendirildiğinde 2019 yılı hariç diğer yıllarda artış olduğu görülmektedir.

2020 yılında ise müze sayısı ve müzelerdeki eser sayısı artış gösterirken, ziyaretçi sayılarında ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. Bu düşüşün en büyük nedeni ise Covid 19 pandemisi olarak ifade edilebilir.

Genel müzeler; arkeoloji müzeleri, sanat müzeleri, etnografya müzeleri, tarih müzeleri, doğa müzeleri, teknoloji müzeleri, bilim müzeleri ve endüstri müzeleri olarak sınıflandırılmaktadır. Edebiyat ile ilgili müzeler, sanat müzelerinin içerisinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda sanat müzeleri içerisinde; genel edebiyat müzeleri, yazar müze evleri ve yazar müze kütüphaneleri bulunmaktadır (Balcı ve Dilek, 2021: 29). Edebiyat müzeleri kapsamında, farklı kapsam ve içeriklere sahip müzeler bulunmaktadır. Birden fazla yazara/şaire ait eserlerin, fotoğraf ve arşiv belgelerinin bulunduğu müzeler olduğu gibi, tek bir yazara/şaire ait eserlerin, fotoğraf ve arşiv belgelerinin bulunduğu müzeler de bulunmaktadır (Burgul-Adıgüzel, 2017: s. 88). Edebiyatçıların evlerinden ise günümüze ulaşanların sayısı oldukça azdır. Geçmişten günümüze kadar korunarak gelen söz konusu bu evler de müze evi, kütüphane, kültür ve anı evi vb. şeklinde kullanılmaktadır (Tırlı, 2018: s. 174). Genel edebiyat müzeleri ile yazar müze evlerinin temel işlevleri; (Balcı ve Dilek, 2021: 32-33);

- **Koruma ve Sergileme:** Öncelikli olarak edebi ve kültürel değere sahip eserlerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlar.
- **Yazarı Hissettirme:** Yazarın kişisel eşyaları ve eserleri sergilenerek, ziyaretçilerin yazarla bağ kurmasını sağlar.
- **Tanıtma ve Algılama:** Ziyaretçiler, yazarın kişisel eşyalarından yola çıkarak yazarın düşünce dünyasıyla ilişki kurarak hayata bakış açısını anlar.
- **Kültürel Mirası Önemseme:** Ziyaretçiler, yazara veya o döneme ait belgeler incelenerek döneme ait kültürel mirasın önemini anlar.
- **İlgiyi Arttırma:** Sergilenen eserler ve koleksiyonlar sayesinde yazara, edebiyata, kültürel mirasa yönelik diğer müzelerin de ziyaretçiler tarafından görülmesini sağlar.
- **Bilgilendirme:** Yazara/şaire, döneme ait eşyalar ve dokümanlar sayesinde o döneme ait toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik durum hakkında ziyaretçilere bilgi sağlar.
- **Toplumsal Etkileşimi Arttırma:** Ziyaretçilerin birbirleri ile iletişimi sağlanır. Müzelerde toplantı ve sohbet salonlarında düzenlenen etkinlikler sayesinde ziyaretçiler arasında iletişim artar.
- **Destinasyon Oluşturma:** Müzeler buldukları bölgeye ziyaretçiler çekerek, bölgenin tanınmasına ve ekonomik anlamda gelişmesine katkı sağlayarak bölgeyi turistik bir destinasyon haline getirir.

Edebiyat müze kütüphanelerinde yazarlara veya şairlere ait tıpkı basımlar, kalem, daktilo vb. nitelikte eşyalar, Türk edebiyatına ilişkin kalıcı veya geçici sergiler müze boyutunu oluştururken, romanlar, şiirler, öyküler, denemeler, günlükler, gezi notları, biyografiler gibi edebi türdeki birincil ve ikincil bilgi kaynakları ise kütüphane boyutunu oluşturmaktadır (Atıncı ve Karadeniz, 2011: s. 523).

Edebiyat müze kütüphanelerinin, edebiyat sisteminin paydaşları arasındaki etkili iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği alanlar olması ve bu alanlarda gerçekleşecek olumlu etkileşimin edebiyat alanının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda oluşturulan Edebiyat Müze Kütüphaneleri şu şekildedir (URL- 3);

- İstanbul Ahmet Hamdi Tanpınar Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Diyarbakır Ahmet Arif Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Erzurum Erzurumlu Emrah Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Adana Karacaoğlan Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Kütahya Evliya Çelebi Edebiyat Müze Kütüphanesi
- Trabzon Muhibbi Edebiyat Müze Kütüphanesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda bu çalışmada Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi edebiyat turizmi açısından incelenmiştir.

Görsel 1. Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi (URL-4).

Türkiye'nin ilk edebiyat müze kütüphanesi olan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından kurulan ve ihtisas kütüphanesi olarak ifade edilen Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi; ünlü şair Mehmet Akif Ersoy'un vefatının 75. yılında, İstiklal Marşının kabul edildiği gün olan 12 Mart 2011 yılında açılmıştır. Ziyaretçiler kütüphane materyallerinden kurallar çerçevesinde yararlanabilmekte, kütüphanede gerçekleştirilen edebî ve kültürel etkinliklere katılım gösterebilmektedirler. Kütüphane bünyesinde çoğunlukla Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'un eserleri ve hakkında yazılmış eserler yer almaktadır. Bu eserlerin yanı sıra Milli Şaire ait fotoğraf ve şahsi eşyalarının yer aldığı özel bir bölüm de bulunmaktadır (Ercan, 2013: s. 530-531).

Eski Ankara evlerinin doğal kültürel dokusunu ve mimarisini yansıtan bina oldukça ilgi görmektedir. Yazarları tarafından imzalanmış kitapları, edebiyat ödüllü kitapları, Türk edebiyatı dergilerinin ilk ve son kapaklarının tıpkı basımlarını, mekâna adını veren Milli Şair Mehmet Akif Ersoy'a ait eserleri ve hakkında yazılmış eserleri kütüphane bünyesinde bulmak mümkündür (URL-5). Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müzesi ve Kütüphanesi, Ankara'nın turistik rotalarında ziyaret edilmesi gereken mekânlardan biri olarak gösterilmektedir (Tablo 2).

• Atatürk Mozolesi
• Yüksek Hızlı Tren İstasyonu – Eski Tren Garı ve Gençlik Parkı
• CerModern Sanat Galerisi
• Etnografya Müzesi
• Devlet Resim ve Heykel Müzesi
• Hamamönü Tarihi Konakları
• Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müzesi ve Kütüphanesi
• Gökyay Vakfı Satranç Müzesi
• Ankara Kalesi
• Anadolu Medeniyetleri Müzesi
• Çengel Han Rahmi Koç Müzesi
• Hacı Bayram Veli Cami ve Augustus Tapınağı
• Julianus Sütunu
• Roma Hamamı ve Kalıntıları
• Ulus Meydanı ve Atatürk Heykeli
• Kurtuluş Savaşı Müzesi
• Cumhuriyet Müzesi

Tablo 2. Ankara Turistik Rotalar (URL 6).

Türkiye'nin resmi gezi rehberi olarak nitelendirilen, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı tarafından Türkiye Global Turizm tanıtım kanalı "GoTürkiye" platformunda Ankara rotalarında Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin yer alması büyük önem taşımaktadır. Turistik rotaların içerisinde kendisine yer bulması, müzenin daha fazla ziyaret edilmesine katkı sağlayabilir.

Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müzesi dışında milli şairimiz ile ilişkili edebiyat turizmi kapsamında ziyaret edilecek başka destinasyonlar da bulunmaktadır. Örneğin; Mehmet Akif Ersoy'un Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da yaşadığı, İstiklal Marşı ve birçok eserini yazdığı, günümüzde müze olarak kullanılan "Mehmet Akif Ersoy Müze Evi" bulunmaktadır. Bir başka örnek ise Mehmet Akif Ersoy'un ömrünün son dönemlerini geçirdiği ve 1936 yılında hayatını kaybettiği İstanbul Mısır Apartmanındaki daire "Mehmet Akif Ersoy Hatıra Evi" olarak düzenlenmiştir. Her iki destinasyonda da Mehmet Akif Ersoy'un yaşamına ilişkin bilgiler sunulmakta, yazarın eserleri ve şahsına ait eşyaları sergilenmektedir. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy'un adını taşıyan müzeler, kültür merkezleri, hastaneler, derslikler, sokak adları, parklar, okul isimleri, üniversite gibi birçok yerde Milli Şairimizin ismi yaşatılmaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un eserlerine ilgi duyan okurlar ve birçok farklı nedenle döneme ait çalışmalara ilgi duyan kişiler için Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi, Mehmet Akif Ersoy Müze Evi, Mehmet Akif Ersoy Hatıra Evi vb. mekânlar çekim merkezi olabilmekte, turistik hareketlilik sağlamaktadır.

Literatür incelendiğinde edebiyat turizmi konusu üzerine konuyu farklı açılardan inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Özdemir (2009), edebiyat ve turizm ilişkisini incelemiştir. Özkul, Demirel ve İpar (2012), gerçekleştirdikleri çalışmada edebiyatın bir pazarlama unsuru olarak turizm amaçlı kullanılmasını incelemiştir. Karataş ve Koç (2012), edebiyat ve turizm ilişkisini edebi eserlerden ve yazarlardan hareketle turizm kavramları örneklemeleriyle araştırmışlardır. Çimen (2013), edebiyat ile turizm arasındaki etkileşimi araştırmıştır. Çevik (2018), yazarların eserleriyle ilişkili kurgusal mekânlardaki edebiyat turizmi deneyimini otonografik bir yaklaşımla ele alarak, İstanbul'da bulunan Masumiyet Müzesini incelemiştir. Polat (2021) ise araştırmasında Kahramanmaraş Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesini edebiyat turizmi kapsamında incelemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türk edebiyatına iz bırakan şairler ve yazarlar için oluşturulan müze evleri, edebiyat müze kütüphaneleri gibi alanların farklı yerlerde yaşayan insanlar için birer çekicilik unsuru oluşturması turizm hareketliliğine neden olabilmektedir. Mehmet Akif Ersoy gibi Türk tarihine iz bırakan bir kişinin doğum, ölüm tarihlerinin yanı sıra Milli Marşımızın kabul tarihinde bu alanlarda anılması, eserlerinden bahsedilmesi turizm hareketliliği sağlamaktadır. Seyahat acenteleri tarafından Mehmet Akif Ersoy'la ilgili tarihlerde şairin adını taşıyan müze evlerine, edebiyat müze kütüphanelerine turlar düzenlenebilir.

Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi gibi şairle özdeşleşmiş mekânlara yapılan turistik ziyaretler, şairle ilgili diğer destinasyonların ziyaret edilmesine teşvik edici unsur olabilmektedir. Edebiyat turistleri tarafından Mehmet Akif Ersoy'un belirli bir eserinin beğenilmesi ve bu beğenilen eser nedeniyle gerçekleşen ziyaret, şairin diğer eserlerine olan ilgiyi artırabilir. Özellikle Vatan şairi ve Milli Şair unvanlarına sahip Mehmet Akif Ersoy gibi bir şairin eserlerinin etkisiyle Kurtuluş Savaşının geçtiği alanlara gerçekleştirilen turistik ziyaretler, ziyaretçilerde duygusal olarak alanla bağ kurmasını sağlayabilir. (Örneğin, Çanakkale şehitlerine şiiri ile Çanakkale şehitliklerinin gezilmesi gibi). Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri, Kurtuluş Savaşı dönemi ve Türkiye Cumhuriyetinin temellerinin atıldığı dönem hakkında şaire ait eserler, mektuplar, eşyalar ve fotoğraflar; bu dönemlerin daha iyi anlaşılmasını ve geçmişten günümüze aktarılacak tarihi bilincin korunmasını sağlayabilir.

TÜİK verilerine göre, müze sayılarında son on yılda artış gözlemlenmiştir. Covid 19 salgının etkisiyle ise 2020 yılında ücretli veya ücretsiz müze ve ören yerlerinde son on yılın en düşük ziyaretçi sayısına ulaşılmıştır. Covid 19 salgının etkisinin bitmesiyle müze ziyaretçi sayılarında artış yaşanacağı beklenmektedir. Edebiyat turizmi kapsamında edebiyat müzeleri, edebiyat müze kütüphaneleri gibi alanları ziyaret edecek olan kişi sayısında da artış görülebilir. Bu ziyaretlerde ziyaretçilerin beklentilerinin karşılanması ise tekrar ziyaretleri getirerek turizm hareketliliği sağlayabilir.

Turizm eğitimi veren kurumlar, gerek edebiyat dersinde gerekse de birçok turizm dersinde edebiyat müze kütüphanelerini eğitim amacıyla kullanabilir. Edebiyat turizmi konusu kapsamında edebiyat müze kütüphanelerine, müze evlerine turlar gerçekleştirilerek etkin bir öğrenme sağlanabilir.

Türkiye'nin tüm illerindeki doğmuş yazarların ve şairlerin kimler olduğu, edebiyatçıların adlarının verildiği yerler, ilde faaliyette olan edebiyat kuruluşları, yayında olan edebiyat dergileri, gerçekleşmekte olan edebiyat etkinlikleri ve bu etkinliklere ev sahipliği yapan yerler 'Türkiye Edebiyat Haritası' çalışmasında belirtilmiştir (Ercan, 2011). Bu kapsamda edebiyatla ilgili değerli kişiliklere ev sahipliği yapan destinasyonlarda, turizm paydaşları bir araya gelerek edebiyat turizmi kapsamında stratejiler ve projeler geliştirerek destinasyonlarını turizm açısından daha çekici bir hale getirebilirler. Araştırma kapsamında Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye'nin resmi gezi platformu olan "Go Türkiye" platformunda Ankara'nın turistik rotalarında ziyaret edilmesi gereken mekânlardan biri olarak gösterilmektedir. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi dışında hiçbir edebiyat müze kütüphanesinin "Go Türkiye" platformunda şehir rotalarında yer almadığı tespit edilmiştir. Diğer illerde bulunan Edebiyat Müze Kütüphanelerinin de bu platformda yer almasının oldukça faydalı olacağı ifade edilebilir.

Destinasyonları ilgi duyulan bir çekim merkezi yapmanın en yaygın yollarından biri de teknolojinin etkin kullanılmasıdır. Teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte dijital bir dönüşüm yaşanmaktadır. İnternet birçok sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de insanlara araştırmak istedikleri konular ve ziyaret etmek istedikleri yerler hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir. Özellikle internet sayesinde iletişim kanallarının kullanılması destinasyonların bilinirliğini artırdığı söylenebilir. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihte Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesine ait bilgiler çeşitli web sitelerinde yer almasına rağmen Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesine özgün herhangi resmi bir web sitesi bulunmadığı tespit edilmiştir. Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin sahip olduğu eserlerin, fotoğrafların ve eşyaların yanı sıra gerçekleştirilecek olan kültürel etkinliklerin içeriği hakkında bilgi veren resmi bir web sitesinin oluşturulması, edebiyata merak duyan kişilerin ilgisini çekerek daha fazla ziyaretçinin alanı ziyaret etmesini sağlayabilir.

Gelecekteki araştırmalarda Mehmet Akif Ersoy'la ilgili başka alanlarda benzer araştırmalar yapılabilir. Araştırmacılar tarafından edebiyat müze kütüphaneleri ile ilgili ziyaretçilerin memnuniyet düzeyleri ölçülerek öneriler getirilebilir.

Kaynakça

- Atınç, S. ve Karadeniz, Ş. (2011). Yeni Bir Kültürel Konsept: Edebiyat Müze Kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), 519-530.
- Bayer, M. Z. (1992). *Turizme Giriş*. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayın No: 253.
- Balcı, U. ve Dilek, S. E. (2021). *Edebiyat Turizmi (Kavramlar-Türler-Örnekler)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Burgul Adıgüzel, F. (2017). Edebiyat Müzeleri ve Müzede Edebiyat Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 85-104.
- Çevik, S. (2017). Kültürel Miras Kapsamında Edebiyat Turizmi Deneyimi: Sait Faik Abasıyanık'ın İzinde Otoetnografik Bir Çalışma. *Turkish Studies*, 12(29), 151-168.
- Çevik, S. (2018). Kurgusal Mekânlarda Edebiyat Turizmi Deneyimi: "Masumiyet Müzesi" Örneği. *Art-e Sanat Dergisi*, 11(22), 302-337.
- Çimen, H. (2013). Turizm ve Edebiyat Etkileşimi Üzerine. *Karadeniz*, 5(17), 79-85.
- Ercan, E. (2011). *Türkiye Edebiyat Haritası*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ercan, E. (2013). Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3), 530-531.
- Karataş, C. ve Koç, N. (2012). Edebiyat Turizmine Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Edebiyat, Tarih ve Turizm Kavramlar. II. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, 12-15 Nisan 2012, Antalya. 419-425.

- Lund, K. A. (2019). Theory Relating to Literature and the Tourist Experience. (Ed. Ian Jenkins and Katrin Anna Lund). *Literary Tourism Theories, Practice and Case Studies*. CAB International.
- MacLeod, N., Shelley, J., & Morrison, A. M. (2018). The Touring Reader: Understanding the Bibliophile's Experience of Literary Tourism. *Tourism Management*, 67, 388-398.
- Mansfield, C. (2015). *Researching Literary Tourism*. Bideford: Shadows.
- Mercin, L. (2007). Müzeler ve Toplum. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS)*. 10-15 Eylül 2007, Ankara, 151-160.
- Orr, A. (2017). Plotting Jane Austen: Heritage Sites as Fictional Worlds in the Literary Tourist's Imagination. *International Journal of Heritage Studies*, 24(3), 243-255.
- Özdemir, N. (2009). Turizm ve Edebiyat. *Milli Folklor*, 21(84), 73-86.
- Özer, S. (2021). Edebiyat Turizmi. (Ed. Songül Özer). *Deneyimsel Turizm Türleri içinde* (s. 98-113). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Özkul, E., Demirer, D. ve İpar, M. S. (2012). Edebiyat'ın Pazarlama Aracı Olarak Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. 13. *Ulusal Turizm Kongresi*, 6-9 Aralık 2012, Antalya, 1-21.
- Polat, M. (2021). Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi'nin Kültür ve Edebiyat Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 645-658.
- Sezerel, H. (2020). Edebiyat Turizmi. (Ed. Rahman Temizkan, Duran Cankül ve Fikret Gökçe). *Alternatif Turizm (Turizmin 41 Türü) içinde* (s. 81-88). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tırlı, A. (2018). Bir Özel İlgi Turizmi Olarak Edebiyat Turizmi ve Türkiye'nin Edebiyat Turizmi Potansiyeli. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 2(2), 161-184.
- URL-1 Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Türkiye'de Müzecilik. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-69904/turkiye39de-muzecilik.html>. Erişim Tarihi: 10.03.2022.
- URL-2 TÜİK, Kültürel Miras İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kulturel-Miras-2020-37203>. Erişim Tarihi: 10.04.2022.
- URL-3 Müze Tipi. <https://www.ktb.gov.tr/yazdir?2E920BEDA88A480BC4553D00DE227A10>. Erişim Tarihi: 10.03.2022.
- URL-4 Türkiye Kültür Portalı, Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi - Ankara. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/ankara-mehmet-akf-ersoy-edebiyat-muze-kutuphanes>. Erişim Tarihi: 10.03.2022.
- URL-5 Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi, Edebiyat Müze Kütüphaneleri. <https://ahtem.kutuphane.gov.tr/TR-245904/ankara-mehmet-akif-ersoy-edebiyat-muze-kutuphanesi.html>. Erişim Tarihi: 10.03.2022.
- URL-6 GoTurkey, Ankara Rotaları 2. <https://goankaraturkiye.com/tr/ankara-rotalari>. Erişim Tarihi: 10.03.2022.
- Yarcan, Ş. (1996). *Türkiye'de Turizm ve Uluslararasılaşma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Extended Abstract

Whenever the subject of the effect of tourism on literature is in question, a source is necessary to inspire the author to create literary works. Venues have a very intense relationship with the event and the people as well as the source of inspiration. It will not be easy to compose if it does not portrait the venue well. The best way to transport the reader to the venue would be that the author travels to the place(s) that is the subject of the work and observes it (Çimen, 2017).

Literary tourism is a trip to visit cities and places where writers have spent their lives or fictionalized places which they set their works. This may be following a route of adventures of a fictional protagonist in a novel, certain scenes from a story or tours of a novelist's stomping ground (Özkul, Demirer & İpar, 2012). On some occasions the author and the work or the author and the venue are so intertwined that recollection of the writer or work urges people to discover the place where that author was born, lived or created his work. The writer, who can affect the reader so much, starts a new tourism activity (Karataş & Koç, 2012). Literary tourism, which includes visits to sites related to literature, has recently attracted attention in Turkey. In this study, various sites related to the poet, especially Ankara Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library, built in memory of the National poet Mehmet Akif Ersoy, were evaluated by examining the literature within the scope of literary tourism.

In various parts of the world, there are literary houses and museums for authors. Literary museums offer an opportunity of interactive learning by promoting, preserving, and communicating the role of literature in society in museum settings. Although there is not a typical literature museum from the content and function point of view in Turkey, there are a considerable number of museums related to literature such as writer's houses to visit, museum libraries and intangible cultural heritage museums (Burgu-Adıgüzel, 2017). Literary Museum Libraries are establishments which contain historical and contemporary works. There are over three hundred thousand manuscripts / codex conveying the historical and cultural accumulation in Turkey. Literature plays an important part in these works. Therefore, it is important that duplicates of manuscripts, which are outstanding examples of Turkish Culture, are exhibited in the Literary Museum Libraries. Some of the original editions and facsimiles of the aforementioned manuscripts and the special items used by some authors constitute the museum dimension of the Literary Museum Libraries. All kinds of literary and literary-scientific works and literary criticism, which have been collected under the title of Turkish literature since the 20th century, constitute the library dimension in literary journals and award-winning works (URL-3).

Ankara Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library; this Library was opened on the 75th anniversary (1873 – 1936) of the death of the famous poet Mehmet Akif Ersoy, on 12 March 2011, the day the National Anthem was formally adopted (12/03/1921). It is Turkey's first literature museum library and described as a specialized library. Visitors can benefit from library materials within the rules and participate in literary and cultural activities which are held in the library. The library mainly contains the works of our national poet Mehmet Akif Ersoy and the literary works written about him. In addition to these works, there is a special section where photographs and personal belongings of the national poet are located (URL-5).

Visiting places, which are associated with Mehmet Akif Ersoy, the poet, such as Ankara Mehmet Akif Ersoy Literature Museum Library as well as the appreciation of certain works of Mehmet Akif Ersoy by literary tourists, can encourage people to go and see other destinations connected to him. Visits to the areas where the war of independence took place, especially with the influence of the works of a poet such as Mehmet Akif Ersoy, who has the title of the poet of the homeland and the national poet, would help visitors to be able to emotionally connect with the area. (For example, visiting Çanakkale Martyrs' Memorial site which has an inscription by the poet who wrote Çanakkale Martyrs). However, thanks to the poet's works such as letters, literary works and photographs about the last periods of the Ottoman Empire, the period of the war of independence and the period of the foundations of Turkish Republic were laid, these periods can be better understood and historical consciousness can be preserved by connecting them to the present. Commemoration ceremonies on the anniversary of his death and the date of the adoption of the National Anthem should be held to show that an important person in history like Mehmet Akif Ersoy and the important period of adoption of the National Anthem in Turkish history will never be forgotten.

Birinci Kişi Katılımı Bağlamında Mehmet Âkif Ersoy'un Eserlerinde Kanıtsallığın Görünümü¹

Marking of Evidentiality in the Context of First Person Participation in the Works of Mehmet Âkif Ersoy

Melike ÜZÜM²

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 06.05.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1105450

Atıf / Citation: Üzüm, M. (2022). "Birinci Kişi Katılımı Bağlamında Mehmet Âkif Ersoy'un Eserlerinde Kanıtsallığın Görünümü" *ODÜSOBİAD*, Gönüllerde Akif, Dillerde Hürriyet Özel Sayı, 73-90, Doi: 10.48146/odusobiad.1105450

Öz

Türk dillerinde kanıtsallık, bilinçli bir özne ya da alıcı tarafından (birinci kişi dahil) bilgiye dolaylı şekilde ulaşıldığına atıfta bulunarak ifade edilir. Kanıtsallığın alt ulamı dolaylılık ise Türk dillerindeki görünümüne göre kendi içinde üçe ayrılır: *algısalılık*, *çıkarımsallık*, *aktarımsallık*. Ancak dillerde birinci kişi ile kanıtsal kullanımında farklı anlam alanları ya da kişiye göre kanıtsal seçimi gibi durumlar ortaya çıkar. Birinci kişi bağlamında kanıtsal kullanımına alanyazında kısaca yer verilerek konuşucunun farkında olmadığı durumlar anlam alanıyla örneklendirilir: *Uyu-muŞkanıtsal-um¹.kişi*. Bunun dışında Türk dilinin farklı dönemlerine ait yazılı dil malzemesinde kanıtsallığın birinci kişi bağlamında hangi durumlarda kullanıldığı, eylemlerin anlamı nasıl etkilediği ve bu kullanımların kanıtsallığın ulamalarıyla ilişkisi incelenmeyi beklemektedir. Bu konuya dikkat çekmek ve diller arası incelemelere katkı sağlamak amacıyla bu çalışmada, Mehmet Âkif Ersoy'un eserlerinden oluşan derlem çerçevesinde birinci kişi ile kanıtsallık işaretleyicileri - *mİş/İmİş* kullanımları ele alınmıştır.

İncelemede, eylemlerin kılış özellikleri, eylem sınıflandırmalarına göre olay ya da içsel durum eylemi olup olmamaları ve eylemin istemli veya istemsiz gerçekleşme durumu örnekler üzerinden anlam bilimsel ve edim bilimsel yaklaşımla tartışılmıştır. Bir sınıflandırma önerisi geliştirilerek derlemede belirlenen kullanımlar, konuşucunun bilinç durumuna göre altı alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak özellikle edebî eserlerde kanıtsallığın görünümü ve bir üslup özelliği olarak hangi durumlarda kullanımına başvurulduğu sorgulanmıştır. Kullanım örneklerinin tarandığı derlemin oluşturulmasında, metinlerin diyalog içermesi ve konuşma diline yakın olması ölçüt olarak kabul edilmiştir.

İnceleme sonucunda, birinci tekil ve çoğul kişi tercihinin anlamın ortaya çıkmasında etkili olduğu, özellikle birinci tekil kişi ile kullanımlarda geniş bir anlam alanının işaretlenebildiği görülmüş, kontrol eksikliği ve bilinç dışı katılım gibi konuşucunun dolaylılığı tercih ettiği bilince dayalı durumlar ve edimsel olarak ironi, nesnellik vb. anlamlardaki kullanımlar tespit edilmiştir. Derlemede birinci çoğul kişiyle kanıtsal kullanımı, önermenin sorumluluğunu alma ve anlatımı güçlendirme amacıyla tercih edilen bir üslup özelliği olarak yorumlanmıştır. Sözlük birimlerin özellikleri değerlendirildiğinde ise çoğunlukla istemsiz gerçekleşen ve içsel durum eylemlerinin kullanıldığı bulgusuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kanıtsallık, Dolaylılık, Birinci Kişi, Bilinç Dışı Katılım, Mehmet Âkif.

Abstract

*In Turkic languages, evidentiality is expressed by referring to access to information in an indirect way by a conscious subject or receiver (including the first person). Under evidentiality, indirectivity is divided into three subcategories based on the corpus of Turkic languages: perceptual, inferential, and reportive evidentiality. However, in languages, situations such as different semantic domains or evidential selection according to the person are observed in the use of evidential in the first person. The emergence of the meaning "outside of speaker's awareness" in the first person context is included in the literature: *Uyu^{sleep}-muŞ^{evidential}-um^{1stperson-singular}*. "I have slept". Otherwise, in which cases evidentiality is used in the context of the first person in written language belonging to different periods of the Turkic languages, how verbs affect meaning and the relationship of these uses with the categories of evidentiality are waiting for the investigation. In order to draw*

¹ The research for this paper was made possible by a grant from the Alexander von Humboldt Foundation.

² Dr. Öğr. Üyesi, Johannes Gutenberg Üniversitesi, Mainz, Başkent Üniversitesi, Ankara, e-mail: melikeuzum@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2338-8066>

attention to this topic and contribute to cross-language studies, in this study, the use of first-person and evidential markers -miş/imiş is discussed within the framework based on the corpus consisting of Mehmet Âkif Ersoy's works.

In the analysis, the characteristics of the verbs in terms of actionality, whether they are an event or an internal state action according to the verb classification, and the volitional or non-volitional realization of the action are discussed through examples with a semantic and pragmatic approach. A classification proposal was developed and the uses determined in the corpus were evaluated under six sub-headings depending on the state of the speaker's consciousness. In addition to these, especially in literary works, the occurrence of evidentiality and the situations in which it is used as a stylistic feature were questioned. Containing dialogue and being close to spoken language were accepted as criteria in the creation of the corpus.

As a result of the analysis, it has been revealed that the choice among the first person singular and plural is effective in the emergence of the meaning, and a wide range of meanings can be marked, especially in the use of the singular first person. Depending on conscious situations, the speaker prefers indirective markers in the cases of lacking in control and unconscious participation, and pragmatically irony, objectivity, etc. meanings and uses have been determined. In the corpus, the use of the first person plural with evidential is interpreted as a preferred stylistic feature in order to strengthen objectivity and expression. Considering lexicon preference, it was seen that mostly non-volitionality and internal state actions were used.

Keywords: Evidentiality, Indirectivity, First-Person, Unconscious Participation, Mehmet Âkif.

Giriş

Kanıtsallık ulamı altında ele alınan bilginin kaynağı Türk dillerinde çeşitli araçlarla işaretlenebilmektedir. Özellikle Türk dillerinde tipolojik olarak dilbilgisel kanıtsalların bulunması ve Orhon Yazıtları'ndan itibaren kanıtsalların kullanımının takip edilebilmesi gibi nedenlerden dolayı incelemelerde Türk dilleri dikkat çeker. Türk dillerinde kanıtsallık, genel hatlarıyla dolaylılık altında *algısal*, *aktarımsal* ve *çıkarımsal* şeklinde üçe ayrılır (Johanson, 2000a; 2018). Kanıtsallar birincil olarak bilginin kaynağını işaretlemekle birlikte Türkçede özellikle edebî eserlerde hiciv, şüphe, övgü, lakaytlık gibi anlamları da edimsel düzeyde işaretleyebilmektedir (bk. Slobin ve Aksu, 1982).

Alanyazında kanıtsalların anlamsal alanlarına ve hangi ulam altında sınıflandırılabilceğine, metin türlerine göre kullanımlarına ya da Türk dilleri arasındaki benzerliklere odaklanılır (Johanson, 2000a; 2003; 2018; Csato, 2000; Dwyer, 2000; Kılıç, 2005; Corcu Gül, 2010; Straughn, 2011; Rind Pawlowski, 2014; Demir, 2012; Simon, 2018; Tuğlacı, 2020; Aslan Demir, 2022). Diller arası incelemelerde kanıtsallığın altında ele alınan diğer bir konu ise kanıtsalların farklı kişilerle kullanımında ortaya çıkan anlamlar ve kanıtsal tercihidir. Çünkü kanıtsallar birlikte kullanıldıkları kişiye göre kanıtsallığın farklı ulamlarını işaretleyebilmekte ve kaplamaları değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca kanıtsalların birinci kişi ile kullanımında ortaya çıkan anlam alanları ya sadece birinci kişide görülebilir ya da o dilde o anlam alanı işaretlenmez (Aikhenvald, 2004, s. 219). Kanıtsallığı kapsamlı bir şekilde ele alan Aikhenvald (2004, s. 220) birinci kişinin birinci el olmayan ya da görsel delillere dayanmayan ifadelerde hangi tür işaretleyicileri tercih ettiğini sorgulayarak farklı anlamların ortaya çıktığını belirtir: *kasıtsız* (non-intentional), *irade dışı* (non-volitional), *kontrol eksikliği* (lacking in control) ve *olanların farkına varma* (awareness of what is happening). Bunları Aikhenvald 'birinci kişi etkisi' (first person effect) olarak nitelendirir. Türkçe üzerine yapılan incelemelerde birinci kişi ile ilgili olarak çıkarımsallığın altında 'farkına varma' (awareness) anlamının ortaya çıktığına dikkat çekilir (Slobin ve Aksu, 1982, s. 192). Fakat bu anlamlar kanıtsalla birlikte kullanılan eylemin özelliklerine ve bağlama göre değişiklik gösterir. Bu açıdan yazılı ve sözlü dilde kanıtsalların kullanımında ortaya çıkan anlamların, anlamsal kaplamalarının (extension) ve tercih edilen eylemlerin incelenmesi Türkçedeki kanıtsallık sisteminin işleyişi hakkında yeni bulgular sunacaktır. Alanyazına katkı sağlamak amacıyla bu çalışmada, kanıtsallığın birinci kişide görünümü Mehmet Âkif'in eserlerinden oluşan bir derlemde hareketle değerlendirilecektir.

Mehmet Âkif'in manzum ve mensur eserlerine bakıldığında, halk dilinden unsurlara yer vermenin yanı sıra özellikle İstanbul konuşma diline dayanan, sade, anlaşılır bir dil tercih ettiği görülür (bk. Küçük, 2014, s. 95; Demir, 2010, s. 880-881). Bu sadeleşme zamanla daha da artar ancak yapaylığa kaçmaz. Sade bir dil kullanımıyla ilgili ölçütleri arasında verilen 'halkın lisani ve yaşayan Türkçe' ifadesi benimsediği dil anlayışını açıkça gösterir (Uluçay, 2014, s. 26-27). Diğer yandan Âkif sadece nesir türündeki yazılarında değil, şiirlerinde de toplumsal konuları ele alarak kendi görüşlerini açıklamak için eserlerini araç olarak kullanır. Bu nedenle bir üslup özelliği olarak eserlerinde diyaloglara sıkça rastlanır. Ayrıca eserlerinde

toplumun bir parçası olarak topluma seslenişi ve karakterleri konuşturması, görüşlerini paylaşması, halk deyişlerine yer vermesi, gerçekliğe dayanan kurgusallığı gibi anlatım özellikleriyle dönemin dilinin farklı temsillerinden örnekler sunar (bk. Parlatır 1986; Şahin 2021). İnceleme verisi olarak seçilmesinde de kısaca dilinin sadeliği ve eserlerinin diyaloglar içermesi temel oluşturur.

İncelemede, Mehmet Âkif'in eserlerinde birinci kişide kanıtsallığın hangi bağlamlarda, hangi sözlük birimlerle kullanıldığına ve kullanımlarda ortaya çıkan anlam alanlarına odaklanılmıştır. Çalışmanın amacı, kanıtsallık incelemelerine birinci kişi bağlamında Türkçedeki kullanım alanları ve sınırlılıklar açısından veri sağlanmasının yanı sıra Âkif'in eserlerini dilbilimsel yaklaşımla değerlendirerek dilini ve üslubunu çözümlenmeye yönelik bulgulara erişmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın, Türk dilinin farklı bir dönemini temsil eden dil malzemesine dayalı olarak edebî eserlerde kanıtsallığın birinci kişi ile kullanımlarında hangi anlam alanlarının ortaya çıktığına yönelik art zamanlı ve eş zamanlı incelemeler için ön bulgular sunması açısından alana katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem ve Veri

Bu çalışma, derlem temelli bir incelemeye dayanır. İncelenen veri, Mehmet Âkif Ersoy'un Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından elektronik ortama taşınan ve TBMM tarafından yayımlanan eserlerinden oluşmaktadır. Dilbilgisel kanıtsallık işaretleyicileri *-mlş* ve *Imlş*'in birinci kişi ile kullanımları bu derlem içinde belirlenmiş, sınıflandırılarak anlam bilimsel ve edim bilimsel yaklaşımla incelenmiştir. Sınıflandırmada, Aikhenvald'in (2004) diller arası incelemelerinde belirlediği durumlar dikkate alınmış ancak derlemdeki kullanımlara göre yeni bir anlamsal sınıflandırma önerilmiştir. Tespit edilen kullanımları kapsamlı bir şekilde ele alabilmek amacıyla konuşucunun olaya katılımdaki bilinç durumu, istemli ya da istemsiz olması ve ortaya çıkan anlamın kanıtsallığın alt ulamalarıyla ilişkisi ayırıcı ölçütler olarak belirlenmiştir (bk. Slobin ve Aksu 1982, s. 188, 197). Bu çerçevede inceleme üç aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle, bağlam içinde kanıtsalın önermeye kattığı anlam, konuşucunun katılımcı olarak önermesel olayda yer alıp almaması, bilinç durumu ve ifadeyle arasındaki mesafe tartışılmıştır. İkinci aşamada ise kanıtsalla birlikte kullanılan eylemin kılınış değeri Johanson'un (1971; 2016) görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve eylemin anlam alanı açıklanmıştır. Eylemlerin anlamsal sınıflandırılmasında ise Goddard'ın (2008) ve Aikhenvald'in (2004) diller arası incelemelerle ortaya koyduğu görüşler temel alınmıştır. Bu görüşlere dayanarak eylemler kendi içinde 'anlamsal sınıflandırma', 'kılınış' ve 'istem/kontrol edilebilirlik' olarak üç başlık altında değerlendirilmiş ve tablo üzerinde sunulmuştur. Anlamsal sınıflandırma 'olay ya da hareket', 'oluş ve varlık bildiren (durum eylemleri)', 'mental eylemler³', 'tecrübe etmeye dayalı eylemler' alt ulamalarından oluşur. Kılınış açısından ise *başlangıç dönüşümlü*, *bitiş dönüşümlü* ve *süreci vurgulayan* olarak sınıflandırılmıştır. Son ölçüte göre ise eylemin irade, bilinç ya da istem açısından sözlüksel anlamı ve kanıtsalla ortaya çıkan anlamı yorumlanmıştır. Verilen örneklerden hareketle son olarak kanıtsalların diğer ulamlarla ilişkisi, kaplamsal ve eylemle ortaya çıkan anlam alanı arasındaki ilişki tartışılmıştır. Çalışmada, birinci tekil ve çoğul kişi ile kanıtsal kullanımı arasında fark olup olmadığını sorgulayabilmek amacıyla bu konular ayrı ayrı ele alınmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Türk Dillerinde Kanıtsallık

Kanıtsallar, önermeye temel oluşturan konuşucunun bilgisinin kaynağını, başka bir ifadeyle bilgiye nasıl ulaştığını işaretleyen dilsel unsurlardır. Türk dillerinde kanıtsallık, dolaylılığın bildirimi olarak ortaya çıkar. Birinci kişinin doğrudan kanıta erişimi durumunda bile dolaylılık işaretleyicileri kullanılabilir: *Bunun tadı güzelmiş*. Bu tür kullanımlarda, konuşucu doğrudan tecrübe ettiği durumu 'bilinçli bir özne tarafından bilgiye erişildi' şeklinde işaretler (bk. Johanson 2018). Bu nedenle Johanson (2000a, s. 65-66) Türk dillerinde kanıtsallığı *dolaylılık* (indirectivity) altında sınıflandırır ve üçe ayırır: *aktarımsal kullanım* (reportive uses) 'Misafir gelmiş (annem dedi)', *çıkarımsal kullanım* (inferential uses)⁴ 'Misafir gelmiş (kapının önünde ayakkabılar var)', *algısal ya da tecrübeye dayalı kullanım* (perceptive or experiential uses) 'Yemek tuzluymuş (tadına baktım)'.

Türk dillerinde dolaylılık bildiren dilbilgisel araçlar sınırsonrasılık (postterminality) işaretleyicileri ve kopuyla oluşturulmuş parçacıklardır (copular particles). Birinci tür işaretleyiciler *mlş* (<*bis-*

³ Önermesel tümleçlerle birlikte kullanılabilen *iste-*, *bil-*, *düşün-* vb. eylemler bu grupta yer alır (Goddard, 2008, s. 73).

⁴ Dolaylılığın altında özellikle çıkarımsallık farklı şekillerde değerlendirilir. Çıkarımsal kanıtsallık belirli ipuçlarına (pure reflection, signs) göre mantık yürütmeye dayanır; bilginin temeli soyut düşüncedir (Johanson, 2000a).

“olgunlaşmak”), *GAN* (<ka:n- “doymuş, dolmuş, tamamlanmış vb.”) ve *IB-DİR* (<*B tur-ur); ikinci tür işaretleyiciler *ermiş*, *erken*, {-y)-mİş} ya da *i-miş* şeklinde enklitikler (enclitics) ile örneklendirilir (Johanson 2018, s. 515).⁵ Bu iki işaretleme türü arasındaki önemli bir fark kopulayla oluşturulan parçacıklar her zaman kanıtsallık bildirirken sınırsonrası görünüş işaretleyicileri için kanıtsal okuma zorunlu değildir ancak sınırsonrasılıktan kaynaklanan dolaylılık içeriğini taşırlar (bk. Rentzsch, 2010, s. 277). Kanıtsallığın görünümü art zamanlı olarak değerlendirildiğinde, *-DI* ve *-mİş* en eski yazılı metinlerde tanıklanırken Oğuz grubu dilleri dışında *mİş*’in yerini *-GAN* ve *IP-DİR* biçimbirimlerinin aldığı görülür (Johanson, 2000a, s. 72-73).⁶

Alanyazında kanıtsallık farklı yaklaşımlarla ele alınarak epistemik kiplikle ilişkili ya da örtüşen bir ulam olarak da değerlendirilir (van der Auwera ve Plungian, 1998, s. 85-86; Plungian, 2001, s. 354). İkisinin de önermeye yönelik ve bilgi ile ilişkili olması sınırları çizmeyi zorlaştırırsa da kanıtsallık bilginin kaynağı ile ilişkiliyken, epistemik kiplik ‘konuşucunun önermenin olgusalılık değerine yönelik yaklaşımı’na odaklanır (bk. Palmer, 2001, s. 24). İki ulam arasındaki ilişkiden dolayı Türkçede kanıtsallığa kiplik incelemeleri altında da yer verilir (Uzun, 1998⁷; Hirik 2014, s. 200-211). Ancak kanıtsalların birincil işlevi bilginin kaynağını bildirmektir, ikincil düzeyde ise epistemik yorumlamayla kiplik açısından değerlendirilebilir (Johanson, 2003, s. 283; Csató, 2000, s. 37). Bu nedenle çalışmada kanıtsallık, kapsamında epistemik kipliği içeren ayrı bir kategori olarak kabul edilmiştir.

Türkçe üzerine yapılan incelemelerde, *-DI* ile *-mİş* tercihleri arasındaki zıtlık hakkında farklı yaklaşımların benimsendiği görülür. Doğrudan ve dolaylı kanıtsallık ayrımı yapanlar *-DI*’nın doğrudan kanıtsallığı işaretlediğini savunurlar (Slobin ve Aksu 1982; Aikhenvald 2004; Özmen Veld 2006). Ancak Johanson’un ortaya koyduğu görüşe göre *-DI* kanıtsallığa ihtiyaç duyulmadığı durumlarda kullanılan nötr bir işaretleyicidir.⁸ Bunun sonucu olarak Türk dillerinde *işaretlenmişlik* ve *işaretlenmemişlik* vardır. Diğer bir görüş ise *-mİş* dolaylı kanıtsallığı işaretlerken, tümcede sonda yer alan yani yüklemdeki (predicate) *-mİş* haricindeki tüm ekler doğrudan kanıtsallığı bildirir (Gül, 2017, s. 26). Bunun dışında *-mİş*’in tanık olunan durumlarda kullanımına da dikkat çekilir (Hirik, 2014, s. 218-219). Ele alınan örneklerin büyük bir kısmı sınırsonrası bakış açısının çıkarımsallık okumalarına izin vermesiyle ilgilidir. Çıkarımsallıkta olayın kendisi gözlenmez, önermesel olayın ardında bıraktığı izler, diğer bir ifadeyle kanıtlar konuşucu tarafından yorumlanır. Bu durumda tanık olunan olayın gerçekleşme süreci değil, önermesel olay tamamlandıktan sonraki aşamadır. Sınırsonrası görünüş işaretleyicilerinin kanıtsala gelişimi de bu bakış noktasıyla ilişkilidir. Daha önce de belirtildiği gibi konuşucu tecrübe ettiği durumları da içerecek şekilde karakteristik olarak bilginin kaynağını dolaylılıkla işaretleyebilir: *acıymış*.⁹ Bu yazıda alanyazındaki tartışmalar üzerinde ayrıntılı durulmayacak, *-mİş* ve *mİş* işaretlenmiş kanıtsallık altında dolaylılık bildiren kanıtsallar olarak kabul edilecektir.

Kanıtsallığın Birinci Kişi ile Kullanımları

Dolaylı kanıtsallık altında *mİş* ve *-mİş* birincil olarak *algısalılık*, *çıkarımsallık* ve *aktarımsallık* işaretler. Ancak edimsel düzeyde sürpriz, ironi, iltifat gibi anlam alanlarını da bildirebilir (Slobin & Aksu 1982, s. 185). Dolaylılıkla birinci kişi kullanımında farklı dillerde konuşucunun sorumluluğunun azaltılması ve kontrol eksikliği gibi anlamların ortaya çıktığına dikkat çekilir (Aikhenvald, 2004, s. 221). Bu kullanımlarda konuşucunun önermesel olaya katılımından ziyade bilinç durumu önem taşır (Slobin ve Aksu, 1982, s. 192). Bu nedenle özellikle birinci kişi ile kanıtsal kullanımı, olay gerçekleşirken bilincin açık olmaması,

⁵ Friedman (2018, s. 127), Çuvaşçada, evidensiyelliğin Türk dillerinde varsayımsal koşul tümcesi (hypothetical conditional) işaretleyicisiyle ilgili olan *-sA* ile işaretlendiğini belirtir.

⁶ Bu biçim birimler kanıtsallık açısından dillere göre farklılık gösterirler.

⁷ Uzun (1998, s. 14) *-meli-ymiş* kullanımını başkası kipi ve konuşucu kipi birleşimi olarak değerlendirir. *-ymiş* kullanımının sonda yer almasını ise söz dizimsel destek olarak değerlendirir. Ancak kanıtsallığı ayrı bir kategori olarak kabul ettiğimizde bu kanıtsalların kiplik işaretleyicilerini kapsamalarıyla açıklanabilir ve kanıtsallar geniş bir kapsama alanına sahiptir: *...gereke^{deontik}-ebilirdir^{epistemik} (i)mış^{kanıtsal}* (bk. Cinque, 1999, s. 81). Kanıtsalların zamanın kapsamına düşmesiyle ilgili duruma bakıldığında ise Rentzsch (2015, s. 25-26) Özbekçe ve Türkçede farklı bir sıralama olduğunu ortaya koyar: “Zaten bu evliyanın çocukları çok sevdiği aşık^{kanıtsal}-d^{zaman}.”; “İkki hafta oldin edizaman shekillik^{kanıtsal}...”

⁸ Gül (2017, s. 25) çalışmasında ana dil konuşucularının tanık oldukları durumu sadece *-DI* ile işaretlemediklerini, kiplik işaretleyicilerini de bir seçim olarak değerlendirdiklerini belirtir. Bu bulgu da Johanson’un görüşünü destekler niteliktedir.

⁹ Slobin ve Aksu (1982, s. 186-187), doğrudan tecrübe (direct experince) *-di* (*-di/-dİ/-dü/-du/-ti/-tİ/-tü/-tu*) ve dolaylı tecrübe (indirect experience) *-miş* (*-miş/-mİş/-müş/-muş*) ayrımı yapar.

konuşucunun kontrolü dışında gerçekleşme, sonradan farkına varma gibi anlamları bildirir. Bilinci açık olmayan konuşucu bilgiye erişim sağlayamaz, bilgi algısına kapalıdır.

Aikhenvald (2004, s. 29-31) Türk dillerini aktarım (hearsay) ve çıkarımın (inference) farklı türlerini kapsayan A2 tipi (non first hand versus everything else) kanıtsallık sistemine sahip diller arasında ele alır. Ayrıca bu tür dillerde ortak olarak birinci kişi bağlamında kontrol eksikliği ve konuşucunun bilinç durumuna göre farklı anlamların ön plana çıktığını belirtir. Birinci kişi ile kanıtsal kullanımında ortaya çıkan anlamlar, Aikhenvald'ın (2004, s. 221-222) açıklamaları çerçevesinde verdiği örneklerin Türkçeye uyarlanmasıyla aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- 1) Kontrol edilemeyen durumlar: *Üşütmüşüm.*
- 2) Kontrol eksikliği ve sorumluluğu azaltma: *Sarhoş olmuşum.*
- 3) Olay gerçekleşirken farkına varmama: *Uyuyakalmışım.*
- 4) Sonradan/ertelenmiş farkına varma: *Dikenlerin içinde çay içmişim.*
- 5) Diğer durumlara bakıldığında bilinçli ve doğrudan olaya katılan konuşucu dış gözlemci gibi olayı değerlendirmek ve araya mesafe koymak için de dolaylılık işaretleyicisi kullanabilir: *Birbirimizi öldürecekmişiz.*

Yukarıdaki sınıflandırmada öncelikle kanıtsalla birlikte kullanılan eylem dikkat çeker. Örneğin *üşüt-* eylemi dış koşullara bağlı olarak gerçekleşirken *sarhoş ol-* eyleminin gerçekleşme sürecinde konuşucu aktif olarak olaya katılır. Bu da sözlük birimin anlamının kanıtsalın işaretlediği anlama etki ettiğini açıkça gösterir. Kullanımlarda birinci kişiyi farklı kılan durum, konuşucunun önermesel olaya katılmasına rağmen bilgiye dolaylı eriştiğini bildirmesidir.

Kanıtsallığın alt ulamlarından çıkarımsallıkta konuşucunun dolaylılığı tercih etmesinde ise olayın kritik sınırının aşılmasından sonra ardında bıraktığı kanıtlara dayalı bir bildirim temel anlamı oluşturur. Konuşucunun bilinç dışı katılımıyla (sanki katılımcı olarak rol almamış gibi) çıkarım için bu anlam alanı sağlanmış olur. Aktarımsallıkta ise mesafenin diğer kullanımlara göre daha geniş olması ve bilginin sorumluluğunu almama anlamları gerçeklik dışı, inanmama ve ironi anlamlarını işaretlemek için anlamsal alanı sağlar.

Dolaylılıkta konuşucu ile önermesel bilgi arasındaki farklı derecelerdeki mesafe olumlu ya da olumsuz yorumlamaya imkân sağlayarak farklı okumalara/yorumlamalara açıktır. Örneğin edimsel düzeyde ortaya çıkan iltifata konuşucunun tecrübe ettiği duruma yönelik düşük beklentisi ve hazırlıksız bir zihin zemin oluşturur: *Ne güzel şarkı söylüyormuş* (bk. Slobin ve Aksu, 1982, s. 197). Diğer yandan hazırlıksız zihinle ilişkili olarak şaşkınlık (mirativity) yorumlaması da yapılabilir (Aikhenvald, 2004, s. 221). Diğer bir kullanımda ise çıkarımsallık altında birinci kişide hatırlama ve farkına varma anlamlarına dikkat çekilir: *Unutmuşum, Uyumuşum* (Demir, 2012, s. 102). Özetle, birinci kişi ile kanıtsallık kullanımı, konuşucunun katılımcı olarak önermedeki olay ya da durumla ilişkisi, mesafesi ve bilinç durumu açısından farklı anlamların ortaya çıkmasında eylemin de etkili olduğu geniş bir anlam alanı sunar.

Eylemlerin sınıflandırılması

Kanıtsalların gelişiminde, kanıtsallığın sözlüksel işaretlenmesinde ve dilbilgisel kanıtsalların kullanımında eylemin ait olduğu sınıf önemli bir yere sahiptir (bk. Aikhenvald, 2004, s. 324-332). Örneğin algısal alt ulamında *gör-, tat-, işit-* vb. eylemleri bilginin kaynağını anlam alanlarında taşır. Alanyazında eylemler farklı yaklaşımlarla kılınışsal, söz dizimsel ve anlam bilimsel özellikleri, durum ya da hareket bildirmeleri gibi ölçütlerle çeşitli şekillerde sınıflandırılır (Banguoğlu 1936; Johanson 1971; Karadoğan 2009; Goddard 2008; Hirik 2018). Özellikle kanıtsallık açısından konuşucunun bilinç durumu, olayın gerçekleşme sürecinde katılımcı olarak bulunup bulunmaması, konuşucunun fiziksel ya da mental süreçleri eylem ve kanıtsalın birlikte kullanımında ortaya çıkacak anlamla yakından ilişkilidir. Bu açıdan Hirik'in (2018, s. 45-46) çalışmasında ele aldığı bilinçli ve bilinçsiz karşıtlığı duyu organlarıyla elde edilen bilginin istemli ve istemsiz olabileceğini gösterir: *bak-* (bilinçli), *gör-* (bilinçsiz); *dinle-* (bilinçli), *kulağına çalın-* (bilinçsiz) vb. Bu sınıflandırma niyet, irade ve bilinçle ilişkilendirilerek eylemlerin gerçekleşme şekilleri arasındaki farklılığa dayanır. Böylece algılanan her şeyin istemli olmadığı da açıkça gösterilir. Buna ek olarak duyu organlarıyla algılanan olay ya da durum doğrudan ifade edilebileceği gibi mental süreçte farklı aşamalarda işlem görebilir. Örneğin *düşün-, anla- hayal et-, hatırla-, unut-* vb. eylemler bilişsel süreçle açıklanır (Hirik 2018, s. 56-59). Ancak duysal ve bilişsel eylemler de ortak özellikler taşır. Bu bağlamda *gör-* (duysal) ve *düşün-* (bilişsel) gibi eylemler sezgisel olarak öznenin istemli kontrolüyle ilişkilidir (Goddard, 2018, s. 75). Dünya dillerindeki genel özellikleri kanıtsallık açısından değerlendiren Aikhenvald (2004, s. 324-325)

fiziksel durum, hisler, değerlendirme, biliş gibi birçok alanı kapsayan *içsel durum eylemleri* üzerinde durur, içsel durum eylemlerinin kullanımında kişi ve kanıtsal seçimi arasında benzer ilişkilerin olduğunu belirtir. Bilişsel ve his, istek, duygu, değerlendirme anlamı taşıyan eylemler gözlemlenemez ve bir kılıcıyla ilişkilidir. Aikhenvald'in kanıtsallık ve eylem ilişkisiyle ilgili görüşlerinde verdiği ölçütler kısaca şu şekilde sıralanabilir: *istemli x istemsiz, kontrol edilebilirlik, algıya dayalı olma*.

Geniş kanıtsallık sistemine sahip dillerde eylemle kullanılacak kanıtsalın seçiminde kişiye bağlı olarak farklı işaretleyicilerin tercih edildiği görülür. Örneğin Quechua'da his ve biliş eylemleri eğer birinci kişi ile kullanılacaksa görsel kanıtsallıkla işaretlenirken çıkarımsallık işaretleyicisi diğer kişilerle kullanılır (Aikhenvald, 2004, s. 325). Ancak Türkçede dilbilgisel olarak *-mİş* ve *Imİş* kullanıldığı için bu tür bir tercih söz konusu değildir. Bu nedenle Türkçede birinci kişi ve eylemin sınıfına göre ortaya çıkan anlamların incelenmesi daha uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

Eylemlerin sınıflandırılmasında kullanılan diğer bir ölçüt ise içsel zaman özellikleri yani kılınış değerleridir. Kılınış, fiillerin anlamsal iç yapısıyla ilgili sözlüksel bir kategoridir. Ancak görünüş dilbilgisel bir ulam olarak kılınışla etkileşim hâlinindedir. Bu nedenle bazı kılınış türleri ve görünüş işaretleyicilerinin birlikte kullanımı daha sık görülür (Johanson 1971; Karadoğan 2009). Johanson'un (1971, s. 46; 2000b, s. 29, 59) görüşleri temelinde Türkçede eylemler *başlangıç dönüşümlü* (ön dönüşümlü: *otur-, yat-*), *bitiş dönüşümlü* (son dönüşümlü: *öl-, kırıl-*) ve *süreci vurgulayan* ya da *sınır vurgulamayan eylemler* (dönüşümsüz: *çalış-, ye-*) olarak sınıflandırılır (bk. Karadoğan, 2009, s. 10-25, Aydemir, 2010, s. 24-26, Aslan Demir, 2016, s. 21-23). Eylemlerin kılınışsal özellikleri anlamsal okumaya ve farklı istemlere (valency) göre edimsel düzeyde değişebilir (Johanson, 2000b, s. 66). Özellikle edebî eserlerde, sözlük birimin hangi anlamda kullanıldığı eylemin gerçekleşme aşamalarını belirlerken göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur.

Kılınış ve görünüş etkileşimi açısından bitiş dönüşümlü ve sınır vurgulamayan eylemlerle *-mİş* kullanımında kritik sınır, yani eylemin gerçekleşmesi için aşılması beklenen sınır bitiş sınırındır (Johanson, 2016, s. 234). Johanson'un kılınış sınıflandırmasında başlangıç sınırlı eylemlerin kılınış değerlerini belirlemek için "*Saat 1'de x-di, ve on dakika sonra hâlâ x-iyordu. X-di, demek ki şimdi x-iyor.*" cümlelerinde eylem x yerine konulur. Zıtlık açısından son dönüşümsüz¹⁰ olmalarına rağmen bu formül bazı eylemlere uygulanamaz. Bu tür eylemler ise homojen eylem olarak kabul edilir: *ağla-, oyna-, yaşa-, bekle-, dinle-* vb. Bunlara ek olarak *git-, uç-, yürü-* vb. hareket bildiren eylemler ise iki aşamalı kabul edilir: *x'e başlamak, durum = x hâlinde olmak* (Johanson 2016, s. 185). Görünüş işaretleyicisi bu aşamalardan birini vurgulayabilir. Alanyazında eylem türü ve kılınış değeri açısından ise olay bildiren eylemlerin genelde bitiş sınırlı olduğuna dikkat çekilir (Karadoğan 2009, s. 10).

İnceleme

Kanıtsal *-mİş*'in anlam alanlarının temelinde sınırsonrası bakış açısını (postterminality) işaretleme işlevi vardır. Sınırsonrası bakış açısı, bir olayın kritik sınırı aşıldıktan sonra olayın bir anlamda hâlâ geçerli olduğu bir bakış noktasıyla ilişkilendirilerek izlenmesi olarak tanımlanır (Johanson, 2021, s. 651). Konuşucu tanık olmadığı ya da bilincinin açık olmadığı durumlarda, katılımcı olarak bulunduğu olayları *-mİş* ile işaretleyerek sınırsonrası bakış açısını ve bu işlevden kaynaklanan bilgiye dolaylı olarak eriştiğini de bildirir. Yukarıda belirtildiği gibi *Imİş* ise sınırsonrasılık bildirmez, sadece kanıtsal olarak işlev görür (Csato, 2000, s. 38). Konuşucu ve ifade arasındaki mesafe, bilginin kaynağına yönelik konuşucunun tutumu vb. etkenler edimsel düzeyde farklı anlam alanlarını işaretleyebilme imkânı sağlar. Burada belirtmek gerekir ki bu yapıların görünüş-zaman ya da kanıtsallık işlevleri anlamsal yaklaşım çerçevesinde çizilmiş sınırlardır. Kaplamsal (extensional) olarak ise diğer ulamlarla ilişkileri ele alınır. Örneğin *-mİş* kanıtsal işaretleyiciyken kaplamsal olarak epistemik kiplik çerçevesinde konuşucunun önermenin olgusallığına yönelik yaklaşımı açısından yoruma açıktır. Diğer yandan bağlama göre şaşkınlık (mirativity) da bildirebilir. Bu çalışmada ele alınan örnekler ise özellikle birinci kişi kullanımlarındaki kanıtsal ile kişi etkileşimini ve bağlam içinde ortaya çıkan anlamları sorgulamaya yöneliktir.

Kanıtsalların birlikte kullanıldığı sözlük birimleri değerlendirmek için farklı yaklaşımlar dikkate alınarak aşağıda sunulan tablo (1) hazırlanmıştır. Bu tablodaki ölçütler; Aikhenvald'in (2004) kanıtsalların birlikte

¹⁰ *al-, bildir-, gel-, getir-, kalk-, kapat-, kır-, öl-, ver-, yak-, yık-, yırt-* gibi eylemler tekrar eden olay olarak ortaya çıktığında bitiş sınırını vurgulamayan/son dönüşümsüz olarak değerlendirilir (Johanson, 2016, s. 169).

kullanıldığı eylemlerin anlamsal değerleri hakkındaki tespitleri, Johanson'un (1971; 2000b) eylemlerin kılınış özellikleri ile ilgili teorisi ve Goddard'ın (2008) anlam bilimsel yaklaşımla eylemlerin sınıflandırılmasına yönelik görüşleri çerçevesinde belirlenmiştir.

Anlamsal Sınıflandırma		Kılınış	İstem ve kontrol edilebilirlik
olay ya da hareket (biçim değişikliğine uygun, zaman ve kişiyle ilişkili)		başlangıç dönüşümlü	istemli
oluş ve varlık			
mental	İçsel durum eylemleri (fiziksel durum, istek, duygu, değerlendirme, bilişsel vb.)	bitiş dönüşümlü	istemsiz
tecrübeye dayalı		süreci vurgulayan/dönüşümsüz	nötr

Tablo 1: Eylemlerin Sınıflandırılması

Tablo (1) dikey olarak düzenlenmiştir, alt sınıflandırmalar (yatay olarak) birbiriyle ilişkili değildir. Bu ölçütlere göre değerlendirilen eylemlerin ortak özellikleri ise sonuç bölümünde ayrı bir tablo üzerinde gösterilecektir.

Birinci Tekil Kişi Kullanımları

a. Olay gerçekleşirken farkına varmama:

İçsel durum eylemleri altında ele aldığımız mental eylemlerle kanıtsallık kullanımında konuşucu olay gerçekleşirken farkına varmadığını işaretleyebilir. Bu tür kullanımlarda konuşucu katılımcı olarak rol aldığı olayları bilinç eksikliği nedeniyle dolaylılıkla ifade etmeyi tercih eder. Dolaylılık açısından değerlendirildiğinde katılımcının algısı açık değildir ve süreci gözlemlememiştir. Aşağıdaki örneklerde *-DI* ile zıtlık kurularak *-mİş*'in aynı anlatı içinde kullanımı farkında olmama ve bilinç eksikliği okumalarını doğrulamaktadır. Geçmişteki olayların anlatımında *-DI* tercihi yaygın olsa da konuşucu *-mİş* ile psikolojik olarak mesafe koymayı tercih edebilir. Örneklerdeki kullanımlar eylemin anlamı dikkate alınarak değerlendirildiğinde birincil olarak farkına varmama anlamının bildirildiği görülür.

- (1) Başladım uyku taharrîsine, lâkin ne gezer!
Sızmışım bir aralık neyse yorulmuş da meğer. (Seyfi Baba)
- (2) Zemîn-i acze kapandım sonunda müstağrak!
Ayılmışım ki: O dehşetli girdibâd, o hurûş,
Sükûna münkalib olmuş da, bekliyor medhûş. (Hatıralar)
- (3) Bir de baktım, canavarlar pusulardan çıkararak,
Koştular, tekmeye kuvvet kimi, dipçikle kimi,
Serdiler her tarafından delinen pöstekimi.
-Sonra?..
-Ben *hissimi kaybetmişim* artık...
- Vah! Vah!
- Sanki bir korkulu rü'yâ idi... Ferdâsi sabah, (Âsım)
- (4) Gitmekteydi. Bir aralık bende meşye tâb
Hiç kalmamış ki *düşmüşüm* artık *zebûn-i hâb* (Durmayalım)

Örneklerde *sız-*, *ayıl-* ve *hissini kaybet-* eylemleriyle birlikte kanıtsal kullanımı eylemin gerçekleştiği süreçte bilinç eksikliğini vurgular. İçsel bir eylem olan *ayıl-* hem bilişsel hem de görsel alanla ilişkilendirilir (Hirik, 2018, s. 151-152). *Hissini kaybet-* ise 'duyarsızlaşma, hissetmeme vb.' anlamlarıyla *hisset-* karşıtı bir içeriğe sahiptir.¹¹ Örnek (4)'te görülen *düş-*¹², *zebûn-i hâb* ile birlikte 'uyku acizliğine düşmek' anlamında yine diğer kullanımlarla benzer özellikler taşır. Bu eylemlerde ortak olarak istemsiz gerçekleşen bir olay görülür. Kılınış açısından değerlendirildiğinde gerçekleşmeleri için ön sınırı vurgularlar ve başlangıç dönüşümlüdürler (bk. Johanson, 2000b, s. 63). Kanıtsallıkla birlikte sınırsonrası bakış açısı işleviyle *-mİş*, eylemler gerçekleştikten sonraki noktayı odaklı hâle getirir ve konuşucu bu noktaya yönelmiştir.

¹¹ Goddard (2008, s. 60) *hisset-* eylemini mental ve tecrübeye dayalı olarak sınıflandırır.

¹² Sözlük birim tek başına değerlendirildiğinde de bitiş dönüşümlüdür.

b. Bilinç dışı katılım ve kontrol edilemeyen durumlar:

Genel olarak eylemlerin ortaya çıkmasına ilişkin bilinç ve bilinçsiz ya da bilinç dışı, istemli ya da istemsiz (ya da istekli x isteksiz) vb. ayrımlar yapılır (bk. Hirik, 2018, s. 44). Sonradan farkına varma sürecine benzer şekilde bilinç dışı katılımı konuğu olayın gerçekleşme sürecinde etkindir ancak algısı kapalıdır. Bu iki kullanımın ayrımında eylemler önem taşır. Önceki maddede verilen a tipi kullanımlar konuğusunun içsel ve zihinsel durumuyla ilişkiliyken, b tipi kullanımlar dışarıdan gözlemlenen, aktif katılım ve alıcıyla interaktif bir sürecin söz konusu olduğu durumlarda görülür.

İstemsiz gerçekleştirilen *şasıır-* ya da 'ağzından kaçırmak' anlamında *de-* gibi kullanımlar daha çok kontrol edilemeyen durumlar olarak değerlendirilebilir. Ancak konuğusunun kısa süreli de olsa bilinç dışı katılımını da içerdikleri düşünülerek birlikte değerlendirilmiştir.

- (5) O ne lem'aydı, ne cezbeydi aman yâ Rabbi!
Dalmışım ben o temâşa-yı safa-âvere de,
Gitmişim fecre kadar farkına varmak nerede! (Hersekli Arif Hikmet)

Örnek (5)'te *dalmışım* olay gerçekleşirken konuğusunun farkında olmadığı a tipi durumları bildirirken *gitmişim* hareket bildiren eylemle kanıtsal, bilinç dışı katılım anlamını kazanır. Burada devamında gelen "...farkına varmak nerede!" yorumlamayı doğrulayan bir açıklama niteliğindedir. Bağlam *-mİş*'in aktarımsallık mı bilinç dışı katılım mı işaretlediğini açık hâle getirmesi açısından önemlidir. Bu tür kullanımlar rüya anlatımlarında yaygındır.

Git- eylemi kılınış açısından iki aşamalıdır. Bunun sonucu olarak süreç ve durum vurgulanabilir: *gitti* (tamamlanma belirten ve devimsel eylem), *gidiyor* (henüz sonuçlanmamış, durağan eylem). *Gitmişim* ise son sınıra vurgu yaparak bilinç dışı katılımı ifade etmektedir.

- (6) Ben *şasıırmışım*, "Aman oğlum!" *demışim* bir kerre. (Âsım)

Yukarıdaki örnekte *şasıır-* içsel bir eylem olarak istemsiz gerçekleşir.¹³ Ortak olarak *şasıır-* ve burada 'ağzından kaçırmak' anlamıyla *de-* kontrol eksikliğiyle de ilişkilendirilebilir. Konuğu *şasıırdığı* için "Aman oğlum" dediği çıkarımında bulunur. Ayrıca her iki olay da anlık (momentaneus) olarak gerçekleşir. Sırasıyla eylemler başlangıç ve bitiş dönüşümlüdür. Bu tür eylemler iç aşamalarına bölümlenemez ve birdenbire gerçekleşir (Johanson, 2000b, s. 61-62)¹⁴. Kanıtsalla birlikte eylemlerin istemsiz gerçekleştiği bildirilir.

- (7) *Sadedden gâlibâ ayrılmışım...* Söz neydi ihtâr et;
Dalarsam nûr-ı dîdem, böyle ba'zen, durma bîdâr et! (Hasbihâl)

Örnek (7)'de *gâlibâ* epistemik kiplik işaretleyicisiyle kanıtsal *-mİş* birlikte kullanılır. Konuğu, bilinç dışı katılımını *-mİş* ile işaretlerken ifadesine şüpheyi sözlüksel işaretleyiciyle ekler. Burada eylem öbeği *sadedden ayrıl-* 'asıl konudan sapmak' anlamında bitiş dönüşümlüdür.

- (8) Bir an, diyerek *eylemişim* bilmeyerek, bak! (Tevhîd Yâhud Feryâd)

Örnek (8)'de *eyle-* hareket eylemlerindedir ve "bilmeyerek eylemişim" kullanımı bilinç dışı katılımı açık bir şekilde ifade eder. Kılınış özelliklerine bakıldığında *eyle-* herhangi bir sınıra vurgu yapmaz. Konuğu aktif olarak katıldığı eylemin kasıtsız ve istemsiz olarak gerçekleştiğini belirtir. Örnek (6)'daki *şasıırmışım* ve *demışim* ile benzer bir durum ifade edilir.

- (9) – Ömer, ne nazlanıyorsun? Biraz da sen söyle.
– *Nevâzil olmuşum*, Ahmed, bırak sesim yok hiç... (Meyhâne)

Örnek (9)'da konuğu sonucunu gözlemlendiği durumun gerçekleşme sürecinde kontrolünün olmadığını *-mİş* ile işaretler. Benzer kullanımlar olarak 'hasta olmuşum, grip olmuşum, soğuk almışım vb.' ifadeler verilebilir. Olayın gerçekleşmesi ön sınıra bağlıdır ve neden olan süreçte katılımcı durumu kontrol edemez, gözlemleyemez.

¹³ Kanıtsallığın kaplamında yer alan şaşkınlık bildirimleriyle ilgili psikolojik eylemlerin birinci kişide dolaylılıkla kullanımında yeni, sürpriz bir olaya ani tepki olarak ortaya çıktığına işaret edilir (Aikhenvald, 2004, s. 325).

¹⁴ **Şasıırmaya başla-* ya da **ağzından kaçırmaya başla-* şeklinde test edildiğinde uyum göstermez.

Aşağıdaki örnekte konuşucu kendisinde beliren kanıtlara dayanarak çıkarımda bulunur ve sözlüksel epistemik kiplik işaretleyicisi *mutlak* ile önermenin olgusalılık değerini artırır. Çıkarımsallık¹⁵ bildirimleri ‘anlaşılan...’ sözlüksel işaretleyicisiyle kontrol edilebilir. Bilinç durumu açısından değerlendirildiğinde konuşucu olaya katılır ancak süreçte bilinci açık değildir ve örnek (9)’daki gibi durum kontrol dışıdır. Bu kullanımın ‘dış gözlemci olarak kendini değerlendirme’ içinde de ele alınabileceği düşünülebilir, ancak *âşık-ol-* eyleminin anlam içeriği nedeniyle bu başlık altında sınıflandırılmıştır.

(10) – Aman, şu ma’bed-i feyyâzın ihtişâmına bak:

Bakar bakar doyamam: *Âşık olmuşum mutlak!* (İki Arkadaş Fâtih Yolunda)

Örnek (9) ve (10)’da *ol-* eylemiyle kullanım dikkat çeker. Kılınış değeri açısından *ol-* dönüşümlü olarak kabul edilir ancak anlam alanı çok geniş olduğu için farklı yorumlamalara açıktır (Johanson 2016, s. 187). *Nevâzil ol-* ve *âşık ol-* eylem öbekleri de *-miş* ile kontrol edilemeyen ve bilinç dışı bir sürecin sonunda ortaya çıkan, olay gerçekleşikten sonra farkına varılan durumları ifade ederler. Her iki eylem de başlangıç dönüşümlüdür.

c. Dış gözlemci olarak kendini değerlendirme:

Konuşucu, katılımcı olarak bulunduğu olay gerçekleşikten sonra sınırsonrası bakış açısıyla olaya baktığında bir dış gözlemci rolü üstlenebilir. Bu anlam sınırsonrası görünüş işaretleyicisinin kanıtsallık işlevinde ortaktır ancak birinci kişi ile kullanımıyla kendini değerlendirme anlamı kullanılan eylem ve bağlama göre ortaya çıkar. Kanıtsallığın çıkarımsallık ulamıyla benzer görünmektedir ancak bu kullanımda olasılık bildirim değil, konuşucunun bilinçli bir şekilde katıldığı olaydaki durumunu değerlendirdiği görülür. Bu tür kullanımlar ‘bakıyorum kendime ...’ şeklinde okunabilir, ancak yine kanıtlar vardır. Anlamın ortaya çıkışında, ilk aşamada sınırsonrası bakış açısının konuşma anıyla olay arasında işaretlediği mesafe, sonrasında ise dolaylılığın konuşucu ile önerme arasında bir mesafe oluşturması önem taşır (Banguoğlu 1974, s. 272; Johanson 2000b, s. 63). Konuşucu tecrübe ettiği bir olayla arasında oluşturduğu mesafeden yararlanarak durumu değerlendirir.

(11) Sâ’at artık bilemem altı mı, yâhud yedi mi;
Heyecan, geldi mi oğlan; helecan, gelmedi mi.
Çileden çıkmışım akşam, dedim:
-Âsım, bana bak! (Âsım)

Çileden çık- bağlamdan kopuk değerlendirildiğinde istemsiz ve kontrol edilemeyen bir durum olarak yorumlanabilir. Eylem kanıtsalla kullanımında ise konuşucunun çıkarımını bildirmektedir. Bu çıkarım, konuşucunun kendi durumuna yöneliktir ve böylece kendini değerlendirme anlamı ön plana çıkar. Şu şekilde okunabilir: *Bunları yaptığıma göre/anlaşılan çileden çıkmışım*. Kılınış özellikleri açısından ise eylem bitiş dönüşümlüdür.

(12) Bir mühim mes'eleden şimdi habîr oldum kim
Başka bir türlü imiş bense *hata eylemişim*
Anladım zannederek anlamadan *söylemişim*. (Fahreddin-i Râzi)

(13) -Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim...
İnan ki: Her ne demişsem görüp de *söylemişim*. (İki Arkadaş Fâtih Yolunda)

Örnek (12)’de *hata eyle-*, olay eylemleri altında sınıflandırılabilir ve dönüşümsüz dinamik eylemlerdendir. Diğer kullanımda görülen *söyle-*¹⁶ sözlük birimi de aynı şekilde herhangi bir sınırı vurgulamaz. Bu tür eylemler aşamalı içsel bir süreç anlamı taşır ve hızla ilgili belirteçlerle kullanılabilir: hızlıca *söyle-* (Johanson, 2000b, s. 64-65). Örnek (12) ve (13)’te geçen *söylemişim* edimsel düzeyde anlamsal farklar taşır. Dış bir göz olarak kendini değerlendiren konuşucu örnek (12)’de çıkarım yaparken örnek (13)’te sınırsonrası bakış açısıyla kendisi ve ifadesi arasında bir mesafe oluşturur. Kanıtsallık açısından örnek (13)’teki önerme algısallıkla ilişkilidir. Dolaylı algısallığın sağladığı bu mesafe de konuşucunun nesnel bir değerlendirme yapması ve yargısını güçlendirmesi olarak yorumlanabilir.

(14) “Biraz da kahveye çıksak...” demişti arkadaşım.
O doğru söylemiş amma ben *eğri anlamışım*:

¹⁵ Çıkarımsallık, kaplamsal olarak şüphe, tereddüt ve olasılık anlamlarıyla da ilişkilidir (Palmer, 2001; Aikhenvald, 2004).

¹⁶ *Söyle-* eylemi mental açıdan “açıklama fiilleri → dilsel açıklama fiilleri” altında değerlendirilir (Hirik, 2018, s. 63).

- Mahalle kahvesi nerden de geçti zihnimden? (Berlin Hatıraları¹⁷)
(15) Görünce karşıdan âdemceğiz bu hâileyi,
Yığınla taş kesilen yurdunun harâbesine
Döner de der ki: "Meğer *aldanmışım*, desene! (Vâiz Kürsüde)

Yukarıdaki örneklerde konuşucunun kritik sınırı aşılmış bir durumu konuşma anındaki bilgisi çerçevesinde geriye dönük olarak değerlendirdiği görülür. Ortak olarak "Mevcut bilgilerimle kendime bakıyorum..." okuması yapılabilir. Örnek (14)'te *eğri anla-* 'yanlış anla-' karşılığı kullanılmıştır. Ön sınırı vurgulayan *anla-* eylemiyle kılınış değeri ayındır ve başlangıç dönüşümlüdür. Örnek (15)'te sınır vurgulamayan *aldan-*, aorist ile birlikte görülür ve belirli bir süreçte tekrar eden olay olarak yorumlanabilir. Konuşucu *-miş* ile bu süreçte kritik sınır aşıldıktan sonra baktığını ve sürecin tamamlandığını işaretler. Ancak anlamsal açıdan çıkarımla ilişkilidir. Birinci kişiyle işaretlediği çıkarım da bu bağlamda kendini değerlendirme anlamının ortaya çıkmasını sağlar.

- (16) Şikâyet olmasın amma tahammülüm bitti...
Günâha girmedeyim *durmuşum* da bak şimdi! (Selmâ)

Örnek (16)'da sınırsonrası bakış açısı ve kanıtsal, algılanan duruma yönelik nesnel bir yaklaşımı bildirmek amacıyla örnek (13) ile benzer şekilde kullanılmıştır. *Dur-* eylemi ön sınırı vurgulayan başlangıç dönüşümlü bir eylemdir. Olayın kritik sınırı aşıldıktan sonra olaya bakış, sürece dahil olmama, süreçten etkilenmeme vb. anlamsal değerleri de içermektedir. Konuşucu bu bağlamda *-miş*'la katılımcı olarak içinde bulunduğu olayı nesnel bir duruşla alıcıya sunar.

Dış gözlemci olarak kendini değerlendirme anlam alanının çıkarımsallığı temel aldığı örnekler olduğu gibi örnek (13) ve (16)'daki gibi algılanan bir durumun vurgulanmasında, nesnel bir değerlendirmede kullanıldığı da görülür. Kullanımlardan hareketle iki anlam alanı arasındaki fark, sırasıyla, olayın anlatımı *söylemişim*, *durmuşum* vb. olgusallığına inanılan duruma dikkat çekme (algısallık temelinde) ve olgusallığı belirsiz kanıtlara dayalı olası bir durumun (çıkarımsallık temelinde) ifadesi olarak açıklanabilir. Ancak her ikisinde de konuşucunun öznel tutumu farklı derecelerde alıcıya iletilir.

d. Gerçeklik dışı durumlar

Kanıtsalların gerçeklik dışı kullanımları mitoloji, hikâye, rüya ve şakalar gibi farklı anlatı türlerinde tipiktir (Slobin ve Aksu, 1982, s.187). Konuşucu ve önermesel olay arasındaki mesafe bu tür kullanımlarda yüksektir. Bunların dışında günlük konuşma dilinde varsayım olarak da değerlendirilen gerçeklik dışı durumlarda kullanılır (Demir, 2012, s. 102). Aşağıdaki örnekte *tut ki* sözlüksel işaretleyicisiyle ifadenin gerçeklik dışı olduğu bildirilir ve buna uyumlu olarak devamında *-miş* kullanılır.

- (17) Tut ki, ben *bilmemişim* bağlanacakmış da kolu;
Ayağından ipi gevşetmeyi akletmez o da. (Âsım)

Folklorik anlatılar dışındaki kullanımlarda *-miş/İmiş* tercihi hem mesafe açısından hem de anlamsal açıdan aktarımsallıkla ilişkilendirilebilir: (gerçeklik dışı dünyada) *benim bilmediğimi söylüyorlarmış*. (bu durum ancak başkaları tarafından fark edilebilir, dile getirilebilir ve ben dolaylı olarak aktarıyorum). Burada konuşucu ifadeyi kendinden uzaklaştırmak ve gerçeklik dışı dünyaya taşımak amacıyla kanıtsal kullanır. Örnek (17)'de olumsuzlukla kullanılan *bil-*, kılınış değeri açısından herhangi bir sınırı vurgulamayan mental bir eylemdir: *Tut ki kolunun bağlanacağını ben bilmemişim/farkına varmamışım* (bk. Johanson, 2000b, s. 65). Ancak burada *bil-* 'farkına var-' olarak okunabilir. Bu anlam okumasıyla kılınış değeri de değişir ve ön sınırı vurgulayan başlangıç dönüşümlü bir eylem olarak değerlendirilebilir.

e. Sonradan/ertelenmiş farkına varma

Bu anlam alanında konuşucu var olan bir durumu/olayı belirli bir süre sonra algılar, bilgiye bu süreç sonrasında ulaşır. Öncesinde konuşucunun algısı açık değildir. Slobin ve Aksu'nun (1982, s. 196) konuşucunun olayla arasındaki psikolojik mesafeyle ilgili açıklamaları sonradan farkına varmayla

¹⁷ Berlin Hatıraları Almanya'da yaşadığı olaylar ve tecrübeleri yansıtan bir eser olarak kabul edilir ve anlatılanların gerçeklikle ilişkisi değerlendirilmiştir (TBMM, 2021, s. 648-655).

ilişkilendirilebilir. Örneklerde görüldüğü gibi, konuşucu önceden bilincinde olmadığını ve sözceleme anında farkına vardığını bildirir. Bu anlam alanı da sınırsonrası bakış ve bilgiye erişim temelinde ortaya çıkar.

- (18) –Hiç de değil... Sen yoruldu anlaşılan!
–*Unutmuşum*, hani, yoktur da geldiğim çoktan. (İki Arkadaş Fâtih Yolunda)
- (19) *Unutmuşum*, bunu olmuştu hissedene gerçek...
Çıkıp da: “Orada fol yok, yumurta yok” diyerek! (Berlin Hâtıraları)

Mental bir eylem olan *unut-*, bitiş dönüşümlüdür, yani gerçekleşmesi için son sınırı aşması gerekir. Konuşucu *unutmuş* diyerek bilgisinin bir kaynağı olduğunu işaretlerken, *unutmuşum* kullanımıyla farkına varma içeriğini bildirir. *Unut-* eylemi konuşma anından önce gerçekleşmiştir, ancak sözceleme anında sınırsonrası bakış ve kanıtsallıkla, kanıtların harekete geçirdiği ‘farkına varma’ gerçekleşir. Sonradan farkına varma anlamının ortaya çıkması için bilgi sözcelemeden önce de konuşucunun erişebileceği bir noktada bulunmalıdır, yani etrafında ya da zihninde olmalıdır. Bu içerik, sınıflandırmadaki diğer alt ulamlardan bu anlam alanını ayırır. Diğer bir ifadeyle *unut-* eylemi sözceleme anından önce gerçekleşmiş ve konuşucu için zihinsel olarak erişilebilir durumdadır.

f. Bilinç dışılık ve hazırlıksız zihin: aktarımsallık

Aktarımsal kullanımlar, duyma yoluyla elde edilen bilgiye karşı konuşucunun bilinç dışılığı ve zihinsel hazırlıksızlığıyla ilişkilendirilebilir. Genel olarak bakıldığında söylenti yoluyla aktarılan önermesel olay ya da durumda konuşucu katılımcı olarak rol üstlenmez. Bu açıdan konuşucu beklemediği, zihninde olmayan bir durumu kanıtsalın aktarım anlamının dışında küçük görme ve ironi anlamlarıyla işaretleyebilir. Ancak bu tür bir yorumlamada, aktarımsallık zincirinde birincil kaynaktan duyularak aktarım ve tanık olmayan bir kaynaktan aktarım dillerde farklılık gösterebilir (Willet, 1988, s. 57, 96). Türkçede bu ayrım bağlam içinde açık hâle gelir.

Çıkarımsallık ve aktarımsallığı bilinç açısından değerlendiren Slobin ve Aksu (1982, s. 192) çıkarımsallıkta son duruma götüren sürecin bilinç dışı olduğunu ancak aktarımda süreç ve son durumun bilinç dışı gerçekleştiğini belirtir.¹⁸ Bu kullanımlarda önerme birinci kişiyle işaretlenirse de başka birisinin gerçekleştirdiği bir eylemden söz edilir. Aktarımsalların farklı görünüş işaretleyicileriyle kullanımı da bu nedenle uygundur. Aşağıdaki örnekte görüleceği gibi birinci kişi ile aktarımsal kullanımda ironi anlamı ön plana çıkar.

- (20) Hayır! İnadının esbâbı yok değil, varmış;
Ben *anlamazmışım* amma o çok şey anlarmış: (Berlin Hatıraları)

Örnek (20)’de aslında konuşucu içinde bulunduğu ancak başkasının söz edimine dayalı aktarımsal bilgiyi verir. Aktarımsallık anlam alanından hareketle ironinin bildirimine ilgili olarak aktarımsallıkta konuşucunun ifadenin sorumluluğunu almaması, aradaki mesafenin çokluğu ve bunlardan kaynaklanan düşük olgusallık değerinin temel oluşturduğu söylenebilir (Palmer, 2001, s. 51; Givon, 1982, s. 44¹⁹). Burada birinci kişi ile kullanımda ironi ve inanmama anlamları açık bir şekilde ortaya çıkar.

Aktarımsal kanıtsallığın ironi anlamı, söylentilerin olgusal olmama olasılığına dayandırılır (Slobin ve Aksu, 1982, s. 195). Çünkü kanıtsallık, önermesel işlemci olarak işlev görür ve farklı olgusallık dereceleri açısından yorumlanabilir (Özmen Veld 2006). Bu nedenle önermesel kiplik altında kanıtsallığa da yer verilir (Palmer 2001). Bu da aktarımsal ifadenin olgusallık açısından farklı değerler taşıyabileceği ancak olgusal olmadığı anlamına gelir.

Birinci Çoğul Kişi Kullanımları

Kanıtsallığın birinci çoğul kişi ile kullanımları çıkarımsallık ve aktarım ulamları altında değerlendirilebilir. Birinci tekil kişide ortaya çıkan bilinçle ilgili durumlara ve ironi, iltifat gibi anlamlara çoğul kişi bağlamında

¹⁸ Dolaylılığın Türkçede dilbilgisel olarak *-mİş* ve *İmİş* ile işaretlendiği için anlam belirsizliği bağlamla giderilir. Ancak Slobin ve Aksu (1982, s. 193) aktarımsallık ve sürpriz anlamlarının ortaya çıktığı durumları kısaca şu şekilde sıralar: herhangi durumsal, varoluşsal kullanım, ve/veya görünüş ya da kiplik işaretleyicisiyle kullanım. Buna ek olarak ‘Selma buradaymış’ ifadesinde *-mİş*’ın sürpriz ya da aktarım bildirdiğini ama çıkarım anlamının olmadığını belirtirler. Ancak farklı bağlamlarda bu ifadede de çıkarım okuması yapılabilir: (Selma’nın çantasını gören konuşucu) Selma buradaymış.

¹⁹ Kanıtsallığa dayalı olgusallık ölçeği: *kişi/gösterici hiyerarşisi: konuşucu>dinleyici>3. kişi; algı/kaynak hiyerarşisi: görsel>duyma>diğer duyular>hissetme; doğrudanlık hiyerarşisi: duyular>çıkartım; yakınlık/mesafe: olay yerine ya da olaya yakın>uzak.*

rastlanmamıştır. Bu durum konuşucunun kendisinin katılımcı olarak bulunduğu, sadece kendiyle ilgili önermesel kullanımlar ile başkalarını dahil etmesi durumunda ortaya çıkan anlam içeriğinin açık bir şekilde değiştiğini göstermektedir. Aşağıdaki örneklerde farklı sezdirimsel anlamlar görülse de üçüncü kişi ile kullanımlarında da ortak olarak görülen çıkarım ve aktarımın baskın olduğu açıktır. Ancak yine de bir üslup özelliği olarak aktarımsal ifadelerde konuşucunun kendisini dahil etmesi durumunda ortaya çıkan anlamlar dikkat çeker. Tarihî olayların anlatımında birinci çoğul kişi tercihi, aktarımda ortaya çıkan mesafenin kaldırılarak sorumluluğu konuşucunun üstlenmesi ve tanık olunmayan bilgiye yönelik güçlü inanç bildirimisi şeklinde yorumlanabilir.

a. Çıkarımsallığın Kaplamı

Çıkarım; mantık yürütme, önermedeki durumun gözlenmemesi ancak onunla ilişkili başka bir durumun ya da kanıtın gözlenmesine dayanır. Farklı nitelikteki kanıtları yorumlayarak konuşucu önermeyi çıkarımsal ya da varsayımsal (assumptive) olarak işaretleyebilir (Plungian, 2001, s. 352).

- (21) Fakiri hiç seven olmaz: Dolar sever bu diyar.
Senin diyarını bilmem, o başka olsa gerek?
Hayır, bir at başıdır varsa farkımız, pek pek!
- O halde, aynı *kopuklarmışız*, felâkete bak! (Sanatkâr)

Örnek (21)'de konuşucu anlatılanları yorumlayarak çıkarımda bulunur ve 'o halde' ifadesiyle de kanıtlara işaret eder. Burada çıkarım bildirimisi 'anlaşılan aynı kopuklarınız' şeklinde de okunabilir. Birinci tekil kişi ile kullanımdan farklı olarak bu kullanımda çıkarımsallık anlamı ön plandadır. Eğer ifade birinci kişi ile kurulsaydı, 'dış gözlemci olarak kendini değerlendirme' olarak yorumlanabilirdi. Konuşucunun kendiyle ilgili çıkarımsallığın temelinde gelişen anlamlarda önermenin olgusalılık değerine yönelik yaklaşım bildirimisi oldukça zayıftır. Ancak bu örnekte de görüldüğü gibi konuşucu bir çıkarım yapar ve önermenin çıkarıma dayalı olmasından kaynaklanan bir olasılık ya da şüphe anlamı alıcıya iletilir. Çünkü konuşucu 'benim çıkarımım anlattıklarına dayanıyor'u kanıtsallıkla iletir. Birinci çoğul kişide konuşucu dışındaki birinin dahil edilmesi, önermenin olgusalılık değerini sorgulamayı açık hâle getirerek ifadeye bir onay bekleme anlamı da ekler.

b. Aktarımsallığın Kaplamı

Yukarıda belirtildiği gibi birinci çoğul kişide, konuşucu tanık olmadığı bir olaya kendini de dahil ederek kuvvetli inanç bildirimisinde bulunabilir. Tarihî olayların anlatımında özellikle gruba aidiyet, bağlılık vb. anlamları alıcıya iletir. Bu tür kullanımlar Doğu Anadolu ağızlarındaki *-mİş* kullanımıyla karıştırılmamalıdır. Doğu Anadolu ağızlarında *-mİş* kanıtsal olarak değil *-DI'*nın işlevleriyle kullanılır (bk. Demir 2012, s. 105).

- (22) Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Mançester'de!
Biz ne müftî, ne imam *istemışiz* Avrupa'dan;
Ne de ukbâda şefâ'at dileriz Rimpapa'dan. (Âsım)
(23) Biz de bir köylüleriz, *yanlamışız* bir yurda. (Âsım)
(24) -Kemâl-i şevk ile mâdem *atılmışız* dîne-
Okur yazar olacaktık sıyâneten dîni: (Vaiz Kürsüde)
(25) Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl *milletmişiz*:
Gelmışiz dünyâya milliyet nedir *öğretmişiz*!
Kapkaranlıkken bütün âfâkı insâniyyetin,
Nûr olup *fışkırmışız* tâ sînesinden zulmetin;
Yarmışız edvâr-ı fetretten kalan yeldâları;
Fikr-i ferdâ doğmadan *yağdırmışız* ferdâları! (Âyet Meâli (Âl-i İmrân, 110))

Konuşucu yukarıdaki kullanımlar yerine dolaylı kanıtsallığın olay ve konuşucu arasına mesafe koyma işlevinden yararlanarak *-mİşlAr* kullanabilirdi. Ancak anlatımda kuvvetli inanç, aidiyet ve anlatıma canlılık katmak için birinci çoğul kişiyi tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu tercih özellikle edebî dilde okuyucuya duyguların daha güçlü aktarımını sağlamaktadır. Tarihî olaylarda *-DI* kanıtsallığın işaretlenmemesi (nötr) ya da olayların genel kabul görmesi olarak değerlendirilebilir. Bu sistematik kullanımdan çıkarak Âkif *-mİş* ile nesnel yaklaşım bildiren ifadelerle benzer bir anlam içeriği yükler. Burada önemli olan nokta, örnek (13) ve (16)'da gerçekleşmesinde, rol aldığı durumlara mesafe koymak için

kullanırken bu başlık altında ele alınan örneklerde vurgulanan olaya katılmasa bile önermesel bilgiye yönelik güvenidir. Birinci çoğul kişi tercihi ile konuşucu/yazar kendini dahil ettiğini ve önermenin sorumluluğunu aldığı, -miş tercihi ile ise aktarımsal bilgiyi işaretler. Ancak ikisi birlikte konuşucunun aktarımsal bilgiye güçlü inancını işaretlemenin yanı sıra alıcıyı ikna etmeye yönelik güçlü bir anlatımın ortaya çıkmasını sağlar. Ayrıca Âkif aktarımsallığı seçerek gerçekçi bir bakış açısını benimsediğini de gösterir. Anlatımdaki bu tercihler yazarın bakış açısını, görüşlerini, yüksek olgusallıkla ilişkilendirdiği bilgileri vermesinin yanı sıra bir üslup özelliği olarak değerlendirilebilir. Âkif'in eserlerinde hayatına ve görüşlerine yer verdiği görüşü, bu tür dilsel incelemelerle de desteklenebilir.

Birinci Kişi Bağlamında Kanıtsallığın Anlamsal Özellikleri ve Kaplamı

Birinci tekil kişi ile kanıtsallık kullanımları genel olarak değerlendirildiğinde; kontrol eksikliği, konuşucunun sorumluluğunun yokluğu ya da azlığı, birincil olarak duyulan bilginin tam olarak hatırlanmaması ve olasılık bildirim, şaşkınlık bildirim gibi anlamların ortaya çıktığı görülür (bk. Aikhenvald, 2004, s. 157-158). Bu geniş anlam alanlarında şaşkınlık (mirativity) ve epistemik kiplik altında ele alınan olasılık bildirimleri, kanıtsallığın çağrıştırdığı ikincil yorumlamalarla ilişkilendirilir ve yaygındır (Rentzsch, 2015, s. 24). Bundan dolayı bu ulamlarla ilgili incelemelerde kanıtsallığa da değinilir ya da kanıtsallar bu ulamları işaretleyen dilsel unsurlar olarak değerlendirilir.

İncelenen örneklerde de görüldüğü gibi bazı anlamların ortaya çıkmasında kanıtsallıkla birlikte kullanılan eylem de önem taşır (bk. Aikhenvald, 2004, s. 222). Birincil olarak sözlük birimin değerlendirilmesiyle ortaya çıkan anlam ile bağlamda ortaya çıkan anlamın farklılığı sistematik çıkarımlar yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak birinci tekil kişide konuşucunun katılımcı olarak olay gerçekleşirken bulunması ama olayın istemsiz ve konuşucunun kontrolü dışında gelişmesi diğer anlamların temelini oluşturur. Diğer anlam alanı ise mesafeyle ilişkilidir. Konuşucu -miş/İmiş'in sınırsonrası ve dolaylılık işlevinden yararlanarak kendiyile ilgili olayları nesnel bir şekilde değerlendirdiğini bildirebilir.

Edimsel düzeyde ortaya çıkan anlamlar ve kanıtsallığın alt ulamları birbirinden bağımsız düşünülemez. Örneğin algısal kanıtsallık, hiciv ya da övgü anlamlarını ifade etmek için de kullanılabilir: *Ne güzel çalyormuş*. Diğer yandan aktarımsallığın ironi anlamının kodlanması için uygun anlam alanını sağladığı görülür. Çıkarımsallığın anlam alanıyla ise dış gözlemci olarak konuşucunun kendini değerlendirdiği durumlar ilişkilendirilebilir. Bu ilişkilendirmeler çerçevesinde belirlenen kullanımlara dayalı olarak Tablo (2) önerilebilir:

<i>birinci kişi ile dolaylılık</i>	<i>dolaylılığın alt ulamları</i>	
<i>olay gerçekleşirken farkına varmama</i>	çıkarsallık	olayın sonucunda ardında bıraktıklarından hareketle mantık yürütme
<i>bilinç dışı katılım ve kontrol edilemeyen durumlar</i>	çıkarsallık	
<i>dış gözlemci olarak kendini değerlendirme</i>	çıkarsallık ve algısallık	
<i>gerçeklik dışı durumlar</i>	aktarımsallık	mesafe ve gerçek dışı dünyaya taşıma, söylentiye benzeyen kurmaca ifadeler
<i>bilinç dışılık ve hazırlıksız zihin</i>	aktarımsallık	var olan bir şeye duyu organlarıyla erişme, bilginin bilince açık hâle gelmesi
<i>sonradan/ertelenmiş farkına varma</i>	algısallık	

Tablo 2: Dolaylılığın alt ulamları ve birinci kişide kanıtsallık ilişkisi

Tablo (2), derlem çerçevesinde incelenen anlam alanlarının dolaylılığın alt ulamlarını temel aldığı ancak kişi etkisinin diğer anlamların ortaya çıkmasına neden olduğu görüşüyle hazırlanmıştır. Dış gözlemci olarak kendini değerlendirmede hem çıkarımsallık hem de algısallık temelinde nesnellik bildirim için kullanımı tespit edilmiştir. Nesnellik bildirim tercihi, konuşucu olayın gerçekleşme sürecinde bulunsa bile mesafe koyduğunu ve kritik sınır aşıldıktan sonra olayı algıladığını gösterir. Bu nedenle tabloda her ikisi de belirtilmiştir. Bu bulgular sınırlı bir derlemde yapılan incelemeye dayanmaktadır. Daha büyük bir derleme ayrıntılı incelemeler yapılarak Türkçe ya da Türk dilleri açısından tipolojik bulgulara erişilebilir.

Sonuç

İncelenen kullanımlarda sınırsonrası bakış açısı temelinde ortaya çıkan kanıtsalın anlam alanında konuşucunun olay gerçekleşirken sürece katılım şekli önem taşır: *konuşucunun kontrolünde olmama, bilinç eksikliği, algısına kapalı olma, sürece katılmama vb.* Bu ölçütlere göre kullanımlarda istemsiz olarak olaya katılma anlamı baskındır. Ancak bu anlam olay eylemleriyle bağlam içinde belirgin hâle gelir. Örneğin *git-* sözlük birimi konuşucunun kasıtlı ya da istemli olarak katılımıyla gerçekleşen bir eylem anlamı taşıırken kanıtsalla birlikte farklı okumalara izin verir: *Gitmişim* (aktarımsallık temelinde inanmama, ironi ya da bilinç dışı katılım).

Sınırsonrası bakış açısı ve kanıtsallık işaretleyicisi *-miş/İmiş* 'dış gözlemci olarak kendini değerlendirme' altında çıkarıma dayalı değerlendirmeler için kullanılabilmesi gibi konuşucunun olaya yönelik tarafsızlığını da işaretleyebilmektedir. Bu kullanımlarda konuşucu olayın gerçekleşmesinde katılımcıdır ancak *-miş* ile araya konulan mesafe sayesinde bir dış göz olarak değerlendirme anlamı ekler. Ancak *-miş* ile nesnellik bildiri ve algısallık alt ulamı arasında bir ilişkiden söz edilebilir: *durmuşum*.

İncelemede eylemlerin kılınış değerleri belirlenirken bağlamın göz ardı edilemeyeceği ve anlam okumalarının önem taşıdığı açıktır. Özellikle edebî dilde sözlük birimin anlam alanı oldukça geniş olduğu için genel sınıflandırma ve anlam okuması yaptıktan sonra değişen değere dikkat çekilmiştir.

Birinci tekil kişi ile kanıtsallığın ortaya çıkış anlam alanları	Eylemler	Eylemlerin özellikleri
Olay gerçekleşirken farkına varmama	<i>sız-, hissini kaybet-, dal-, ayıl-, düş- ('uyku acizliğine düşmek')</i>	istemli, içsel durum, başlangıç dönüşümlü
Bilinç dışı katılım ve kontrol edilemeyen durumlar	<i>git-</i>	istemli, olay, iki aşamalı ²⁰
	<i>eyle-</i>	istemli, olay, dönüşümsüz
	<i>de- ('ağzından kaçırmak'), sadeden ayrıl-</i>	istemli, içsel durum ve olay, bitiş dönüşümlü
	<i>şasır-</i>	İstemli, içsel durum, anlık başlangıç dönüşümlü
	<i>nevâzil ol-, âşık ol-</i>	İstemli, içsel durum, başlangıç dönüşümlü
Dış gözlemci olarak kendini değerlendirme	<i>çileden çık-, eğri anla-</i>	İstemli, içsel durum, başlangıç dönüşümlü
	<i>aldan-</i>	istemli, içsel durum, dönüşümsüz
	<i>hata ey-</i>	İstemli, olay, dönüşümsüz
	<i>söyle-</i>	istemli, içsel durum, dönüşümsüz
	<i>dur-</i>	İstemli, olay, başlangıç dönüşümlü
Gerçeklik dışı durumlar	<i>(tut ki) bil-(me-) ('farkına var-')</i>	İstemli, içsel durum, başlangıç dönüşümlü
Sonradan/ertelenmiş farkına varma	<i>unut-</i>	İstemli, içsel durum, başlangıç dönüşümlü
Bilinç dışılık ve hazırlıksız zihin: aktarımsallık	<i>anla-(maz-), anla-(r-)</i>	İçsel durum, başlangıç dönüşümlü

Tablo 3: Kullanım alanları ve sözlük birimin özellikleri

Tablo (3)'te yer alan eylemler ve birlikte kullanıldıkları bağımlı biçimbirimler değerlendirildiğinde 'olay gerçekleşirken farkına varmama' anlam alanındaki eylemlerin benzer bir anlamsal içeriğe sahip oldukları görülür. 'Bilinç dışı katılım ve kontrol edilemeyen durumlar'da ise olay ya da hareket bildiren eylemler dikkat çeker. Çünkü bu tür kullanımlarda bir hareketin gerçekleştirilmesi sürecinde katılımcının bilinci önermesel durumda verilen bilgiye kapalıdır, durumu kontrol edemez. Bu eylemlerde *de-* diğerlerinden

²⁰ Başlangıç aşamasından sonra durum aşamasına geçilir ve *-mağa başla-* ile kullanılamazlar (bk. Johanson 2016, s. 181).

farklı görünmektedir ancak kullanımında ortaya çıkan anlam için ‘ağızdan kaçtı’ gibi ifadeler hatırlanabilir. ‘Dış gözlemci olarak kendini değerlendirme’ anlam alanında olay bittikten sonra konuşucunun kendini değerlendirmesi söz konusu olduğu için eylem seçimi daha esnek. Algısal durumlar nesnel değerlendirme için kullanılırken çıkarımsallık temelinde daha öznel bir değerlendirme görülür. ‘Sonradan/ertelenmiş farkına varma’ anlam alanı ise yine algısallık temelinde ortaya çıkar. Konuşucunun algısına kapalı bir durumun algıya açık hâle gelmesi durumunda kullanılır. *Unut-* eylemi bu açıdan değerlendirildiğinde konuşucu “Unuttum” ile hâlâ unutma eyleminin devam ettiğini ya da sonlanmış olduğunu bildirebilirken “Unutmuşum” tercihinde eylemin tamamlandığı ve konuşucunun zihninde var olan bilginin artık erişilebilir olduğu ifade edilir. Son olarak ‘bilinç dışı olan aktarımsal durumlar’da kanıtsal farklı görünüş işaretleyicileri ile kullanılabilir. Önemli olan aktarılan ifadenin ilk hangi yapıyla kullanıldığıdır. Konuşucu aktarım için aynı yapıyı alarak *Imış* ekler ve ironi, inanmama anlamlarını yükleyebilir.

Birinci çoğul kişi ile kanıtsal kullanımlarında çıkarımsallık temelinde şüphe, onay bekleme anlamları ön plana çıkarken aktarımsallıkta kuvvetli inanç anlamı işaretlenir. Aktarımsallık temelinde ortaya çıkan bu anlam birinci çoğul kişiyle aktarımsal bilginin sorumluluğunu üstlenme olarak yorumlanabilir. Tarihî olayların anlatımında görülen nötr değerdeki *-DI* yerine *Âkif -miş* ve *Imış* tercihleriyle bilginin aktarımsal olduğunu göstererek gerçekçi bir yol izler ve bilginin kaynağına işaret eden bir anlatım sunar. Bu tercihin sebebi, birinci çoğul ve aktarımsallık kullanımıyla ortaya çıkan ‘dolaylı bilgiye güvenme ve önermenin sorumluluğunu alma’ anlamlarını alıcıya iletme. Böylece ifadenin ikna ediciliği ve alıcıda yarattığı etki de artar.

Kaynakça

- Aikhenvald, A. Y. (2004). *Evidentiality*. Oxford: University Press.
- Aslan Demir, S. (2016). *Görünüş Kategorisi: Türkmençe Örneği*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aslan Demir, S. (2022). Yunus Emre'nin şiirlerinde dilbilimsel bir kategori olarak kanıtsallık. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı), 223-234. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1053039>
- Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1936). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cinque, G. (1999). *Adverbs and functional heads. A cross-linguistics perspective*. New York/Oxford: University Press.
- Corcu Gül, D. (2010). *Tanıtsallığın Durum ve Anlambilimsel Sunumu: Türkçede Tanıt Türleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Csató, É. A. (2000). Turkish MIŞ and IMIŞ-items. Dimensions of a functional analysis. L. Johanson, B. Utas (Ed.), *Evidentials. Turkic, Iranian and Neighbouring Languages* içinde (s. 29-44). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Demir, N. (2010). “1923-1938 Arasında Türk Dili”. O. Horata vd. (Ed.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü, Atatürk Dönemi. 1920- 1938* içinde (s. 871-896). Ankara: AKM.
- Demir, N. (2012). Türkçede Evidensiyellik. *Bilig*, 62, 97-118.
- Dwyer, A. (2000). Direct and Indirect Experience in Salar. L. Johanson, B. Utas (Ed.), *Evidentials. Turkic, Iranian and Neighbouring Languages* içinde (s. 45-59). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Friedman, V. (2018). Where do Evidentials Come From?. A. Y. Aikhenvald (Ed.) *The Oxford Handbook of Evidentiality* (s. 124-147) içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Givon, T. (1982). Evidentiality and epistemic space. *Studies in Language* 6/1, 23-49.
- Goddard, C. (2008). Towards a systematic table of semantic elements. C. Goddard (Ed.) *Cross-Linguistic Semantic* (s. 59-81) içinde. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin Publishing.

- Gül, D. (2017). Evidentiality in Turkish: Native Speaker Judgment. *International Journal of Language Academy*, Volume, 5/7, 17-29.
- Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hirik, S. (2014). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*. Doktora Tezi. Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Johanson, L. (1971). *Aspekt im Türkischen. Studia Turcica Upsaliensia I*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Johanson, L. (2000a). Turkic Indirectives. L. Johanson, B. Utas (Ed.), *Evidentials. Turkic, Iranian and Neighbouring Languages* içinde (s. 61-87). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Johanson, L. (2000b). Viewpoint operators in European languages. Ö. Dahl (Ed.), *Tense and aspect in the languages of Europe* içinde (s. 27-187). Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Johanson, L. (2003). Evidentiality in Turkic. A. Y. Aikhenvald, R. M. W. Dixon (Ed.), *Studies in Evidentiality* (s. 273-290) içinde. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins.
- Johanson, L. (2016). *Türkçede Görünüş* (N. Demir, Çev.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Johanson, L. (2018). Turkic Indirectivity. A. Y. Aikhenvald, (Ed.), *The Oxford Handbook of Evidentiality* (s. 511-525) içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Johanson, L. (2021). *Turkic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karadoğan, A. (2009). *Türkiye Türkçesinde Kihmş*. Ankara: Divan Kitap.
- Kılıç, F. (2005). Kırgız Türkçesinde Algisal Delile Dayalılık. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 68-113.
- Küçük, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy ve Türkçe. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21/2, 93-112.
- Özmen Veld, N. (2006). Anlamsal ve Edimsel Düzlemde Türkçede Tanıtsallık. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/2: 00-00. <http://ded.mersindilbilim.info/en/pub/issue/19500/207812>
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Parlatır, İ. (1986). Mehmet Âkif'in Şiirinde Söz Varlığı. Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy'u Anma Kitabı (s. 97-127) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- Plungian, Viladimir A. (2001). The place of evidentiality within the universal grammatical space. *Journal of Pragmatics*, 33, 349-357.
- Rentsch, J. (2010). Why Turkic -DI is not [+PAST]. M. Kappler, M. Kirchner, P. Zieme (Ed.) *Trans-Turkic studies. Festschrift in honour of Marcel Erdal* (s. 267-279) içinde. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 49.
- Rentsch, J. (2015). *Modality in the Turkic Languages: Form and Meaning from a Historical and Comparative Perspective*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
- Rind Pawlowski, M. (2014). Text Types and Evidentiality in Dzungar Tuvan. *Turkic Languages* 18, 159-188.
- Simon, C. (2018). Evidential modalities in Salar. The development of a Tibetan-like egophoric category. *Turkic Languages* 22, 3-35.
- Slobin, D. I., Aksu, A. A. (1982). Tense, Aspect and Modality in the Use of the Turkish Evidential. P. J. Hopper (Ed.), *Tense-Aspect: Between Semantics & Pragmatics* (s. 185-200) içinde. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin Publishing Co.

Straughn, C. A. (2011). *Evidentiality in Uzbek and Kazakh*. Library Faculty Publications. 3. Erişim adresi: <https://neiudc.neiu.edu/lib-pub/3>

Şahin, A. M. (2021). Âkif'in Mektuplarında Âsım'ın Nesli. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 12/58, 129-145.

Tuğlacı, G. (2020). Özbekçede Dolaylılık Kategorisi. *Dil Araştırmaları*, Bahar, 26, 175-192.

Uluçay, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy'un Eserleri Üzerinde Dil ve Üslûp İncelemesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Uzun, N. E. (1998). Türkçede görünüş/kip/zaman üçlüsü. *Dil Dergisi*, 68: 5-22.

van der Auwera, J. ve Plungian, V. A. (1998). Modality's Semantic Map. *Linguistic Typology* 2, 79-124.

Willet, Thomas (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticization of evidentiality. *Studies in Language* 12, 51-97.

İnceleme Verisi

Turinay, N. (Ed.). (2021). *İstiklal Marşı'nın 100. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Şiir Külliyyatı, Safahat*. Türkiye Büyük Millet Meclisi. [Adobe Acrobat Reader sürümü]. Erişim adresi: <https://www5.tbmm.gov.tr/pdf/Safahat.pdf>

Diyanet İşleri Başkanlığı (t.y.). *Dijital Safahat*. Erişim adresi: <https://safahat.diyanet.gov.tr/PoemList.aspx?bID=1>

Extended Abstract

This study investigates evidentials -mlş and İmlş in the first person context focusing on the uses in which contexts and with which lexical items based on the corpus consisting of Mehmet Âkif's works. Within the framework of these research questions, specifically, the semantic relation between evidentials and the context is described. Drawing on the results of our observations we aim to make conclusions about Akif's stylistic discourse in his works.

Evidentials are linguistic items that mark the source of the information, in other words, how the speaker reaches the information, which forms the basis of the proposition. Evidentiality emerges in Turkic languages as a declaration of indirectivity. Even with first-person direct access to evidence, indirectivity can be used: e.g. Bunun tadı güzelmiş. 'This tastes good.' In such uses, the speaker marks the situation s/he has experienced directly as 'information was accessed by a conscious subject' (see Johanson 2018). For this reason, Johanson (2000a, p. 65-66) classifies evidentiality in Turkic languages under indirectivity and divides it into three: reportive uses, e.g. Misafir gelmiş 'Guest has reportedly come (my mother said)', inferential use, e.g. Misafir gelmiş 'Guest has evidently come (there are shoes in front of the door)', perceptive or experiential uses, e.g. Yemek tuzluymuş 'The food is salty (as I can it)'.

Aikhenvald (2004, p. 29-31) considers Turkic languages among languages with a "non-first hand versus everything else" evidentiality system, which includes different types of hearsay and inference. She also states that in such languages, a dominant meaning occurs according to the lack of control in the first person context and the consciousness of the speaker. The meanings that emerge in the use of first-person and evidential can be classified as follows by adapting the examples given by Aikhenvald (2004, p. 221-222) into Turkish:

1) Uncontrollable situations: Üşütmüşüm. 'I have caught a cold.'

2) Lack of control and reduced responsibility: Sarhoş olmuşum. 'I have been drunk.'

3) Not realizing when the event is happening: Uyuyakalmışım. 'I have fallen asleep.'

4) Delayed/postponed realization: Dikenlerin içinde çay içmişim. 'I have drunk tea in the thorns.'

5) Looking at other situations, the speaker, who is consciously and directly involved in the event, can also use the indirection marker to evaluate the event and put a distance like the outside observer: Birbirimizi öldürecekmişiz. 'We were going to kill each other.'

In the above classification, primarily we would like to draw attention to the semantic structure of the verbs used with evidential. For example, while the act of cold takes place depending on external conditions, the speaker actively participates in the act of getting drunk. This clearly shows that the meaning of the lexical unit affects the proposition marked by the

evidential. The first-person situation differs in usage when the speaker states that s/he indirectly accesses the information despite participating in the propositional event under different conditions.

In the analysis, the uses of the grammatical evidential markers -mİş and İmİş in the context of the first person are determined in the corpus and examined with a semantic and pragmatic approach by classifying them semantically. While classifying, the situations determined by Aikhenvald (2004) in his studies are taken into account, however, this study suggests a classification depending on the uses observed in the data. In order to describe the uses comprehensively, the speaker's state of consciousness in participating in the event, whether it is voluntary or involuntary, and the association of the emerging meaning with the sub-categories of evidentiality are approved as the distinguishing criteria (see Slobin and Aksu 1982, p. 188, 197). In this context, the analysis consists of three stages. First of all, the semantic contribution of the evidentials to the proposition in a given context; whether the speaker participates in the propositional event, the state of consciousness, and the distance between the speaker and the statement are discussed. In the second stage, the realization phases of the verbs used with the evidentials are evaluated within the framework of Johanson's (1971; 2016) views on actionality. Finally, a semantic consideration of verbs is made based on the views of Goddard (2008) and Aikhenvald (2004) revealed by crosslinguistic variations.

According to the findings obtained in the study, the manner of the speaker participating in the process during the event is important in the semantic domain of evidentials, which emerges on the basis of the postterminal aspect marker in the usages: not being under the control of the speaker, lack of consciousness, being close to his perception, not participating in the process, etc. Following these criteria, the meaning of involuntary participation in the event is dominant in the corpus. However, this meaning becomes evident in the context. For example, lexical unit git- means an action that takes place with the speaker's intentional or voluntary participation, while it allows different readings with evidential: Gitmişim. 'I have gone' (hearsay-based disbelief, irony, or unconscious participation).

The post terminal and evidential marker -mİş/İmİş can be used for 'self-evaluation as an outside observer' under inferential evidentiality, as well as marking the speaker's objectivity towards the event. In these utterances, the speaker is a participant in the realization of the event, but it adds the meaning of evaluation as an observer, thanks to the distance marked -mİş. Furthermore, there is a relationship between the sub-category of objectivity and perception originating from -mİş: Durmuşum. 'I have stopped (as we see).'

It is clear that the context cannot be ignored while determining the actional properties of the verbs and the interpretations of the verbs are important. Especially since the content of the lexeme in the literary language is quite wide, attention is drawn to the changing phase of the action and semantic classification after the interpretation of the verb. While the meanings of doubt and awaiting approval come to the fore on the basis of inferential with the first person plural, the meaning of strong belief arises as an extension of reportive uses. The semantic domain emerging on the basis of hearsay can be associated with the objective stance seen in first-person singular usage. Âkif suggests that he exhibits an objective stance in the events he participates in, with the preferences -mİş and İmİş instead of -DI marking the neutral value, which is seen in the narration of historical events. Here, the distance content of the indirectivity is used in a positive way in order to increase the persuasiveness of the statement and to express strong belief: Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz/ Gelmişiz dünyâya milliyet nedir öğretmişiz 'Ones upon a time we also were a nation, and how were we a nation/we came here and taught the world what nationality is.' With the preference for the first person plural, he takes the responsibility for the proposition, with the preference for -mİş, the source of information is marked as hearsay. This combination adds the meaning of "I believe, I trust this reported information" to the proposition.

Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış

A Social Perspective on the Concepts of Family, Child, Youth and Education from Mehmet Akif Ersoy's Perspective

Nalan ARABACI¹

Derleme /Review

Geliş Tarihi / Received: 25.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 05.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108805

Atf / Citation: Arabacı, N., (2022). "Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış" ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 91-104, Doi:10.48146/odusobiad.1108805

Öz

Türk edebiyatında "Vatan Şairi" ve "Milli Şair" olarak da bilinen Mehmet Akif Ersoy'la ilgili yapılan pek çok çalışma, onun realizme ve idealizme uygun bir yapıda olduğunu ve toplumsal kavramların ön planda yer aldığı konuları eserlerinde sıklıkla işlediğini göstermektedir. Mehmet Akif tüm şiirlerini yedi kitaptan oluşan ve Safahat adını verdiği eserinde toplamıştır. Onun değer verdiği toplumsal kavramların en başında toplumun çekirdeğini oluşturan ve onu ayakta tutan en temel yapıtaşı olan aile gelmektedir. Akif, aile kurumunu oluşturan üyelerin içinde bulunduğu çeşitli durumları derinlemesine analiz ettiği eserlerinde özellikle bu kurum içindeki "çocuk" ve "genç" yaştaki bireylere ve bunların oluşturduğu yeni neslin "eğitim" ihtiyacı konusuna odaklanmıştır. Akif'in özellikle çocuklara ve gençlere karşı yoğun bir ilgisi vardır çünkü bir toplumu tanımanın ve ona hizmet etmenin yolu çocuğu iyi tanımaktan ve anlamaktan geçmektedir. Bireyin çocukluktan gençliğe ve oradan da yetişkinliğe evrildiği dönemler; çocuk, ailesi ve toplum için kritik bir anlam ifade etmektedir. Bunun bilincinde olan Akif, eserlerinde adeta kutsallaştırdığı ve "cennet sarayı" olarak tanımladığı aile kurumuna vurgu yaparak ideal gençliği yaratma ve bu sayede ideal toplumu oluşturma çabası içinde olmuştur. Yöntem olarak literatür taraması ve literatür analizinin esas alındığı derleme türündeki bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eseri temele alınarak, toplumun ilerlemesinde önemli görülen "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" kavramlarının Akif'in perspektifinden değerlendirilmesine ve bu kavramların öneminin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Mehmet Akif Ersoy'un sözü edilen toplumsal kavramlara bakış açısı hem kendi eserlerinden hem de onunla ilgili yapılmış eserler üzerinden incelendiğinde, bu görüşlerin günümüzde de halen geçerliliğini koruduğunu ve halihazırdaki pek çok toplumsal ve eğitsel soruna çözüm olabilecek öneriler barındırdığını söylemek mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Aile, Çocuk, Genç, Eğitim

Abstract

Many studies on Mehmet Akif Ersoy, also known as "Homeland Poet" and "National Poet" in Turkish literature, show that he had a character that is close to realism and idealism and that he often dealt with the social issues primarily in his work. Mehmet Akif collected all his poems in his work called Safahat, which consists of seven books. The primary concept that he values most is the family that constitutes the core of society as the most basic milestone vague. In his work, in which he analyzed in depth the various situations of the members of the family institution, Akif focused especially on the "child" and "young" individuals in this institution and the need for "education" of the new generation formed by them. Akif has a keen interest in children and young people in particular because knowing and serving a society is only possible through knowing and understanding the children. Periods in which the individual evolves from a child to a teenager to youth and from there to an adult have a critical meaning for the child, his/her family and the society. Being aware of this, Akif has been in an effort to create the ideal youth and thus to create the ideal society by emphasizing the family institution, which he has almost sanctified in his works and defined as the "palace of paradise". In this compilation-type study, based on literature review and literature analysis as methodology, Mehmet Akif Ersoy's Safahat is taken as basis and this study tries to evaluate the concepts of "family", "child", "youth" and "education", which are considered to be important in the progress of society from Akif's perspective and aims to reveal the importance of these concepts. When Mehmet Akif Ersoy's perspective on the aforementioned social concepts is examined both from his own line of work and through the work created about him, it seems possible to say that these views are still valid today and involve suggestions that can be considered as solutions to many existing social and educational problems.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Family, Child, Youngster, Education

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu, e-posta: drnalanarabaci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9811-349X

Giriş

Toplumların tarihinde yaşadıkları döneme damgasını vuran ve hatta döneminin çok sonrasında bile pek çok vesile ile anılan olaylar ve şahsiyetler her zaman var olmuştur. "Vatan Şairi" ve "Milli Şair" olarak da anılan Mehmet Akif Ersoy da tartışmasız bu şahsiyetlerden biridir. Yaşadığı döneme özgü toplumsal konuları, üstün bir kavrayış ve ele alışla eserlerinde yaşatan ve geleceğe ışık tutan şair, tüm bu hasletleri nedeniyle bu övgüye layık görülmektedir (Kop, 2017).

Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde ele alarak işlediği konular, adeta onun kişiliği, ahlaki duyarlılığı, sorumluluğu ve değer anlayışı gibi düşünce ve inanç dünyasının zihinsel kodlarını içeren bir "toplum günlüğü" gibidir. Yaşadığı dönemdeki bireysel, ailevi ve sosyal konuları çok boyutlu bir şekilde ve ahlaki boyutlarıyla ele almayı önemsemiştir. Özellikle aile yaşamına odaklandığı eserlerinde kötü ahlak ve alışkanlıkların hem aile yaşamındaki çöküşü hızlandıracağı fikrini hem de toplumun yozlaşmasına ve çürümesine zemin oluşturacağı fikrini en açık örnekleriyle işlemiştir (Küçükşen, 2021).

Aile, toplumun bütünlüğünü, sürekliliğini sağlayan, uyum ve gelişme düzeyini belirleyen en önemli ve en küçük toplumsal kurumdur. Aile hiçbir zaman durağan değil, sürekli değişim halindedir. Bireylerin duygu, düşünce ve davranışları, çevreyle devamlı etkileşime bir tepki olarak sürekli değişim göstermektedir. Dolayısıyla, aile üyeleri ve ailede meydana gelen değişimler de aile içi ilişkileri ve iletişimi doğrudan etkilemektedir. Ailenin yapısal özellikleriyle ilgili çeşitli olumsuz durumlar yakın ve uzak gelecekte toplumu da derinden etkileyebilecek olan farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içindeki ilişkilerin ve iletişimin niteliği bu bağlamda her bakımdan önem arz etmektedir (Doğan, 1990; McWhirter ve Voltan Acar, 2000; Yörükoğlu, 1996).

Bu nedenle, bir milletin gelişmesi ve ilerlemesindeki en önemli yapıtaşı ve itici güç olarak tanımlanabilecek olan "aile" kavramıyla birlikte, bu kavramla yakından ilişkili olduğu düşünülen ve toplumsal yaşamın dinamiklerini oluşturarak devamlılığını sağlayan çocuk, genç ve eğitim gibi diğer önemli kavramların toplumu oluşturan tüm bireyler tarafından iyi anlaşılması hususu önem taşımaktadır. Literatürde, Akif'in eserlerinde ailenin de içinde olduğu toplumsal konuları inceleyen birçok çalışma (Aydoğdu, 2021; Bacaksız, 2008; Çetindaş, 2008; Demir, 2022; Duran, 2007; Fırat, 2015; Gürel, 2016; Kop, 2017; Kraya, 2017; Özçelik, 2017; Özgen, 2013; Paksoy, 2017; Şengül, 2018; Türk, 2016 ve Uslu, 2015) bulunmasına rağmen, toplumsal yapının temelini oluşturan aile ve onunla ilişkili olan diğer önemli kavramların tamamının bir arada ve erken çocukluk dönemi bakış açısına göre incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda önemli görülen, yöntem olarak literatür taraması ve literatür analizinin esas alındığı derleme türündeki bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" isimli eseri temele alınarak, toplumun ilerlemesinde önemli görülen "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" kavramlarının Akif'in perspektifinden değerlendirilmesine ve bu kavramların önemini ortaya konulmasına çalışılmıştır. Bunun için öncelikle, Akif tarafından kaleme alınan Safahat eseri ve Akif'le ilgili yapılan araştırmalar üzerinden onun edebi kişiliğini oluşturan önemli noktalar açıklanarak, toplumun istiklali ve istikbali için önemli gördüğü, sözü edilen kavramlarla ilgili bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilerek ortaya konulacak sonuçların, eğitimin tüm alanlarında ve kademelerinde çalışan yönetici ve öğretmenlere, öğretmen adaylarına, eğitim programı alanında çalışan uzmanlara, çocukla çalışan farklı alanlardaki özel ve tüzel statüdeki kişi, kurum ve kuruluşlara, ailelere ve konu bağlamında çalışma yürütecek olan araştırmacılara kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde ve öncelikle, toplum şairi olarak da tanımlanabilecek Mehmet Akif Ersoy'un bu çalışmanın konusu olan kavramlara ilişkin düşüncelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için onun edebi kişiliğine ve eserlerinin özelliklerine yer verilmiştir. Daha sonra, Akif'in toplumsal yaşam içinde önemli gördüğü bu kavramlara ilişkin düşünceleri Mehmet Akif Ersoy'un "Aile" Kavramına Bakışı, Mehmet Akif Ersoy'un "Çocuk" ve "Genç" Kavramlarına Bakışı ve Mehmet Akif Ersoy'un "Eğitim" Kavramına Bakışı başlıklarında ele alınmıştır.

Bir Toplum Şairi Olarak Mehmet Akif Ersoy'un Edebi Kişiliği ve Eserlerinin Özellikleri

Türk toplumuna şair, yazar, eğitimci ve siyasetçi gibi kimlikleriyle yön veren en önemli şahsiyetlerden biri hiç şüphesiz ki Mehmet Akif Ersoy'dur. Ünlü yazar ve gazeteci Stefan Zweig, sanatçıları, temel görevlerinin evreni veya hayatın bütünü anlatmak değil, kendi benliklerinin küçük evrenini dünyaya açmak olduğunu içgüdüleriyle sezen kişiler olarak tanımlamaktadır. Buna göre; dış dünyaya yönelmiş olan bir yazar, adeta kendi kişiliğini görünmez kılıcak şekilde dünya ile ilgili düşüncelerini "objektifliğin" içerisinde erittiği halde, içe dönük bir yazar, her şeyin gayesini "kendi içinde" bulacak ve kendi hayatının portresini çizecektir. Bu bağlamda, Mehmet Akif Ersoy'un bir yazar olarak kişiliği değerlendirildiğinde, onun ne içe ne de dışa yönelik şeklinde bir ayrıma tabi tutulamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, toplumsal yaşamı şekillendirmek isteyen mücadeleci yönü dışa yönelik bir kişiliği, kendi ruh dünyasını anlattığı eserleri de içe yönelik bir kişiliği yansıtmaktadır (Akt. Kurtoğlu, 2017; Demir, 2022; Uslu, 2015).

Mehmet Akif Ersoy'un hem insani hem edebi kişiliğinin tezahürü, Aktaş (2008) tarafından "içinde bulunduğu topluma karşı gerçek bir sorumluluk duygusuyla hareket eden bir idealist" olarak tanımlanırken; Karakoç

(2011) tarafından ise “*gün gün ölen değil, saat saat doğan biri*” olarak ifade edilmektedir. Hiç şüphe yok ki, yaşadığı çağın çok ötesine seslenebilmiş bu düşünce ve eylem adamının adı geçtiğinde, akla ilk olarak şairin büyük bir vatan sevgisi içinde ve özveriyle kaleme aldığı İstiklal Marşı gelmektedir. İstiklal Marşı’ndan sonra Mehmet Akif’i ifade eden en güzel eserin ise Safahat olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Devreler, dönemler, safhalar anlamına da gelen safahat sözcüğü daha geniş bir ifadeyle görünüşler, manzaralar anlamında da kullanılmaktadır. Akif’in tüm şiirleri 11240 mısra, 108 manzume ve yedi kitaptan oluşan ve Safahat adını verdiği eserde toplanmıştır. İlk olarak ayrı kitaplar şeklinde basılan bu eserler Akif’in vefatından sonra tek bir cilt halinde basılmıştır. Kitabı oluşturan bölümler; Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım ve Gölgele başlıklarını taşımaktadır. Safahat’ı oluşturan bu bölümlerde vatanseverlik, aile birliği ve bağlılığı, çalışkanlık, azim ve kararlılık, duyarlılık, bağımsızlık ve özgürlük, adil olma, dayanışma, birlik ve beraberlik, sevgi, saygı ve hoşgörü gibi pek çok değer işlendiği görülmektedir. Üç bölümden oluşan Safahat’ın birinci kitabında, özellikle aile hayatının önemi üzerinde durulduğu üç manzum şiir, Meyhane-Mahalle Kahvesi-Köse İmam, bulunmaktadır (Ercilasun, 2021; Fırat, 2015; Köç, Demirkaya ve Ünal, 2020; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016; Temizyürek ve Karagöl, 2016).

Mehmet Akif Ersoy, yakın tarihimizin en çalkantılı dönemlerinden olan Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında yaşamıştır. Akif, Osmanlı Devleti’nin çöküşüyle birlikte yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş zamanlarına tanıklık etmiştir. Akif’in kaleme aldığı Safahat eseri Türk milletinin bu sancılı ve sıkıntılı dönemlerinin ele alınarak açık bir şekilde betimlendiği bir eser olmasının yanında aynı zamanda yine Türk milletinin geleceği ve bağımsızlığı için büyük bir coşku ile vermiş olduğu mücadeleyi anlatan ölümsüz bir destan olarak görülmektedir. Bu destansı eserde, sözü edilen dönemlerdeki sosyokültürel, ekonomik, milli ve manevi sorunlar ele alınmıştır. Mehmet Akif, yaşadığı çalkantılı dönemde Türk Milletinin başına gelen büyük felaketleri görmüş ve mükemmel bir gözlem yeteneğiyle de bütün bunları eserlerine yansıtmıştır. Diğer yandan, Akif’in milli olduğu kadar aynı zamanda evrensel özellikler de taşıyan şiirleri sadece içinde bulunduğu yılları değil geleceği de içine alan bir genişliğe ve derinliğe sahip olarak değerlendirilmektedir (Ercilasun, 2021; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Türk, 2016).

Mehmet Akif’in edebiyatla ilgili anlayışına göre, sanat toplum içindir ve aynı zamanda yereldir. Ayrıca, sanatın vatani olmadığı ve sanatın sanat için olduğu fikirlerine de katılmamaktadır. Edebiyat alanında yazılan bir eser doğrudan halka seslenmeli, onu uyarmalı ve yön verebilmelidir. Sanat, milletin gelişmesi ve ahlaki iyileşmesi için bir araç olarak kullanılmalıdır. Dolayısıyla, sanatın icrasında kişisel duyguların yansıtılması yerine daha çok toplumsal konuları ve duyguları yansıtan eserler üretilmelidir. Bununla birlikte, edebiyat alanındaki eserlerde söz hüneri yapılmışından ziyade anlatılmak istenen duygu ve düşünceler açık ve net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı eserlerinde toplumun içinde bulunduğu durumu çoğu zaman tablolar halinde verir. Bu tabloların içinde bir hasta, küfecilik yapan bir çocuğun zorlayıcı ve aşağılayıcı hayat koşulları, Doğu ülkelerinin içinde bulunduğu sefalet, çocukların ve kadınların durumu, genel bir tembellek durumu, yılgınlık ve bunun kaderle eşdeğer görülmesi gibi durumlar ve konular tüm yönleriyle ve son derece realist bir biçimde masaya yatırılır. Bizim toplumumuzdaki durumun tam tersi olarak, Batı hayatında bolca gözlemlediği çalışkanlık, azim, kararlılık, birlik ve beraberlik gibi yoksun olduğumuz hasletleri hızlı bir şekilde ve yeniden elde edebilmemizle ilgili konuları eserlerinde sıklıkla işlemiştir (Aydoğdu, 2021; Dayanç, 2019; Fırat, 2016; Kırlangıç, 2017; Krasniqi, 2017; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016; Yaman, 2021).

Bu bağlamda, Mehmet Akif Ersoy’un “yükümlü” edebiyatın temsilcilerinden biri olduğu da söylenebilir. Sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik, askeri vb. sorunların artarak içinden çıkılmaz bir duruma gelmesi ve toplumun genelini ilgilendiren boyutlara ulaşması, Mehmet Akif gibi dönemin aydınlarını da ister istemez bu konular üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Kendini çağına ve toplumuna karşı sorumlu hisseden Mehmet Akif Ersoy’un edebiyata yaklaşımı da bu perspektiften olmuştur. Kendinden önceki dönemin önemli şahsiyetlerinden biri olan Namık Kemal’in ideali topluma yeni bir şekil vermek olmuşken, Akif’in ideali toplumu sarsarak onu kendine getirmek ve yüzyıllardır inandığı ve yaşadığı asli hüviyetine yeniden kavuşmasını sağlamak olmuştur. Bu idealini gerçekleştirmek için edebiyatı bir araç olarak gören Ersoy, edebiyatı bir “süs” veyahut “çerez” olarak nitelendirenlere de karşı çıkmıştır. Sanatçıların kendilerini fildişi kulelerine kapatmak suretiyle, buldukları topluma ve onun sorunlarına kayıtsız kalarak yaşamalarını anlamsız bulmuştur. Tam tersine, bir sanatçı veya onun özelinde bir edebiyatçının yaşadığı topluma ayna tutarak toplumun kendi kusurlu durumlarını görmesine ve kendine çekidüzen vermesine aracı olması gerektiğini ifade etmiştir. Buna binaen, “*Ancak bizim gibi aç ve çıplak milletler için elbise veya gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize bir şey söylemeyecektir.*” şeklindeki düşüncesini dile getirmiştir. Akif’in yaptığı tasvirler ve ele aldığı konular incelendiğinde, onun hiçbir zaman realizmden uzaklaşmadığı görülmektedir. Akif’in eserlerinin bir diğer özelliği de ele aldığı konuların çeşitliliğidir. Onun şiirlerinde ele aldığı konular, dini ve sosyal konular olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolayısıyla, kişiliğini ve fikir dünyasını yansıtan sözcükler; düşünürlük, bilginlik, medeniyet, uyanış, çalışma, çalışkanlık, gayret, azim, kararlılık, coşku,

heyecan, duyarlılık, Kur'an bilinci, Kur'an'ı anlama çabası, doğru İslam anlayışı, hürriyet, toplumsal değişim, yenilenme, güzel ahlak, aile hassasiyeti, idealizm ve realizm olarak tespit edilebilir (Aydoğdu, 2021; Baş, 2012; Dayanç, 2019; Ersoy, 2021; Kırlangıç, 2017; Matoshi, 2017; Okumuş, 2017).

Bütün bunların yanında, Türk edebiyatında bazı yazarlar "çocukça duyarlılığı" odak noktasına alan ve yalnız çocuklar için olan eserleri kaleme alırken bazıları hem çocuklar hem de yetişkinler için eserler yazmışlar, bazıları da doğrudan çocukları değil ancak çocukları da ilgilendiren konuları eserlerinde işlemişlerdir. Mehmet Akif Ersoy, "çocuğa duyarlılığı" temele alarak yazdığı eserleriyle üçüncü grupta bulunan şair ve yazarlar arasındadır. Şiirlerinde ve yazılarında, çocuk masumiyetinin ve saflığının korunmasının önemini vurgulamaktadır. Geleceği inşa etme sorumluluğundaki okula devam eden ve sağlıklı çocukların karşısına çıkabilecek her türden engelin kaldırılması yetişkinlerin en önemli görevidir. Bu nedenle, toplumun ve hatta tüm dünyanın refahını ve geleceğini elinde tutan çocuklara salt küçük bireyler olarak bakılamaz. Bu hem yakın hem de en uzak ülkü için, çocuğun içinde bulunduğu coşkunun eğitimle birleştirilerek olumlu bir noktaya taşınması gerekmektedir. Bu minvalde, Mehmet Akif Ersoy'un doğrudan çocuklara yönelik olarak yazmadığı ancak eser kadrosunda çocuk karakterlere yer verdiği Dirvâs, Fatih Camii, Hürriyet, Âmin Alayı, Bayram, Küfe, Bebek, Selma ve Mezarlık gibi şiirleri de bulunmaktadır. Bu eserlerdeki ana karakterler çocuklardır. Akif'in, çocuklarla gençleri hikayelerinde birbirinden ayırmaması dikkati çekmektedir çünkü çocuk yaşta doğru şekillenen ve bunun bir uzantısı olarak iyi yetişen gençler, geleceğin toplumunu yaratacak olan bireylerdir (Kaplan, 2017; Şengül, 2018; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016).

Mehmet Akif Ersoy'un, toplumdaki en değerli oluşumlardan biri olarak gördüğü ve toplumun temel yapı taşı olarak kabul ettiği kurum ailedir. Akif'in, aile kurumunun önemine ve bu kurum içinde bulunan çocuk ve gençlerin hem aile hem de toplum içinde yetiştirilmelerine ve eğitilmelerine ilişkin düşünceleri aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Aile" Kavramına Bakışı

"Aile" kavramı dünya üzerindeki bütün kültürlerde, geçmişten günümüze kadar olan süreçte ve hemen her dönemde toplumsal yapıyı oluşturan tüm boyutlardaki değişimlere rağmen hem bireysel hem de toplumsal bağlamdaki önemini ve popülaritesini hiç kaybetmemiştir. Bu doğrultuda, genel itibarıyla bakıldığında, insan türü de dahil olmak üzere hiçbir tür, içinde bulunduğu ve kendisini gerçekleştirdiği ortamdan bağımsız olarak düşünülemez. İnsan türü için bu bağlam, içine doğduğu ilk ortam olan ailedir. Bu ilk çevre, bireyin hayatın tüm gerçekleri ile tanıştığı, onu anlamlandırmaya çalıştığı, bunları benimsemeyi ve baş etmeyi öğrendiği ortamdır. Milletin küçük bir modeli olan ve toplumun temel yapı taşı oluşturan aile, insan yaşamıyla ilgili en temel ve belirleyici özelliklerin oluştuğu, duyguların ve potansiyel olarak var olan doğuştan getirdiğimiz çok yönlü yeteneklerimizin geliştirilip güçlendirildiği bir miras gibidir (Bacaksız, 2008; Fırat, 2016; Gürel, 2016; Kaplan, 2017).

Bu nedenledir ki Türk kültüründen Asya ve Avrupa kültürüne kadar olan tüm kültürlerde aile, toplumlar için vazgeçilmezdir. Örneğin, eski Türk yaşamına ait değerli bilgilerin bulunduğu ve sözlü anlatım geleneğinin yazıya aktarılan önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Oğuznameleri'nde "ogus" ya da "ugus" olarak isimlendirilen aile, toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan ilk sosyal birlik olarak tanımlanmıştır. Yaşamın karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayandığı eski Türk ailesinde baba, aileyi temsil eden bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Baba, aile ortamında hiçbir zaman bir korku ya da baskı unsuru olmamıştır. Aile üyeleri arasındaki iletişim ve ilişkiler karşılıklı sevgi, saygı ve himaye kavramları üzerinde temellenmiştir. Yine bu kaynakta, Oğuz Türklerinin aile yaşamındaki "demokratik" anlayışa vurgu yapılarak, erkeklerin ailelerini ilgilendiren konularda tek başlarına karar almak yerine kadınların da görüşlerini öğrenmek istemeleri buna örnek olarak gösterilmiştir. Kadınlar, aile içinde veya dışında erkeğin saygısını hak eden ve hür iradeye sahip olan kimselerdir. Aile yaşamında kız ve erkek çocukların eşit tutulması durumu da göze çarpan önemli ayrıntılardan biridir (Akt. Oy, 1992; Akt. Sarı, 2017; Akt. Şen, 2008; Can ve Aslan, 2017).

Türk kültüründen başka diğer kültürel yapılar incelendiğinde de toplumların aile kavramına yönelik düşüncelerinin ve ona verdikleri değerlerin çok farklı olmadığı görülmektedir. Örneğin, Asya kültüründe, ailenin bir çocuğun yaşamındaki en önemli etken olduğu görüşü kabul edilmekte ve bu noktadan hareketle de bireyden daha çok ailenin önemli olduğu belirtilmektedir. Yaşamın odak noktası olarak görülen aile, birliği ve beraberliği, dayanışmayı güçlendiren çok önemli bir değer olarak kabul görmektedir. Ailenin refahı, uyumu ve itibarı için çaba gösterilmesi bireylerin en önemli görevi ve sorumluluğudur. Çin kültürünün temelini oluşturan Konfüçyüsçü düşünce yapısına göre, aileye bağlılık ve ebeveynlere saygılı olma son derece önemli değerler sayılmaktadır. Asya kültürünü temsil eden diğer bir toplum olan Japonlar için ise, "empati" becerisiyle birlikte kabul ve kurallara uymayı içeren "uyum" becerisi kültürlerinin en önemli boyutlarından biridir. Bu bağlamda, Japon toplumunda bireyselliğin değil toplumsallaşmanın ön planda tutulması nedeniyle, yakın aile bağları ve sorumluluk duygusu teşvik edilir. Asya kültürüne yakın olan Hint kültüründe de çocuğun masumiyetine ve aile için bir hediye olduğuna inanılmaktadır. Hiyerarşik ve ataerkil bir düzene sahip olan geleneksel Hint toplumunda ebeveyn otoritesi önemli kültürel değerler arasındadır.

Çocuklardan yaşamlarının sonuna kadar ebeveynlerine karşı saygılı ve bağlı olmaları beklenmektedir. Aile içinde demokratik tutumun daha fazla benimsendiği Avrupa ve Amerikan kültürlerinde ise, anne babaların çocuk haklarını ve cinsiyet eşitliğini benimseyen politikaları destekledikleri görülmektedir (Aksoy, Kılıç ve Gözün Kahraman, 2009; Şanlı ve Öztürk, 2015).

Sonuç itibarıyla, insan yaşamındaki bütün tutum, davranış ve öğrenmelerin “aile” adı verilen bu kurumun temelleri üzerinde gelişeceği düşünüldüğünde, aile kurumu ve bu kurumla ilişkili bütün bileşenlerin önemli bir kez daha açıkça gözler önüne serilmektedir.

Bir toplum şairi olarak aile hassasiyeti çok güçlü olan Mehmet Akif Ersoy da mutluluğun kaynağı olarak gördüğü aileyi “cennet sarayı” ve “korunması gereken bir kurum” olarak tanımlamıştır. Örneğin, Safahat’ın “Mahalle Kahvesi” bölümünde, “Hayât-ı âile” isminde bir ma’îşet var; Sa’âdet ancak odur... Dense hangimiz anlar? Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat, Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhât! Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle; Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle; Karın, çocukların, annen, baban, kimin varsa; Dolaşsalar, seni kat kat bu hâleler sarsa; Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı? İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı? Karın nedîme-i rûhun; çocukların rûhun; Anan, baban birer âgûş-i ilticâ-yı masûn. Sıkıldın öyle mi! Lâkin, biraz alırsan eğer, Fezâ kadar sana vâsi’ gelir bu dar çenber. Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve? Gelin de bir bakalım... Buyrun işte bir kahve:” dizeleri ile aile hayatının önemine dikkat çekmiş ve aile kurumuna toplumda yeteri kadar önem verilmemesine serzenişte bulunmuştur. Akif’e göre ailenin merkezinde kadın yer almaktadır ve aile, kendisine üye olan tüm bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı bir yuva konumundadır. Aile içinde özellikle “anne”, aile üyelerinin bütün sorunlarında ve ihtiyaçlarında onlara gereken desteği sağlayan eşsiz bir ruhsal güç ve güven kaynağı olarak addedilmektedir. Diğer yandan, Akif’in aileye bakışı ile eğitim tarihçisi ve yazar Jacoby’nin aileye bakışı arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Her ikisine göre de küçük bir dünya olarak tabir edilen ailede babanın rolü oldukça önemlidir çünkü “baba” çocuk için bir rol modeli oluştururken, aile reisi konumunda olduğu için de çocukların yetiştirilmesinde oldukça önemli bir sorumluluğu üstlenmektedir. Mehmet Akif, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri için aile bütünlüğünün korunmasının çok önemli olduğu fikrini ve her ne olursa olsun hiçbir çocuğun ebeveynsiz bir hayat sürmemesi gerektiğini dile getirmektedir. Bununla ilgili olarak şairin “Köse İmam” isimli eserinde, üzerine kuma getirmek istediği kocasına karşı çıktığı için ondan şiddet gören üç çocuklu bir kadının hikayesine yer verilmiştir. Bu şiirde, Akif’in yüksek ahlak sahibi bir kişi olarak tanımladığı ve çok değer verdiği, aynı zamanda baba dostu olan Köse İmam’ın ağzından toplumdaki ahlaki çöküş ve dini değerlerin nasıl yerle bir edildiği anlatılmıştır. Eserde, Köse İmam’ın, karısına iyi davranması için verdiği nasihatlere karşı kocadan gelen cevap “... Hoca, bak, ben kızarım. Size haltetme düşer... Dövmüş isem, kendi karım. Keyfim ister döverim, sen diyemezsin: “Dövmel!” Misaller, örnekler Kayıp, bilinmeyen Din kaideleri... Bu, tecâvüz sayılır doğrusu haysiyyetime...” şeklinde olmuştur. Köse İmam, ailelerin yaşadığı yoksulluk, huzursuzluk gibi birçok sıkıntılı durumlara bir imamların bir de doktorların tanık olduğunu, boşanmaların artmasıyla da babası sağ ancak öksüz çocukların sayısının arttığını ifade etmektedir. Bu örneklerde sözü edildiği gibi, erkeğin egemen kabul edilip egemenliğin de kötüye kullanılmasının ortaya çıkardığı boşanma gibi olumsuz sonuçlar, kadınları olduğu kadar çocukları da derinden etkilemektedir (Akgül Sarpkaya, 2013; Aydoğdu, 2021; Bacaksız, 2008; Dayanç, 2019; Ersoy, 2020; Fırat, 2016; Kaplan, 2017; Kraya, 2017; Küçükşen, 2021; Okumuş, 2017; Şengül, 2018).

Aile kurumu içindeki çarpıklıklar en fazla çocukları olumsuz yönde etkilemektedir ki, Akif, “Meyhane” isimli eserinde, içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle bir ailenin çöküşünden ve bu ortamın çocuklar üzerindeki etkilerinden söz etmektedir. Eserde, alkol ve kumar bağımlılığı yüzünden çalışmayan ve evine yeterli maddi ve manevi ilgiyi göstermeyen bir adamın karısının bir yandan bu zor şartlara tahammül etmeye çalışırken bir yandan da kocasını evine dönmeye ikna etme çabaları anlatılmaktadır. Bu bağlamda, esas olarak aile içindeki sorunlardan doğrudan erkek sorumlu tutulmaktadır ve alkol, kumar, kahvehane gibi alışkanlıklar yüzünden eş ve çocuklara karşı olan sorumlulukların yerine getirilemediği vurgulanmaktadır. Akif’in yaşadığı dönemdeki sosyal koşullarda kadınlar genellikle ikinci sınıf muamele gören, şiddet gören ve bu şiddeti uygulayan eşlerine karşı sabır göstermeye çalışan ve daha yaşlı olanları da yetim kalmış torunlarına bakım mücadelesi vermeye çalışan bireyler olarak karakterize edilmiştir. Akif, “dezavantajlı” olarak adlandırılan bu gruplar için kaleme aldığı “Köse İmam” isimli şiirinde, “Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar! İhtiyarlar, karılar bir de küçükler; bunlar Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan; Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?” diyerek, sözünü ettiği bu gruplara toplumun özellikle merhamet göstermesini ve hoş muamele etmesini istemiştir (Akgül Sarpkaya, 2013; Bacaksız, 2008; Baş, 2012; Çetindaş, 2008; Ersoy, 1996; Ersoy, 2020; Fırat, 2015; Küçükşen, 2021).

Nezih bir aile ortamı çocuğun sağlıklı gelişimini yakından etkilemektedir ve dolayısıyla çocuğun gelişiminin desteklenerek eğitilmesi işine de ilk olarak ailede başlanmalıdır. Bu bağlamda, “Başlasın terbiyeniz, ailelerden oğlum. Sâde hürriyeti i’lân ile bir şey çıkmaz; Fikr-i hürriyeti hazm ettiriniz halka biraz” dizeleri, Mehmet Akif’in çocuğun terbiyesi için ihtiyaç duyulan ilk kurumun “aile” olduğunu vurgulaması bakımından

oldukça önemlidir. Çocuk, yaşamının ilk yıllarında her etkiye açık ve duyarlı bir varlık olduğu için aile içinde alacağı eğitim, başta okul gibi diğer ortamlarda alacağı eğitimin ağırlık merkezini oluşturması bakımından da önemli görülmektedir. Çocuk ahlaki, vicdani değerler ile doğru alışkanlıkları ilk olarak ailesi ve yakın çevresinden elde etmektedir. Çocuğa gösterilebilecek herhangi bir yanlış tutum ve davranış, onun kendine olan güvenini sarsarak ve öz değer duygusunu zedeleyerek diğer insanlarla olan ilişkilerini ve iletişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Yanlış olan davranışlardan biri de ailedeki çocuklar arasında dengenin ve eşitliğin sağlanamamasıdır. Bu doğrultuda, eserlerinde çocuk ve gençlerle iletişimde bulunurken nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini anlatan Akif, iletişimde karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini dikkate alan yani empatik becerilere dayalı bir iletişim dili kullanılmasının önemini vurgulamıştır. Ona göre, anne-babaların çocuklarıyla olan iletişimlerinde bazı sorunlar yaşaması gayet olağandır. Sorunlar büyük olduğunda çözümlerinin de muhakkak ki zor olacağı aşikardır. Ancak önemli olan bir sorunun varlığı ya da sorunun büyüklüğü değil, bu sorun karşısında nasıl bir tavır alınması gerektiğinin belirlenmesidir. Öncelikle çocukları da birer birey olarak görmek; duygu, düşünce ve beklentilerini önemsemek hem aile içi ilişkilerin düzeninin sağlanmasında hem de topluma sağlıklı bireyler kazandırılmasında yararlı olacaktır. Osmanlı Dönemi'nin sonunda, Batı ile karşılaşmanın da etkisiyle asırlık bir medeniyetin hızla parçalandığı, bunun bir sonucu olarak da her ne şartta olursa olsun babalarla erkek çocuklarının hemen her konuda birbirlerinden farklılaştıkları ve çatışma içinde oldukları Akif'in şiirlerinde özellikle işlenmiştir. Bu noktada, ebeveynler ve çocuklar arasında birtakım sorunlar olabileceği, bu sorunların düzeltilmesi için uzman kişilerden destek alınması fikrinin Mehmet Akif Ersoy tarafından yıllar öncesinden tespit edilerek üzerinde önemle durulması gereken konular olarak izah edilmesi oldukça manidar görülmektedir. Bu tespit, Mehmet Akif'in ne kadar öngörü sahibi ve zamanının ötesinde yaşayan bir fikir insanı olduğunu göstermesi bakımından da son derece önemlidir. Sonuç itibarıyla, sosyal sorunların oluşmasına hem etkide bulunarak neden olan hem de ondan doğrudan etkilenen aile kurumu, Mehmet Akif'in de üzerinde önemle durduğu konuların başında gelmektedir. Akif, dünyadaki gerçek mutluluğu ve huzuru aile saadeti ile müsavi görmüştür. Bozulan ahlaki değerlerin aile huzurunu bozarak boşanmalarda artışa neden olduğunu belirtmiş, bu durumu şiirlerinde konu edinerek toplumu bilinçlendirmeye yönelik eserler kaleme almıştır (Akgül Sarpkaya, 2013; Aktaş, 2007; Aydoğdu, 2021; Çitçi, 2009; Ersoy, 2020; Fırat, 2016; Kop, 2017; Küçükşen, 2021; Özgen, 2013).

Bir çocuğun gelişimini ve çevresiyle etkileşimde bulunarak büyümesini ele alan literatürde ve Mehmet Akif Ersoy'un bu bağlamdaki konuları işlediği eserlerinde ortaya koyduğu bilgilerin ışığında açık bir şekilde görülmektedir ki, insan yaşamında ailenin etkisi doğumla birlikte değil, doğumun da çok öncesinde başlamaktadır. Aile ortamındaki bireyler ve ailenin yapısı, ailenin sosyal, kültürel, duygusal, psikolojik, fiziksel ve ekonomik bağlamdaki özellikleri, çocuğun kendi benlik algısını şekillendirerek en yakından en uzağa olmak üzere çevresiyle olan tüm iletişimini ve yaşamını etkilemektedir. Aile yapısıyla ilgili özellikler olumlu ise çocuğun gelişimi ve çevresindekilerle iletişimi de olumlu olmaktadır. Bu özelliklerin olumsuz olması durumunda ise çok büyük olasılıkla sorunlu davranışlar ve buna bağlı olarak da sorunlu yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Sorunlu aile yapılarının, sorunlu çocuklar ve yetişkinler demek olduğu literatürdeki pek çok çalışmada vurgulanmaktadır. Şüphesiz ki, sağlıklı ve huzurlu bir toplumun inşası, sağlıklı aile yapılarının varlığından geçmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişim biçimlerinin, tutum ve davranışlarının, onların kişilik gelişimlerine damga vuran önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir çünkü aile, bir ilişkiler bütünü ve sistemidir. Her sistemin, kendi içindeki birtakım bileşenlerden ve dışsal nedenlerden kaynaklı olarak değişime uğradığı bilinen bir gerçektir. Toplumsal yaşamdaki pek çok alanda meydana gelen değişimlerin neticesinde aile yapısı da çeşitli değişimlere uğramıştır ve uğramaya da devam etmektedir. Aile yapılarının değişmesi, ailedeki rol ve statülerin aile yapılarındaki değişimlere göre farklılaşması, bu farklılaşmanın aile üyelerinin ilişkilerine yansması gibi nedenler ailenin yapısında çoğu zaman "olumsuz" yönde denebilecek bir farklılaşmaya yol açmıştır. Aileler, günün getirdiği yeni sosyolojik, psikolojik, ekonomik, teknolojik vb. koşullara üst düzeyde uyum sağlamaya çalışırken bir yandan da bu değişimlerin yarattığı sorunlarla mücadele etmeye çalışmaktadır. Ailenin yapısı yeterince güçlü değilse, sözü edilen bu değişimlere tüm bileşenleriyle birlikte hazırlıksız yakalanmaktadır. Dolayısıyla "aile", toplumdaki tüm alanlarda yaşanan değişimlerin yarattığı etkiye doğrudan veya dolaylı olarak açık bir sistem olduğundan, mümkün olduğunca bu değişimlerin yarattığı olumsuzluklardan en az etkilenen şekilde dirençli hale getirilmelidir. Bunun için öncelikle aile ortamında sonra da toplumsal yapıda dezavantaj yaratabilecek konular tespit edilmeli, sorun daha oluşmadan aileyi ve toplumu bütüncül bir yaklaşımla ele alan koruyucu tedbirler işe koşulmalıdır.

Mehmet Akif Ersoy'un “Çocuk” ve “Genç” Kavramlarına Bakışı

Geçmişten günümüze kadar her kültürde, geleceği temsil eden ve adeta onun bir sembolü olarak kabul edilen çocukları ilgilendiren çeşitli konular edebiyat alanında kendilerine oldukça geniş bir yer bulmuşlardır. Edebiyat tarihinde “çocuk” kavramı pek çok farklı şekillerde tanımlanmış, kimi zaman da “ümid-i vatan” yani vatanın istikbalini sağlayacak nesiller olarak temsil ve ifade edilmiştir. Çocuk, bir milletin hem geleceği hem de bağımsızlığı olarak görülmüştür (Gürel, 2016; Kaplan, 2017).

Her çocuk biriciktir ve kendine özgü bireysel farklılıklara sahip olarak dünyaya gelmektedir. Çocuk yetiştirme, hayat boyu devam eden, sabır gerektiren, zor ve çetrefilli ancak bir o kadar da önemli bir sanattır. Çocuğun fiziksel olarak gelişmesi ve büyümesi, kişiliğinin şekillenerek belli bir eksene oturması erken çocukluk döneminde meydana gelmektedir. Çocuğa verilecek değer ve eğitimin nicelik ve niteliğini ise onun toplum içindeki yeri ve önemi belirlemektedir. Çünkü çocuğun benliğinin ve kişiliğinin gelişmesinde aile, okul ve onun sosyal çevresi belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Şengül, 2018; Türk, 2016).

Çocuk ruhunu, dolayısıyla onların gelişimsel ve davranışsal özelliklerini anlamak çocukların ruh dünyalarına inmeden gerçekleştirilebilecek bir durum değildir. Çünkü her ne kadar çocukların doğuştan getirdikleri birtakım genetik özellikler varsa da çevreyle etkileşimleri sonucunda oluşturdukları davranış kalıpları, kişilik özellikleri, zekâ ve sezgisellik kapasiteleri gibi birbirlerinden farklı birçok özellikleri bulunmaktadır. İşte Mehmet Akif, ülke geleceğini oluşturacak çocukların doğru anlaşılması ve eğitilmeleri gerektiğinin çok önemli olduğunu bunun için vurgulamaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un çocuklara karşı özel bir ilgisi olduğu muhakkaktır ki, “Safahat” eserini özel ders verdiği Mehmet Ali isimli öğrencisine armağan etmiştir. Şair, toplumun teminatı olarak gördüğü çocukları ve onların bir sonraki dönemlerini temsil eden gençleri geleceğe hazırlamak üzere onları bazı eserlerinde ilgi odağı yapmıştır. İnsanlığı anlamının yolunun çocuklara sevgi, merhamet ve ilgi göstermekten geçtiğine inanmıştır. Çünkü ona göre çocuklar bir topluma gönderilen ilahi emanetlerdir ve toplum için bir lütuftur. Bunun içindir ki ilgiyle, dikkatle ve şefkatle takip edilmeleri gerekmektedir. Hele ki öksüz, yetim ve yoksul çocuklar toplumun özel ilgisine muhtaçtır. Akif, bu çocukların durumlarını da konu ettiği şiirler yazarak gelecek nesillere birtakım mesajlar iletmiştir. Özellikle “Küfe”, “Hasta” gibi şiirlerinde hayatın her ortamında, örneğin çarşı-pazarda ve okulda ilgi göremeyen çocukların toplumsal yaşamda ne gibi sorunlara yol açabileceğini anlatmıştır. Başka bir şiiri olan “Selma”da, kız kardeşinin dört yaşındayken vefat eden kızını anlatarak, çocukların hastalanmasına, yetim ya da aç kalmasına tahammül edemediğini ifade etmiştir. Mehmet Akif bu duygularını “*Ne manzaraydı ki bir kuş kadar uçan o melek Dururdu bi-hareket, kol kanad kılmıdamıyor! Gözünde nûr-ı nazar titriyor hemen sönecek... Dudakta nâtuka donmuş; kulak söz anlamıyor! Türâb rengine girmiş cebin-i sîmîni; Ölüm merâretini duydum öpünce leblerini!*” dizelerine dökerek, derin üzüntüsünü en içli şekilde ifade etmiştir. Yoksullukla mücadele de Akif'e göre çocuklar açısından onların başına gelebilecek en büyük trajedidir. Erken çocukluk dönemine ilgi gösterdiği bir başka şiiri olan “Bebek Yahut Hakk-ı Karar”da, “*Bizim Cemîle Ferîde'yle bir sabah gelerek, Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek getir kuzum...*” dediler. Ben de kızların keyfi kırılmasın diye reddetmedim şu teklîfi. Kiraz dudaklı, üzüm gözülü, inci dişli, iki edâlî yosma getirdim. Aman o akşamki sevinme hâlini bir görmeliydi yavruların! Durup oturmadılar hiç dedim: “*Yatın da yarın, bütün gün oynayınız...*” Nerde! Kim yatar?” dizeleriyle iki kızına almış olduğu bebekler üzerinden çocukların oyun davranışları ile kendi aralarındaki iletişimlerine ve duygusal dünyalarına eğilmiştir (Ersoy, 1996; Ersoy, 2020; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Özgen, 2013; Şengül, 2018; Türk, 2016).

Diğer yandan, çoğu şair ve yazarlar, çocuğu, toplumsal sorumluluk almasını bekledikleri ve gelecek dönemleri oluşturan “yaşamın özü” olarak görmüşlerdir. Çocuklara sorumluluk yüklemek, aynı zamanda “yaşamın özü” olarak kabul edilen çocuğa güvenmeyi de gerektirir. Akif, çocuğa güveninin bir ifadesi olarak yazdığı “Dirvas” isimli eserinde aklın yaşta değil başta olduğuna ve dilin gücüne dikkat çekmiştir. Bu eserde sözü edilen Hişam devrindeki Şam'da, üç yıl süren büyük kıtlık halkı perişan etmiştir. Bu duruma tahammülü kalmayan halktan bazı kişiler Hişam'ın sarayına gitmeye karar vermişler, heyetin sözcüsü olarak da o zaman çocuk yaşta olan Dirvas'ı seçmişlerdir. Heyeti sarayında kabul eden Hişam, onca yaşlı arasında söz alarak konuşmaya başlayan Dirvas'a hiddetlenerek, “*Sus a çocuk, büyük dururken, Söz sâdır olur mu hiç küçükten?*” sözleriyle onu azarlamıştır. Bunun üzerine Dirvas, “*Nedir bu âzâr! Mikiyâsı mıdır zekâvetin sin? Dirvâs'ı çocuk mu zannedersin? Bir dinle de sonra gör çocuk mu?*” diyerek konuşmasını sürdürmüştür. Hişam'a hitaben yaptığı konuşmanın devamında söylediği “*Nerden buldun bu ihtîşâmı? Halkın mı, senin mi, Hâlik'in mi? Allâh'ın ise eğer bu servet, Bizler de onun kuluyken, elbet Bir pay talebinde hakkımız var... İnsâf olamaz bu hakkı inkâr. Halkınsa şu bî-nihâyet emvâl; Ver, etme hukûk-ı gayrı pâmâl. Yok; böyle de olmayıp da kendi Mâlin ise -çünkü fazla- şimdi Bî-vâyelere tasadduk eyle... Dördüncüsü varsa haydi söyle!*” sözleri karşısında çok etkilenen Hişam, tüm bunlar üzerine bu talebi reddederek olumsuz bir karşılık veremeyeceğini ifade etmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un çocuklarla ilişkili bir diğer şiiri “Hürriyet”, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra kaleme alınmıştır. Bu şiir, “*Beyaz entârisiyle kar gibi kız, Sanki Cennet'ten inme zâde-i hûr; Ya seher-pâredir ki perrandır. Dûş-i nâzında bir sehâbe-i nûr. Kuşanıp bir nitâk-ı hürriyyet. Geziyor hâk-dânı dūrâ-dûr! Hâle-*

dâr eyleyince bedri şafak. Bu kadar dil-nişîn olur ancak." dizeleriyle, beyaz elbisesi ile betimlediği bir kız çocuğu üzerinden şairin geleceğe dair umutlarını ve kurtuluş olarak gördüğü yeni nesle ilerlemeyi nasihat etmesini konu edinmiştir. Mehmet Akif'in toplumdaki "sorunlu" bulduğu konulara sosyal bir eleştiri örneği olarak gösterilebilecek olan şiirleri ise, "Hasta" ve "Küfe"dir. Çocukları konu edinen bu şiirlerin ilki olan "Hasta" şiirinde Ahmet isimli bir karakterden söz edilmektedir. Ahmet'in anne ve babası o daha küçükken vefat etmişlerdir ve Ahmet de çaresiz bir hastalığın pençesinde kıvrılmaktadır. Ahmet karakteri aracılığıyla ilgisizlik ve hayatın acımasızlığı karşısında umutsuzluğa düşen insanların çaresizliği vurgulanmaktadır. "*Bence, doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz; Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz, Sâde bir nezle-i sadriyye mi illet? Nerde! Çocuğun hâli fenâlaştı şu son günlerde.*" dizeleriyle başlayan şiirde, bu çaresiz duruma neden olan toplumdaki birtakım kişi ve kurumlar eleştirilmektedir. Bu eleştiri, Akif'in deyimiyle ne yazık ki, "büyük bir medeniyetin mazisi ile gerçek durumu arasındaki farklılıklar" şeklinde dile getirilmektedir. İkinci şiir olan "Küfe"de ise, 13 yaşındaki Hasan'ın şahsında, akranları eğitimlerine devam ederken küçük yaşta çalışmak zorunda kalarak ailelerinin geçim sorumluluklarını üzerlerine alan ve eğitim yaşantılarından uzak kalan çocukların yaşadığı haksız ve adaletsiz durumlara isyan edilmektedir. Şiirde, kendisini adeta bir ekmek kapısı olarak gören annesine hitaben Hasan'ın "*Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!*" şeklindeki isyanı, aslında Akif'in isyanıdır. Akif'in isyanında, özellikle dezavantajlı durumda olan çocukların toplumun daha da dışına itilmesi vardır. Bu durumu pedagojik bir yaklaşımla ele alan Akif, çocuğun çalışmasının onun fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği gibi eğitim hakkından mahrum kalma nedeniyle yoksulluktan kurtulma gücünü kendinde bulamama gibi bir "yoksunluk" sonucunu doğuracağına da işaret etmektedir (Bacaksız, 2008; Baş, 2012; Çetindaş, 2008; Ersoy, 1996; Ersoy, 2021; Küçükşen, 2021).

Akif, yeni nesli oluşturacak çocuklardan eşitsizlik ve adaletsizliğe karşı duran, milli değerlerine bağlı, bilime hâkim olmakla birlikte kendi özünü kaybetmemiş, çağın gerektirdiği yenilik ve değerleri kendi bünyesinde sentezleyerek yerli bir medeniyet meydana getirebilen vatandaşlar olmalarını istemektedir. İyi vatandaş olmanın bir yolu da akli ve zekayı yararlı işler için kullanabilmekten geçmektedir. Bu bağlamda, Akif'in, "Asım'ın Nesli" olarak nitelendirdiği ideal "genç" nesli ise, cehaletten ve hurafelerden uzak, ilim irfan sahibi, davasına sahip çıkma gücünde olarak var olan sorunları çözecek ve yarınki Türkiye'yi inşa edecek olan bir gençlik prototipidir. Aslında o devrin şartları içerisinde Tevfik Fikret'in "Haluk"u ve Ziya Gökalp'in "Ay Hanım"ı gibi başka gençlik tasarımları da yapılmıştır. Ancak Asım, toplumsal sorunların çözümünde aileden ve okuldan alınacak milli ve evrensel değerlerin harmanlanmasıyla elde edilecek bir donanımla hareket edilmesi gerektiğini vurgulaması bakımından diğer karakterlerden farklılaşarak bir adım öne geçmektedir. Asım, vatanını, milletini, tarihini ve değerlerini seven, haksızlığa tahammülü olmayan bir genç olduğu gibi, toplumun beklentisi de böyle bir neslin yetişmesi olmalıdır (Bacaksız, 2008; Çetindaş, 2008; Dayanç, 2019; Demir, 2022; Duran, 2007; Özçelik, 2017; Uslu, 2015).

Bu doğrultuda "Asım", Mehmet Akif'in "ideal gençlik" tanımına uyan bir karakterde idealize edilmiştir. Çünkü geleceğin genci hem bedenlen hem de ruhen donanımlı olmasının yanında modern olanı geleneksel olanla birleştirmeyi başarmış bir nesli de temsil etmektedir. Bu nedenle, Asım ve arkadaşları vatansever oldukları gibi özgürlük ve bağımsızlık bilincine de sahip olan gençlerdir. Kendi çıkarlarını değil ülke çıkarlarını düşünen bu genç nesil, gerektiğinde vatan uğruna canını feda etmekten çekinmeyecektir. Ancak Asım ve onun şahsında sembolize edilen genç neslin asıl vazifesi savaştan sonra başlayacaktır çünkü düşmana karşı cephede verilen mücadele bu sefer de içerideki sorunlara karşı verilecektir. Toplumdaki ümitsizlikle birlikte bilgisizlik ve yozlaşma, hak ve adalet kavramlarının unutulması dinin temel felsefesinden uzaklaşılması, ahlaki çöküş, tembellik, yönetsel sorunlar ve ekonomik sıkıntılar, ilim, fen ve teknolojiye uzaklık gibi başlıca konular gençler tarafından mücadele edilmesi gereken en önemli sorunlar olarak ifade edilmektedir (Çetindaş, 2008; Duran, 2007; Özçelik, 2017).

Sonuç itibarıyla Akif'in de üzerinde önemle durmuş olduğu gibi, çocukluk ve gençlik dönemleri, yetişkinliğe ve toplumda üretici konumda yer alan vatandaşlığa atılan adımların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çocuklar ve gençler bir nevi toplumların en önemli sermayesi olarak da görülmektedir. Gelecekte toplum için itici bir güç oluşturması beklenen çocukların ve gençlerin gelişimleriyle ilgili ihtiyaçlarının, bireysel farklılıklarının ve bu farklılıklar bağlamındaki beklentilerinin doğru analiz edilmesi ve doğru bir yönlendirme ile potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirebilecekleri şekilde desteklenmeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki yetişkinlere düşen en önemli görev, geçmişten edinmiş oldukları tecrübelerle ve aldıkları ilhamla birlikte, genç nesli toplumun hedefleri doğrultusunda en anlamlı ve ideal şekilde biçimlendirmek olmalıdır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Eğitim" Kavramına Bakışı

Tüm dünyada çocukların eğitimleri, ideal bir geleceğin gerçekleştirilmesindeki en önemli konuların başında gelmektedir. Çocuklar yaşadıkları toplum değerleriyle bütünleştikleri kadar bir o kadar da evrensel değerlerle bütünleşmeli ve bunları içselleştirmelidir (Kaplan, 2017; Şengül, 2018).

Mehmet Akif Ersoy için eğitim demek öncelikle terbiye demek, disiplin demektir. Ailedeki çocuk yetiştirme tarzı eğitimin temelini oluşturmakta ve bu manada da önemli görülmektedir. Bu durumda hem örgün eğitim hem de ailenin temelini oluşturduğu yaygın eğitim çocuğun yetişmesinde aynı derecede sorumluluk yüklenmesi gerekli olan faktörlerdir. Mehmet Akif Ersoy, çocukların ve gençlerin doğru bir şekilde eğitilmesi gerekliliğini sıklıkla dile getirmiştir. Bu bağlamda, şiirlerinde ve yaptığı konuşmalarda bu konuyu daima gündemde tutarak cehaletle savaş içinde olmuştur. Bu savaşta, eğitimin temellerinin atıldığı ailenin öneminin kavranması ve güçlendirilmesi gereklidir. Mehmet Akif, aile içindeki eğitimin temel oluşturduğunu bilmekle beraber, bu eğitimin resmi eğitimle desteklenmesi ve birlikte yürütülmesi gerektiğinin de bilincinde olmuştur. Eğitimde devamlılık esas olduğu gibi, otorite ve denetim de gereklidir. Ancak bu otorite anlayışında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta eğitim sürecinde fiziksel şiddete başvurulmaması gerektiğidir. Çocuk yaptığı olumlu davranışlarda takdir edilmeli, hata yaptığında ise nasihat edilerek kesinlikle fiziksel yaptırımlara yönelmemek gerekmektedir. Akif, hataların düzeltilerek doğruya yaklaştırılmasında kusurları bağışlamanın daha etkili bir yöntem olacağını ileri sürmüştür (Demir, 2022; Kop, 2017; Özgen, 2013; Uslu, 2015).

Mehmet Akif'in, cehaletin ortadan kaldırılması için çocukların ve gençlerin eğitilmesine yönelik en başlıca düşüncesi, okulların açılması ve basılı materyaller aracılığıyla gerçekleştirilecek bir eğitim modelinin uygulanması ve bunun yaygınlaştırılmasıdır. Ancak ona göre sadece okul açmak başlı başına yeterli olabilecek bir yöntem ya da çözüm değildir. Önemli olan okullarda uygulanacak eğitim modelinin, kültürün özünden uzaklaşmamış ve dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek özellikte yapılandırılmış olmasıdır. İçinde bulunduğu çağın gerçeklerinden uzak ve dünyadaki gelişmeleri takip ederek kendini yenileyemeyen eğitim programlarından elde edilecek sonuçların nafile olacağını bildirmiştir. Bunun için kaleme aldığı, "Sayısız medrese var gerçi Buhara'da bugün... Okunandan ne haber? On para etmez fenler. Ne bu dünyada soran var ne de ukbada geçer! Evet gavurcuya düştük de sanki iş yaptık! Bina'ya üç sene gittimdi, hey zamanlar hey! Bir alay mekteb-i âli denilen yerler var; Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar, Şu ne? Mülkiye. Bu, Tıbbiye. Bu Bahriyye. O ne? Bu mu? Baytar. Bu Ziraat, şu Mühendishane. Çok güzel hiçbirini hakkında söz yok yalnız, Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız. Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü! Hadi göster bakayım şimdi de İbn-i Rüştü! İbn-i Sina neye yok? Nerde Gazali görelim? Hani Seyyid gibi, Razi gibi, üç beş âlim? En büyük fâzılınız, bunların âsârından, Belki on şerhe bakıp bir kuru mana çıkarın." dizelerinde, medrese eğitiminin eleştirilmesinin yanında adını belirttiği yüksek okulların niteliksizliğinin de altını çizmektedir. Bununla birlikte, yapılandırılan eğitim modellerini halkın kabul etmesinin bir şartı da bu programların "halkın kendi özüne" uygun olmasını gerektirmektedir. Zira her toplumun sorunları, ihtiyaçları ve beklentileri farklı olduğundan, başka toplumlar için olumlu sonuçlar vermiş de olsa onların eğitim uygulamalarını olduğu gibi kabul edip uygulamaya çalışmak yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Bunun için, başka toplumların deneyimlerinden yararlanmak değerli olsa da milletin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin doğru anlaşılması ve eğitimle ilgili yapılanmada bunların göz önünde bulundurulması yerinde ve etkili sonuçlar meydana getirecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği üzere, milli benliğini ve milli değerlerini kaybeden toplumlar ahlaki anlamda da yozlaşmakta olup, diğer milletler arasındaki değerlerini yitirmektedir. Ahlaklı bir nesil için milli ahlak ve karakterin kuvvetlendirilmesi elzemdir. Bu nedenle de kültürel mirasa sahip çıkılması ve kalıcılığın sağlanması için ahlak eğitimine erken çocukluk döneminden itibaren başlanmalıdır. Akif'in düşüncesine göre, "batının emrine amade olmamak için" yeni nesli eğitecek olan öğretmenlerin bilgili, ahlak ve milli şuura sahip olma gibi birtakım erdemlerinin olmasının yanı sıra, özellikle bu hasletlere sahip çıkan bir anlayış içinde bulunmaları da zorunludur (Baltacı, 2011; Demir, 2022; Karademir ve Çelik, 2020; Uslu, 2015; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016).

Akif'in "çocuk odaklı" düşünce ve şiirlerinde "eğitim" bağlamındaki mücadele sadece bunlarla sınırlı değildir. Akif, bütün sorunların temelinde gördüğü "bilgisizlik" ile ilgili olarak, "Ey Millet uyan! Cehline kurban gidiyorsun!" diyerek bu konudaki duygu ve düşüncelerini dizelere dökmüştür. Her zaman ve her fırsatta, bilgisizlik ve cehaletle savaşın ancak bilim sayesinde gerçekleşeceğini söylemiştir. Akif'e göre hayat mücadelesini kazanmanın en önemli yolu daima ve daima çalışmaktır. Bu düşüncesini de "Bu harp içinde kazanmaktadır çalışmış olan; Çalışmayıp oturandır gebertilen, boşulan." dizeleriyle dile getirmiştir. Çalışma olmazsa ne aile ne de milletlerin var olamayacağına vurgu yapmıştır. Ona göre insan ancak çalışarak insan olmaktadır. İnsan olamayan ise bilgiden, bilimden ve bunun gücünden yoksun kalacaktır. Bunun sonucu olarak da yine dizelerinde "Garbın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm; Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrum." şeklinde belirttiği üzere, bilgi ve bilimden mahrum kalanlar hürriyet ve istiklallerini kaybederek, bilim ve teknolojinin gücüne sahip olanların mahkûmu ve kölesi olacaklardır. İnsanın özgürlük ve bağımsızlığı hak etmesi ve onu koruyabilmesinin yolu çok çalışmaktan geçmektedir. "Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez; Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez. Adam değil misin oğlum: Gönüllüsün semere; Küfür savurma boyun kestiğin semercilere." dizeleriyle de insan olmanın şartının hür

olmaktan geçtiğini dile getirmiştir. Akif, toplum cahil kaldığında haksızlık ve barbarca davranışların artacağından, üretimin yerini sadece tüketimin alacağından ve buna benzer çok çeşitli olumsuzlukların baş göstereceğinden fazlasıyla endişe etmektedir. Bir sanatçı olarak, kendisinin milletine hizmet etme görevi olduğuna inanan ve milletini içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtaracak çözümler üretme gayretinde olan Akif, bu sıkıntılardan kurtulmak için çaba içinde olmayan kendi döneminin insanından da yakınmaktadır. Milletinin madden ve manen içinde bulunduğu bu perişan durumun düzelmesi için geçmişte nasıl bir millet olduğumuzu hatırlatan dizelerinde, *"Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz: Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz! Kapkaranlıkken bütün afakı insaniyyetin, Nûr olup fıskırmışız ta sinesinden zulmetin."* ifadeleriyle ecdadımız gibi faal, uyanık ve cesur olmamızı istemiştir. Bu nedenle, Akif'in en büyük ideali, ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak "bedenen" ve "ruhen" güçlü bir neslin yetiştirilmesidir. Her dönemde olduğu gibi, Akif'in yaşadığı dönem içinde de şairlerin ve fikir insanlarının bir gençlik anlayışları bulunmaktadır. Örneğin, Necip Fazıl bu konuya ilişkin görüşünü *"Bir gençlik arıyorum, gençlikte köşebaşı!"* dizeleriyle dile getirmiştir. Toplum aydınlarının beklentisi kendi ideallerine uygun bir gençlik profili yetiştirmek ve memleketin geleceğini onlara emanet etmektir. Mustafa Kemal Atatürk de aynı duygu ve düşünceler içerisinde memleketi ve cumhuriyeti gençlere emanet etmiştir. Dolayısıyla Akif de "Asım'ın Nesli" olarak betimlediği idealindeki bu genç neslin yetiştirilmesinde öğretmenlerin kilit noktada olduklarını ileri sürerek, öğretmenlerin pozitif bilimlerin önemini kavramış ve donanımlı kişiler olması gerektiği gibi aynı zamanda manevi olarak da yeterliliğe sahip olmaları gerektiğinin altını çizmiştir. *"Muallim ordusu derken çekirge orduları, çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararını. Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden, çekecek memleketin hâli ne olur? Düşünün! "Muallimin" diyen olmak gerekir, imanlı, edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı. Bu dördü olmadan olmaz. Vazife, çünkü büyük."* dizelerinde, öğretmen niteliğine verdiği önemi güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Öğretmenler! Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır." sözünde ifade ettiği gibi, Akif de bilimin aydınlık yolundan gidilmeyen ve buna rehberlik edilmeyen bir geleceğin karanlık olduğunu dile getirmiştir. Bilim, her türlü sorunun çözümü için en güçlü ve en vazgeçilmez olan argümandır (Baltacı, 2011; Bolay, 2019; Demir, 2022; Duran, 2007; Ersoy, 2021; Fırat, 2016; Gülendam, 2009; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Uslu, 2015).

Açıkça görülmektedir ki eğitim, toplumların varlığını ve bağımsızlığını sürdürebilmesi bağlamında, günümüz koşullarında olduğu kadar gelecekteki refahlarının ve kalkınmalarının sağlanabilmesi için gerekli olan en belirleyici unsurların başında gelmektedir. Bir toplumda ekonomi, tarım ve sanayi, istihdam, teknoloji ve politika gibi pek çok konuda gelişim ve ilerlemenin kaydedilebilmesi için ilk başta ele alınması gereken konu eğitimidir. Toplumların kendi öz yapılarına uygun şekilde planlanmış eğitim programları aracılığı ile bireylerin her yönde gelişmesi, en yakın çevrelerinden en uzak çevrelere kadar olan bireylerle iletişim, etkileşim ve uyum içinde bulunmaları ve olumlu yönde bir değişim içinde olmaları ancak eğitimin kazandıracağı özellikler sayesinde gerçekleşebilecektir. Eğitim aynı zamanda topluma ait birtakım değerlerin öğretilmesiyle birlikte, çeşitli bilgi ve becerilerin kazanılmasına bağlı olarak öz benlik, özdeğer, öz saygı ve özgüven gibi kişilik gelişimi ile ilgili özelliklerin oluşturulmasını desteklemek amacıyla da kullanılan kasıtlı bir kültürleme aracı vazifesi görmektedir. Eğitim, toplumun bütününe ilgilendiren önemli bir konu olarak hedef kitlesi olan herkese yaş ve gelişim düzeyine uygun şekilde, eşit ve hakkaniyetli bir şekilde ulaştırılmalıdır. Tüm bunların dikkate alınmadığı ve yoksunluklarla dolu bir eğitim süreci, insanları ve dolayısıyla toplumları adeta kör, sağır ve dilsiz bırakacaktır.

Eğitimin hemen her toplumda ve her dönemde en önemli konuların başında gelmesi nedeniyle, toplumsal duyarlılığı çok yüksek bir şair olarak bilinen Mehmet Akif, yaşadığı dönemdekiler başta olmak üzere, geleceğin gençlerine de bazı önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Gençlerin, öncelikle vatan sevgisi ile dolup taşarak ve milletin içinde bulunduğu durumu idrak ederek buna uygun bir davranış içinde bulunmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda, gelecek nesil ilim, irfan, iman ve ahlak sahibi olmalı, ümitsizliğe sırtını dönerek ecdadından aldığı ilhamla geleceğe azim ve kararlılıkla bakmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, elde edilen bütün bu bilgilerin ışığında ifade edilebilir ki, Mehmet Akif Ersoy içinde yaşadığı dönemin bütün sorunlarını etraflıca görebilen ve bunları eserlerine ustalıkla yansıtabilen ender şairlerimizden biridir. Akif'in, yoksulluktan çocuk işçiliğine, aile sorunları içinde en başta yer alan boşanmaya ve alkol bağımlılığına kadar dönemin sosyal sorunlarının yansıtıldığı pek çok şiiri bulunmaktadır. Eserlerinde ele aldığı bireysel, ailevi ve sosyal konuları ahlaki boyut üzerinden işlemiştir. Ancak daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini ve manzum eserlerini "bireysel" ve "toplumsal" olarak kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir, zira onun bireysel eserlerinde bile toplumsal bir yön bulunabilir. Örneğin, bireyde var olan kötü alışkanlıkların ahlak zayıflığından kaynaklandığını, ahlakın bozulmasıyla da aile kurumunun çöküşünün kolaylaştığını vurgulamaktadır. Günümüzde yaşanan bireysel ve sosyal odaklı sorunlar, Akif'in tespitlerini doğrularcasına güncelliğini

korumaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013; Ersoy, 2020; Köç, Demirkaya ve Ünal, 2020; Küçükşen, 2021; Paksoy, 2017).

Erken çocukluk dönemi olarak tanımlanan 0-8 yaş arasında bireylerin kişilik ve karakter özelliklerinin büyük oranda tamamlandığı göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun içine doğduğu aile ortamının ve ailedeki yetişkinlerin, sosyal çevrede yer alan öğretmenlerin ve toplumdaki diğer bireylerin çocuğa doğru model sunmasının hayati önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı eserleri aracılığıyla çocukların birtakım özelliklerine, ilgilerine, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarına ve sağlam bir toplumsal gelecek için alınması gereken eğitimin niteliğine vurgu yaparak erken çocukluk dönemine güçlü bir şekilde dikkat çeken en önemli sanatçılarımızdan biri olmuştur.

Mehmet Akif Ersoy'un "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" başlıklarındaki toplumsal kavramlara bakış açısı hem kendi eserlerinden hem de onunla ilgili yazılmış eserler üzerinden incelendiğinde, bu bağlamdaki görüşlerinin günümüzde de halen geçerliliğini koruduğunu ve halihazırdaki pek çok toplumsal ve eğitsel soruna çözüm olabilecek öneriler barındırdığını söylemek mümkün görünmektedir. Bu noktadan hareketle, Mehmet Akif Ersoy'un ilkeleri, fikirleri ve toplumsal sorunlar karşısındaki duyarlılığı ile üretmiş olduğu eserleriyle yeni nesle yol gösterebilecek çok önemli bir rehber olduğu daima hatırlanarak, çocuğun gelişiminden ve eğitiminden sorumlu olan kişiler tarafından daha derin bir şekilde incelenerek daha fazla ele alınmalıdır. Bu doğrultuda, Akif tarafından ortaya konulan çok boyutlu ve değerli rehberliğin ışığında, toplum varlığının devamını sağlayacak olan çocukların ve gençlerin tüm gelişim alanlarının desteklenmesine ve eğitimlerine gereken önem verilmelidir. Toplumda ilerleme sağlanabilmesi, dolayısıyla Akif'in de önemli hedefler olarak gösterdiği "bilimsellik", "bilgi çağı" ve "bilgi toplumu" kavramlarını tam olarak karşılayabilecek bir toplumun inşası için okul öncesinden yüksek öğretime kadar tüm eğitim programları buna uygun şekilde yapılandırılmalıdır. Buna paralel olarak, toplumların ilerlemesinde büyük payı ve etkisi olan bilimsel etkinliklerle birlikte bunun da öncesinde olması gereken "bilimsel bakış açısına sahip olma" potansiyeli, eğitimin odak noktası durumuna getirilerek bu konuya özel önem verilmelidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 29-50.
- Aksoy, A., Kılıç, Ş. & Gözüen Kahraman, Ö. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulamaları, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 14-25.
- Aktaş Yazıcı, F. S. (2007). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserindeki ahlâk anlayışı ile ilgili görüşleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydoğdu, O. (2021). Russel Jacoby'nin belleğini yitiren toplum adlı eserinden hareketle Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde mâzi, aile ve din mefhumlarına bir bakış, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(23), 226-241.
- Bacaksız, H. (2008). Mehmet Akif Ersoy'da aile, toplum ve insan. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Baltacı, C. (2011). Mehmet Akif'in eğitim görüşleri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 133, 53-56.
- Baş, S. (2012). Bir merhamet şairi olarak Mehmet Akif. *Turkish Studies*, 7(2), 193-217.
- Bolay, S. H. (2019). Mehmet Akif Ersoy'un fikir dünyası, Ankara: Atlas Yayınları.
- Bolay, S. H. (2019). *Mehmet Akif Ersoy'un fikir dünyası*. (1. Basım). Ankara: Atlas Yayınları.
- Can, Y. & Aslan, F. (2017). Geçmişten günümüze Türk aile yapısı, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 87-101.
- Çetindaş, D. (2008). Safahat'ın çocukları. *I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 871-880.
- Çitçi, S. (2009) Mehmet Akif'in eserlerinde baba oğul ilişkisi, *Turkish Studies*, 4(3), 669-680.
- Dayanç, M. (2019). Babalar ve oğullar metaforuyla "Asım"a bakmak, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 23(1), 123-139.

- Demir, İ. (2022). Bir eğitimci ve din eğitimcisi olarak Mehmet Akif Ersoy. *Karadeniz Araştırmaları*, 19(3), 133-145.
- Doğan, İ. (1990). Toplumsal ilk çevre olarak ailenin çocuk üzerindeki etkisi, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*,15(326), 120-137.
- Duran, N. (2007). Batılılaşma sürecinde Türk toplumuna sunulan çocuk ve genç tipleri (Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Muallim Naci örneği), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ercilasun, B. (2021). Bebek yahut Hakk-ı karar üzerinde düşünceler, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz Özel Sayısı*, 43-52.
- Ersoy, M. A. (1996). *Safahat*. Yayına Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, Kamil Akarsu, Abdülkadir Ayber ve Sezai Toplu. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Türk Edebiyatı Dizisi: 6 (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ersoy, M. A. (2020). *Safahat*. (1. Baskı). İstanbul: Mavinefes Yayınevi.
- Ersoy, M. A. (2021). *Safahat*. Burdur Valiliği Yayınları (1. Baskı). Ankara: Uyum Ajans.
- Fırat, H. (2015). Safahat ve aile eğitimi, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 37, 169-188.
- Fırat, H. (2016). Safahat'ta içki kumar çıkmazındaki erkeklerin kadına bakışı ve Akif'in çözüm önerisi: eğitim, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 40, 221-231.
- Gülendam, R. (2009). Mehmet Akif'e göre Müslümanlardaki ümitsizlik illeti. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 121-134.
- Gürel, Z. (2016). Akif'in eserlerinde çocuk, çocukluk ve eserlerinin çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4(8), 185-209.
- Kaplan, R. (2017). Safahat'ta aydın tipi. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 114-147. Ankara: Semih Ofset.
- Karademir, A. & Çelik, İ. (2020). Okul öncesi öğretmenleri bakış açısıyla millî değerlerimiz: Türk büyükleriyle ahlak eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 277-306.
- Kırlangıç, H. (2017). Eskiyle yeni arasında Mehmet Akif'in şiiri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 236-247. Ankara: Semih Ofset.
- Kop, Y. (2017). Safahat'a Göre Mehmet Akif'in eğitim anlayışı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 363-377.
- Köç, A., Demirkaya, H. & Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi açısından Mehmet Akif ve Safahat, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 98-118.
- Krasniqi, M. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un bakış açısının sentezi olarak "Safahat" eseri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 159-164. Ankara: Semih Ofset.
- Kraya, M. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un edebi çalışmalarında ve faaliyetlerinde pedagojik fikirler. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 315-323. Ankara: Semih Ofset.
- Kurtoğlu, M. (2017). Çelik iradeli şair. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 62-103. Ankara: Semih Ofset.
- Küçükşen, K. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un perspektifinden sosyal sorunlar: aile sorunları, boşanma ve yoksulluk. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(2), 368-378.
- Matoshi, H. (2017). Mehmet Akif Ersoy şiirinin özellikleri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 288-147-293. Ankara: Semih Ofset.
- McWhirter, J. & Voltan Acar, N. (2000). *Ergen ve çocukla iletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Okumuş, E. (2017). "Şahsiyeti ve fikir dünyasıyla Mehmet Akif", *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. (sf. 114-147), Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

- Okumuş, E. (2017). Şahsiyeti ve fikir dünyasıyla Mehmet Akif. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 114-147. Ankara: Semih Ofset.
- Oy, A. (1992). Türk destanlarında aile, (İçinde) *Sosyokültürel değişme sürecinde Türk ailesi*, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, (sf. 582-596), Ankara.
- Özçelik, M. (2017). "Mehmet Akif'in bir genç yahut Asım olarak portresi". Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı. (Sf. 333-342), Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Özgen, M. (2013). Mehmet Akif Ersoy'un Türk eğitimine katkıları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(27), 1-22.
- Paksoy, H. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında isyan ahlakı, *Turkish Studies*, 12(15), 525-544.
- Sarı, İ. (2017). *Türklerde aile*, Antalya: Net Medya Yayıncılık.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Şen, S. (2008). Dede Korkut Kitabı'nda kadına yönelik hitaplar, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(2), 627-641.
- Şengül, M. B. (2018). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat (birinci kitap) adlı şiir kitabında çocuklar. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 876-897.
- Şengüler, İ. H. (1990). *Açıklamalı ve lügatçeli Mehmed Akif külliyyatı*. (1. Baskı). Hikmet Neşriyat: 15 Edebi Eserler Dizisi: 1, İstanbul: Hikmet Neşriyat A. Ş.
- Temizyürek, F. & Kansızoğlu, H. B. (2016). Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde yer alan şiirlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre hikâyeleştirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 151-171.
- Temizyürek, F. & Karagöl, E. (2016). Hedef kitlesi çocuk olan Mehmet Akif Ersoy biyografilerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 2175-2192.
- Türk, O. (2016). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde sosyal eğitim unsurları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(26), 443-457.
- Uslu, E. M. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde eğitim olgusu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263-277.
- Yaman, S. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un temsilci misyonu ve Berlin izlenimleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 252-274.
- Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk ruh sağlığı* (20. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınevi.

Extended Abstract

Many studies on Mehmet Akif Ersoy, also known as "Homeland Poet" and "National Poet" in Turkish literature, show that he had a character that is close to realism and idealism and that he often dealt with the social issues primarily in his work. The issues that Mehmet Akif Ersoy deals with in his works are almost like a "social diary" that contains the mental codes of the world of thought and belief, such as his personality, moral sensitivity, responsibility and sense of value. According to Mehmet Akif's understanding of literature, art is for society. Art should be used as a tool for the development and moral healing of the nation. Therefore, instead of reflecting personal feelings in the performance of art, works that reflect social issues and emotions should be created. Mehmet Akif collected all his poems in his work called Safahat, which consists of seven books.

In his work, Akif focused especially on the "child" and "young" individuals in this institution and the need for "education" of the new generation formed by them. Akif has a keen interest in children and young people in particular because knowing and serving a society is only possible through knowing and understanding the children. Periods in which the individual evolves from childhood to youth and from there to adulthood; have a critical meaning for the child, his/her family and the society. Being aware of this, Akif has been in an effort to create the ideal youth and thus to create the ideal society by emphasizing the family institution, which he has almost sanctified in his works and defined as the "palace of paradise". According to Akif, woman is at the center of the family and family is a home where the psychological needs of all the individuals who are members of the family are met. The deviances within the family institution affect children most negatively, and Mehmet Akif Ersoy has mentioned the collapse of the family institution and the effects of this environment on children due to the negative conditions in his works.

Mehmet Akif emphasizes the importance of understanding and educating the children in a correct way in his work; according to him children will shape the future of the country. For this reason, the poet has made the children whom he

sees as the safeguard of society and the young people who represent the next era and generation the focus point in some of his works in order to prepare them for the future. Mehmet Akif emphasized that the education provided by the family should be taken as basis and supported by formal education and that it is important to ensure continuity and sustainability in education. He also pointed out that authority and supervision in education is also necessary. A structured education that has not moved away from the essence of culture and that can meet the needs of the period has always been his ideal.

In this compilation-type study, based on literature review and literature analysis as methodology, Mehmet Akif Ersoy's Safahat is taken as basis and this study tries to evaluate the concepts of "family", "child", "youth" and "education", which are considered important in the progress of society from Akif's perspective and aims to reveal the importance of these concepts. Considering that the personality and character traits of individuals are largely established between the ages of 0-8, which is defined as early childhood, the vital importance of the family environment in which the child is born, the adults in the family, teachers in the social environment and other individuals in the society to offer the right model to the child can be understood.

Through his works, Mehmet Akif Ersoy has been one of our most important artists who drew strong attention to early childhood by emphasizing some of the characteristics, interests, individual and social needs of children and the quality of education that should be considered for a stable social future. When Mehmet Akif Ersoy's perspective on the aforementioned social concepts is examined both from his own work and through the work made about him, it seems possible to say that these views are still valid today and involve suggestions that can be considered as solutions to many existing social and educational problems.

Türkçe Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Kalıp Söz Varlığının Değerlendirilmesi

Evaluation of Pattern Vocabulary in Mehmet Akif's Poems in Terms of Turkish Education

Nil Didem ŞİMŞEK¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 26.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 25.05.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1109153

Atıf / Citation: Şimşek, N. D., (2022). "Türkçe Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Kalıp Söz Varlığının Değerlendirilmesi" ODÜSOBİAD Özel Sayı 105-122, Doi:10.48146/odusobiad.1109153

Öz

Ana diline büyük bir anlatım gücü kazandıran kalıp sözler aracılığıyla ulusların kuşaktan kuşağa aktarılan yaşam deneyimlerini görmek mümkündür. Bir ulusun bilgeliği bu sözlerin içinde saklıdır. Bunlar, içinde kültür birimlerini taşıyan yapılardır. Bu uzlaşımsal kodlar, insanoğlu iletişime ilk başladığı andan beri yoğun duygu ve bilgileri taşıyan dil depolarına dönüşmüştür. Bu kodların taşıyıcısı olan edebî metinlerde insanlığın zihinsel yapısını ve hafızasını buluruz. Bu metin yapıları içinde iletişimsel amaçlar için üretilmiş ve kalıcılığı en yüksek olanlar şiirlerdir. Bu metin yapısı, alıcısına ait olduğu unsurun bir repertuarını sunar. Çünkü okuyucu, kendisine uygun olan bağlamı bu yapılar üzerinden çok daha kolay tanır. Türk şiirinin gerçek realizmini bulduğu bir şair olan Mehmet Akif'te bu kültür birimlerini yoğun bir şekilde görmek mümkündür. Şairin şiirlerinde özellikle üzerinde durduğu kavramlar; onun milliyetçiliğini, mahalliliğini ve halkçılığını gözler önüne serer. Şair, bu durumun bir sonucu olarak yaşadığı toplumun bütün özelliklerini şiirlerine yansıtır. Hece veznini hiç kullanmadığı hâlde, topluma seslenme amacını benimsediği için sade bir dille şiirlerini yazmıştır. Şiirlerinde konuşma dilini canlı bir şekilde kullanması, onun âdeta kendi iletişim kanallarını ürettiğini göstermektedir. Bu açıdan bu araştırmada Mehmet Akif'in şiirlerinde yer alan kalıp sözler değerlendirilmiş ve bu söz varlığının Türkçe eğitimi açısından önemi ele alınmıştır. Araştırmayı gerçekleştirebilmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmış; veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda incelenen şiirlerinde 212 farklı kalıp söz tespit edilmiştir. Şiirlerde "ayrılık, bâtıl inançlar, yüceltme, minnet/teşekkür" bildiren kalıp sözlere rastlanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Şiir, Kalıp Sözler, Söz Varlığı, Türkçe Eğitimi

Abstract

It is possible to see the life experiences of nations that have been transferred from generation to generation through the stereotypes that give a great expressive power to the mother tongue. The wisdom of a nation is hidden in these words. These are structures that contain cultural units. These conventional codes have turned into language warehouses that carry intense emotions and information since the first time human beings started communicating. We find the mental structure and memory of humanity in literary texts that are the carriers of these codes. Among these text structures, poems are produced for communicative purposes and have the highest permanence. This text structure offers its recipient a repertoire of the element to which it belongs. Because the reader can recognize the appropriate context much more easily through these structures. It is possible to see these cultural units intensely in Mehmet Akif, a poet in whom Turkish poetry finds its realism. The concepts that he especially emphasized in his poems; reveals his nationalism, localism and populism. As a result of this situation, he reflects all the characteristics of the society he lives in to his poems. Although he never used the syllabic meter, he wrote his poems in a plain language because he adopted the aim of addressing the society. The vivid use of spoken language in his poems shows that he almost produces his own communication channels. In this respect, the formulaic expressions in Mehmet Akif's poems were evaluated and the importance of this vocabulary in terms of Turkish education was mentioned. Qualitative research method was used to carry out the research; Data were collected through document review. As a result of the research, 212 different phrases were identified in his poems. No words were found in the poems stating "separation, superstitions, exaltation, gratitude/thank you".

Keywords : Mehmet Akif Ersoy, Poetry, Formulaic Expressions, Vocabulary, Turkish Education

¹ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, nilsimsek@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3494-1971

Giriş

Dil, bir milletin kültür öğelerini yansıtan ayna olmakla birlikte sosyal bir varlık olarak milletin temelini oluşturur. Kültürel mirasın taşıyıcısı olarak da varlığını gelecek kuşaklara aktarır. Dilin içinde milletlerin düşünce sistemi saklıdır. Dolayısıyla dilin açığa çıktığı her alan; o milletin kültürünü, tarihini, erdemlerini, sanatını, değerlerini ve inancını da açığa çıkarır. Millet kavramını oluşturan unsurların başında gelen dil, kültürün oluşması ve yaşamasında da büyük etkiye sahiptir (Küçük, 2014). Dil, insanlar arasındaki iletişimi sağlamakla birlikte insanın çevresiyle olan ilişkisini de sağlar. Bu iletişim, anlam yüklü birimler aracılığıyla gerçekleşir. Gösterge adı verilen bu birimler; bir anlam birimle (kavramla) bir ses birimin (ses imgesinin) birleşimidir (Özkan, 2015, s. 68). Dilsel göstergeler, sözcüklerdir ve gerçek dünyada var olan durumları, düşünceleri, nesnelere, varlıkları tanımlamaktadırlar. Bu göstergeler, toplumsal uzlaşmalar aracılığıyla değer kazanırlar ve biçimlendikleri toplum ve kültür içerisinde, kendi söz varlıklarını oluştururlar (Şimşek, 2015, s. 811).

Dil göstergelerinin art arda gelerek oluşturdukları bu anlamlı yapılar (metinler) metin içi ilişkilerle bağdaşık hâle gelirler. Bu ilişkileri kuran anlamlı dil birlikleri (dille ilgili özellikler) metni anlamlandırma sürecine katkıda bulunurlar. Böylece edebî metinlerde; bu anlam yüklü birliklerin alıcısıyla arasında ortak dilsel kodlar oluşur. Böylece gönderici ile alıcı arasında bir dilsel anlaşma sağlanmış olur. Bu anlaşmanın ortak ögesi koddur ve gönderici bu kodla iletişimi oluşturur. Alıcı bu kodu bilmiyorsa (ortak ögeyi tanıımıyorsa) iletiyi (sözlü ya da yazılı mesajı) çözemez. Gönderici ile alıcı aynı kodu paylaşmıyorsa iletişim de gerçekleşmez (Özkan, 2015). İşte söz varlığı, simgelerle göstergelerin bir arada bulunmasından doğar ve o dile mensup toplumların dünya görüşünün yansıtıcısı, maddi ve manevi kültürünün bir görüntüsü durumundadır (Aksan, 1996). Dolayısıyla o dili öğrenmeye çalışan biri için bu yansıtıcıları çözmek çok önemlidir.

Söz varlığını; bir toplumun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı (Korkmaz, 2003, s. 144) şeklindeki tanımlamanın yanında bir dilde kullanılan sözlüksel birimlerin oluşturduğu bütün şeklinde tanımlayanlar da vardır (Aksan, 2002; Günay, 2007). Aksan (1996, s. 7; 2002, s. 13), bir dilin söz varlığını oluşturan unsurları şu şekilde sıralar: sözcükler, anlatım kalıpları, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, terimler, yabancı dillerden gelme atasözleri, yabancı dillerden gelme deyimler, yabancı dillerden gelme kalıp sözler, yabancı dillerden gelme kalıplaşmış birtakım özdeyişler.

Görüldüğü gibi söz varlığı sadece sözcükleri değil kalıplaşmış hâlde bulunan birimleri de içerir. Gerçek anlamlarıyla kullanılabildikleri gibi değişmece anlam da kazanabilirler (Gökdayı, 2019, s. 21). Dil ediniminde ve üretiminde kalıp söz varlığının önemli bir rol oynadığı açıktır. Bu formül dizileri, uzun süreli bellekte depolanan tek ya da çok kelimeli birimlerdir. Birçok çalışmada kalıp sözler, hem çocuk hem de yetişkin dil edinimi ile ilişkilendirilmiştir (Demir & Uzdu Yıldız, 2016; Nattinger & DeCarrico, 1992; Searle, 1969; Wray & Perkins, 2000). Konuşma akıcılığı üzerine yapılan çalışmalar, bu formüllerin konuşmanın düzgünlüğünü ve hızını korumak için gerekli olduğunu ve özellikle metinsel uyumun geliştirilmesi açısından yazılı anlatımda da önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Wood, 2002). Edinim ve üretimde kalıp sözlerin rolü göz önüne alındığında, bu söz varlığını öğretmeye ve kazandırmaya doğrudan sınıfta başlamanın önemi yadsınamaz bir gerçektir. Hatta bunların doğru metinler aracılığıyla yapılması da söz varlığının kazandırılmasında pratiklik sağlar.

Söz varlığını oluşturan sözlüksel birimler; sözcükler ve kültür aktarımını sağlayan kalıplaşmış dil birimleridir. Kalıplaşmış dil birimleri içerisinde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve birleşikler dışında kalıp sözler (Gökdayı, 2019, s. 23) yer almaktadır. Gökdayı (2019, s. 23) çalışmasında sözlük çalışması yapanların sadece dildeki sözcüklerle değil kalıplaşmış dil birimleriyle de ilgilenmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesi söz varlığı çalışması yapanların bu birimler içinde yer alan kalıp sözleri diğer söz varlığı birimlerine göre daha az araştırmalarını eleştirmektedir. Okuyan Yazıcı (2012, s. 35) da çalışmasında söz varlığının kapsamını betimlerken deyim, atasözü, ikileme ve kalıp sözlerin üzerinde tek tek durur. Kalıp sözleri; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları *ilişki sözleri* olarak tanımlar. Aksan (1996, s. 35) da konuyla ilgili çalışmasında kalıp sözler yerine *ilişki sözleri* terimini tercih etmektedir. Bu sözler; aynı dili konuşan bir toplumun kültürüne ışık tutar. Toplumun inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntılarını, gelenek ve göreneklerini yansıtır (Aksan, 1996, s. 90). Aksan'a (1996, s. 35) göre bu sözler; toplumun bireyleri arasındaki ilişkilerde kullanılan ve artık gelenek hâlini almış birtakım sözlerdir. Sözlü ve yazılı dilde kullanılan kalıp sözlerle günlük iletişim durumlarında sıklıkla karşılaşmaktadır. Örneğin Türk kültüründe sabahları selamlama

ifadesi olarak *günaydın*; yemek yiyenlere söylenen *afiyet olsun*; yeni bir eşya alana bir dilek ifadesi olarak *hayırlı olsun*; bir yakını kaybedene *başın sağ olsun*, *Allah rahmet eylesin*; doğum yapana *gözünüz aydın*; çocuğu yeni doğan birine *güle güle büyütün*; bir yolculuğa çıkan birine *güle güle gidin* (ikinci çoğul kişi için nezaketen yeni bir dilbilgisel yapıya bürünmüş) şeklinde kullanılan ifadeler birer kalıp sözdür. Görüldüğü gibi bu birimler, Türk kültürünün özelliklerini yansıtan önemli göstergelerdir.

Belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş bu klişe sözler, toplumun yaşamıyla ve kültürüyle ilgili bilgi verir. Genelde selamlaşma, doğum, ölüm, evlenme gibi olaylar karşısında kullanılan bu sözler aynı zamanda bir minneti dile getirmek, bir iyi dileği belirtmek için edilen dualar, kızgınlıkla söylenen beddualar, küfürler, yeminler için de kullanılır (Canbulat & Dilekçi, 2013, s. 217). Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda kalıp sözlerin farklı özellikleri üzerinde durulmuştur. Örneğin Tannen ve Öztekin (1981, s. 38), bu sözlerin işlevleri üzerinde durmuş ve kullanımları çok sınırlı birimler oldukları için toplumun üyelerinin kalıp sözler üzerinde değişiklik yapma tasarruflarının olmadığını belirtmişlerdir. Çotuksöken (1994, s. 8) ise araştırmasında konuyu yapısal özellikler bakımından değerlendirmiş; kalıp sözlerin en az iki sözcükten oluşan ve yeni bir kavramı oluştururken sözcüklerin temel anlamlarını kaybetmeden durumu ya da eylemi karşılayan söz öbekleri olduğunu belirtmiştir. Gökdayı (2019, s. 101) araştırmasında kalıp sözleri anlamlarına göre 17 alt başlığa ayırarak kalıplaşmış dil birimleri içinden *kalıp sözleri* şu şekilde göstermiştir (Tablo 1):

1. Hayır dua ve iyi dilek bildiren kalıp sözler Güle güle gidin Mutlu yıllar İyi bayramlar Doğum günün kutlu olsun Allah razı olsun Allah ne muradın varsa versin	2. Küfür, beddua-ilenc bildiren kalıp sözler Lanet olsun Allah kahretsin Allah cezasını versin Allah bela(sı)nı versin	3. Duygusal tepkileri dile getiren kalıp sözler Allah aşkına Aklına şaşayım Güleriz ağlanacak halimize Allah çarpsın Güler misin ağlar mısın?
4. Selamlaşma bildiren kalıp sözler Günaydın İyi akşamlar Selamünaleyküm İyi günler Merhaba	5. Ayrılık bildiren kalıp sözler Hoşça kal Görüşmek üzere Elveda İyi yolculuklar Allah'a ısmarladık	6. Batıl inançları bildiren kalıp sözler İyi saatte olsunlar Şeytan kulağına kurşun Nazar değmesin Elem tere fiş kem gözlere şiş
7. Bir istek bildiren kalıp sözler Sadede gelelim Bana müsaade Bize de buyurun Gereğini arz ederim Durakta inecek var Saatiniz var mı? Ateşiniz var mı?	8. Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildiren kalıp sözler Senden (sizden) iyi olmasın Rahatsız ediyorum Rica ediyorum Sözünü balla kestim Estağfurullah	9. Bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözler Baş üstüne Eyvallah Amenna Allah derim Âmin Emredersiniz Maalesef
10. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildiren kalıp sözler Ben sana gösteririm Benden günah gitti Benden söylemesi Dikkat Dikkatli ol Kendine dikkat et	11. Genel bir davranış veya düşünce bildiren kalıp sözler Korkunun ecele faydası yoktur Tarih tekerrürden ibarettir Tebdil-i mekânda ferahlık vardır Her şey olacağına varır	12. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtan kalıp sözler Elçiye zeval olmaz Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin yerleri anlat

Ağına acı biber sürerim Alacağın olsun Allah'tan korkmaz kuldan utanmaz		Ölülerin ardından kötü söz söylenmez Ellerinizden öperim Küçüklerin gözlerinden öperim Ayıptır söylemesi
13. Dini inançları bildiren kalıp sözler Allah bilir Günah! Allah kerim Kadere meydan okunmaz Allah'tan geldi Takdir-i ilahi	14. Soru sorup cevap isteyen kalıp sözler Eş olarak kabul ediyor musunuz? Hemşe(h)rim memleket nere? Merhumu nasıl bilirdiniz?	15. Özür dileme bildiren kalıp sözler Pardon Af edersin Kusura bakma Kusura kalma Özür dilerim
16. Sembolik olarak ödüllendirme bildiren kalıp sözler Aferin Bravo Berhudar ol Su gibi aziz ol El öpenlerin çok olsun	17. Minnet, teşekkür bildiren kalıp sözler Teşekkür ederim Teşekkürler Sağ ol(un) Elin(iz)e sağlık Zahmet oldu	

Tablo 1. Gökdayı'nın (2019, s. 101) kalıp sözler listesi

Gökdayı (2019) bu alt başlıkları (Tablo 1) sadece kalıp sözler için oluşturmamıştır. Gökdayı (2019, s. 106), bunların diğer kalıplaşmış birimler için de geçerli olduğunu ifade etmiştir.

Gökdayı'nın (2019) mevcut sınıflandırmasının dışında kalıp sözlere ilişkin farklı sınıflandırmalar da vardır. Örneğin Canbulat ve Dilekçi (2013) araştırmalarında kalıp sözleri işlev, bağlam ve anlam açısından değerlendirerek bir sınıflandırmaya gitmişler ve üç ana başlıkta (*hayır dua, beddua ve toplumsal-kültürel ilişkilerde kullanılan kalıp sözler*) ele almışlardır. Bu başlıklardan *toplumsal-kültürel ilişkilerde kullanılan kalıp sözleri* aşağıda Tablo 2'de belirtildiği gibi 17 başlık altında toplamışlardır.

Selamlaşma bildirenler kalıp sözler	Dini inanç bildiren kalıp sözler
Karşılama kalıp sözleri	Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler kalıp sözler
Hatır sorma kalıp sözleri	Uyarma, eleştirme veya tehdit etme bildiren kalıp sözler
Vedalaşma (uğurlama) kalıp sözleri	Tebrik etme kalıp sözleri
Yüceltme bildirenler kalıp sözleri	Özür dileme kalıp sözleri
Teşekkür etme kalıp sözleri	Bir istek bildiren kalıp sözler
Söz verme kalıp sözleri	Soru cevap isteyen kalıp sözler
Duygusal tepki bildiren kalıp sözler	Genel bir davranış veya düşünce bildiren kalıp sözler
Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar kalıp sözler	

Tablo 2. Canbulat ve Dilekçi'nin (2013) toplumsal-kültürel kalıp söz sınıflandırması

Âşık edebiyatında kalıp sözlerin varlığı üzerine çalışan Özdemir (2015), âşık şiirlerinde bulunduğu kalıp sözlerin özelliklerine göre bir değerlendirme yapmış ve 16 tane başlık belirlemiştir. Böylece 17, 18 ve 19. yüzyıllarda yaşamış âşıkların halkın diliyle, halkın duygularını nasıl ifade ettiklerini bulunduğu kalıp sözler üzerinden açıklamıştır. Özdemir (2015), kalıp sözleri Gökdayı'nın (2019) sınıflandırmasına benzer bir şekilde Tablo 3'te belirtildiği gibi 16 başlık altında incelemiştir.

Yemin/söz ifade edenler (Hakk aşkına...)	Karşılama bildirenler (hoş geldiniz sefalar getirdiniz)
Dua ifade edenler (hatırın hoş olsun, Allah birini binlere katsın...)	Acıma bildirenler (yazık oldu)
Beddua ifade edenler (Allah'tan korkmaz kuldan utanmaz...)	İtiraz anlamı bildirenler (yağma yok...)
Ayrılık ifade edenler (sağ salim gel...)	Pişmanlık ifade edenler (tövbeler olsun...)
Felsefi niteliği olanlar (az yaşa uz yaşa)	Meydan okuma bildirenler (hodri meydan)
Övgü ifade edenler (gözümün nuru...)	Dini niteliği olanlar (Allah korusun)
Selamlaşma	Mübalağa bildirenler (kurban olsun...)
Tevekkül ifadesi olanlar (şükür olsun)	Diğer kültür unsurlarını bildirenler (müjdem i isterim...)

Tablo 3. Özdemir'in (2015) kalıp söz sınıflandırması

Kalıp sözlerin dil kullanıcılarına hazır birimler sunarak aralarındaki iletişimi anlamlandırma sürecini kolaylaştırdığı ve pratikleştirdiği söylenebilir. İletişim ortamında kalıp söz yerine atasözü de kullanılabilir. Kalıplaşmış dil birimlerinin kullanımında, iletişimde kolaylık ya da iletişim durumunun bağlamı da etkindir. Elbette ki bağlam, kalıp sözleri diğer kalıplaşmış birimlerden ayırmada tek ölçüt değildir. Kalıp sözler, deyim ve atasözlerine göre çok daha hızlı akla gelen ve kolay söylenen sözlerdir. Üstelik iletişim anında kalıp sözlerin üretimsel hata riski daha azdır.

Bazı araştırmacılar, Türkçe sözlü ve yazılı iletişim durumlarında kalıp ifadelerin özellikle tercih edildiğini, bu ifadelerin iletişimi kolaylaştırdığını ve Türk kültürünün dünyayı algılayış biçimini, insan ilişkilerini belirginleştirdiğini düşünmektedir (Aksan, 1996; Toklu, 2013). Bundan dolayı, söz varlığının tespit edilmesi ve ortaya konması amacıyla yapılacak çalışmalarda kalıplaşmış dil birimlerinin göz önünde bulundurulması zorunluluğu doğmaktadır (Gökdayı, 2019, s. 27). Bu amaçla yapılacak çalışmalarda kalıp sözleri diğer kalıp birimlerden ayıracak ölçütlerin de belirlenmesi gerekir. Çünkü herhangi bir dil birimini betimlemek isterken yapılacak ilk iş, o birimin yapısını ortaya koymaktır. Kalıp sözleri de içine alan kalıplaşmış birimlerin yapısını sorgulayan çalışmalarda; *birimlerin tanınması, kalıplaşma derecesi, değişkenlik, çok sözcüklülük ve türetimsellik* veya *dönüşümlülük* gibi temel niteliklerin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Cermak, 2001'den akt. Gökdayı, 2019: 27).

Gökdayı (2019, s. 27) kalıp sözlerin yapısal özelliklerini *kalıplaşma derecesi; tek sözcük, öbek veya cümle dizilişi gösterme; az sayıda sözcükten oluşma; öteki kalıplaşmış birimlerden dönüşebilme* başlıkları altında toplarken aynı çalışmada kalıp birimlerin anlam bakımından iki niteliğine dikkat çeker: *gerçek veya değişmece anlamı olup olmadıkları ve kavramsal kümelenmeler*. Yapı ve anlamdan sonra kalıp birimlerin yerine getirdikleri işlevlerin ve bağlam ölçütünün ele alınması gerektiğini ifade eder. Son olarak da sıklıktan söz eder. Gökdayı (2019, s. 27) bu özelliklerin kalıp sözleri atasözü, deyim, ikileme ve birleşiklerden ayırt etme ölçütleri olarak görülebileceğini belirtir. Kalıplaşmış dil birimlerinin yapı, anlam, işlev, bağlam ve sıklık açısından incelendiği (Gökdayı, 2019, s. 28) tabloda ölçütler de sıralanmıştır. Kalıp sözlerin ölçütleri söz konusu Tablo 4'te şu şekilde gösterilmiştir:

Kalıp Sözler		
Yapı	<ul style="list-style-type: none">Tam veya yarı kalıplaşmaTek sözcük, öbek veya cümle halinde	<ul style="list-style-type: none">En az bir sözcükDeyim, ikileme ve birleşiklerden dönüşebilme
Anlam	<ul style="list-style-type: none">Gerçek veya değişmece anlam, ancak amaç anlamın aktarımı değil	
İşlev	<ul style="list-style-type: none">İyi veya kötü dilek bildirmeİletişim sürecini düzenleme	<ul style="list-style-type: none">Duygusal tepkileri dile getirmeToplumun inançlarını ve kültürel ayrıntılarını gösterme vb.
Bağlam	<ul style="list-style-type: none">Bazıları kesinlikle dil dışı bağlama bağlı	

	<ul style="list-style-type: none">• Bazıları da dil içi bağlam duyarlı• Çoğunlukla bağlam tarafından sınırlandırılır ve yönlendirilir.
Sıklık	<ul style="list-style-type: none">• Gerekli ve ayırt edici

Tablo 4. Yapı, anlam, işlev, bağlam, sıklık açısından kalıp sözler

Zijdervald (2010, s. 14), kalıp sözlerin kullanımında anlamdan ziyade işlevin ön planda olduğunu belirtmekte ve bunu bir örnekle açıklamaktadır: "Boğazına yemek parçası kaçan birinin sırtına refleksiyle vurup "helal" denildiğinde bunun ne yardımcı olan kişiyle ne de nefes almakta zorlanan kişinin durumuyla bir ilgisi vardır. Ayrıca "helal" sözcüğü yanımda yemek yiyen sevdiğimiz bir kişiye ve çoğunlukla evlat için bu lokmaların şifa olması anlamında kullanılan bir kalıp sözdür". Gökdayı (2019, s. 24) da işlevselliği "üzgünüm" birimi üzerinden açıklamaktadır: "Bir işi geri çevrilen kişiye görevlinin "üzgünüm" demesinin; görevlinin gerçekten üzgün olmasıyla ya da işi geri çevrilen kişinin gerçekten üzgün olup olmamasıyla ilgili değildir". Bu sözler, önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyeip olduğu gibi hatırlanan ve belirli durumlarda söylenmesi toplumca benimsenmiş ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleri (Gökdayı 2008:106) oldukları için bir toplumun hayır dualarını, dileklerini, beddualarını, duygusal tepkilerini, inançlarını, iletişim biçimlerini, törelerini, sembollerini vb. görmek açısından çok önemlidir.

Türkçenin inceliklerini ve güzelliklerini görebildiğimiz en uygun ortamlar edebî metinlerdir. Bu metinler aracılığıyla öğrenciler dili bilinçli kullanma becerisini sahip olabilirler. Kalıp sözler gibi somut olmayan kültürel mirasımızın tanınmasında ve kavranmasında Türkçe derslerinin önemi büyüktür. Türkçe dersleri aracılığıyla bu kültür birimleri gelecek nesillere aktarılır. Bu aktarım işlevinin yerine getirilmesinde Türkçe derslerinin ve amaca uygun olarak hazırlanmış Türkçe ders kitaplarının ve edebî metinlerin önemi büyüktür (Kolaç, 2009, s. 19-31).

Şiirlerinde Divan edebiyatının etkilerini sıklıkla gördüğümüz Mehmet Akif'in Türk milleti tarafından çok sevilmesinin asıl sebebi; kendisinin de halktan birisi olması, halkı gibi yaşaması ve şiirlerinde halkın dilini ustaca kullanabilmiş olmasıdır (Özdarendeli, 2007, s. 213). Şairin şiirlerindeki söz varlığını anlayabilmek için öncelikle hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir.

Mehmet Akif'in Hayatı ve Edebî Kişiliği:

Mehmet Akif Ersoy, 20 Aralık 1873'te Fatih'te annesi Emine Şerife Hanım'a ait bir evde dünyaya gelmiştir. 27 Aralık 1936 tarihinde ise kendi ifadesiyle onu canlı bir cenazeye çeviren siroz hastalığı sebebiyle İstanbul'da vefat etmiştir. Mehmet Akif henüz Halkalı Baytar Mektebi'nde öğrenciyken sanat ve edebiyatla ilgilenmeye başlamıştır. Mülkiye'deki öğretmen Muallim Naci onu klasik edebiyatla tanıştırmıştır. Zamanın ihtiyaç ve şartlarına göre klasik edebiyatın yeniden canlandırılması gerektiğini düşünmüştür. Önceleri Muallim Naci'nin etkisiyle gazeller yazmıştır. Ancak yetiştiği çevre, onu geleceğe bağlı şiirler yazmaya yönlendirmiştir. Hatta Mehmet Akif Servet-i Fünun döneminde yaşamasına rağmen bu topluluğun sanat ve edebiyat anlayışına ilgi göstermemiştir. Bu nedendir ki Muallim Naci'nin etkisi de kısa sürmüştür.

Doğup büyüdüğü ve çevresini oluşturduğu Fatih semti, şairin eserleri üzerinde adeta bir ruh bırakmıştır. Hem hocası olan hem de babası gibi gördüğü Mehmet Tahir Efendi'den aldığı eğitimle hafızlığa başlamıştır. Yanı sıra Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Böylece Mehmet Akif'in hayatında ve sanatında görülen kültürün doğu cephesi tamamlanmıştır. Diğer cephesini ise, daha sonra yapacağı Almanya gezisiyle tamamlamaya başlayacaktır. Baytar İbrahim Efendi'den aldığı Fransızca derslerinin yanında pozitif ilimlerle de ilgilenmeye başlamıştır. Bu süreçte Batı'nın ve Doğu'nun sentezi olarak idealleştirdiği *Âsım* tipi de ortaya çıkmıştır. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının ardından gelen savaşla işgal altına alınan Anadolu'nun çaresiz hâli, Mehmet Akif'i Millî Mücadele'de rol oynamaya sevk etmiştir.

Berlin'e ve Mısır'a yaptığı seyahatler, onu bir sosyolog gibi Doğu ve Batı uygarlığına ilişkin doğru ve özgün betimlemeler yapmaya yönlendirmiştir. Bu seyahatleri sırasında gözlemlediklerini ve yaşadıklarını şiirleri vasıtasıyla sunmuştur. Örneğin; "*Berlin Hatıraları*" şiiri bu şekilde ortaya çıkmıştır. Mehmet Akif bu şiiri bir hatıra olarak nitelendirse de şiirin bir seyahatname olduğu söylenebilir. Şair "Berlin Hatıraları"nda Berlin ve İstanbul'un bir karşılaştırmasını yapar (Uysal, 2008). Berlin'de gördüğü Avrupa, hayatının geri kalanında Mehmet Akif'in düşünce yapısını etkiler ve şair bu durumu şiirine yansıtır (Bostan Ünsal, 2005). Hayatı tüm gerçekliğiyle gözler önüne seren Mehmet Akif'in şiirlerine konu olan insanlar ve olaylar gerçektir. Bu durumu eserlerinde olduğu gibi bulmak mümkündür (Taş, 2017). Mehmet Akif'in edebî hayatının başlangıcı tam olarak belli değildir. Ancak 1904'ten sonra yazdıklarının hemen hemen tamamı

Safahat'a alınmıştır. Şair gençliğinde birçok gazel yazsa da sonrasında şiirini toplumsal konular üzerinde yapılandırmıştır (Akay, 2007'den akt. Deliçay & el-Katory, 2017, s. 33).

Mehmet Akif, Millî Edebiyat Dönemi'nde halk dilini, halkın değiş ve mecazlarını eserlerine yansıtmıştır (Özdarendeli, 2007, s. 215). Hayatının her dönemi mücadeleler içinde geçen şairin hayatının bütün bölümlerini büyük eseri olan *Safahat*'ta görebileceğimiz gibi Türk milletinin ıstırabını da bu eserde bulabiliriz. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte Sırat-ı Müstakim Mecmuası'nda düzenli olarak şiirlerini yazmaya başlamıştır. Burada neşrettiği şiirlerini her biri *Safahat* ismini taşıyan yedi küçük kitapta yayımlamıştır: Birincisi hariç her kitabın özel bir başlığı vardı: Yedi kitabının birleşmesinden oluşan bu eserler şunlardır:

- 1- *Safahat* (Bu Safahat'ın adını 'Birinci Kitap' koymuştur.)
- 2- *Süleymaniye Kürsüsünde*
- 3- *Hakkın Sesleri*
- 4- *Fatih Kürsüsünde*
- 5- *Hatıralar*
- 6- *Aşevi*
- 7- *Gölgeler*

Mehmet Akif, sağlığında "*İstiklâl Destanı*"nı, "*Vedâ Haccı*"nı ve "*Selahaddin Eyyûbî'nin Kahramanlıkları*"nı yazmak istemiş ancak nasip olmamıştır (Deliçay, 2017, s. 53). Şair eserleriyle Türkçenin sade, doğal ve özgün örneklerini veren bir şiir ve nesir ustasıdır. Yalnızca doğup büyüdüğü İstanbul'da konuşulan edebî dili değil farklı kesimlerdeki Türkçeyi de çok iyi kullanmıştır. Rumeli ve Anadolu halkının kullandıkları kelimeleri ve deyimleri onların söyledikleri şekilde şiirlerine aktarmıştır. Halkın kullandığı kelime ve tabirleri, kalıplaşmış birimleri, hatta argo ifadeleri bile şiirlerine yansıtmıştır. Bu nedendir ki Mehmet Akif'in şiirleri Türkçemiz açısından zengin bir dil malzemesidir (Küçük, 2014).

Türkçenin inceliklerini şiirleştirmiş olan şair halkın deyişlerini deyim ve atasözlerini ustalıkla kullanır (Parlatır, 1986, s. 98). Mehmet Akif'in Türkçeye olan sevgisi onu eserlerinde konuşma diline yaklaştırmıştır. Yanı sıra diğer dillere (Arapça, Farsça, Fransızca) olan ilgisini ve sevgisini de şiirlerinde görmek mümkündür. Bu durum onun yüksek bir dil formasyonuna sahip olduğunu (Zülfikâr, 1986, s. 76) göstermektedir. Türkçeye yönelik geniş bilgisi sayesinde işlediği konunun gerektirdiği kelimeleri, terimleri, mahalli tabirleri, argoları, bedduaları, ağzıları vb. bütün incelikleri ile bilmektedir (Hacıeminoğlu, 1970, s. 84). 1908'den sonra dilde görülen sadeleşme hareketinin izleri Mehmet Akif'in şiirlerinde de görülmektedir.

Mehmet Akif, duygu ve düşünce dünyasını halka daha kolay açabilmek, halka yaklaşmak, halkla bütünleşmek, hayalden uzak gerçekçi bir anlatımı yakalamak, bununla da ifadeye samimiyet kazandırmak gibi amaçlarla halk dilini şiirlerinde yoğun bir şekilde kullanmıştır. Hatta bu amaç için günlük konuşma dilinde sık rastlanılan argo ve küfürlü sözleri kullanmaktan da çekinmemiştir. (Yılmaz 2009, s. 189). Mehmet Akif, şiirlerinde sıklıkla karşılıklı konuşmalara yer verir. Usta şair, Tevfik Fikret'in nazma getirdiği konuşma tarzını halkın diliyle çok sade ve doğal bir söyleyişe ulaştırmıştır. Hatta *Âsım*'ın tamamında karşılıklı konuşmaları görmek mümkündür (Mazıoğlu, 1986, s. 24). Şinasi ile başlayan halka yakınlaşma düşüncesi, Mehmet Akif'te somutlaşmıştır. Safahat'ta felsefi konulardan kahvehane sohbetlerine kadar geniş bir halk tabakasının söz varlığını bulmak mümkündür. Toplumun her kesiminde konuşulan dilin biçimleri Mehmet Akif'in şiirlerinde mevcuttur. Onun şiirlerinde geçen şahıslar kendi dilleriyle konuşur. Örneğin küfe taşıyan bir çocuk ya da bir mahalle kadını kendisine has bir dille konuşmaktadır (Küçük, 2014, s. 101). Yazarken de yaşarken de Türk olduğunun bilinciyle davranan şairin sadeliği ve içtenliği ön plandadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Halk dilinin ve kültürünün özelliklerini şiirine yansıtan Mehmet Akif'in dizelerinde kalıp sözlerin varlığını betimlemeye çalışmak Türkçe eğitimi açısından önemlidir. Bu doğrultuda alanyazın incelenmiş; şairin şiirlerinde ağırlıklı olarak değerler (ör. Erdem, 2021; İlhan, 2022; Karagöz, 2021;), inanç sistemi (ör. Can Uçar, 2020; İlter, 2020) dil yapısı (ör. Açıkgöz, 2019; Şeyda, 2011; Uluçay, 2014;) gibi konular üzerinde çalışıldığı belirlenmiştir. Şairin şiirlerinde geçen kalıp sözlerle ilişkin sınırlı sayıda kaynağa ulaşılmıştır (ör. Küçük, 2014; Özdarendeli, 2007; Yılmaz, 2009; Zülfikâr, 1986). Bu doğrultuda çalışmanın amacı; Türk edebiyatında hayatı şiirle birleştiren usta şair Mehmet Akif'in şiirlerinde geçen kalıp sözleri tespit ederek sınıflandırmak ve bu sözlerin Türkçe eğitimi açısından nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymaktır.

Böylece hem Türk milletinin ıstırabını onlarla birlikte yaşamış ve halk arasında geniş bir kabul görmüş olan İstiklal şairi Mehmet Akif'in şiirleri aracılığıyla Türk toplumunun duygusal tepkileri, düşünüş tarzı, ilençleri, hayır duaları, Allah'a olan inancı vb. bildirimleri tespit edilecek hem de Türkçe eğitimi için kullanılabilir Mehmet Akif'e ait bir "kalıp söz varlığı listesi" oluşacaktır. Böylelikle çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu çalışmanın deseni nitel araştırmaya uygun olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma ile ilgili alanyazında çok sayıda tanım mevcuttur. Bu tanımlar arasında öne çıkan ve en kapsayıcı olanlardan birisi ise Creswell'a aittir. Creswell (1994) kitabında nitel araştırmayı karmaşık ve bütüncül bir biçimde resmedilen; bunun da sözcüklerle, doğal bir ortamda görüşme yapılan kişilerden elde edilen detaylı raporlar ışığında sosyal veya insana özgü bir problemi sorgulama ve anlama süreci olarak tanımlamıştır. Tanımda da belirtildiği gibi bu çalışmada kalıp sözler incelenecektir. Türkçenin yapısı ve doğası gereği sözcükler çalışmaların temel yapı taşını oluşturduğu için nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Yine aynı nedenden dolayı veri toplama yöntemi olarak doküman toplama yöntemi tercih edilmiştir. Yin (2011) bu kapsamda araştırmacılara birtakım öneriler sunmuştur. Bu çalışmada da kullanılan öneriler bağlamında ilk olarak toplanacak dokümanların kapsamının belirlenmesinin önemine dikkat çekilmektedir (Yin, 2011). İkinci olarak; bu çalışmada kullanılacak doküman toplama işlemi sonrası sonuçların hemen değerlendirilmesi yani doküman analizi öne çıkmaktadır. Doküman analizi, çoğunlukla diğer araştırma yöntemlerini tamamlayıcı nitelikte olmasına rağmen, bağımsız bir yöntem olarak da kullanılabilir. Doküman analizi ile amaç yazılı hâlde bulunan metinlerin araştırılmak istenen konu doğrultusunda analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmacı, verileri analiz ederken dokümanlarda yer alan verileri objektif olarak ele almalı, yorumlamalı, analiz sürecinde de olabildiğince titiz ve şeffaf davranarak, bilimsel etik unsurlarına dikkat etmelidir (Merriam, 2009). Bu açıdan doküman analizi eğitim alanında sıklıkla başvurulan bir yöntemdir (Ulutaş, 2017, s. 280).

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyalin analizini kapsar. Bu araştırmada veriler, Mehmet Akif'in *Safahat* adlı eserinde yer alan şiirler yoluyla toplanmıştır. Araştırmada; eserin İnkılâp Kitabevi'nden çıkmış 1987 tarihli 22. baskısı kullanılmıştır. İncelenen şiirler 4-517. sayfa aralığında yer alan 513 sayfa şiirdir. Piyasada Ötüken, Çağrı, Akçağ, Kapı, Dergâh vb. yayınevlerinden çıkmış birçok *Safahat* baskısı vardır. Ancak bu çalışma için araştırmacının inisiyatifiyle İnkılâp Kitabevi'nin 1987 tarihli 22. baskısı kullanılmıştır. Bu baskıda şiirler sadeleştirilmemiş hâliyle yayımlanmıştır. Yanı sıra incelenen baskıda sayfa sonlarında yabancı sözcüklerden bazılarının Türkçeleri verilmiştir. Bu baskıdaki eser toplamda 596 sayfadır. Ancak şiirler, 3 ila 517. sayfalar arasında yer almakta ve araştırmacının dokümanını oluşturmaktadır. Bu araştırma için toplamda 514 sayfa şiir tek tek okunup kalıp sözler açısından incelenmiştir. İnceleme sırasında Gökdây'ın (2019) araştırmasında belirttiği 17 alt başlık tema olarak kullanılmıştır.

Araştırmacı öncelikle; geçerlilik ve güvenilirliğe ilişkin birtakım önlemler almıştır. Geçerliliğe ilişkin olarak araştırmacı, Miles ve Huberman'a göre (1994) olgulara ilişkin yorumların gerçek durumu ne denli yansıttığını irdelemiştir. Sonrasında; LeCompte ve Goetz'nin (1982) güvenilirliğe ilişkin olarak belirtmiş oldukları başka araştırmacıların da sürece dâhil edilmesi işlemini uygulamıştır. Bu kapsamda Türkçe eğitimi bölümünde görev yapan bir öğretim üyesi ve 3 Türkçe öğretmeninden oluşan dil uzmanlarından görüş istemiştir.

Nitel araştırmalarda inanılabilirliği artırmak için pek çok yöntem vardır. Bunlardan biri, uzman incelemesi (peer debriefing)dir (Holloway & Wheeler, 1996). Bu incelemede uzman, araştırmacının deseninden toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına kadar olan süreçlere eleştirel bir gözle bakar ve araştırmacıya geri bildirimde bulunur (Başkale, 2016, s. 25). Bu amaçla mevcut araştırma için dokümandan elde edilen veriler, Türkçe eğitimi bölümünde görev yapan bir öğretim üyesi ve 3 Türkçe öğretmeninden oluşan dil uzmanları tarafından incelenmiştir. Sırayla şu aşamalar gerçekleştirilmiştir:

- 1- Dil uzmanlarına kalıp sözlerle ilgili tekrar niteliğinde bilgi verilmiştir.
- 2- Kalıp sözlerle ilgili akıllarına takılan hususlar cevaplandırılmıştır.
- 3- Gökdây'ın (2019) belirlediği boş kategori tablosu ve araştırmacı tarafından *Safahat*'ta geçen kalıp sözlerin listesi dil uzmanlarına verilmiştir.
- 4- Öğretmenlerden bu kalıp sözleri, ilgili olduklarını düşündükleri temaya yazmaları istenmiştir.
- 5- Öğretmenlerden toplanan bu dört ayrı veri araştırmacının kendi verileriyle karşılaştırılmış

ve hangi tema altında yığılma varsa o görüş kabul edilmiştir.

Mehmet Akif'in bazı kalıp sözleri sıklıkla kullandığı (heyhat, Hele, Hah şöyle, yâ Râb, ayol...) görülmüş ancak tabloda sadece karşılaşılan ilk örnekler ve sayfa numaraları verilmiştir.

Bulgular

Türkçe eğitimi açısından Mehmet Akif'in şiirlerinde kalıp söz varlığının değerlendirildiği bu çalışmada Gökdayı'nın (2019) alt başlıklarından faydalanılarak toplamda 513 sayfada (sayfa 3-sayfa 517 arası) yer alan şiirler incelenmiştir. Ancak şu 4 başlık altında yer alan kalıp söz örneklerine rastlanılmamıştır:

1. *Ayrılık bildiren kalıp sözler*
2. *Bâtıl inançları bildiren kalıp sözler*
3. *Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildiren kalıp sözler*
4. *Minnet/teşekkür bildiren kalıp sözler*

Mehmet Akif'in şiirlerinin kalıp sözler açısından incelendiği mevcut araştırmada *Safahat*'ta yer alan şiirlere odaklanılmış ve Gökdayı'nın (2019) sınıflandırmasından hareketle Tablo 5'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kategoriler	Frekans
Hayır dua ve iyi dilek bildiren kalıp sözlerin sayısı	12
Küfür, beddua-ilenç bildiren kalıp sözlerin sayısı	24
Duygusal tepkileri dile getiren kalıp sözlerin sayısı	60
Selamlaşma bildiren kalıp sözlerin sayısı	4
Sembolik olarak ödüllendirme bildiren kalıp sözleri sayısı	1
Bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözlerin sayısı	5
Bir istek bildiren kalıp sözlerin sayısı	4
Özür dileme bildiren kalıp sözlerin sayısı	1
Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtan kalıp sözlerin sayısı	4
Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildiren kalıp sözlerin sayısı	19
Genel bir davranış veya düşünce bildiren kalıp sözlerin sayısı	32
Dini inançları bildiren kalıp sözlerin sayısı	38
Soru sorup cevap isteyen kalıp sözlerin sayısı	8
TOPLAM	212

* Bu çalışma sıklık çalışması olmadığı için tekrar eden kalıp söz sayıları toplama dâhil edilmemiştir. Her farklı kalıp söz bir defa sayılmıştır.

Tablo 5. Safahat'ta yer alan kalıp söz kategorileri ve sayıları

Tablo 5 incelendiğinde Mehmet Akif'in incelenen şiirlerinde duygusal tepkileri dile getiren (f=60), dini inançları bildiren (f=38) ve genel bir davranış veya düşünce bildiren (f=32) kalıp sözlere daha fazla yer verdiği belirlenmiştir. Şairin en az özür dileme (f=1) ve sembolik olarak ödüllendirme (f=1) bildiren kalıp sözlere yer verdiği tespit edilmiştir. Şairin Tablo 5'te belirtilen kategoriler altında yer alan kalıp söz varlığı listesi Tablo 6'da detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Hayır dua ve iyi dilek bildiren kalıp sözler	Küfür, beddua-ilenç bildiren kalıp sözler	Duygusal tepkileri dile getiren kalıp sözler
Bereket versin (s.70) Hayr olur (s.99) İyâzen-billâh (s. 179) Uğurlar ola! (s. 270) Rabbim utandırmasın! (s. 287) Çok yaşa! (s. 365) Gazâ mübârek ola! (s. 387) Hak şaşırtmasın kulunu (s. 388) Hayırdır inşallah! (s. 388) Berhurdâr ol (s. 414) Afiyet olsun (s. 422) Allah'a emânet (s. 439)	Cehennem ol! (s. 25) Yazık (s. 27) Adı batsın (s. 32) Köpoğlu (s. 42) Defol! (s. 88) Pampin (s. 89) Sürüm sürüm sürünün (s. 90) Ulan! (s. 122) Hay köpoğlu köpek (s. 122) Yağma yok (s. 122) Besmelesiz... (s. 123) İt oğlu (s. 123) Vay babasının canına (s. 123) Belâni ara (s. 123) Size haltetme düşer (s. 127) Gözü çıksın (s. 128) Kör olsun (s. 282) Çüş be! (s. 331) Kahrolası (s. 335) Halt ediyorsun (s. 373) Ne bunak şeysin (s. 373) Eşhedü-bi-llâh eşsek (s. 375) Gebermediydi (s. 388) Yüzler karası (s. 495)	Heyhât (s. 21) Ayol (s. 25) Görecek şey değil (s. 26) Ne çâre (s. 33) Hele! (s. 40) Gör hele (s. 57) Vah vah (s. 68) Neme lâzım (s. 70) Tak dedi canıma (s. 71) Yaşasın (s. 93) Hey gidi hey (s. 93) Hayret (s. 117) Ne haddimize (s. 123) Ne mümkün (s. 123) Hiç de ... değil (s. 161) Yürekler yarası! (s. 163) Mahal yok (s. 168) Âlâ (s. 169) Çâre yok (s. 170) Hayrettir (s. 171) Aman yâ Rabbi (s. 174) Of (s. 175) Aman! (s. 176) Yâhu (s. 182) Hey (s. 192) Hey gidi (s. 217) Bak hele (s. 225) Adam sen de (s. 239) Öyle ya (s. 268) Ne saygısızlık bu! (s. 268) Hah! (s. 276) Haydi (s. 289) Ne iyi (s. 327) Patlıyor musun? (s. 331) Ne zorun? (s. 331) İllâllah! (s. 331) Destûr! (s. 332) Vay canına (s. 336) Hay (s. 338) Aman Allah'ım (s. 365) Olmaz olaydın (s. 368) Ne çâre (s. 378) Yaşamaktan ne çıkar (s.
Soru sorup cevap isteyen kalıp sözler Nen var? (s. 126) Nasıl bilirsiniz ey Müslümanlar? (s. 136) Hüsn-i şehâdet edersiniz ya? (s. 136) Kime dert anlatacaksın? (s. 163) Ne sandın? (s. 194) Ne var, ne yok (s. 278) Lebbey? (s. 405) Ne zorun var? (s. 408)	Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtan kalıp sözler Öp oğlum amcanın elini (s. 25) Allah'tan utan (s. 31) Boşsun! (s. 43) Ayıptır (s. 285)	

Sembolik olarak ödüllendirme bildiren kalıp sözler Âferin (s. 123)	Özür dileme bildiren kalıp sözler Affedersin (s. 429)	379) Bahtın utansın (s. 382) Aman be (s. 388) Bayıldım be (s. 391) Ne kolay söylemesi (s. 398) Bildim bildim (s. 405) Hadi öyleyse (s. 406) Hem nasıl (s. 406) Ne mümkün? (s. 401) Ya ne? (s. 373) Ne deyim? (s. 375) Bu ne iş? (s. 395) Ne çıkar? (s. 409) Boş ne desen (s. 424) İllâllah (s. 432) Ne çare! (s. 480) Amanın! (s. 480) Eyvahlar ola! (s. 507)
Selamlaşma bildiren kalıp sözler Selâmünaleyküm (s. 40) Bin selâm olsun (s. 46) Aleyküm selâm (s. 365) Selâmetle (s. 438)	Bir istek bildiren kalıp sözler Buyrun efendim (s. 13) Bırakın hâlime beni (s. 13) Buyrun (s. 120) Lütfedin (s. 435)	Bir isteği kabul veya reddetme bildiren kalıp sözler Ne hâcet (s. 11) Hay hay (s. 25) Ne gezer (s. 26) Âmennâ (s. 269) Eyvallah (s. 432)
Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildiren kalıp sözler Söz dinle! (s. 11) Kendine iyi bak (s. 12) İnsâf etme! (s. 29) Uzatma! (s. 32) Utan azıcık (s. 41) Lâf anlamaz mısınız? (s. 89) Dikkat edin! (s. 93) Yavaş be! (s. 331) Behey! (s. 366) Babanın kestiği tırnak bile olmazsın (s. 366) Yıkıl ordan! (s. 74) Yola gel şöyle (s. 393) Geç git (s. 400) Döverim ha! (s. 402) Bırak Allah'ı seversen (s. 428) Lâhavle! (s. 433) Uzun ettin (s. 433) Merhametin yok mu? (s. 465) Haddini bil! (s. 512)	Genel bir davranış veya düşünce bildiren kalıp sözler Etmeye gelmez acele (s. 11) Kim bilir (s. 13) Ağzı yok, dili yok (s. 25) Tesadüfe bak (s. 26) Ha olmuş ha olmamış (s. 33) Ne yalan söyleyeyim (s. 69) Sözüm ona (s. 123) Adam hesabına koymam (s.125) Yetişir artık (s. 128) Şüphe yok (s. 150) Varsın olsun (s. 155) Fazlası yok eksigi var (s. 165) Hiç unutmam (s. 166) Dursun varsın (s. 174) Hah şöyle (s. 241) Keyfine bak (s. 268) Nemiz eksik (s. 323) Âlemde bir olsun aramazsın (s. 365) Herif öldü mü sağ kaldı mı (s. 365) Yaşlanmaya görsün (s. 365) Eksik bir o kalmıştı (s. 365)	Dini inançları bildiren kalıp sözler Kıyamet mi kopar? (s. 13) Yâ Rabbi (s. 14) Yârab (s. 55) İlâhi (s. 15) İnşallah (s. 32) Hudâ âlim! (s. 41) Sevabına say (s. 52) Allah bilir (s. 55) Allah Allah (s. 63) Hudâ bilir (s. 64) Yâ Rabbi şükür (s. 69) Maşallah (s. 87) Günahtır (s. 88) Allah için (s. 122) Alimallah (s. 122) Billâh (s. 122) Dua et (s. 129) Kerem et (s. 130) Merhamet et (s. 136) Helal edin hakkınızı (s. 136) Helal olsun (s. 136) İnâyet ola (s. 149) Billâhi (s. 167) Hâşâ (s. 168)

Mum gibi dosdoğru (s. 366) Gelelim meselenin halline (s. 375) Gezerim abdala çıkmış gibi (s. 379) Tık nefes olmuş (s. 381) Geçmişe mâzî derler (s. 387) Oynadı hop hop göbeği (s. 406) Cuk oturmuş (s. 414) Hâcet yok îzâha (s. 452) Başka yol yok (s. 456) Ne masal şey! (s. 494) Kismete bak! (s. 507)	Lâhavle (s. 175) Âmennâ (s. 192) Yâ Hay! (s. 248) Rabbim görür (s. 268) Maâzallah! (s. 282) Yâ ibâd-Allah (s. 284) Hepsi Allah'tan (s. 286) Hudâ rızası için (s. 350) Çok şükür hâlîme (s. 373) Evelallah (s. 374) Hamdolsun (s. 398) Tövbeler olsun (s. 410) Hudâ'dan dilerim (s. 494) Hak'tan dilerim (s. 495)
--	---

* Bu çalışma sıklık çalışması olmadığı için tekrar eden kalıp söz sayıları toplama dâhil edilmemiştir. Her farklı kalıp söz bir defa sayılmıştır.

Tablo 6. Safahat'ta geçen kalıp sözler ve sayfa numaraları

Tablo 6'da yer alan 212 tane kalıp sözün dışında eserde "*filanca oğlu filan*" (s. 376), "*cici bey*" (s. 405), "*babanın cânı için*" (s. 438) kalıp sözleri yer almaktadır ancak çalışmada bu kalıp sözler Tablo 1'de yer alan alt başlıklardan birine dâhil edilememiştir. "*Filanca oğlu filan*" ifadesinin anlatıcı tarafından belirsiz bir durumu tanımlama olarak kullanıldığı düşünülebilir. Çünkü bu ifade kitabın *Âsım* kısmında cümlede, "*Filânca hânedede...sâkin...filânca oğlu...filân*" şeklinde geçmektedir. Görüldüğü gibi kimin oğlu olduğu belirsiz olan bir ifade söz konusudur ve bu başlıklardan birinin altında değerlendirilememiştir. Sayfa 438'de geçen "*babanın cânı için*" kalıp sözüne benzer şekilde tabloda "*Allah için*" ya da "*Hudâ rızası için*" kalıp sözleri vardır ve bu kalıp sözler *dini inançları bildiren kalıp sözler* başlığı altında yer almaktadır. Ancak "*babanın cânı için*" ifadesinde bir dini inanç bildirimi yoktur. Bu nedenle bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülmemiştir. Gene *Âsım* bölümünde; "Batmadık bir yeriniz kaldı mı, bilmem, *cici bey?*" dizesinde geçen "*cici bey*"'in alaycı bir hitap şekli olduğu ve bağlamdan yola çıkılarak şairin duygusal bir tepkiyle "*cici bey*" dediği düşünülebilir. Ancak bunu listeye yazarken örneği bağlam içinde göstermek gerekir. Aksi takdirde bunu salt "*cici bey*" şeklinde okuyan bir okuyucu için bu birimin bir iltifat bildirimi olduğu düşünülebilir ki tabloda böyle bir kategori bulunmamaktadır. Bunların dışında kitapta anlamı tam olarak tespit edilememiş olan "*pampin*" kelimesi geçmektedir. "Hay yetişmesin *pampin!*" (s. 89) ve "Yazma sittin sene, *pampin*, yap elinden geleni" (s. 374) cümlelerinde yer alan "*pampin*" kelimesinin anlamını karşılayacak bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerindeki kalıp sözlerin belirlendiği bu çalışmada şairin farklı kategorilerde bulunan birçok kalıp söze yer verdiği tespit edilmiştir. Şairin şiirlerinde en çok "duygusal tepkileri dile getiren", "dini inançları" ve "genel bir davranış veya düşünce bildiren" kalıp sözlere yer verdiği görülmüştür. En az "özür dileme" ve "sembolik olarak ödüllendirme" bildiren kalıp sözlere yer verdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte "ayrılık", "bâtil inançlar", "yüceltme", "minnet/teşekkür" bildiren kalıp sözlerin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Söz varlığı öğretimi, toplumsal kültür aktarımının en önemli aracıdır. Özellikle kalıplaşmış ifadeler bir toplumun duyuş ve düşünüş özelliklerini yansıtarak önemli bir görev üstlenirler. Bu öğretimin en önemli ortamları Türkçe dersleridir (Yazıcı Okuyan, 2012, s. 41). Bulgularda ortaya çıkan sonuçlarda görüldüğü gibi kalıp sözlerin Mehmet Akif'in şiirlerinde zengin bir şekilde kullanılması Safahat'ta konuşma dilini başarıyla yansıttığını göstermektedir. Türkçe derslerinde ve ders kitaplarında Mehmet Akif'i anlatırken bu sözlere yer vererek o döneme ait kültür unsurlarını gelecek kuşaklara aktarabiliriz. Böylece genç kuşaklar arasında bu sözler yaygınlaşabilecektir. "Unutulmaya yüz tutmuş kelimelerin toplum hafızasında canlandırılmasında bu sözlerin önemi büyüktür" (Özdemir, 2015, s. 293). Kalıp sözler, aynı dili konuşan bir toplumun kültürüne ışık tutar. Dolayısıyla Mehmet Akif'in şiirlerinde yer alan kalıp sözler aracılığıyla Türk toplumunun kültürel ve toplumsal yapısını, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntılarını, gelenek ve göreneklerini tanıma fırsatı buluruz.

Türkçenin söz varlığında önemli bir yeri olan kalıp sözler, dilsel üretimi kolaylaştıran dilin hazır ifadeleridir ve dil açısından büyük bir zenginliktir. Bu zenginlik, anlam aktarımı sırasında dil kullanıcılarına yaratıcı ve özgün seçenekler sunmaktadır. Doğru ve yerinde kullanılan kalıp sözler tarafların birbirlerini

anlamalarını ve uyumlu bir iletişim kurmalarını sağlar (Gökdayı, 2008, s. 106). Hızlı ve akıcı iletişime izin veren bu sözleri iletişimde bir kısa yol olarak görebiliriz. İletişimdeki bu rolü nedeniyle alanyazında ilişki sözleri olarak da adlandırılan kalıp sözler, kültür kodların aktarımını sağlaması yönüyle de kültürbirimler adını alırlar (Bayraktar, 2019, s. 14.). Uzun zaman içinde kalıplaşan ve toplumun inancını, düşünce tarzını ve deneyimlerini geleceğe taşıyan bu kalıplaşmış birimler toplumsal bellekteki kodları da gelecek kuşaklara aktarırlar. Uzun süreli bellekte yer alan bu kodlar otomatik olarak devreye girer ve iletişimi kolaylaştırırlar (Wood, 2002). Kime, neyi, hangi koşullarda söyleyip söylemeyeceğimizi belirleyen toplum normlarının yanı sıra kültür çok daha belirleyicidir (Kula, 1996, s. 46). Kültürün taşıyıcısı olan bu kalıp sözler, ait olduğu toplumun sosyal hayatı ve kültürü hakkında önemli bilgiler verir (Bayraktar, 2019, s. 180). Çalışmamızın odak noktası olan Mehmet Akif'in şiirleri vasıtasıyla bu kültür kodlarını anlamak ve aktarmak çok önemlidir. Türkçenin iletişime ve kültüre dayalı anlam ufkunu görmek için Safahat'ı kalıplaşmış dil birimleri düzleminde tekrar tekrar okuyup anlamak gerekir.

Eserde bulgular bölümünde de belirtildiği gibi kalıp söz olarak tespit edilen *pampin* kelimesinin anlamı üzerinde alanyazında açıklayıcı bir bilgi bulunamamıştır. Bağlamdan yararlanılarak bunun argo bir hitap sözcüğü (Aydoğan, 1997) olduğu düşünülmüş ve bu ifade *küfür, beddua-ilenç bildiren kalıp sözler* başlığı altında değerlendirilmiştir. Yılmaz da yaptığı çalışmada (Yılmaz, 2009) "*pampin*" kelimesini aşağıdaki sözlüklerde aradığını ancak bulamadığını ifade etmiştir:

- "Türk Dil Kurumu (2005). **Türkçe Sözlük**, (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
Türk Dil Kurumu (2009a). **Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü**.
Türk Dil Kurumu (2009b). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**.
Devellioglu, F. (1993). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. (11. Baskı). Ankara: Ak Kitabevi Yayınları
Sami, Ş. (1987). **Kamûs-i Türki** (2. Baskı). İstanbul: Çağrı Yayınları.
Paşa, A.V. (2000). **Lehçe-i Osmani**. Ankara: Türk Dil Kurumu.
Dictionnaire Le Nouveau Petit Robert, (1994), Paris.
(TLFi) Le Trésor de la Langue Française Informatisé." (Yılmaz, 2009).

Alanyazında "*pampin*" kelimesiyle ilgili açıklayıcı bir çalışma bulunamamıştır. Bu durum Mehmet Akif gibi önemli bir şairin söz varlığıyla ilgili tespitlerin bugüne kadar yapılmamış olduğunu göstermektedir. Birkaç çalışmanın (Aydoğan, 1996; Aydoğan, 1997; Küçük, 2014; Safi, 2021; Yılmaz, 2009) dışında "*pampin*" kelimesinin anlamına ve açıklamasına yer verilmemiştir. Aydoğan (1996, s. 47) "*pampin*"i argo söz olarak değerlendirir. Yılmaz (2009) ise çalışmasında kelimeyi sözlüklerde aradığını ancak bulamadığını belirtmiştir. Safi (2021, s. 31) de kelimeyi farklı bir şekilde değerlendirir ve II. Abdülhamid'in etrafındaki adamlara olan nefretini "*pampin-yaşlı-bunak; zebani kıyafetli; gulyabâni vb.*" benzetmelerle gösterdiğini söyler. Bu kelime Türkçe olmadığına göre Mehmet Akif'in bildiği diğer dillerde bir karşılığının olması beklenir. Ancak ne Fransızca sözlükte ne de Almanca ya da Farsça sözlükte böyle bir kelimeye rastlanmıştır. Hâlbuki Mehmet Akif çok iyi derecede Fransızca bilen bir şairdi. "Arapça, Farsça ve Fransızca dillerindeki yetkinliği, bu alanlarda te'lif ve tercüme eserler verecek düzeydeydi" (Öztürk, 2016, s. 61). Hatta Yusuf Akçura ve Doktor Adnan Bey bir gün Büyük Millet Meclisi'ne ellerinde bir Fransızca gazete ile gelip Akif'ten Pierre Loti'nin Türklerle ilgili bir yazısını tercüme etmesini isterler (Timur, 2014, s. 71). Banarlı (2004) da çalışmasında Mehmet Akif'in Fransızca eserleri tercüme ederek edebi yönüne şekil verdiğini belirtmiştir. Ancak "*pampin*"in Fransızca bir kelime olduğuna dair bir bilgi bulunamamıştır.

Araştırmanın bulgularından hareketle bu alanda çalışacak olanlara şu önerilerde bulunulabilir:

Safahat'la ilgili yapılan bir çalışmada; toplam sözcük sayısının 10.000'den fazla olduğu ve bunun yaklaşık 5200'ünün farklı sözcüklerden oluştuğu belirtilmektedir. Bu verilerden hareketle, şairin her bir sözcüğü ortalama iki defa kullandığının anlaşıldığını ve her kelimenin ikinin altında bir kullanım sıklığına sahip olmasının şaşırtıcı olduğu dile getirilmektedir (Küçük, 2014, s. 101-102). Bu nedenledir ki başka bir çalışmada Mehmet Akif'in şiirlerindeki kalıp sözlerin sıklık çalışmaları yapılabilir.

Türkçe dersleri, söz varlığının metinler aracılığıyla geliştirilmesini sağlayan en uygun ortamlar olduğu gibi öğrencilerin hem okul hayatında başarılı olmalarını sağlayacak hem de sosyal hayatta ihtiyaç duyacakları dil becerilerini zenginleştirecek önemli bir ortamdır (Süğümlü & Eraslan, 2019, s. 631). Bu amaçla mevcut çalışmada kalıp söz varlığının önemine yönelik veriler incelenmiştir. Ortaya çıkan bu kalıp sözler Türkçe derslerinde kullanılabileceği gibi yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen kişiler için de eşsiz bir fırsattır. Böylece Türkçenin hafızasında saklanan bu kalıplaşmış dil birimleri, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine katkı sağlayabilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenmek isteyenler, Türkçe kalıp sözlerin en güzel örneklerini ve inceliklerini Mehmet Akif ve onun şiirleri vasıtasıyla öğrenme fırsatı bulabilirler.

Çocuklarda bir öğrenme stratejisi olarak kalıp söz varlığı formül dizilerinin kullanıldığına dair kanıtlar vardır (Wood, 2002, s. 4). Görünen o ki, çocuklarda birinci ve ikinci dil edinimi sırasında büyük ölçüde dil

girdisindeki kalıp söz dizileri benimsenir ve daha sonra bunlar işlevsel olarak kullanılmaya başlanır. Zamanla analitik bilişsel becerilerdeki artışın bir sonucu olarak kalıp söz varlığı gelişmeye başlar. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında yer alacak doğru metinler aracılığıyla kalıp söz varlığının kullanım alanı genişletilebilir.

Bu bir sıklık çalışması değildir ancak Safahat'ta geçen kalıp sözlerin sıklık çalışmalarının yapılması Mehmet Akif'in en çok kullandığı kalıp sözleri görmek ve bir dönemin toplum hayatına ışık olmak açısından oldukça önemlidir.

Dilin işleyişinde önemli bir rol oynayan bu sözlerin Türkçe eğitiminde üzerinde sıklıkla durulması gerekir. Özellikle Türkçe ders kitaplarında kalıp sözlerin sıklıkla geçtiği edebî metinler tercih edilebilir ve bu yolla genç nesillere kültür aktarımı yapılabilir. Bu kalıp sözler öğrencilerin dillerini kullanma becerilerini geliştirebileceği gibi onların toplumsallaşma sürecine de katkı sağlayacaktır (Canbulat & Dilekçi, 2013).

Burada özellikle üzerinde durulan konu; Mehmet Akif'in şiirlerindeki kalıp söz varlığının betimlenmesidir. Türkçe ders kitaplarında kalıplaşmış ifadeler anlatılırken Mehmet Akif'in şiirlerinden örnekler verilmesi bu açıdan önemlidir. Böylece Türk dilinin zarafetini gözler önüne seren bu şiirler vasıtasıyla Türkçenin kalıp söz varlığını anlamak ve anlatmak çok daha etkileyici bir hâle gelebilecektir.

Gökdayı (2019, s. 30), kalıp sözlerin daha çok bir işlevi yerine getirmek amacıyla kullanıldığını belirtir. Bu nedenle çalışmalarda; kalıp sözlerin anlamsal içeriğinden çok işlevinin açıklanmasının faydalı bir yaklaşım olduğunu savunur. Sonrasında derlendiği derlemdeki sıklık sayısının önemli bir tanık olduğunu belirterek bu sözlerin kullanımına dair örnekler üzerinde durulması gerektiğini salık verir. Mevcut çalışmada kalıp sözlerin sıklığı incelenmemiştir. Bu nedenle konuyla ilgilenen araştırmacılar, Mehmet Akif'in çalışmalarında sıklık çalışması yapabilirler.

Wray (2002, s. 18'den akt. Gökdayı, 2008, s. 90), kalıplaşmış dil birimlerinin sözlü ve yazılı iletişim sırasında çok fazla çaba istemeden kullanıldığını ve kısa zamanda söylenip anlaşıldığını belirtmiştir. Bu nedenle yaygın bir şekilde kullanılan kalıp sözler, özellikle konuşma eylemi sırasında konuşan(lar) tarafından kolayca hatırlanıp dinleyici(ler) tarafından da kolayca algılanabilmektedir. Bundan dolayı kalıplaşmış öğelerin, sözlü ve yazılı iletişimde, söz varlığının kullanımı kolay ve elverişli birimleri olduğu söylenmektedir (Gökdayı, 2008, s. 90). Mevcut çalışmada şairin şiirleri yazılı bir dil ürünü olarak incelenmiştir. Sonraki çalışmalarda konuşma becerisine yönelik kalıp söz varlığı çalışmaları yapılabilir.

Mehmet Akif'in şiirlerinde oldukça fazla olan mübalağalı sayılabilecek sıfat tamlamaları mevcut çalışmada kalıp söz olarak değerlendirilmemiştir. Örneğin Canbulat ve Dilekçi (2013, s. 224), ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki (5-8) kalıp sözleri incelemişler ve 171 tane kalıp söze ulaşmışlardır. Ayrıca bu sözlerin geçiş sıklığına da bakmışlar ve tablolarında yer alan "unutulmaz şair" ve "ölümsüz bir şiir" tamlamalarını kalıp söz olarak değerlendirmişlerdir. Ancak kalıp sözler bir dilin kolay değişmeyen (Özdemir, 2015, s. 286) unsurlarıdır. Gökdayı (2011, s. 69) belirli iletişim durumlarında geleneksel olarak kullanılan bu sözlerin o toplumun kültür tarihinde bir devamlılık gösterdiğini belirtmektedir. Bir milletin kolektif bilinç ve şuurunu izlediğimiz bu yapıların yazara özgü bir söz sanatıyla ya da sıfat tamlamasıyla örneklendirilemeyeceği düşünülmektedir. Bu tartışmadan yola çıkarak kalıp söz kavramı üzerinde yeni ve farklı bakış açılarıyla yapılacak açıklayıcı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Türkçe Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinde Kalıp Söz Varlığının Değerlendirilmesi" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, G. (2019). *Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde isim tamlamalarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2002). *Ana dilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aydoğan, B. (1996). Mehmet Akif'in manzum hikâyeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 7-54.
- Aydoğan, B. (1997). Mehmet Akif Ersoy'un Meyhane ve Mahalle Kahvesi şiirleri üzerine bir

- değerlendirme. *Türkoloji Araştırmaları, Fuat Özdemir Anısı Özel Sayı*, 85-106.
- Banarlı, N. S. (2004). *Resimli Türk edebiyatı tarihi (I.Cilt)*. İstanbul: Devlet Kitapları.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.
- Bayraktar, S. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bir kültür aktarım aracı olarak kalıp sözler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bostan Ünsal, F. (2005). Mehmet Akif Ersoy. Yasin Aktay (Ed), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce-İslamcılık*. 6/73-91. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can Uçar, E. (2020). *Mehmet Akif Ersoy'un eserlerindeki temel değerlerin din eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Canbulat, M., & Dilekçi, A. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözler ve öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 8(9), 217-232.
- Creswell, J. W. (1994). *Research design qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Özgül Yayınları.
- Deliçay, T. (2017). Mısırlı Edip Abdulvehhâb Azzâm'ın kaleminden Mehmet Akif. M. C. Çolak ve E. T. Tüfekçi (Ed), *Mehmet Akif'in Mısır ve Almanya günleri* içinde (s. 47-55). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Deliçay, T., & el-Katory, S. (2017). Mehmet Akif'in Mısır'daki çalışmaları ve kültürel çevresi. M. C. Çolak ve T. T. Tüfekçi (Ed), *Mehmet Akif'in Mısır ve Almanya günleri* içinde (s. 29-39). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Demir, M., & Uzdu Yıldız, F. (2016). Yabancı dil olarak Türkçede bildirişim konularına göre kalıp sözler. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-28.
- Erdem, H. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında toplumsal değişimin sosyolojisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Ersoy, M. Â. (1987). *Safahat*. Ankara: İnkılâp Kitabevi.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, 44, 89-110.
- Gökdayı, H. (2011). *Türkçede kalıp sözler*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gökdayı, H. (2019). Türkiye Türkçesinde kalıp sözler, bu sözleri içeren bir sözlük ihtiyacı ve hazırlama yöntemi. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 18-35.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Hacıeminoğlu, N. (1970). Safahat'ın dil ve üslûbu. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 18, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Holloway, I., & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd.
- İlhan, K. (2022). *Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy'da kötülük problemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- İlter, N. (2020). *Mehmet Âkif Ersoy'un inanç dünyası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Karagöz, H. (2021). *Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret'in şiirlerindeki kopuş, süreklilik ve yenilik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi, *Millî Folklor Dergisi*, 11(82), 19-31.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kula, O.B. (1996). Dilin kültürelliği ya da kültürün dilselliği. *Bilim ve Ütopya*, 46-47.
- Küçük, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy ve Türkçe. *Türkoloji Dergisi*, 21(2), 93-112.
- LeCompte, M. D., & Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review*

- of *Educational Research*, 52, 31-60.
- Mazıoğlu, H. (1986). *Ölümünün 50. yılında Mehmet Âkif Ersoy'u anma kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 7-28.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nattinger, J. R., & DeCarrico, J.5. (1992). *Lexical phrases and language teaching*. UK: Oxford University Press.
- Okuyan Yazıcı, H. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bir kültür aktarımı aracı olarak kalıp sözlerin kullanımı üzerine bir inceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 31-46.
- Özdarendeli, Ç. (2007). Mehmet Akif'in şiirlerinde halk ağzı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 212-245.
- Özdemir, C. (2015). Bir kültür unsuru olarak âşık edebiyatında kalıp sözler. *Journal of International Social Research*, 8(38), 286-294.
- Özkan, M. (2015). Edebiyatta dil kullanımı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 52(52), 65-77.
- Öztürk, M. (2016). Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un gerçekleştirilmeyen projeleri. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 61-82.
- Parlatır, İ. (1986). *Ölümünün 50. yılında Mehmet Âkif Ersoy'u anma kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 97-127.
- Safi, İ. (2021). Mehmet Âkif Ersoy ve Sultan II. Abdülhamid meselesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi TÜRKDED-3*, 23-58.
- Searle, J. (1969). *Speech Acts: An Essay In The Philosophy Of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Süğümlü, Ü., & Eraslan, A. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türleri ile kalıplaşmış söz varlığı ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 630-646.
- Şeyda, A. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında söz dizimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şimşek, N. (2015). Evaluation of the texts in Turkish as a foreign language course books in terms of formulaic expressions. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3(Special Issue 3), 809-827.
- Tannen, D., & Öztekin, P. C. (1981), *Formulaic expressions in Turkish and Greek*. in Florian Coulmas (ed.), *Conversational Routine* (pp. 37-54). the Hague: Mouton.
- Taş, H. (2017). Mehmet Âkif Ersoy'un Almanya günlerinin edebî eserleri üzerindeki tesiri. M. C. Çolak ve E. T.. Tüfekçi (Ed), *Mehmet Akif'in Mısır ve Almanya Günleri içinde* (s. 23). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Timur, K. (2014). Mithat Cemal Kuntay'ın gözüyle Mehmet Akif. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 53-78.
- Toklu, M. O. (2013). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Basım.
- Uluçay, M. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un eserleri üzerinde dil ve üslup incelemesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ulutaş, B. (2017). Doküman analizi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem teknik analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 279-297). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uysal, M. (2008). *Mehmet Akif'in Berlin Hatıralarında batılı imgesi*. 1.Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Burdur, 539-547.
- Wood, D. (2002). Formulaic Language Acquisition And Production: Implications For Teaching. *TESL*

Canada Journal, 1-15.

Wray, A., & Perkins, M.R. (2000). The functions of formulaic language: An integrated model. *Language and Communication*, 20, 1-28.

Yazıcı Okuyan, H. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bir kültür aktarımı aracı olarak kalıp sözlerin kullanımı üzerine bir inceleme. *TSA*, 16(2), 31-46.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, A. (2009). Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde halk dilinin kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 189-210.

Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. NY: The Guilford Press.

Zijdeveld, A. C. (2010). *Klişelerin diktatörlüğü*. Çev. Kadir Canatan. İstanbul: Açılım Kitap.

Zülfikar, H. (1986). Mehmet Akif'in şiirinde söz varlığı. *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy'u Anma Kitabı* içinde (s. 75-82). Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.

Extended Abstract

It is possible to see life experiences transferred from generation to generation through stereotypes that give a great expressive power to the mother tongue. The wisdom of a nation is hidden in these words. These are structures that contain cultural units. These units have become language warehouses that carry intense emotions and information since the first time human beings started communicating. We find the mental structure and memory of humanity in the literary texts in which these units take place. Among these text structures, poems are produced for communicative purposes and have the highest permanence. This text structure offers its recipient a repertoire of the element to which it belongs.

It is possible to see these cultural units intensely in Mehmet Akif, a poet in whom Turkish poetry finds its true realism. The concepts that the poet especially emphasizes in his poems; reveal his nationalism, localism and populism. As a result of this situation, the poet reflects all the characteristics of society he lives in his poems. In this respect, in this study, the formulaic words in Mehmet Akif's poems were evaluated and the importance of this vocabulary in terms of Turkish education was discussed.

Through literary texts where we can see the subtleties and beauties of Turkish, students can have the skill of using the language consciously. Turkish lessons are of great importance in recognizing and comprehending our intangible cultural heritage such as stereotypes. These cultural units are transferred to future generations through Turkish lessons. In this respect, the aim of the present study is to identify and classify the words in the poems of master poet Mehmet Akif, who combines life with poetry in Turkish literature, and to reveal how these words can be evaluated in terms of Turkish education. Thus, through the poems of Mehmet Akif, the poet of Istiklal, who experienced the suffering of the Turkish nation with them and gained wide acceptance among the people, the emotional reactions of Turkish society, their way of thinking, their curses, their blessings, their belief in Allah, etc. A "pattern vocabulary list" of Mehmet Akif will be created, which will be used for Turkish education. Thus, it is thought that the study will contribute to the related literature.

The qualitative research method was used to carry out the research; Data were collected through document review. As a result of the research, 212 different phrases were identified in his poems. It has been determined that Mehmet Akif includes many phrases in different categories in his poems. In the poems, there were no stereotypical words declaring "separation, superstitions, exaltation, gratitude/thank you". In total, the poems on 513 pages (page 3-page 517) were analyzed. It has been determined that in these poems, formulaic words that express emotional reactions (f=60), religious beliefs (f=38) and a general behavior or thought (f=32) are given more place. It was determined that the poet included the phrases that indicate the least apology (f=1) and symbolic reward (f=1). It is possible to use the data obtained at the end of this pattern vocabulary study in Turkish lessons, and it can be suggested to be presented to the people who learn Turkish as a foreign language. Thus, these stereotyped language units stored in the memory of Turkish can contribute to the teaching of Turkish as a foreign language. Those who want to learn Turkish as a foreign language can find the opportunity to learn the best examples and subtleties of Turkish phrases through Mehmet Akif and his poems.

During the first and second language acquisition of children, the phrases in the language input are adopted to a large extent and then they are started to be used functionally. Over time, as a result of the increase in analytical cognitive skills, the vocabulary begins to develop. Therefore, the usage area of the pattern vocabulary can be expanded through the correct texts to be included in Turkish textbooks. This is not a frequency study, but it is very important to do frequency studies of the stereotypes in Safahat, to see the most frequently used formulaic words by Mehmet Akif and to shed light on the social life of a period.

These words, which play an important role in the functioning of the language, should be emphasized frequently in Turkish education. Especially, in Turkish textbooks literary texts with common phrases can be preferred, and in this way, culture can be transferred to younger generations. The subject that is especially emphasized heres the description of the pattern vocabulary in Mehmet Akif's poems. In this respect, it is important to give examples from Mehmet Akif's poems while explaining stereotyped expressions in Turkish textbooks. Thus, through these poems that reveal the elegance of the Turkish language, it will become much more impressive to understand and explain the Turkish vocabulary.

Safahat'ın Söz Varlığında Yer Adları

Place Names in the Vocabulary of Safahat

Ömer KEMİKSİZ¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 12.03.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 06.05.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1086051

Atıf / Citation: Kemiksiz Ö., (2022). "Safahat'ın Söz Varlığında Yer Adları" ODÜSOBİAD Özel Sayı 123-140, Doi: 10.48146/odusobiad.1086051

Öz

Bu araştırmanın amacı, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde geçen yer adlarını tespit etmektir. Doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmanın inceleme nesnesini Morpa Kültür Yayınları tarafından 1997 yılında baskısı yapılan Safahat kitabı oluşturmuştur. İçerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilen veriler neticesinde eserde geçen yer adları "bölge adları", "kıta adları", "devlet adları", "şehir adları", "ilçe, semt, köy vb. adları" ve "deniz, dağ, nehir vb. coğrafi adlar" olmak üzere altı kategoride toplanmıştır. Araştırmada ulaşılan bulgulara göre Safahat'ta 121 farklı yer adının 262 kez tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Eserin Süleymaniye Kürsüsünde (f=57) ve Fatih Kürsüsünde (f=55) bölümleri yer adlarının en sık geçtiği bölümler olurken kitapta en çok geçen yer adı kategorileri devlet adları (f=80) ile şehir adları (f=59) olmuştur. Bütün kategoriler dikkate alındığında eserde en sık tekrarlanan yer adları ise Avrupa Kıtası (f=16), İran (f=9), Osmanlı (f=9), Hindistan (f=8), Rusya (f=8), İstanbul (f=8), Nil Nehri (f=8), Çin (f=7), Marmara Denizi (f=6), Mısır (f=5) ve Buhara (f=5) şeklinde sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, şiir, söz varlığı, yer adları.

Abstract

This study aims to detect the place names in Mehmet Akif Ersoy's work titled Safahat. Being carried out through the method of document analysis, the study was conducted on Safahat, which was published by Morpa Culture Publications in 1997 with content analysis. Accordingly, place names in the work were collected under different categories, being region names, continent names, state names, city names, district names, villages, and geographical names such as, mountain, river, etc. collected in six categories, including geographical names. According to the findings of the research, it was concluded that 121 different place names were repeated 262 times in Safahat. While Süleymaniye Kürsüsünde (f=57) and Fatih Kürsüsünde (f=55) are the sections where place names are used most frequently, the most common place name categories in the book are state names (f=80) and city names (f=59). When all categories are taken into account, the most frequently repeated place names in the work are the European Continent (f=16), Iran (f=9), Ottoman (f=9), India (f=8), Russia (f=8), Istanbul (f=8), Nile River (f=8), China (f=7), Sea of Marmara (f=6), Egypt (f=5) and Bukhara (f=5), respectively.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, poetry, vocabulary, place names.

Giriş

Edebiyat eserleri meydana getirilirken yazıldıkları dilin söz varlığı unsurlarından yararlanılır. Bu nedenle bir eserin dil ve anlatım bakımından sahip olduğu güç, yazıldığı dilin gücünü göstermesi bakımından da önemlidir. Bir dildeki atasözleri, deyimler, terimler, kalıp sözler, ikilemeler vb. ögeler söz varlığı unsurları olarak eserin zenginleşmesine katkı sunduğu gibi eseri okuyanların kelime hazinelerinin gelişmesine/zenginleşmesine de imkân verir. Bunun için yazar ve şairlerin eserlerinde farklı söz varlığı unsurlarına yer vermesi önem arz etmektedir. Özel isimler, gerek öyküleyici ve bilgilendirici metinlerde gerekse şiir türünde kaleme alınmış yazılarda sıklıkla kullanılan söz varlığı unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Bir kişiye, benzerlerinden farklı özellik taşıyan varlığa veya topluluğa verilen ad." (TDK, 2011, 1866), "tek bir kişiyi, belli bir canlı ya da cansız varlığı, bir düşünce ya da belli bir yeri anlatan adlar" (Aksan, 2003, 92) şeklinde tanımlanan özel adlar, bir dili konuşan kimi gruplar tarafından tür adının altında nitelendirilen genel söz varlıklarından bazılarının o dilde farklı anlam bileşkelerinin dışında düşünülmesi ve bu şekliyle genel kullanımdan özel kullanıma indirgenmesi neticesinde meydana gelmiş bir dil tasarrufudur (Şişman,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bartın, okemiksiz@bartin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8628-6203

2016: 156). Özel adın, bu adla karşılanan varlığı bilenler için bir anlam taşıdığına dikkat çeken Bilgin'e (2006: 179) göre özel adlar, tam olarak belirlenmiş varlıkları ve nesnelere karşıladıklarından herhangi bir belirleyiciye ihtiyaç duymazlar. Bundan dolayı hâlen var olan veya tarihte var olmuş, kurgusal veya gerçek varlıkların ismi olabilen özel adlar, doğrudan adı oldukları varlıkları göstermeleri bakımından diğer adlardan ayrılırlar (Demir ve Aslan, 2013, s. 141).

İster kişi adı ister yer adı ister başka bir özel ad olsun özel adların kaynağını genel olarak tür adları oluşturmaktadır. Ad verme esnasında dilin kelimelerinden birinin bir kişiye, bir yere, bir dağa veya ırmağa verilmesiyle o kelime özel ada dönüştürülmüş olur (Aksan, 2003, s. 95). Özel adların, aslında somut adlar içinde özel bir yer tuttuğunu vurgulayan Korkmaz'a (2009, s. 199) göre somut adlardan bir kısmının birer tek varlığa ad olması durumunda bunlar özel ad olarak ifade edilir ve özel adlar, yaratılıştaki tek olan, benzerleri bulunmayan varlıklara verilen adları karşılar. Özel ad diye tanımlanan şeyin, herhangi bir dil unsurunun anlam kısmıyla değil, yalnızca ses kısmıyla kullanılışı olduğunu ve işaret ettiği varlık ile özel ad arasında, toplumun tamamı tarafından kabul görmüş bir sosyal uzlaşının olmadığını belirten Bilgin'e (2015, s. 3-4) göre bu sebeptir ki özel adlar çeşitli söz dizinlerinde, sözlüklerde ve ansiklopedilerde diğer sözler gibi komşu kavramların ve bilgilerin adlarıyla değil, adı oldukları varlığın veya kişinin bulunduğu yer, yaşadığı coğrafya ve tarih gibi dil dışı özellikleriyle tarif edilirler.

Özel adlar üzerine yapılan çalışmaların amacı önceleri yerleşme tarihi, kültür tarihi gibi konulara ışık tutmakken günümüzde özel adlar dil biliminin malzemesi sayılmakta ve bu doğrultuda değerlendirilmektedir (Karadoğan, 2001, s. 3). Özel adların, millî bilinci nesillere aktaran kodlar olduğuna dikkat çeken Yeşilyurt (2021, s. 83), bu tür adların toplum hafızasından beslendiğini ve insanların, milletlerin, dinlerin, dillerin, hayvanların, kurum ve kuruluşların, eser ve kahramanların, bayramların, coğrafi mekânların, mimari mekânların, gök bilimsel kavramların adları gibi bir toplumun hafızasından beslenen adlandırmaların kültür ve tarih bakımından bir değere sahip olduğunu vurgulamaktadır. İnsanın bireysel ve kültürel kimliğinin yansımaları olan özel adlar, kültürlerin aynası olarak toplumda değişme eğilimi gösteren önemli olguların arasında bulunurlar. Özel adlar kişilerin, oluşumların, yeni nesnelere vb. ifade edilmesi için sürekli bir ihtiyaçtır. Bu nedenle özel isimler büyük önem arz ederler (Altıntaş, 2015, s. 9). Bu özel isim kategorilerinden biri de yer adlarıdır.

Ad bilimi çalışmaları içerisinde bütün dünyada en geniş yeri tutan (Aksan, 2003, s. 101), tarih, coğrafya, dil bilimi gibi bilim dallarına önemli veriler aktaran, gerek toprağa gerekse hafızalara işlenmiş kültürel bir unsur olan yer adları, dil bilimsel manada oluşumlarında sosyal, tarihî ve siyasi değişimlere bağlı olarak toplumların başından geçmiş önemli olaylarla bağlantılı olmaları, diğer bir deyişle dil dışı etkenlere bağlı olmaları açısından dildeki diğer adlardan ayrı bir özellik gösterirler (Eminoğlu, 2016, s. 124). Bir coğrafyanın nasıl vatan hâline dönüştürüldüğünün kanıtı olan yer adları, bundan dolayı tüm bilim dallarını alakadar eden geniş ve önemli bir konu olarak görülmektedir (Yavuz ve Şenel, 2013, s. 2242). Öz'e (2007, s. 22) göre yer adları, dil bilimi araştırmalarına dâhil edilmeden önce yalnızca tarihî kaynak olarak değerlendirilmekteyken bu tür adların daha sonra dil yönünden de önemli birer materyal oldukları anlaşılmıştır. Buna bağlı olarak yer adları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların kültür, dil, tarih, halk bilimi, sosyoloji gibi alanlar için oldukça mühim kaynaklar olduğu gündeme gelmiştir. Günümüzde bu alanı coğrafyanın ve kültür tarihinin yardımcıları olarak görenlerin yanında coğrafyanın ve tarihin çerçevesi içine dâhil edenler de vardır. Ancak genel olarak özel adların ve yer adlarının başlı başına birer dil malzemesi şeklinde kabul gördüğünü söylemek mümkündür (Karadoğan, 2001, s. 11).

Yer adları, bireyler ve toplumlar için büyük önem taşımaktadır. Bireyin diğer bireylerle iletişimi dikkate alındığında yer adının bireyi belirleyen bir unsur olduğu kolayca anlaşılabilir. Toplumlar için yer adının önemi ise esas olarak, onun millî olma vasfından kaynaklanmaktadır (Odabaş, 2014, s. 25). Gündüz Önal ve Şenel'e (2016, s. 65) göre bugün ile geçmiş arasında bağ kurabilmek yer adlarının sayesinde kolaylaşmaktadır. Bu sebeple yer adları, toplumların daha sağlıklı bir şekilde geçmişlerini araştırmalarını mümkün kılan, kültürün devamlı olmasını sağlayan ve bu sebeple üzerinde hassasiyetle durulması gereken önemli kaynaklar olarak öne çıkmaktadır (Öz, 2007, s. 23). Bunun yanında yer adları üzerine yapılan çalışmalar genel olarak dil dışı birtakım gerçeklerin de ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Yer adlarındaki değişme ve gelişmelerin tarihî kaynaklardan da takip edilmesiyle ülkelerin dil tarihine, yerleşme tarihine, etnik yapısına dair önemli ipuçları da elde edilebilmektedir (Pilancı, 1996, s. 8).

Türk dilinde oldukça fazla sayıda bulunan yer adları, Türk toplumunun kültürel kimliğini yansıtması yanında edebiyat eserini meydana getiren yazarın bireysel ve kültürel kimliğini de yansıtmaktadır. Yazarın dünya görüşünün, zevklerinin, karakterinin yansıtıldığı bu adlar aynı zamanda yazarın iletileri ve temalarıyla da yakından ilgilidir. Bunun yanında bu adlar, yazarın içinde yaşadığı topluma/mensup olduğu millete ait dil, kültür, sosyal yapı ve yaşam biçimi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. İçinde yaşanılan zamanın, sosyal çevrenin, ailenin, mekânın izleri yer adlarında kendisini göstermektedir (Efe, 2020, s. 199-200). Bütün bunlar dikkate alındığında yazar ve şairlerin kaleme aldıkları eserlerde hangi yer adlarını ne kadar sıklıkla kullandıklarının incelenmesi daha bir önem kazanmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy ve Safahat

Dil, edebiyatın dolayısıyla da şiirin ana malzemesidir. Bir kuyumcu titizliğiyle bu malzemeyi inceden inceye son derece başarılı şekilde işleyenlerden biri de şüphe yok ki edebiyat ve düşünce dünyamızın önde gelen şahsiyetlerinden biri olan millî şair Mehmet Akif Ersoy'dur (Küçük, 2014, s. 110). İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif, her şeyden önce milletinin duygu, düşünce ve inançlarının tercümanı olan şair kişiliğiyle tanınmıştır (Kanar, 1997, s. 14). Bununla birlikte ona yalnızca şiir yazarı biri gözüyle değil, yazdığı şiirleri bizzat yaşayan bir şair gözüyle bakmak daha doğru olacaktır. Mehmet Akif'in sözleri ile yaşamı ve uygulamaya döktükleri arasında bir çelişki bulunmadığına dikkat çeken Türk'e (2018, s. 14) göre o, söylediklerinin arkasında duran, özü sözü bir, hayatı ile eserleri arasında bir bütünlük bulunan şahsiyetlerden biridir ve İkinci Meşrutiyet ile Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında edebî kimliğiyle isminden söz ettirdiği kadar ahlakından ve karakterinden de söz ettirmiştir. Sanatının yanında karakteri ve seciyesi, yakın tarihte oynadığı önemli roller, millî meselelerdeki hassasiyet ve gayreti ve halkın gönlünde edindiği yer dolayısıyla Mehmet Akif romanların, şiirlerin, dizilerin ve filmlerin konusu olmuştur (Okay ve Düzdağ, 2003, s. 439). Turna'ya (2021, s. 99) göre hem yaşadığı dönemin hem de kendinden sonraki dönemin sanatçılarından, edebiyatta tuttuğu yol, maksadı ve söyleyiş biçimleri gibi belli özellikler itibarıyla ayrılan Mehmet Akif, bu sebeple araştırmacıların ilgi odağı olagelmıştır.

Millî edebiyat duyarlılığına sahip, gerçekçi edebiyatın temsilcisi olmasının yanında idealist bir tavrın da takipçisi olan (Şimşek, 2015, s. 105), edebiyat tarihimizde büyük bir maharetle meydana getirdiği şiirleri, nesirleri ve düşünceleriyle önemli bir yer edinen Mehmet Akif, aynı zamanda dili ve üslubu bakımından da dikkat çekmeyi başarmış bir nesir ve şiir üstadıdır. Servet-i Fünun edebiyatının oluşturduğu yapay ve çetrefilli bir dilden yeni edebiyatın gerçek ve yaşayan Türkçesine geçiş aşamasında önemli bir yeri bulunan Mehmet Akif, eserleriyle en doğal ve en sade Türkçenin özgün ve seçkin örneklerine imza atmıştır (Uluçay, 2014, s. 33). Mehmet Akif'in, hem Servet-i Fünun hem de Fecr-i Âtî edebiyat topluluklarının ağır ve ağıdalı dillerine itibar etmediği gibi tasfiyecilerin bütün yabancı sözcüklerin dilden atılması biçimindeki tutumlarına da iltifat etmediğine dikkat çeken Özkan'a (2020, s. 96) göre o, bu dil ve edebiyat münakaşalarının dışında ve üstünde kalarak, milletin bütününe mal olmuş sade Türkçeyle eserler ortaya koymanın gayreti içinde olmuş, evde, sokakta, mahallede konuşulan canlı Türkçeyi bütün kıvraklığıyla şiirimize sokmaya çalışmıştır. Koç'a (2015, s. 382) göre şairin duyarlılığının yansımalarına imkân tanıyan bu dil tercihinin tekdüze bir dilden ziyade günlük hayatın söz varlığının zenginliğini de beraberinde getiren bir dil olduğu görülmektedir. Mehmet Akif, sağlam bir dilin hâkim olduğu şiirlerinde günlük hayatın içerisinde yer alan söz varlığına müracaat ederken aynı zamanda değişik sosyal çevrelerin dil kullanımlarını da şiirine taşımıştır. Bu tercih de onun şiirine doğal ve rahat bir söyleyiş getirmiştir.

Akif'in en önemli eseri Safahat, şairin 1908'e kadar Sebilürreşad ismini taşıyan ve sonradan adı Sırat-ı Müstakim olan dergideki şiirlerini içeren yedi bölümlük kitaptır (Kop, 2017:, s. 367). *Safhalar, devreler, dönemler* manasına gelen kelime önce Sırat-ı Müstakim dergisinde Mehmet Akif'in köşesine genel başlık olan *Safahat-ı Hayattan* terkinde kullanılmış, daha sonra bir kitap çıkarma fikri doğunca kitaba *Safahat* adı verilmiştir (Kumsar, 2010, s. 43). Eserde eleştirel bir bakış açısıyla ağırlıklı olarak betimlemelere başvurulmakta, ortaya konan problemlerin çözümüne dair tavsiyeler toplumun diliyle yani çoğunlukla sözlü dile ait söz dizimiyle ortaya konulmaktadır. Safahat bu özelliğiyle Türk dilinin de önemli belgelerinden biri olma özelliğini kazanmıştır (Şeyda, 2011, s. 5). Çiftçi (2010, s. 8), Safahat'ı ortaya çıkaran belli başlı unsurları şairin kendi yaşamı, yaşamı boyunca gözlemedikleri, yaşadıkları ve hayatı boyunca almış olduğu eğitim sonucunda kazandıkları şeklinde sıralamaktadır.

Safahat'ın eserle aynı adı taşıyan ve 44 şiirden oluşan ilk bölümündeki şiirlerde şair, toplumcu bir bakış açısıyla toplumun tabakalarından manzaralar sunmuştur (Şeyda, 2017, s. 722). *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı ikinci bölüm ise vaaz şeklinde tek şiirden oluşmuş bir kitaptır. Sekiz ayet-i kerime ile bir hadis-i şerifin açıklandığı şiirlerle *Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi* başlıklı bir şiirden oluşan üçüncü bölüm *Hakkın Sesleri*

ismini taşımaktadır (Kantar, 1997, s. 15). Safahat'ın, ismi ve mahiyeti yönünden ikinci kitabıyla benzer özellikler gösteren dördüncü kitabı *Fatih Kürsüsünde* de tek ve uzun bir manzumedan oluşmaktadır. Hakkın Sesleri ile paralel özellikteki beşinci kitap *Hatıralar*'daki on manzumenin dördü ayet, ikisi ise hadis meallerinin serbest yorumu şeklindedir (Okay, 2008, s. 443). Altıncı kitap olan *Asım*, 2292 dizelik tek bir manzumedan oluşmaktadır. Memleketin ahlaki ve sosyal sorunları hakkındaki bu manzumenin hemen hemen tamamına yakını, tenkitçi ve muhafazakâr Köse İmam ile hoşgörülü ve yenilikçi Hocaşâde, heyecanlı ve hakperest bir genç olan Asım arasında geçen konuşmalardır. Bu diyalogun bir parçası da şairin *Çanakale Şehitlerine* adıyla bilinen ünlü şiiridir. Mehmet Akif'in Kahire'de eski harflerle bastırıldığı, bir bölümü daha önce yazılmış 41 şiirinden oluşan son kitabı *Gölgeler*'deki şiirlerden bazıları, gerçeğe dönüşmeyen bir idealin verdiği üzüntüyle vatandan irak ve işgale uğramış bir İslam memleketinde yalnızlık ruh hâlinin doğurduğu kırıngınlıktan kaynaklı tevekkülün ve teslimiyetin mistik duygularıyla kaleme alınmıştır (Okay ve Düzdağ, 2003, s. 437).

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan Safahat, doğal olarak araştırmacıların da ilgisini çekmiş, üzerine çeşitli zamanlarda birçok araştırma yapılmıştır. Alanyazında Safahat'ın eğitim olgusu (Demirtaş ve Nacar, 2018; Fırat, 2015; Kop, 2017; Uslu, 2015), değerler eğitimi (Emer, 2014; Köç, Demirkaya ve Ünal, 2020; Moğul, 2012; Yılmaz, 2017), dil bilgisi unsurları (Açıkgöz, 2019; Söylemez, 2021; Şeyda, 2011; Tezer, 1999), karakterler (Demir, 1987; Eker, 2013; Şengül, 2018; Tağızade Karaca, 2011) gibi farklı açılardan ele alındığı araştırmalar mevcutken eserin söz varlığı unsurları bakımından incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Söz varlığı unsurlarından yer adlarının Safahat kitabındaki kullanım sıklığını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada "Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinin yer adları bakımından görünümü nasıldır?" problem cümlesinden hareketle aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Safahat'ta geçen yer adlarının eserin bölümlerine göre dağılımı nasıldır?
2. Safahat'ta geçen yer adlarının kategorilere göre dağılımı nasıldır?
3. Safahat'ta geçen yer adları hangileridir?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeline, inceleme nesnesine, verilerin toplanması ve analiz aşamalarına yer verilmiştir.

Model

Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* kitabındaki yer adlarını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çeşitli materyallerin araştırma konusu veriyi içermesi sebebiyle çözümlenmesi işlemi olan doküman incelemesinde araştırmacı, hangi tür verinin inceleneceğine araştırma konusu doğrultusunda karar verir. Doküman incelemesinde geçmişteki olguların yer aldığı yazılar, resimler, ses kayıtları ve raporlar gibi arşiv belgeleri dikkate alındığı gibi araştırma esnasında ortaya çıkmış veya oluşturulmuş tutanak, rapor, resim gibi belgeler de işleme tabi tutulur (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 187).

İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnesi Morpa Kültür Yayınları tarafından 1997 senesinde baskısı yapılan Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* adlı eseridir. Benzer çalışmalarla kıyaslandığında bu eserin kapsam bakımından zengin olduğu düşünüldüğünden araştırmada kullanılması uygun görülmüştür. Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım ve Gölgeler şeklinde yedi bölümden oluşan eserin tamamı araştırmada incelemeye alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri 2022 yılı Ocak ayı içinde toplanmıştır. İnceleme nesnesi olarak kullanılan kitap, araştırmacı tarafından iki kez okunup değerlendirilmiş, okuma esnasında fişlemeler gerçekleştirilmiştir. Şiirlerin, yer adlarını tespit etmek amacıyla okunması işleminin ardından veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Kitabın her bir bölümünde geçen yer adları, bu bölümler için oluşturulan tablolara eklenmiş, daha sonra ulaşılan verilerin analiz edilmesi basamağına geçilmiştir. Bu aşamada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Yer adlarının kategorilere ayrılmasında öncelikle TDK İmla Kılavuzu'nda (2018, s. 14-15) yer adlarının yazımıyla ilgili verilen bilgiler dikkate alınmıştır. Kılavuz'un *Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler* bölümünün 8. maddesindeki "*Devlet adları büyük harfle başlar.*", 13. maddesindeki "*Yer adları (kita, bölge,*

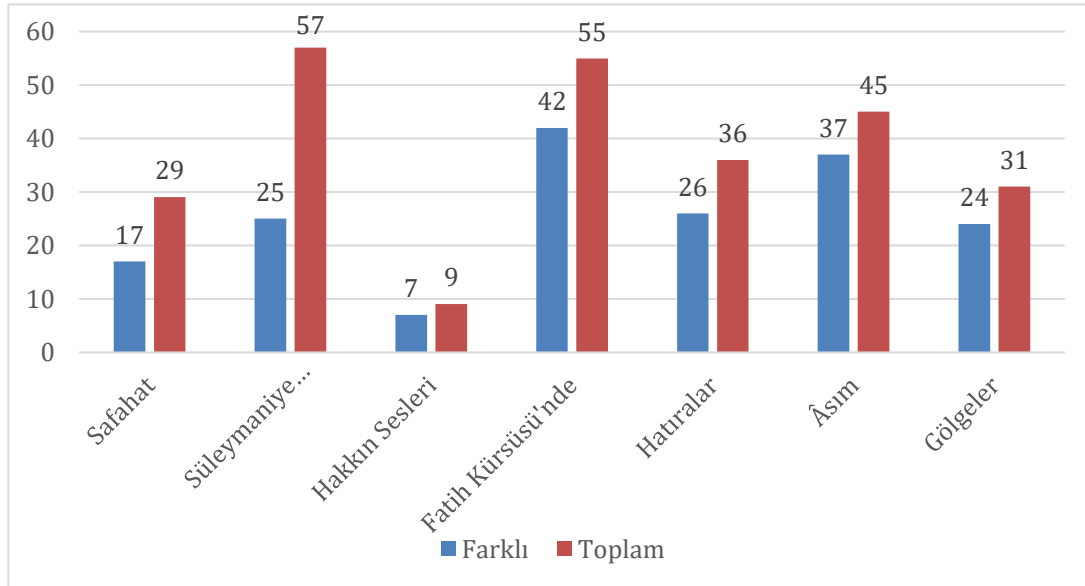
il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar.” ve 14. maddesindeki “Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar.” şeklindeki yargılar dikkate alınarak eserdeki yer adlarının “bölge adları”, “kıta adları”, “devlet adları”, “şehir adları”, “ilçe, semt, köy vb. adları” ve “deniz, dağ, nehir vb. coğrafi adlar” olmak üzere altı kategori altında toplanmasına karar verilmiş, belirlenen bu kategorilerin uygun olup olmadığı konusunda bir alan uzmanının (Türkçe eğitimi alanında çalışan bir doktor öğretim üyesi) daha görüşüne başvurulmuştur. Kategorilerin netleştirilmesinin ardından şiirlerdeki 121 farklı yer adının araştırmacı tarafından kategorilere yerleştirilmesi işlemi gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki aşamada eserde geçen yer adlarının başka bir alan uzmanı (Türkçe eğitimi alanında çalışan bir doktor öğretim üyesi) tarafından kategorilere yerleştirilmesi işlemi gerçekleştirilmiş ve aradaki uyuma bakılmıştır. Miles ve Huberman, [Güvenirlilik = (Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) X 100] formülü kullanılarak yapılacak işlem neticesinde sonucun %90’a yakın veya bunun üzerinde olduğunda kabul edilebilir olduğunu tavsiye ettiklerinden (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020, s. 262) ve yapılan hesaplama işlemi neticesinde kodlayıcılar arası uyumun %93 olmasından dolayı ulaşılan sonuçların güvenilir olduğu düşünülmektedir. Çalışmada eserde geçen cami, piramit, saray, köprü gibi yapı adları ile yer adı çağrışımı yapabilen millet adları, yer adları içerisine dâhil edilmeyip araştırma kapsamında değerlendirilmemiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2011, s. 262) göre nitel bir araştırmanın güvenirliği için araştırmacının, çeşitli belgelerden hareketle ulaştığı verileri herhangi bir yorum katmadan okura sunması gerekir. Bu sebeple içinde yer adı geçen çeşitli dizelerin kitabın hangi sayfasında geçtiği de belirtilerek doğrudan aktarılması yoluna gidilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonundaki *Ek* bölümünde içinde yer adı geçen dizelerin orijinal yazılışlarına örnekler verilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar tablo veya grafikler aracılığıyla Bulgular bölümünde araştırma sorularına uygun şekilde sunulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde çalışmada ulaşılan bulgular, araştırma soruları doğrultusunda aktarılmıştır.

Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın “Safahat’ta geçen yer adlarının eserin bölümlerine göre dağılımı nasıldır?” şeklindeki birinci sorusuna yönelik bulgulara Görsel 1’de yer verilmiştir.

Görsel 1. Safahat’ta geçen yer adlarının eserin bölümlerine göre dağılımı

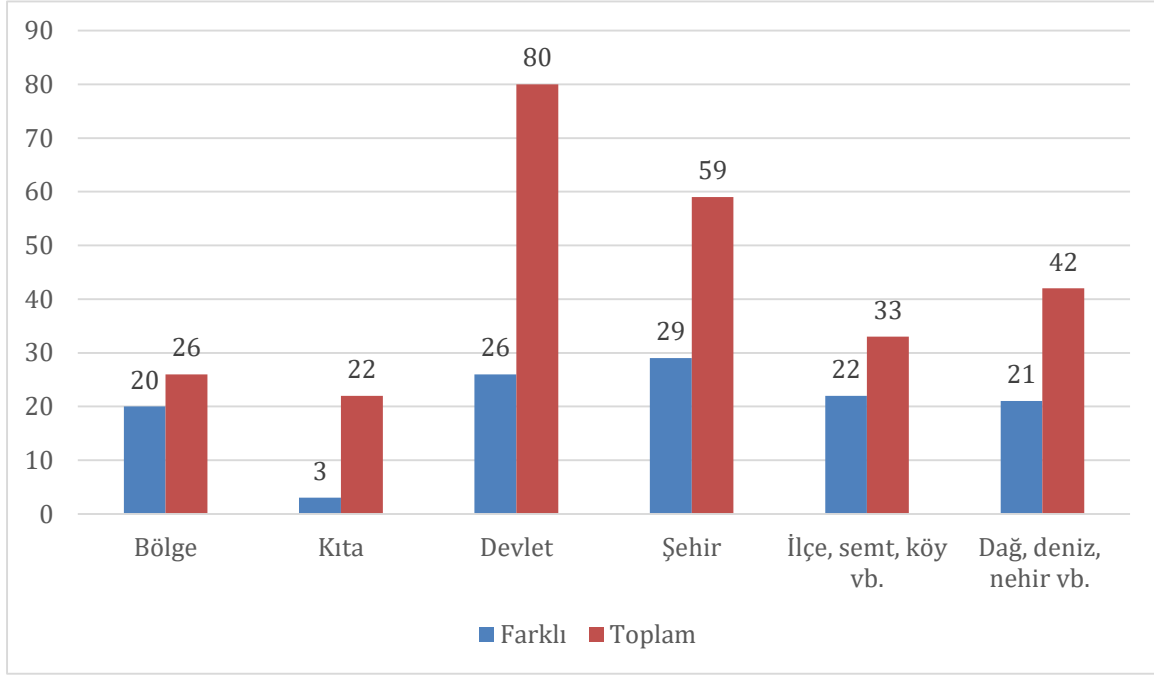
Görsel 1’de görüldüğü üzere *Safahat* kitabında farklı yer adı sayısının en fazla olduğu bölümler *Fatih Kürsüsü'nde* (f=42) ve *Asım* (f=37) olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölümleri 26 yer adının geçtiği *Hatıralar*, 25 yer adının geçtiği *Süleymaniye Kürsüsü'nde* ve 24 yer adının geçtiği *Gölgeler* takip etmiştir. Farklı yer adı sayısının en az olduğu kitap bölümleri ise *Safahat* (f=17) ve *Hakkın Sesleri* (f=7) olarak belirlenmiştir. Toplam yer adı sayısında ise ilk iki sırayı *Süleymaniye Kürsüsü'nde* (f=57) ile *Fatih Kürsüsü'nde* (f=55) bölümleri alırken bunları *Asım* (f=45), *Hatıralar* (f=36), *Gölgeler* (f=31) ve *Safahat* (f=29) bölümleri

izlemiştir. Toplam yer adı sayısının en az olduğu bölüm ise farklı yer adı sayısında olduğu gibi *Hakkın Sesleri* (f=9) olmuştur.

İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın "Safahat'ta geçen yer adlarının kategorilere göre dağılımı nasıldır?" şeklindeki ikinci sorusuna yönelik bulgulara Görsel 2'de yer verilmiştir.

Görsel 2. Safahat'ta geçen yer adlarının kategorilere göre dağılımı

Görsel 2'ye göre Safahat'ta 20 farklı, toplam 26 *bölge* adı; 3 farklı, toplam 22 *kıta* adı; 26 farklı, toplam 80 *devlet* adı; 29 farklı toplam 59 *şehir* adı; 22 farklı toplam 33 *ilçe, semt, köy vb.* adı; 21 farklı toplam 42 *dağ, deniz, nehir vb.* adı geçmektedir. Buna göre farklı yer adı sayısında şehir adları (f=29) ilk sırayı, devlet adları (f=26) ikinci sırayı almış, toplam yer adı sayısında ise devlet adları (f=80) ilk sırada yer alırken şehir adları (f=59) ikinci sırada yer almıştır. Hem farklı (f=3) hem de toplam (f=22) yer adı sayısında son sırada yer alan kategori kıta adları olmuştur. Bütün kategoriler dikkate alındığında Safahat'ta 121 farklı yer adının 262 kez tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın "Safahat'ta geçen yer adları hangileridir?" şeklindeki üçüncü sorusuna yönelik bulgulara Görsel 3'te yer verilmiştir.

Kategoriler	Yer Adları ve Frekans Değerleri
Bölge adları	Endülüs, Eski Dünya, Haremeyn, Kırım, Lazistan, Maçın, Mağrip, Mançurya, Necid, Rumeli, Sibiryaya, Sind, Turan, Türkistan, Yeni Dünya (f=1), Balkan, Hicaz, Kafkas, Tihame (f=2), Sina Yarımadası (f=3)
Kıta adları	Afrika (f=2), Asya (f=4), Avrupa (f=16)
Devlet adları	Afganistan, Almanya, Arabistan, Avustralya, Belçika, Hıyve, Irak, İspanya, Japonya, Kanada, Karadağ (f=1), Fas, İngiltere, Serendib (Sri Lanka), Sudan (f=2), Arnavutluk, Cezayir, Kosova, Tunus, Yemen (f=3), Mısır (f=5), Çin (f=7), Hindistan, Rusya (f=8), İran, Osmanlı (f=9)
Şehir adları	Bartın, Boston, Brüksel, Erzurum, Gazne, Gümölcine, İpek, Konya, Lahor, Manchester, Paris, Prizren, Selanik, Serez, Taşkent, Varna, Yakova (f=1), Çanakkale, İzmir, Trabzon (f=2), Haydarabad, Medine, Meşhed, Semerkant, Şam (f=3), Berlin, Edirne (f=4), Buhara (5), İstanbul (f=8)

İlçe, semt, köy vb. adları	Amasra, Beşiktaş, Eyüp, Florya, Kâğıthane, Kartal, Kızanlık, Kurna, Kuzguncuk, Maltepe, Pendik, Samatya, Sarayıçi, Şile, Tatavla, Yakacık (f=1), Çamlıbel, Sedan (f=2) Heybeliada, Üsküdar, Vefa (f=3), Fatih (f=4),
Dağ, deniz, nehir vb. coğrafi adlar	Arda, Batha Vadisi, Dicle Nehri, Fırat, Göksu, Haliç, Hira Dağı, Karadeniz, Kızılırmak, Meriç, Tur Dağı, Tunca, Umman Denizi, Vardar (f=1), Cava, Cudi Dağı (f=2), Kızıldeniz, Süveyş Kanalı (f=3), Akdeniz (f=4), Marmara Denizi (f=6), Nil Nehri (f=8)

Tablo 1. Safahat'ta geçen yer adları

Tablo 1'de görüldüğü gibi Safahat'ta 20 farklı bölge adı 26 defa tekrarlanmış, Sina Yarımadası bu kategoride en sık tekrar eden (f=3) yer adı olmuştur. Balkan, Hicaz, Kafkas, Tihame bölgeleri de eserde ikişer defa geçmiş, 15 farklı bölgeye (Endülüs, Eski Dünya, Haremeyn, Kırım, Lazistan, Maçin, Mağrip, Mançurya, Necid, Rumeli, Sibiryaya, Sind, Turan, Türkistan, Yeni Dünya) ise kitaptaki şiirlerde birer kez yer ayrılmıştır. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Endülüs tacı elinden alındı bahtı kara." (Ersoy, 1997, s. 185)

"Bin üç yüz otuz beş senedir arz-ı Hicaz'ın." (Ersoy, 1997, s. 211)

"Balkan'daki yangın daha kül bağlamamışken." (Ersoy, 1997, s. 292)

"Alev saçakları salmış... Yerinde yok Rumeli!" (Ersoy, 1997, s. 329)

"Yalnayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sina'yı." (Ersoy, 1997, s. 413)

"Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer." (Ersoy, 1997, s. 414)

"Üç ay Tihame deyip çiğnedim beyâbânı." (Ersoy, 1997, s. 341)

Üç farklı kıta adının 22 defa tekrarlandığı Safahat'ta en çok kullanılan kıta adı Avrupa Kıtası (f=16) olmuştur. Eserde Asya Kıtası 4, Afrika Kıtası ise 2 yerde geçmektedir. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Köprüler asma imiş Avrupa âfâkında." (Ersoy, 1997, s. 159)

"Varsa imkânı yarın avdet edin Avrupa'ya!" (Ersoy, 1997, s. 433)

"Sapa düşmekte sizin şıklara, zannım, Asya!" (Ersoy, 1997, s. 181)

"Al işte, bir günü matemsiz olmayan Asya!" (Ersoy, 1997, s. 321)

"Ey Afrika temmuzunu efsane bilenler!" (Ersoy, 1997, s. 483)

"Lakin zavallı Afrika'da yüz elli bin kadının tütüyor bugün bacası." (Ersoy, 1997, s. 320)

26 farklı devlet adının 80 kez tekrarlandığı Safahat'ta en çok geçen devletler İran (f=9), Osmanlı (f=9), Hindistan (f=8), Rusya (f=8), Çin (f=7) ve Mısır (f=5) şeklinde ortaya çıkmıştır. Arnavutluk, Cezayir, Kosova, Tunus, Yemen eserde üçer defa, Fas, İngiltere, Serendib (Sri Lanka), Sudan da ikişer defa yer almıştır. Kitapta bir kez geçen devlet sayısı 11 olarak (Afganistan, Almanya, Arabistan, Avustralya, Belçika, Hıyve, Irak, İspanya, Japonya, Kanada, Karadağ) tespit edilmiştir. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Evet, İran'ı kabristana döndürdün, helak ettin." (Ersoy, 1997, s. 88)

"İkinci oğlu da sürgün Yemen'de bir yerde." (Ersoy, 1997, s. 93)

"Pek derin ye'se düşüp Rusya'ya geçtim tekrar." (Ersoy, 1997, s. 165)

"Bunların birçoğu tahsil eder İngiltere'de." (Ersoy, 1997, s. 175)

"İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir gitti." (Ersoy, 1997, s. 182)

"Konunca ortaya çıkmış bugünkü Almanya." (Ersoy, 1997, s. 270)

"Yıkıldı hepsi... Ben aştım diyar-ı Sudan'ı." (Ersoy, 1997, s. 341)

"Hind'i baştan başa gezmekti muradım." (Ersoy, 1997, s. 174)

"Âl-i Osman'dan edilmezdi bu korkaklık ümid." (Ersoy, 1997, s. 404)

"Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada." (Ersoy, 1997, s. 414)

"Uzandı ansızın İspanya'nın eteklerine." (Ersoy, 1997, s. 261)

Şehir adları kategorisinde 29 farklı şehir adının 59 kez tekrarlandığı Safahat'ta en çok geçen şehir adı İstanbul (f=8) olarak belirlenmiştir. Eserde Buhara beş, Berlin ve Edirne dört, Haydarabad, Medine, Meşhed, Semerkant ve Şam üç, Çanakkale, İzmir ve Trabzon da ikişer kez tekrarlanmıştır. 17 şehir adı (Bartın, Boston, Brüksel, Erzurum, Gazne, Gümölcine, İpek, Konya, Lahor, Manchester, Paris, Prizren, Selânik, Serez, Taşkent, Varna, Yakova) ise eserde birer kez yer almıştır. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek." (Ersoy, 1997, s. 34)

"Söyle Meşhed, öpeyim secde edip toprağına." (Ersoy, 1997, s. 205)

"Gece gündüz yürüdüm bulmak için Taşkend'i." (Ersoy, 1997, s. 170)

"O Buhara! O mübarek, o muazzam toprak." (Ersoy, 1997, s. 171)

"Edirne... İşte o, İslam'ın âhenin sûru." (Ersoy, 1997, s. 281)

"Şimale doğru bütün Pirzen, İpek, Yakova." (Ersoy, 1997, s. 285)

"Selanik'in, Serez'in bak o namdar ovası." (Ersoy, 1997, s. 286)

"Geçende haylice kar yağdı Berlin'in içine." (Ersoy, 1997, s. 315)

"Birinci hamlede bayrak diker Çanakkale'ye." (Ersoy, 1997, s. 331)

"Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Mançester'de." (Ersoy, 1997, s. 379)

"Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek." (Ersoy, 1997, s. 392)

"Bizi bir sahile aktardı Trabzon' diyerek." (Ersoy, 1997, s. 402)

"Sedan'da orduyu teslim eden Fransızlar." (Ersoy, 1997, s. 270)

Safahat'ta *ilçe, semt, köy vb.* adları kategorisinde Fatih dört, Heybeliada, Üsküdar ve Vefa üçer kez, Çamlıbel ve Sedan da ikişer kez tekrarlanmış, bu kategori altında bir kez yer verilen yer adı (Amasra, Beşiktaş, Eyüp, Florya, Kâğıthane, Kartal, Kızanlık, Kurna, Kuzguncuk, Maltepe, Pendik, Samatya, Sarayıcı, Şile, Tatavla, Yakacık) sayısı 16 olarak ortaya çıkmıştır. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Vefa'ya çıksa gerektir bu eğri büğrü sokak." (Ersoy, 1997, s. 237)

"Amasra sahili çok eski bir müessesedir." (Ersoy, 1997, s. 229)

"Sorma, Kartal'da idim ben de bu çarşamba günü." (Ersoy, 1997, s. 364)

"Üsküdar'dan geliyorduk ikimiz: Asım, ben." (Ersoy, 1997, s. 417)

"Günün birinde Beşiktaş taraflarında bir iş." (Ersoy, 1997, s. 477)

"Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!" (Ersoy, 1997, s. 483)

"Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden." (Ersoy, 1997, s. 347)

"Bu tenezzüh, cici bey, doğruca Kağıthane'ye mi?" (Ersoy, 1997, s. 391)

"Ne var gidip Yakacık'larda dem-güzâr olacak?" (Ersoy, 1997, s. 91)

Dağ, deniz, nehir vb. coğrafi adlar kategorisinde en sık tekrarlanan yer adı Nil Nehri (f=8) olurken bunu Marmara Denizi (f=6), Akdeniz (f=4), Kızıldeniz (f=3), Süveyş Kanalı (f=3), Cava (f=2) ve Cudi Dağı (f=2) takip etmiştir. Arda, Batha Vadisi, Dicle Nehri, Fırat, Göksu, Haliç, Hıra Dağı, Karadeniz, Kızılırmak, Meriç, Tur Dağı, Tunca, Umman Denizi ve Vardar ise bu kategoride birer kez geçen yer adları olarak tespit edilmiştir. Bu kategori altındaki yer adlarının geçtiği dizelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"O, Nil'i koynuna çekmiş, yeşillenen vadi." (Ersoy, 1997, s. 305)

"Kenar-ı Dicle'de bir kurt aşırta bir koyunu." (Ersoy, 1997, s. 103)

"Meriç'le Tunca'nın üstünde gördüğüm kümeler." (Ersoy, 1997, s. 282)

"Hele bir kerre çıkın Marmara'dan Akdeniz'e." (Ersoy, 1997, s. 391)

"Hirâ'lar, Tur-u Sînâ'lar bu âfâkın mı şehkârı?" (Ersoy, 1997, s. 441)

"Nedir mi? Kükremesinden bellidir: Arda..." (Ersoy, 1997, s. 282)

"Göksu'daymış gibi fiş fiş yüzedursun miskin." (Ersoy, 1997, s. 392)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sanat eserinin onu meydana getiren sanatçıyı yansıtmaya gibi bir özelliği vardır. Bundan dolayı bir esere, sanatçının duruşunun, düşünce alt yapısının, hayata bakış açısının bir yansıması olarak bakılabilir. Edebî bir söylem olarak Safahat da Mehmet Akif'in duygu ve fikir dünyasının bir yansıması olarak kabul edilebilir (Şeyda, 2017, s. 722). Bu araştırmada Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserindeki özel isim kategorilerinden biri olan yer adlarının tespit edilmesi amaçlanmış, ulaşılan sonuçlar bu bölümde özetlenerek tartışılmıştır.

Safahat'ta 121 farklı yer adı toplamda 262 kez tekrarlanırken Süleymaniye Kürsüsünde (f=57) ve Fatih Kürsüsünde (f=55) bölümleri yer adlarının en sık tekrar ettiği bölümler (%42,74) olarak öne çıkmıştır. Tek ve uzun bir metin niteliğindeki Süleymaniye Kürsüsünde 1912'de Sırât-ı Müstakîm'de dokuz sayı tefrika edilmiş, ardından aynı sene kitap olarak da yayımlanmıştır. Birinci şahıs ağzından bir hikâye olan eserin girişinde şairin Galata Köprüsü'nden Yeni Cami'ye doğru gittiği görülmektedir. Şiirde önce Yeni Cami, ardından Süleymaniye Camii son derece sanatlı bir biçimde tasvir edilir. Şiirde Süleymaniye Camiinin kürsüsünde ihtiyar bir vaiz konuşmaktadır. Hikâyenin sonraki kısmı, aslen Özbekistanlı olan bu vaizin gezdiği Türk-İslam dünyasında gördüklerinin zaman zaman yorumlanarak anlatılmasıdır (Okay, 2008, s. 443). Bu bölümün yer adı sıklığı bakımından ilk sırada gelmesinde Türk-İslam dünyasında gerçekleştirilen bu gezintilerin etkili olduğu düşünülmektedir. Farklı yer adı sıralamasında birinci (f=42), toplam yer adı sıralamasında ikinci (f=55) sırada bulunan, adı ve mahiyeti bakımından Süleymaniye Kürsüsünde kitabına benzeyen (Okay, 2008, s. 443) dördüncü kitap Fatih Kürsüsünde 1692 mısralık tek şiirden (Biçer, 2013, s. 49) ve *İki Arkadaş Fatih Yolunda* ile *Vaiz Kürsüde* başlıklı iki kısımdan oluşmaktadır. Fatih Kürsüsünde, Balkan bozgunu esnasında kaleme alınmaya başlanmış ve manzum bir vaaz biçiminde düzenlenmiştir. Mehmet Akif bu kitapta genelde dünyanın düzeni, özeldir insanın ve toplumun varlığını sürdürebilmesinin en temel prensiplerinden biri olan çalışma konusu üzerinde durur. Manzum şeklindeki bu vaazda ana düşünce olan çalışma ile beraber pek çok yan düşüncenin bulunduğu, bilhassa da Doğu ve Batı dünyasının eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirildiği görülür (Sınar Uğurlu, 2021, s. 69). Dolayısıyla bu değerlendirmelerde yer adlarının geçmesinin mümkün olabileceği, bunun da kitabın bu bölümündeki yer adı sıklığında önemli rol oynadığı tahmin edilmektedir. Eserde yer adlarının en az geçtiği bölüm ise içerdiği şiirler vesilesiyle Akif'in toplumsal sorunlar karşısındaki duyarlılığını bir kez daha gösteren ve onun Müslümanların büyük içtimai şairi şeklinde nitelendirilmesini sağlayan (Gökçek, 2011; akt. Aydın, 2017, s. 101) Hakkın Sesleri (f=9) olmuştur. Kitabın 482 mısra ile bütün bölümler arasında mısra sayısı en az olan bölüm olmasının (Emer, 2014, s. 4) bu sonucun ortaya çıkmasında etkisi olduğu söylenebilir.

Safahat'ta geçen yer adlarının kategorilere göre dağılımına baktığımızda sıklık bakımından devlet (f=80) ve şehir (f=59) adlarının ilk iki sırada geldiği görülmektedir. Bu iki kategorinin tekrar eden yer adı sayısı (f=262) içindeki oranı böylece %53,05 şeklinde gerçekleşmiştir. Kategoriler içerisinde gerek farklı (f=3) gerek toplamda (f=22) en az kullanılan ise kıta adları olmuştur. Bunda dünya üzerindeki kıta sayısının, bölge, devlet, şehir gibi kategorilerle mukayese edildiğinde oldukça az olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Buna karşın kıta adları içindeki Avrupa Kıtası, eserin tamamı dikkate alındığında şiirlerde en çok geçen (f=16) yer adıdır. Dayanç'a (2012, s. 137) göre Mehmet Akif'i, hem kendi döneminde hem de kendinden sonraki dönemlerde Türk aydınlarının birçoğundan ayıran temel niteliklerinden biri Avrupa'ya bakış açısındaki nesnelligidir. O, Avrupa'nın olumlu taraflarını, bilimini, fennini takdir ederken olumsuz taraflarını, sömürgeci anlayışlarını, ikiyezlülüklerini, ahlaksızlıklarını ciddi bir şekilde tenkit eder. Onun bu nesnellüğünün en önemli sebeplerinden biri, Fransızca'yı iyi derecede bilmesi ve Avrupa'yı bizzat görüp yakından tanınmasıdır. Bundan dolayı Safahat'ta en sık tekrar eden yer adının Avrupa olmasını, şairin Avrupa'ya olan aşinalığının şiirlerine yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. Babacan (2021, s. 54)

tarafından yapılan "Avrupa, Safahat'ın birçok yerinde, ilme, sanayiye sahip olması nedeniyle yüceltilmiştir." şeklindeki tespit de, bu kıtanın eserde sık sık tekrarlandığını göstermesi bakımından önemlidir.

Eserde yer adları içerisinde en sık tekrarlanan kategori olan devlet adlarına bakıldığında Mehmet Akif'in Avrupa (Almanya, İspanya, İngiltere, Belçika), Asya (Afganistan, Arabistan, Yemen, İran, Irak, Mısır, Rusya, Serendib, Hindistan, Çin, Japonya, Hıyve), Afrika (Cezayir, Tunus, Sudan, Fas), Amerika (Kanada), Balkanlar (Arnavutluk, Karadağ, Kosova), Avustralya gibi geniş bir haritayı okura sunduğu görülmektedir. Safahat'ta yer verilen 26 farklı devletten en sık tekrar edenlerin İran, Osmanlı, Hindistan, Rusya, Çin ve Mısır olduğu belirlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin en buhranlı dönemleri aynı zamanda Mehmet Akif Ersoy'un doğduğu ve yetiştiği yıllara denk gelir. 93 Harbi, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı gibi önemli olaylar bu dönemde cereyan etmiştir. Bu savaş yıllarında Mehmet Akif Ersoy'un, bireysel ve toplumsal kimlik oluşumundaki şekillenışı çok önemlidir. Mehmet Akif, bu şekillenme sürecinde dünya devleti Osmanlı kimliğinin Batı karşısındaki tutunma çabalarına tanıklık etmiştir (Alşan, 2015, s. 76). Bu nedenle Osmanlı'nın onun şiirinde sıklıkla işlenmesi gayet tabiidir. 1002 mısradan oluşan Süleymaniye Kürsüsünde kitabında sırasıyla Rusya'yı, Türkistan'ı, Çin'i ve Japonya'yı dolaşan vaiz, Meşrutiyet'in ilanını son gittiği ülke olan Hindistan'da haber alıp İstanbul'a gelir ve sohbetine bu coğrafyalarda edindiği izlenimleri aktararak başlar (Soytürk, 2021, s. 55). Bu izlenimlerin de eserde geçen devlet adlarında etkili olduğu düşünülmektedir.

Safahat'ta ismi en çok geçen ülkelerden Rusya'nın, Panslavizm düşüncesiyle Kafkasya ve Balkanlarda en etkili olduğu senelerde Balkan kökenli bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelen Mehmet Akif'in, Osmanlı-Rus savaşlarını bizzat yaşadığını ifade eden Çitçi'ye (2010, s. 955) göre onun şiirlerinde Rusya kuzeyin büyük, emperyal, zalim ve muhteris bir devlettir. Mısır ise Mehmet Akif'in yalnızca şiirlerinde değil doğrudan hayatında önemli yeri olan ülkelerden biridir. 1923 Ekim'inde Mısır'a Abbas Halim Paşa'dan gelen davet üzerine giden Akif, ilk iki sene kışları Mısır'da ikamet edip Türkiye'ye döndüyse de 1925'in sonundan itibaren Mısır'da sürekli olarak kalmış, 1933 sonlarında Safahat'ın yedinci ve son kitabı olan Gölgele'i Kahire'de bastırmıştır (Okay ve Düzdağ, 2003, s. 437). Safahat'ta en sık tekrarlanan coğrafi yerlerden Nil Nehri'ni (f=8) de bu bağlamda ele almak doğru olacaktır. Zira Mehmet Akif'in, Mısır hakkında yazdığı şiirlerinden hareketle onun Nil'e hayran olduğu ortaya çıkmış (Ahmed, 2011, s. 399), Canım'ın (2021) ifade ettiği üzere Nil Nehri bütün hüznüyle Akif'in Mısır günlerinin unutulmazları arasındaki yerini almıştır.

Safahat'ta geçen şehir adlarını ele aldığımızda Mehmet Akif'in yine önümüze son derece geniş bir coğrafya sunduğu görülmektedir. Anadolu'dan (Bartın, Erzurum, İzmir, Konya, Çanakkale, Trabzon, Edirne, İstanbul), Avrupa'ya (Brüksel, Manchester, Paris, Berlin); Balkanlar'dan (Gümülçine, İpek, Prizren, Selanik, Serez, Varna, Yakova), Asya'ya (Taşkent, Buhara, Gazne, Haydarabad, Lahor, Meşhed, Semerkant, Şam, Medine) uzanan coğrafyada birçok şehir adı eserde karşımıza çıkarken bunlardan en sık tekrarlanan İstanbul (f=8) olmuştur. Taşranın edebiyatta henüz keşfedilmediği, millî kimlik oluşturma süreci çerçevesinde memleket edebiyatı yapılmadığı Tanzimat sonrası dönemlerde, Osmanlı sanatçısı tarafından büyük ölçüde merkez, yani Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti konumundaki İstanbul mekân olarak ele alınmıştır (Apaydın, 2013, s. 2). Osmanlı devlet yönetiminin burada bulunması, başkentin bu şehir olması, aydın kesimin bu şehirde yer alması gibi sebeplerin İstanbul'u doğal olarak ön plana çıkarmasının (Efe, 2020, s. 212) yanında manzum hikâye tekniğini kullanarak yazdığı ve genellikle merhamet temasını işlediği şiirlerinde Akif'in, İstanbul'daki sokakları, yoksul mahalleleri, evleri, aileleri, kimsesiz ve muhtaç insanları, kadınları, çocukları anlatması (Donbay, 2021, s. 28), ama belki de en önemlisi doğduğu, yetiştiği ve tahsil gördüğü şehir olması (Canım, 2021) onun şiirlerinde İstanbul'u önemli bir konuma getirmiştir. Bunun en açık örneği İstanbul'un birçok ilçesi veya semtinin de (Fatih, Heybeliada, Üsküdar, Vefa, Beşiktaş, Eyüp, Florya, Kâğıthane, Kartal, Kuzguncuk, Maltepe, Pendik, Samatya, Şile, Tatarla, Yakacık vb.) Safahat'ta yer almasıdır. Bu yerleşim yerlerinden Safahat'ta en sık geçen ise Fatih'tir (f=4). Kurtoglu'na (2009, s. 321) göre Akif'in hayatında doğduğu semt olması dolayısıyla Fatih önemli bir yere sahiptir. Fatih, Akif'e göre İstanbul'un ruhudur. Hatta denilebilir ki Akif, İstanbul'u Fatih'ten yola çıkarak anlatır. Bu nedenle doğrudan veya dolaylı olarak merkezde hep Fatih vardır.

Safahat'ta İstanbul'dan sonra en çok geçen şehirler Buhara (f=5), Berlin ve Edirne'dir (f=4). Bu şehirlerin de şairin hayatıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Türkistan'daki Zereşan Irmağı'nın aşağı havzasındaki büyük vahada bulunan Buhara, bugün Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalmaktadır (Gürel,

2021). Mehmet Akif'in annesi aslen Buharalı olup Tokat'a yerleşmiş bir ailenin kızı Emine Şerife Hanım'dır (Okay ve Düzdağ, 2003, s. 432). Anadolu'ya Türkistan'ın Buhara şehrinden göç eden bir ailenin mensubu olarak kendisinden söz edilen annesi, onun ailevi olarak Türk Dünyası'na bağlanmasındaki önemli hususlardan biridir (Çantay, 1966; akt. Akgün, 2017, s. 2391). Mehmet Akif'in, mahut değerleri ve milleti için yalnızca vatan sınırları içinde değil dışında da mücadele ettiğine dikkat çeken Tüfekçi'ye (2020, s. 4) göre Akif, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Almanlarla kurulan ittifaka bağlı şekilde bir görev kapsamında Almanya'ya dört aylık bir ziyaret gerçekleştirmiş, bu ziyarette hem Batılı zihniyete hem de Almanya'ya dair birçok gözlemde bulunmuştur. Babacan'a (2018, s. 179) göre aylarca süren Berlin seyahatinden son derece etkilenen Mehmet Akif, bu duygu ve düşüncelerini dizelere dökmüştür. Dolayısıyla Safahat'ın en uzun şiirlerinden biri Berlin Hatıraları olmuştur. Edirne ise Akif'in memuriyeti dolayısıyla gittiği ve onun üzerinde derin tesirler bırakan şehirlerden biridir. Mehmet Akif yaklaşık 20 ay kaldığı Edirne'de Edirne Milletvekili Şeref Bey, Ahmed Bâdî Efendi ve şair Ömer Seyrî Efendi ile tanışıp dostluklar kurma imkânını yakalamıştır (Canım, 2021).

Sonuç olarak Mehmet Akif, şiirlerinde dile getirdiği meselelerde kıta, ülke, şehir gibi birçok yerden bahseder. Gerek doğup yaşadığı, gerekse gezip gördüğü şehirleri doğrudan şiirine konu edinen Mehmet Akif'in bu bahsedişleri sadece kuru bir bilgi şeklinde değil, bahsettiği şehirlerin içini doldurarak, onlara kültür, medeniyet ve din anlamı yükleyerek olmuştur (Kurtoğlu, 2009, s. 333). Çıkla'ya (2008, s. 175) göre şairin, bu yerleri şiirinde dile getirmesinin en önemli nedenlerinden biri onun personel mitiyle ilgilidir. Personel mit, sanatçı tarafından üzerinde yoğunlaşılacak ve onun sanatının özünü oluşturan duygu, düşünce veya temadır. Akif de duygu, düşünce ve temalarını aktarırken pek çok yer adına vurgu yapmıştır. Üstelik Mehmet Akif'in coğrafyası yalnızca Anadolu'yla sınırlı değildir. Onun coğrafyası Avrupa'nın en uzak köşesinden Asya'nın en ücra köşesine kadar, Rusya'dan, hatta Mançurya'dan Afrika'nın çöllerine dek uzanan devasa bir coğrafyadır (Canım, 2021). Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un Safahat eserinde bu geniş coğrafya içerisinde bahsettiği yer adlarının tasnif edilmesi amaçlanmıştır. Ulaşılan sonuçlardan hareketle bundan sonraki çalışmalar için sunulan öneriler şu şekildedir:

Yer adları dışında Safahat'ta geçen diğer özel ad kategorilerinin (kişi, millet, yapı vb.) incelenmesine dayalı yapılacak araştırmalar, eserin özel adlar bakımından görünümünü ortaya çıkarma açısından faydalı olabilir.

Bu çalışmada yer adlarının betimsel bir sunumu gerçekleştirilmiştir. Safahat'ta geçen yer adlarının kökenleri, bu yerlerin şairin hayatındaki yeri gibi farklı türden daha detaylı çalışmalar yapılabilir.

Eserde geçen yerlerin şiirlerde hangi özellikleriyle işlendiklerine dair araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Çoğu kez yer adlarıyla bağlantılı şekilde karşımıza çıkan millet adlarının Safahat'taki kullanım sıklığı tespit edilerek yer adlarıyla millet adlarının kıyaslanması yoluna gidilebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Safahat'ın Söz Varlığında Yer Adları" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, G. (2019). *Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde isim tamlamalarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Ahmed, A. (2011). *Mehmed Akif ve Hafız İbrahim'in şiirlerinde Hz. Ömer Bin Hattab*. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 12-13 Mart, s. 393-425. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Akgün, A. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un Türk dünyası şairlerindeki tesir alanına bir bakış. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2389-2413.
- Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil- ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alşan, S. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı dönemini değerlendirmesi, çözüm önerileri ve Osmanlı Devleti adına Ortadoğu propaganda faaliyetlerinde yer alması. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 75-85.
- Altıntaş, A. (2015). *Bir kültür unsuru olarak edebi eserlerdeki özel isimler ve onların çeviri problemleri (F. M. Dostoyevski'nin Suç ve Ceza" romanı üzerine)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.

- Apaydın, M. (2013). Osman Cemal Kaygılı'nın eserlerinde İstanbul. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 64, 1-14.
- Aydın, Y. (2017). Yerküreden maveraya bir çılgılık: Mehmet Akif. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 94-110. <https://doi.org/10.20875/makusobed.324034>
- Babacan, H. (2018). Mehmet Âkif'in Almanya seyahati. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 175-181.
- Babacan, M. (2021). Sömürgeci Batı medeniyeti karşısında Mehmet Âkif. *Türk Dili Dergisi*, 831, 50-60.
- Bıçer, S. (2013). *Değerler eğitimi açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait Safahat adlı eserin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgin, E. (2015). *Türkçe Sözlük'te özel ad kaynaklı sözler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Canım, R. (2021). Mehmet Âkif Ersoy'un şiir coğrafyası. <https://www.tyb.org.tr/prof-dr-ridvan-canim-mehmet-akif-ersoyun-siir-cografyasi-50999h.htm> (Erişim Tarihi, 7 Mart 2022).
- Çıkla, S. (2008). Mehmet Âkif'in vatan coğrafyası. A. C. Issı ve D. Eşitgin (Ed.). *Prof. Dr. Celal Tarakçı armağanı* içinde (s. 172-185.) Birleşik Kitabevi: Ankara.
- Çiftçi, G. (2010). *Mehmed Âkif Ersoy'un Safahat adlı kitabının halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çitçi, S. (2010). Mehmet Âkif'in eserlerinde Rusya ve Ruslar. *Turkish Studies*, 5(3), 941-957.
- Dayanç, M. (2012). Safahat'tan hareketle Mehmet Akif'in zamanını ve Batı'yı değerlendirmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 131-152.
- Demir, N. ve Aslan, S. (2013). Anlambilim. N. Demir ve E. Demir (Ed.), *Türk dili-Yazılı ve sözlü anlatım* içinde (s. 137-148). Ankara: Nobel Yayınları.
- Demir, Y. (1987). Safahat'ta bazı insan tipleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 286-299.
- Demirtaş, Z. ve Nacar, D. (2018). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat eserinde öğretmen modeli. *Electronic Journal of Education Sciences*, 7(13), 97-109.
- Donbay, A. (2021). Mehmet Âkif Ersoy: Bir şairin "milletin sesi" olarak portresi. *Türk Dili Dergisi*, 831, 24-37.
- Efe, K. (2020). Ömer Seyfettin'in eserlerinde kişi ve yer adları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 198-222. <https://doi.org/10.29000/rumelide.839176>
- Eker, M. (2013). *Safahat'ta insan portreleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Emer, A. M. (2014). *Safahat'ta değerler eğitimi unsurları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Eminoğlu, H. (2016). Atasözü ve deyimlerdeki yer adları. *Turkish Studies*, 11(15), 119-172. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9873>
- Fırat, H. (2015). Safahat ve aile eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 37, 169-188.
- Güler, Z. (2013). Mehmed Âkif'in Fatih Kürsüsünde ve Âsım'da hadis atıfları. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 198-210.
- Gündüz Önal ve Şenel, M. (2016). Yer adları (toponimi) açısından Divanü Lûgati't-Türk. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 32, 64-74. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.279673>
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2019). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürel, Z. (2021). Mehmed Âkif Ersoy'un doğum yeri meselesi üzerine. *Türk Yurdu Dergisi*, 412, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=5410> (Erişim Tarihi, 8 Mart 2022).
- Kanar, Y. (1997). *Mehmet Akif Ersoy-Safahat*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Karadoğan, A. (2001). *Anadolu'yu Türkleştirenlerin isimleri- Kitab-ı Cihan-numa'da geçen özel isimler üzerinde bir deneme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Koç, O. (2015). Mehmet Âkif'in şiir dili: Safahat'ta metafor ve metonim kullanımları. *Türk Dili Dergisi*, 109(767-768), 382-394.
- Kop, Y. (2017). Safahat'a göre Mehmet Akif'in eğitim anlayışı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 363-377.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri-şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Köç, A., Demirkaya, H. ve Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi açısından Mehmet Akif ve Safahat. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 98-118. <https://doi.org/10.20860/ijoses.714917>
- Kumsar, İ. A. (2010). *Safahat'ta özlü sözler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kurtoğlu, M. (2009). Safahat'ın şehirleri. D. M. Doğan (Ed.), *Vefatının 72. yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni-3- Mehmet Âkif Edebî ve Fikrî Akımlar* içinde (s. 317-333). Ankara: TYB Vakfı Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Küçük, M. (2014). Mehmet Âkif Ersoy ve Türkçe. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2), 93-112.
- Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Odabaş, V. (2014). *Ordulu şairlerin şiirlerinde geçen özel adlar ve kullanılış özellikleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Okay, O. ve Düздаğ, M. E. (2003). *Mehmet Akif Ersoy*. TDV İslam Ansiklopedisi, 28, 432-439.
- Okay, O. (2008). *Safahat*. TDV İslam Ansiklopedisi, 35, 442-444.
- Öz, S. (2007). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne göre Anadolu'da yer adları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Özkan, M. (2020). Türkçenin sadeleşme ekseninde Mehmet Akif ve Türk dili. *Karabük Türkoloji Dergisi*, 2(2), 93-106.
- Pıllancı, H. (1996). *Anadolu'daki Türkçe yer adları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Sınar Uğurlu, A. (2021). Fatih Kürsüsünden seslenen Mehmet Âkif. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 35, 67-88. <https://doi.org/10.20427/turkiyat.944129>
- Soytürk, R. (2021). Safahat'ta romana yaklaşan yapı: Mehmet Akif'in Safahat eserinin türsel konumu. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(1), 48-59.
- Söylemez, P. (2021). *Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat adlı eserinde +da hâl ekinin işlevsel kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı.
- Şengül, M. B. (2018). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat (Birinci Kitap) adlı şiir kitabında çocuklar. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 876-897.
- Şeyda, A. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında söz dizimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şeyda, A. (2017). Çok sesli bir başyapıt: Safahat. *Turkish Studies*, 12(30), 719-734. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12794>
- Şimşek, T. (2015). Mehmed Âkif'in poetikası. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 53, 105-120. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat1327>
- Şişman, R. Ş. (2016). Firdevsü'l-İkbâl ve özel adlar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-174. <https://doi.org/10.18506/anemon.258559>
- Tağızade Karaca, N. (2011). Mehmet Âkif Ersoy'un hayatında ve Safahat'ta kadın. *Diyanet İlmî Dergi*, 47(4), 113-128.
- Tezer, K. (1999). *Mehmet Akif'in Safahat'ında kelime grupları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK. (2018). *İmla kılavuzu*. Ankara: TDK Yayınları.
- Turna, M. (2021). Safahat İkinci Kitap'ta Osmanlı toplumu. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 5(1), 97-110.
- Tüfekçi, E. T. (2020). Sahici ve samimi bir hayatın şairi: Mehmet Akif Ersoy. M. C. Çollak ve E. T. Tüfekçi (Ed.), *Mehmet Akif'in Mısır ve Almanya günleri* içinde (s.4). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Türk, A. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında Mehmed Akif'e dair yazılmış eserlerdeki değerlendirmeler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Uluçay, M. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un eserleri üzerinde dil ve üslup incelemesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Uslu, E. M. (2015). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde eğitim olgusu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies*, 8(8), 2239-2254.

Yeşilyurt, Ş. (2021). Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarındaki özel adların kültürel unsur olarak incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö10, 81-117. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1011438>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, R. (2017). *Ortaokul sosyal bilgiler eğitiminde Safahat'ın değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Extended Abstract

Proper names are defined as the names assigned to a person, an entity or a community bearing different characteristics from the similar ones (TDK, 2011) and names that describe a single person, a certain living or non-living being, a thought or a certain place (Aksan, 2003). The usage of proper names has emerged as a result of assigning different meaning compounds to some of the general vocabulary items, which are considered a genre by some groups of speaking a certain language, and reducing the vocabulary items from general use to private use in this way (Şişman, 2016). Proper names, which reflect the individual and cultural identity of the people, are among the important phenomena that tend to change in society as a mirror of the cultures. Proper names are a constant need to express persons, entities, and new objects. For this reason, proper names are of utmost importance (Altıntaş, 2015). One of the categories of a proper noun is place names.

Place names, which have a very rich and solid place in the Turkish language, reflect the cultural identity of the Turkish society, as well as the individual and cultural identity of the author who created the literary work. These names, which reflect the author's worldview, tastes and character, are also closely linked to the author's messages and themes. In addition, these names offer important clues about the language, culture, social structure and lifestyle of the society where the author lives and the nation they are a member of. (Efe, 2020). For this reason, it is useful to consider literary works from this standpoint. In this study, which aims to reveal how frequently place names, one of the vocabulary items, are used in Safahat work, answers were sought to the following research questions based on the problem statement "What is the structure of Mehmet Akif Ersoy's Safahat in terms of place names?"

1. What is the distribution of the place names in Safahat according to the chapters of the book?
2. What is the distribution of place names in Safahat according to categories?
3. What are the place names in Safahat?

This study, which aims to determine the place names in Mehmet Akif Ersoy's Safahat book, was carried out with the document analysis method, a qualitative research design. The study investigates Mehmet Akif Ersoy's Safahat book, which was published by Morpa Culture Publications in 1997. This study examines the entire work consisting of seven chapters, namely Stages (Safahat), Süleymaniye Chair, Voices of God, Fatih Chair, Memoirs, Asim, and Shadows. The content analysis technique was employed in the data analysis. The place names in the book were grouped under six categories, including region names, continent names, state names, city names, the district, the neighbourhood, and village names, and geographical names such as sea, mountain, and river.

According to the study findings, 121 different place names were repeated 262 times in total in Safahat, while the chapters of Süleymaniye Chair (f=57) and Fatih Chair (f=55) are striking as the chapters where place names were repeated most frequently (42.74%). In Safahat, 20 different, totally 26 regional names; 3 different, totally 22 continent names; 26 different, totally 80 state names; 29 different, totally 59 city names; 22 different, totally 33 district, neighbourhood, and villages names; 21 different, totally 42 mountain, sea, river names were included. In the distribution of the place names in Safahat according to categories, it was determined that the names of the state (f=80) and city (f=59) took the first two places in terms of frequency. The ratio of these two categories in the number of repeating place names (f=262) was 53.05%. Among the 26 different states mentioned in Safahat, Iran (f=9), Ottoman (f=9), India (f=8), Russia (f=8), China (f=7) and Egypt (f=5) were found to be the most repeated ones. The most frequently repeated cities were Istanbul (f=8), Bukhara (f=5), Berlin (f=4) and Edirne (f=4). Among the categories, continent was mentioned the least in the book, both in terms of different names (f=3) and the total number of names (f=22). On the other hand, the European Continent, one of the continent names, is the most mentioned place name (f=16) in the poems when the whole work is taken into account.

Ek**Yer Adlarının Geçtiği Dizelerin Orijinal Örnekleri**

اوسترا'ليايله برابر باقيورسين : قانادا !

Ostralya'yla beraber bakıyorsun Kanada.

فرق اولونمازدی قیزانلقده کی گولکلردن !

Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden!

يا بروكسلده ، يا برلينده ، يا مانچسترده !

Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Manchester'de!

بر يقيق کوپرو ایچون باحیقادن قالفه کلیر ؟

Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir.

وارسه امکانی ، یارین عودت ایدک آوروپایه .

Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya.

— بوتون استانبولک آغزنده کزن اللریگز ،

— صورمه ، قارتالده ايدم بن ده بو چهارشنبه کونی .

Bütün İstanbul'un ağzında gezen elleriniz.

-Sorma, Kartal'da idim ben de bu çarşamba günü.

— قونیه ده ايدم ...
— خبرم يوق ، نه زمان ؟

-Konya'daydım... -Haberim yok, ne zaman?

— هاه بر کره چيقيک مرمره دن آق دگزه !

-Hele bir kerre çıkın Marmara'dan Akdeniz'e!

شيله ، بارطين ، قيزيل ايرماق . کوزلم ، بحرسياء !

Şile, Bartın, Kızılırmak... Güzelim, Bahr-i Siyâh!

— قوزغونجغه کچدم بر کون ،

-Kuzguncuk'a geçtim bir gün.

— قدری بك صاغدی ، طربزونده هنوز والیدی .

Kadri Bey sağdı, Trabzon'da henüz vâliydi.

قارا قولدن ديديلر : « شيمدي ، امام ، ارضرومه ! »

Karakoldan dediler: “Şimdi, İmam, Erzurum’a!

Anlatı Araştırması: Mehmet Âkif Ersoy'a İthafen Yapılan Bir Beste İçin, Uzaktan Katılımcılı Video Klip Oluşturma Süreci

Narrative Research: The Process of Creating a Video Clip with Remote Participant for a Composition Dedicated to Mehmet Âkif Ersoy

Ömer Zeki URHAN¹

Derleme /Review

Geliş Tarihi / Received: 15.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 05.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1104142

Atıf / Citation: Urhan, Ö. Z., (2022). "Anlatı Araştırması: Mehmet Âkif Ersoy'a İthafen Yapılan Bir Beste İçin, Uzaktan Katılımcılı Video Klip Oluşturma Süreci" ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 141-150, Doi: 10.48146/odusobiad.1104142

Öz

Bu çalışmada, araştırmacı tarafından Mehmet Âkif Ersoy'a ithafen yapılmış olan bestenin ortaya çıkış hikâyesi ve kayıt süreci ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı uzaktan katılımcılarla planlanacak bu tarz çalışmaları kolaylaştırabilecek bir kılavuz kaynak oluşturmaktır. Toplum etkileyebilecek benzer sanatsal çalışmaların teşvik edilmesi ve önemli şahsiyetleri konu alan müzikal ve sanatsal faaliyetlerin çoğalmasına vesile olunması çalışmanın diğer amaçları arasındadır. Anlatı kapsamında sunulan bilgi ve deneyimlerin, benzer çalışmalar için aşamalı yol haritası oluşturması yönüyle bestecilere ve araştırmacılara fikir verebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma, nitel araştırma yönteminin "anlatı araştırması" türlerinden otobiyografi kapsamında, "kişisel hikâye" özelliğindedir. İstiklâl Marşı'nın kabulünün 100. yılında yayınlanan video klipin hazırlık sürecinde notlar tutulmuş ve bu notlar ışığında elde edilen bilgiler çalışmanın bulgular bölümünde yer alan aşama ve kontrol tablosunda belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara göre 12 ilden 14 öğrencinin ve 6 sanatçının katkıda bulunduğu video klip çalışması, 20 günde tamamlanmış, 5 temel aşamadan oluşmuştur. Sonuç olarak projenin yürütülmesinde uzaktan katılımcılı çalışma, etkili bir zaman yönetimi ve doğru planlama ile teknolojinin etkin kullanılması, uygun maliyet, katılımcı öğrencilerin belli bir düzeyde şarkı söyleme becerisine sahip olmaları, tanınmış sanatçıların dahil edilmesi gibi kriterlerin çalışmanın kısa sürede ve verimli bir biçimde tamamlanmasına katkısı olduğu belirlenmiştir. Buna karşın projenin yüz yüze yapılamamasından ötürü göz ardı etmek durumunda kalınan bazı unsurlar tartışılmakta, bu tarz bir çalışma için katılımcıların seçiminden prova ve kayıt aşamalarına kadar tüm süreçlerin yüz yüze ve mümkünse aynı şehirde, daha geniş bir zaman diliminde gerçekleştirilmesinin daha tatmin edici sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı, video klip, anlatı, beste, otobiyografi

Abstract

In this study, the story of the emergence and recording process of the piece that is composed by the researcher and dedicated to Mehmet Âkif Ersoy is discussed. The aim of the study is to create a guide resource that can facilitate such studies to be planned with remote participants. The other aims of the study are to encourage similar artistic works that can affect the society and to be instrumental in the proliferation of musical and artistic activities about important personalities. It is thought that the information and experiences presented within the scope of the narrative are important in terms of creating a gradual roadmap for similar studies and giving ideas to composers and researchers. The research has the feature of "personal story" within the scope of autobiography, which is one of the "narrative research" types of qualitative research method. Notes were taken during the preparation process of the video clip, which was published on the 100th anniversary of the adoption of the National Anthem, and the information obtained in the light of these notes is stated in the stages and control table in the findings section of the study. According to the findings, the video clip work, contributed by 14 students and 6 artists from 12 provinces, was completed in 20 days and consisted of 5 basic stages. As a result, it was determined that criteria such as remote participatory work, effective time management and effective use of technology with correct planning, affordable cost, having a certain level of singing skill of the participant students, including well-known artists contributed to the completion of the work had positive effects on completing the project in a short time and in an efficient manner. On the other hand, some elements that had to be ignored due to the inability of the project to be carried out face to face are discussed and it is argued that for such a study, carrying out all processes face-to-face, from the selection of the

¹Öğr. Gör. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, TOKAT, e-mail: omer.urhan@gop.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3687-1679>

participants to the rehearsal and recording stages, also in the same city and over a wider period of time could have more satisfactory outcomes.

Keywords Mehmet Akif Ersoy, national anthem, video clip, narrative, composition, autobiography

Giriş

Son yıllarda video paylaşım sitelerinde, farklı yerlerde yaşayan insanların bir araya gelerek müzik eserlerini hem sesleriyle hem de enstrümanlarıyla seslendirdiklerine sıkça şahit olunmaktadır. Bu akımın Türkiye'deki öncülüğünü, Fırat Çavaş ve Vildan Özfenerci'nin girişimleri sonucu *Doğa İçin Çal* projesi yapmıştır (Doğa İçin Çal, 2011). 2002 yılında çeşitli toplumsal konulara dikkat çekmek için ortaya çıkan *Playing for Change* hareketinin başarılı olması üzerine, 2009 yılından itibaren *Doğa İçin Çal* projesi, yine toplumsal farkındalığı arttırmak için birçok müzisyeni bir araya getirerek seri videolar yayınlamıştır (Dağdeviren ve Karaöncel, 2021: 118; Dinç, 2021: 303). Bu projeyi takiben yurdun birçok yöresinde, her türden müzik eserinin bu akımla seslendirilmesi yaygınlaşmıştır. Pandemi sürecinin etkisiyle fiziksel olarak bir araya gelmenin zorlaştığı bir dönemde, insanların internet aracılığıyla uzaktan katılımcılı bu tarz müzikal çalışmalara katılım sağlamaya devam ettikleri gözlenmiştir (Boğaziçi Korosu, 2020; İTÜ TMDK, 2020).

2021 yılının *Mehmet Âkif Ersoy Yılı* olması münasebetiyle, Ersoy'a ithafen araştırmacı tarafından yazılıp bestelenen eserin, İstiklâl Marşı'nın kabulünün 100. Yılında yurdun dört bir yanından -öğrencilerle seslendirilmesi planlanmıştır. Fiziksel olarak bir araya gelinemeyen bir dönemde, *Doğa İçin Çal* gibi paylaşımların ilham vermesi sonucu yedi coğrafi bölgeden öğrencilerin uzaktan katılımları ile, bu anlamlı günde İstiklâl Şairi Mehmet Âkif Ersoy'un anılması hedeflenmiştir.

Bu çalışma ile toplumu etkileyebilecek benzer sanatsal çalışmaların teşvik edilmesi, tarihimizdeki önemli şahsiyetleri konu alan müzikal ve sanatsal faaliyetlerin çoğalmasına vesile olunması düşüncesinin yanı sıra, uzaktan katılımcılarla planlanacak bu tarz çalışmalara ışık tutulması amaçlanmaktadır. Anlatı kapsamında sunulan bilgi ve deneyimlerin, benzer çalışmalar için aşamalı bir kılavuz kaynak oluşturması yönüyle bestecilere ve araştırmacılara fikir verebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmada yer alan aşamalarda, eserin bestelenmesinin ardından yaşanan süreçler ele alınmaktadır.

Çalışmanın problemi, bu deneyim ışığında, topluma mesaj içeren, çok katılımcılı ve çok merkezli, özgün beste içeren müzikli video klip oluşturma sürecinin aşamalarının ve dikkat gerektiren detayların ortaya konmasıdır.

Yöntem

Nitel araştırma yöntemi desenlerinden olan anlatı araştırmaları, insanların bir konuya veya duruma ilişkin deneyimlerini ve yaşam hikâyelerini amaçlı ve sistematik bir biçimde, anlamlı ve kronolojik olarak inceler. İnsanların yaşadıkları olayların ardışık olarak düzenlenmesi, bu olaylar arası ilişkilerin kurulması ve böylece bu olayların belirli hedef kitle için anlamlandırılması sağlanır. Anlatı araştırmalarında temel amaç, bireylerin olgu ve olayları deneyimleme biçimlerini kendi ürettikleri hikâyeler aracılığıyla incelemektir. Anlatı sorgulamaları, çoğunlukla öykünün biyografik veya otobiyografik olduğunu söyleyerek başlamaktadır. Anlatım hikâyeleri çeşitli veri toplama yöntemleri kullanılarak elde edilmektedir. Bunlar arasında görüşme (mülakat), gözlem, dokümanlar, fotoğraflar ve çeşitli nitel veriler sayılabilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2018, s. 283; Creswell, 2013, s. 72; Gereken, 2021, s. 221; Saban ve Sarıçelik, 2018, s. 230; Uğuz Arsu, ve Tekindal, 2021, s. 102). Bu çalışma, anlatı araştırmasının otobiyografi türünde hazırlanmıştır. Otobiyografi çalışmalarında, bir olaya ilişkin deneyimler araştırmacının kendisi tarafından aktarılır (Büyüköztürk vd., 2018, s. 285). Bu çalışmada süreçteki deneyimler kronolojik bir sıra ile, bağlantılı olarak kişisel notlar aracılığıyla aktarılmış, dikkat ve kontrol listesinde aşamalı olarak sunulmuştur. Bu aşamalar ve alt başlıkları tablo halinde gösterilmiştir. Elde edilen bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır.

İstiklâl Marşı ve Mehmet Akif Ersoy

İstiklâl yolunda, milletin vatanı uğruna topyekûn mücadele ettiği bir dönemde ordunun ve halkın maneviyatının güçlendirilebilmesi için bir milli marşa ihtiyaç duyulmuştur. İstiklâl Harbi'nin milli bir ruh içerisinde yansıtılabilmesini sağlamak amacıyla Maarif Vekâleti, 1921 yılında bir güfte yarışması düzenlemiştir. Söz konusu yarışmaya toplam 724 şiir gönderilmiştir. Dönemin Maarif Vekili Hamdullah

Suphi, Millî Mücadele'ye yazdığı şiirler ve yaptığı konuşmalarla katkıda bulunan Mehmet Âkif Bey'in yarışmaya para ödülü nedeniyle katılmadığını öğrenince, konunun halledilebileceğini kendisine ileterek müsabakaya katılımını sağlamıştır. Hamdullah Suphi'nin teşvikleri üzerine Mehmet Âkif Bey, Ankara'daki Taceddin Dergâhı'nda on günde yazdığı ve Türk Ordu'suna ithaf ettiği manzumesini yarışmaya göndermiştir. Yapılan elemeler sonucunda, meclisin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda Mehmet Âkif Ersoy'un yazdığı şiir defalarca okunmuş ve bestelenmek üzere millî marş olarak kabul edilmiştir. Mecliste İstiklâl Marşı'nı okuyan ilk kişi, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver olmuştur. Mehmet Akif Ersoy İstiklâl Marşı'nı şiirlerini topladığı *Safahat*'ına dâhil etmemiş ve İstiklâl Marşı'nın Türk Milleti'nin eseri olduğunu beyan etmiştir (Amanoğlu, 2009, s. 184, 185; Tarman, 2020, s. 37; Zeren, 2021, s. 83).

İstiklâl Marşı'nın bestelenme süreci de bir hayli ilginçtir. Murat Bardakçı, Habertürk Gazetesi'nin 15.03.2021 tarihli köşesinde, Mehmet Âkif'in şiirinin meclis tarafından 12 Mart 1921'de milli marş olarak kabul edilmesinin ardından bir beste müsabakasının açıldığını ve çok sayıda bestecinin eserlerini meclise gönderdiğini, mecliste de bir komisyon kurularak 1923'te devrin önemli bestekârlarından Ali Rifat Bey'in (Çağatay) acemaşiran makamındaki bestesini birinci seçtiğini, buna karşın yurdun çeşitli yörelerinde, yarışmaya iştirak eden bestecilerin kendi eserlerini çaldırdıklarını yazmaktadır. Bardakçı ayrıca, Ali Rifat Çağatay'ın 1923'te resmi olarak kabul edilen bestesi yerine, İstiklâl Marşı'nın Osman Zeki Bey'e (Üngör) ait besteye okunduğundan ve bu bestenin resmi olarak marşın bestesi olup, olmadığıyla ilgili arşiv kayıtlarında bir belgeye henüz ulaşamadığından söz etmektedir (Bardakçı, 2021).

Bulgular

Anlatı: Eserin Ortaya Çıkış Süreci

Araştırmacı tarafından İstiklâl Marşı'nın kabulünün yüzüncü yılı vesilesiyle bir şiir yazılarak bestelenmiştir. Ortaya çıkan bu müzik yapıtı yurdun dört bir yanından öğrencilerle birlikte seslendirilmiştir. Bu eserin ortaya çıkmasındaki amaç, Mehmet Âkif Ersoy'un anılması ve milli duyguların diri tutularak yaygınlaştırılmasıdır. Milli ve manevi duyguların en güzel ifade biçimlerinden birisi de müzik sanatıdır. Bu duygu ve heyecan içinde bestelenen bu eser, 2021 yılının Ocak ayında tamamlanmıştır. Eserin güftesi altı beyitten meydana gelmiş ve beste için hicaz makamı tercih edilmiştir. Doç. Dr. Sühan İrden tarafından notaya alınmıştır.

Beste çalışması, araştırmacı tarafından o dönem öğretmenlik görevini icra ettiği Samsun İlkadım Güzel Sanatlar Lisesi müdürü İlyas Gülünay ve müzik öğretmeni Hicran Temur'a piyano eşliğinde dinletilmiştir. Kendilerinin de müspet yönde vermiş oldukları tepkiler neticesinde, çalışmanın profesyonel bir müzik stüdyosunda kaydedilmesine karar verilmiştir. Yapılacak bu stüdyo kaydının çerçevesinin belirlenmesi ve maliyet araştırmasının yapılmasıyla işe başlanmıştır. İstiklâl Marşı'nın kabulünün 100. yılı gibi anlamlı bir gün için yapılan bu çalışmaya yurdun her bölgesinden öğrencilerin katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır. Öncelikle çalışmada yer alacak katılımcıların sayısı ve öğrencilerin seçilmesinde dikkat edilecek hususlar saptanmıştır. Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinin fiziksel olarak bir araya gelmeyi zorlaştırması ve katılımcıların farklı illerde ikamet etmeleri, projenin yürütülmesini olumsuz etkilemiştir. Projenin hazırlık aşamaları başlangıç olarak şubat ayının ortalarına tekabül ettiğinden, 100. yıl dönümü olan 12 Mart 2021 tarihine kadar kısıtlı bir zaman diliminde çalışma mecburiyeti, mevcut zorluğu bir kat daha arttırmıştır.

Öncelikle, Samsun'da bulunan, yerelde ve ulusal çapta önemli projelere imza atmış bir stüdyoyla 18 Şubat'ta anlaşılmıştır. Stüdyonun ortaklarından, kendisi de müzik öğretmeni olan Erhan Gül ile yapılacak projenin kapsamı değerlendirilerek, projede vokal (insan sesi) olarak 14 öğrencinin gerekli olduğuna karar verilmiştir. Çalışmada yer alacak enstrümanların seçilmesi sonucu, altyapı kayıtlarının alınmasıyla işe başlanmıştır. Altyapılar çalınırken katılımcı öğrencilerin belirlenmesi aşamasına geçilmiştir. Katılımcı öğrenciler güzel sanatlar liselerinin müzik bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler arasından, kendi öğretmenlerinin referanslarıyla seçilmiştir. Güzel sanatlar lisesi öğrencilerinin tercih edilmesinin başlıca sebebi, zamanın çok kısıtlı olması ve fiziksel olarak bir arada çalışma imkânının olmaması sonucu internet ortamında, müzik eğitimi almış öğrencilerle yapılacak çalışmalardan hızlıca netice alınabileceği düşüncesidir.

Samsun İlkadım Güzel Sanatlar Lisesi öncülüğünde hazırlanan proje için, birkaç gün içinde 13 farklı okuldan müzik öğretmenlerine ulaşılmış ve çalışmadan detaylıca bahsedilmiştir. Kendilerine, eserin sözleri ve notaları ulaştırılarak uygun bir öğrenci önermeleri talep edilmiştir. Görüşülen okulların geneli bu çağrıya olumlu dönüş yapmıştır. Buna rağmen çalışmanın çeşitli süreçlerinde bazı okullar yer alamayacaklarını

belirtince, ivedilikle alternatifler belirlenmiştir. Neticede yurdun her coğrafi bölgesinden, on iki il ve on dört okuldan öğrencilerle çalışmaya başlanmıştır. Bu süreçte seçilen okulların müdürlerinin müsaadeleri ve öğrencilerin velilerinden yazılı izinleri alınmıştır.

Tablo-1'de çalışmada yer alan öğrencilerin okulları ve katıldıkları iller yer almaktadır.

	ÖĞRENCİNİN OKULU	
1.	Kayseri GSL	KAYSERİ
2.	Zeki Müren GSL	BURSA
3.	Nevit Kodallı GSL	MERSİN
4.	Avni Akyol GSL	İSTANBUL
5.	Ticaret Odası GSL	GAZİANTEP
6.	Sebahat – Cihan Şişman GSL	BALIKESİR/AYVALIK
7.	Başakşehir İTÜ İsmail Dede Efendi GSL	İSTANBUL
8.	Akçaabat GSL	TRABZON
9.	Van GSL	VAN
10.	İlkadım GSL	SAMSUN
11.	Manisa GSL	MANİSA
12.	Bedii Sabuncu GSL	HATAY
13.	Aşık Veysel GSL	İSTANBUL
14.	Amasya GSL	AMASYA

Tablo-1: Katılımcı öğrenciler

Provalar başlamadan önce, 25 Şubat günü görüntülü konferans platformu üzerinden bir tanışma toplantısı organize edilerek farklı illerden katılan öğrencilerin birbirini tanımaları sağlanmıştır. Öğrencilere çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi detaylıca anlatılarak sorulara açık yanıtlar verilmeye çalışılmıştır. Düzenlenen çevrimiçi toplantının ardından katılımcılara eserini notaları ve hazırlanmış altyapı kayıtları gönderilmiştir. Anlık iletişimi sağlayabilmek ve proje ile ilgili gelişmeleri paylaşabilmek için bir cep telefonu mesajlaşma uygulaması üzerinden grup oluşturulmuştur. Oluşturulan grup üzerinden öğrencilerin okuyacakları partiyonlar paylaşılmış, böylelikle çalışmalara başlanmıştır. Provaların ardından öğrencilerin büyük çoğunluğunun ses kayıtları, okullarındaki öğretmenlerinin refakatinde, buldukları illerdeki stüdyolarda ham olarak (efekt ve enstrüman kaydı olmadan yalın biçimde) alınmıştır. Stüdyoda kayıt alma imkânı bulamayanlar, ellerindeki ses kayıt cihazları veya cep telefonları aracılığıyla kayıt alabilmeleri için yönlendirilmiş, aldıkları ses kayıtlarını elektronik posta yoluyla ulaştırmaları sağlanmıştır.

Altyapı sazlarının kayıtları ile solo çalgılardan duduk ve akordeon icraları 23 Şubat tarihinde, projenin yürütüldüğü stüdyoda tamamlanmıştır. Alanında söz sahibi, tanınmış sanatçıların projede yer alması için bazı isimlerle temasa geçilmiştir. Türk Müziğinin önemli enstrüman icracılarından kanun sanatçısı Göksel Baktagir ve klarnet sanatçısı Serkan Çağrı, projede yer almayı kabul ederek ses ve video kayıtlarını 6 Mart tarihinde internet üzerinden ulaştırmışlardır. Eserin sonunda, Mehmet Âkif Ersoy'a ait bir beyitin seslendirilmesi için edebiyat ve şiir dünyasından birkaç tanınmış isimle görüşülmüştür. Sanatçı Bedirhan Gökçe, bir arkadaşının aracılığıyla, *Çanakkale Şehitlerine* şiirinde geçen "Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber. Sana âgûşunu açmış, duruyor Peygamber" (Ersoy, 2021, s. 791) dizelerini seslendirerek ses kaydını internet üzerinden 3 Mart'ta ulaştırmış ve çalışmanın finali bu kayıtla yapılmıştır. Tanınmış sanatçıların projede yer alması, katılımcı öğrencilerin motivasyonunu arttırmış, çalışmanın görünürlüğüne katkı sağlamıştır.

Tablo-2'de çalışmaya katkıda bulunan sanatçılar yer almaktadır.

1.	Göksel BAKTAGİR	Kanun
2.	Serkan ÇAĞRI	Klarnet
3.	Bedirhan GÖKÇE	Şiir
4.	Erhan GÜL	Tuşlu Çalgılar
5.	Buğra KUTBAY	Duduk
6.	Sergen KALANBAK	Klasik Gitar

Tablo-2: Katılımcı sanatçılar

Video aşamasına geçilmeden önce, katılımcılardan gelen ses ve enstrüman kayıtları stüdyoda birleştirilmiştir. Ardından, öğrencilerin öğretmenlerine video çekimleri hususunda gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Çekimlerin o ilin tarihi ve doğal güzelliğini yansıtacak bir mekânda, panoramik şehir görüntüsü eşliğinde, öğrencinin okulu önünde veya bayrak altında yapılması tavsiye edilmiştir. Gönderilen videoların birçoğunda bu tavsiyelere uyulduğu gözlemlenmişse de; bazı çekimlerin özensiz yapıldığı tespit edilmiştir. Okullarda yapılan çekimlerin yanı sıra Van Gölü, Ayvalık manzarası, Samsun'daki temsili Bandırma Vapuru, Amasya şehrinin havadan görüntüsü çalışmaya görsel anlamda zenginlik katmıştır. Video klabin işaret dili bilen işitme engelliler tarafından kolayca takip edilebilmesi adına işaret dili çevirisi için *Sesli Betimleme Derneği*'nden destek alınmıştır. Dernek yetkilisi Olgun Yılmaz'ın yönlendirmesiyle, ilgili uzman tarafından yapılan işaret dili çeviri dosyası 26 Şubat tarihinde elektronik posta üzerinden ulaştırılmıştır.

Video kayıtlarının tamamlanması sonucu kurgu aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada Erhan Gül ile birlikte Uğur İhtiyar da çalışmaya katılarak, video edit sürecini yönetmiştir. Katılımcıların göndermiş oldukları görüntülerin yanı sıra eserin ruhuna uygun görseller internet ortamından seçilerek videoya eklenmiştir. Yoğun geçen çalışmanın ardından ses ve görüntü montajının tamamlanmasıyla video klip 10 Mart 2021 tarihinde ortaya çıkmıştır. Böylece 20 gün gibi kısa sayılacak bir zaman diliminde proje tamamlanmıştır. Aynı anda farklı merkezlerde birden fazla işlemin planlanarak icra edilmesi, sürecin etkin kullanılmasında önemli rol oynamıştır. Video klip, 12 Mart 2021 tarihinde, İstiklâl Marşı'nın kabulünün yüzüncü yılında çeşitli sosyal medya platformlarından, birçok kişisel ve kurumsal sayfa tarafından yayınlanmıştır. Videonun süresi 5 dakika, 43 saniyedir.

Hicaz makamında bestelenen eserin güftesi (7+7) 14'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. Güftenin ilk beyiti, "korkma dedi bir kere, korkmadı hiç bu millet" Mehmet Âkif Ersoy'un İstiklâl Marşı'nın ilk ifadesine vurgu yapmaktadır. Güftenin üçüncü ve dördüncü beyitleri, eserin nakaratını oluşturmakta ve sıkça tekrar edilmektedir. Üçüncü beyitte geçen *çiğnetmedi namusu yüce Asım'ın nesli* ve dördüncü beyitteki, *ey şehit oğlu şehit!* ifadeleri, Mehmet Âkif Ersoy'un *Çanakkale Şehitlerine* adlı şiirindeki ifadelerine gönderme yapmaktadır. Eserin güftesi şöyledir:

Korkma dedi bir kere korkmadı hiç bu millet,

Vatan için can veren şehitleredir bu minnet.

Bu millet hiç görmedi yakışmazdı esaret,

Âkif Bey'in kalemi verdi inanç, cesaret.

Bayrağın üstündeki yıldızı ve hilâli

Çiğnetmedi namusu, yüce asımın nesli.

Acı, kan ve gözyaşı bu toprağın bedeli,

Ey şehit oğlu şehit! Bize hakkın helâl mi?

*Sarmalar yiğidini sanki ana kucağı,
Rengi şehit kanıdır şanlı Türk'ün sancağı.*

*Mehmet Âkif Bey gibi, vatan sevdalıların,
Gayeleri susmasın sadası ezanların.*

Videoya, internette "MEHMET ÂKİF ERSOY'A İTHAFEN "100. Yıl Anısına" aratılarak ulaşılabilir (Urhan, 2021). Videonun sonunda emeği geçenlere, açıklama kısmında ise klipin oluşması esnasında istifade edilen görüntülerin sahiplerine teşekkür edilmiştir.

Aşamalar

	AŞAMALAR	KONTROL VE DİKKAT	SÜRE
1. Aşama (Stüdyo)	1.1 Stüdyonun Seçimi 1.2 Projenin Planlanması 1.3 Altyapı Kayıtlarının Oluşturulması	<ul style="list-style-type: none">• Daha önce yaptıkları referans projeler• Maliyet uygunluğu	5 Gün
2. Aşama (Öğrenciler)	2.1 Katılımcı Öğrencilerin Belirlenmesi 2.2 Gerekli İzinlerin Alınması 2.3 Çevrimiçi Toplantı ve Görev Dağılımı 2.4 Nota ve Altyapı Dosyalarının İletilmesi 2.5 Prova	<ul style="list-style-type: none">• Güzel sanatlar liselerinin müzik alanında öğrenim gören öğrenciler• Güzel sanatlar lisesinde görev yapan danışman öğretmenlerin referansları	6 Gün
3. Aşama (Sanatçılar)	3.1 Katılımcı Sanatçıların Belirlenmesi 3.2 Sanatçılarla Görüşme 3.3 Sanatçılarla Altyapı Dosyasının Paylaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Alanlarında yetkin ve tanınmış sanatçılar	2 Gün
4. Aşama (Kayıtlar)	4.1 Katılımcılardan Ses Kayıtlarının Alınması 4.2 Katılımcılardan Görüntü kayıtlarının alınması 4.3 İşaret Dili Çevirisinin Ulaştırılması	<ul style="list-style-type: none">• Profesyonel stüdyodan kayıt• Kaliteli ses alma cihazlarından kayıt• Görüntü hassasiyeti• İşitme engelliler için erişilebilirlik	7 Gün
5. Aşama (Video)	5.1 Ses ve Görüntü Montajı 5.2 Video Klipin Yayınlanması	<ul style="list-style-type: none">• Projenin ruhuna uygun görsellerin seçilmesi• Popüler sosyal paylaşım ağlarından videonun yayınlanması	2 Gün

Tablo-3: Aşamalar ve Kontrol Listesi

Tablo 3 'te görüldüğü üzere Anlatı sürecinde alınan notlar aşamalı olarak kronolojik sırayla kontrol listesine işlenmiş olup, *kontrol ve dikkat* başlığı altında planlamaların hangi kriterlere göre yapıldığı, *süre* başlığı altında ise, aşamaların zaman sınırı saptanmıştır.

Stüdyo aşamasında dikkat edilen hususların başında çalışılacak stüdyonun imza attığı referans projeler ve maliyetin uygunluğu konusu gelmektedir. Zira projenin hayata geçirilmesinde ve sağlıklı yürütülmesinde uygun mali koşulların sağlanabilirliği, stüdyo çalışanlarının tecrübeli olması önem arz etmektedir. Bütün bunların yanı sıra, projenin başından sonuna dek beklentilere cevap verecek bir ekiple çalışma motivasyonu, stüdyo aşamasının gerekliliklerindedir.

Öğrenci aşamasında seçilen katılımcılar, güzel sanatlar liselerinin müzik alanında öğrenim gören, belli bir şarkı söyleyebilme becerisine sahip öğrenciler arasından, danışman öğretmenlerin referansları sonucu belirlenmiştir. Bu projeye mahsus olarak belirlenen kriterler, kısa zamanda verimli bir sonucun elde edilebilmesi için uygulanmıştır. Çalışmanın en önemli handikapı, uzaktan (internet üzerinden) yürütülmesi sonucu katılımcı öğrencilerin müzikalitesi hakkında yeterince bilgi sahibi olunamamasıdır. Bu noktada öğretmenlerin, projeye yaptıkları danışmanlık katkısı önemlidir. Danışman olarak nitelendirilen kişiler, projeye kattıkları fikirlerinin yanı sıra katılımcılarla aradaki bağın kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Ayrıca projenin genele yaygınlaştırılması düşüncesiyle, yurdun her coğrafi bölgesinden öğrencilerin katılmaları sağlanmıştır.

Sanatçı aşamasında alanlarında yetkin icracılar seçilmiştir. Çalışmada yer alan tanınmış sanatçılar, projenin tanıtımına ve video klibin geniş kitlelerce izlenmesine katkı sağlaması açısından tercih edilmiştir.

Kayıt aşamasında ise, işitme güçlüğü yaşayan ve işaret dili bilen bireyler için erişilebilir bir içerik üretilmiştir. Ayrıca ses kalitesi açısından teknolojik imkânlardan yararlanılmıştır. Video içeriğinde kullanılan görseller, eserin ruhuna uygun olarak seçilmiştir.

Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışmaya konu olan video klip projesi, uzaktan katılımcıların katkı sağlaması sonucu çeşitli avantajlarının yanında dezavantajlar da barındırmaktadır. Farklı ses kaynaklarından alınan sorunlu kayıtlar, projedeki beklentilerin yeterince aktarılamaması, bazı katılımcıların video kayıtlarındaki seçilen mekânların özensizliği, birlikte toplu olarak prova yapılamaması, zamanın kısıtlı olması, projeyi katılımcılar dışındaki paydaşlara (öğretmenler, idareciler, veliler) detaylıca anlatılırken harcanan efor, katılımcılardan gelen hatalı kayıtların mix ve montajı için harcanan çaba yaşanan güçlüklerdendir. Halbuki, kayıtlar aynı şehirde ve aynı stüdyo tarafından gerçekleştirilse, ses kayıtları daha kusursuz olabilir, video için mekân ve kıyafet gibi görsel unsurların seçimi eserin temasına uygun tercih edilebilirdi. Bu yolla katılımcılara, beklentilerin aktarımında daha başarılı olunması, eserin ruhunun daha iyi yansıtılması v daha az sayıda bireyle muhatap olunması sağlanabilirdi. Yaşanan dezavantajların aksine, maliyetin daha düşük olması, kısa zaman aralığında farklı merkezlerde aynı anda bir çok eylemin gerçekleştirilebilmesi, yurdun her coğrafi bölgesinden katılımcıların bulunması, tanınmış sanatçıların Samsun ilinden yürütülen bir projeye katkı sağlamayı kabul etmeleri uzaktan katılımcılarla yürütülen bu çalışmanın avantajlarından biridir. Literatür incelendiğinde, Türkiye’de uzaktan katılımcılarla yapılmış ses ve video çalışmaları üzerine bilimsel bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Mevcut araştırmalarda, hazırlanan video çalışmalarındaki ses ve görüntü unsurları kültürel ve folklorik bağlamda incelenmiş; bu videoların toplumsal yönü ele alınmıştır (Dağdeviren ve Karaönel, 2021, s. Dinç, 2021).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre: Çeşitli avantajlarının yanında uzaktan katılımcılı olarak planlanan çalışmanın, yüz yüze planlanacak bir çalışmaya nazaran daha fazla zorluk içerdiği saptanmıştır. Pandemi koşullarında hazırlanan bu çalışma için fiziksel olarak bir araya gelinememesinin projenin yürütülmesini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Bu araştırmaya konu olan çalışmada, müzik alanında öğrenim gören ve belli bir şarkı söyleyebilme becerisine sahip öğrencilerin tercih edilmesinin, çalışmanın planlanan sürede tamamlanmasına katkı sağladığı anlaşılmıştır. Tanınmış sanatçıların projede yer almasının, katılımcı öğrencilerin motivasyonlarını olumlu etkilediği, projenin tanıtımı ve video klibin izlenirliği açısından yararlı olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmanın yürütülmesinde ve katılımcılarla bağlantının güçlendirilmesinde referans kişilerin önemli bir rol üstlendiği belirlenmiştir. Çalışmanın her aşamasında teknolojinin imkânlarından etkin bir şekilde faydalandığı tespit edilmiştir. Çalışmanın 5 temel aşamadan oluştuğu ve bu aşamaların 16 alt basamak sürecinden meydana geldiği saptanmış, uzaktan katılımcılarla yapılan bu tür bir çalışmanın doğru planlama ve dikkat gerektirdiği, zaman yönetiminin çok önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu kapsamda yapılacak bir çalışma için katılımcı seçiminin yüz yüze; provaların ve stüdyo kayıt aşamalarının fiziksel olarak aynı merkezde yapılmasının, projenin ruhuna uygun mekânlar belirlenmesinin,

video çekimlerinin tek elden yapılmasının ve zamanın geniş tutulmasının daha tatmin edici sonuçlar getirebileceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Anlatı Araştırması: Mehmet Âkif Ersoy'a İthafen Yapılan Bir Beste İçin, Uzaktan Katılımcılı Video Klip Oluşturma Süreci" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Amanoğlu, E. (2009, Mart). Mehmet Akif'in Milli Mücadele Dönemindeki Edebî Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme. 1. *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Cilt 1, Burdur. s183-186.
- Bardakçı, M. (2021, 15 Mart). Kabulünün 100. yılında bir İstiklâl Marşı muamması. *Habertürk*, <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/3005880-kabulunun-100-yilinda-bir-istikl-marshi-muammasi-resm-marsimizin-simdi-calinip-okunan-mars-oldugu-ke>. Erişim Tarihi 26.04.2022
- Boğaziçi Gençlik Korosu, (2020). "Balleilakka" (Virtual Choir) *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=hT1RUapP1-s>. Erişim Tarihi: 28.05.2022
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2020). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir (Çev.), Ankara: Siyasal.
- Dağdeviren, M. & Karaöncel, F. (2021). "ÖĞRETMENLER ÇOCUKLAR İÇİN SÖYLÜYOR" PROJESİ ÜZERİNE BİR ANALİZ. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 7 (2), 117-130.
- Dinç, M. (2021). Youtube platformundaki "... için çal / söyle / oku" etiketli video içerikleri üzerine folklorik bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 298-334.
- Doğa İçin Çal, (2011), DİVANE AŞIK GİBİ, *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=r30wxXw0v9c>. Erişim Tarihi: 26.04.2022
- Ersoy, M. A. (2021). *İstiklal Marşı'nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy şiir Külliyyatı: Safahat*. Necmettin Turinay (Hazırlayan), TBMM Yayınları.
- Gerekten, S. E. (2021). Halk Müziğinin Aktarımında Kaynak Kişilerden Faydalanma: Musa Eroğlu ve Kaynaklık Ettiği Türküler Üzerine Bir Anlatı Araştırması. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (18), 215-231.
- İTÜ TMDK, (2020). İTÜ TMDK - Neşet ERTAŞ "Hasret Düştü Gönlüme", *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=-18UFSpreJ4>. Erişim Tarihi: 28.05.2022
- Saban, A. ve Sarıçelik, S. (2018). İçedönük Bir Çocuğu Anlamak: Bir Anlatı Araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 6 (1), 225-252.
- Uğuz Arsu, Ş. & Tekindal, M. (2021). Nitel araştırmalarda anlatı araştırmasının tanımı, kapsamı ve süreci. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (1), 85-124.
- Urhan, Ö. Z. (2021). MEHMET ÂKİF ERSOY'A İTHAFEN "100. Yıl Anısına" *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=n2VTct2XDp4>. Erişim tarihi: 28.05.2022
- Zeren, M. E. (2021). Türklerde İstiklâl Anlayışı ile Devlet ve Ordu Müziği Geleneği Kapsamında İstiklâl Marşımız. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 61-98.

Extended Abstract

In this study, the composition dedicated to Mehmet Âkif Ersoy, the poet of the National Anthem, was revealed by the researcher. The exit story and the registration process are discussed. The aim of the research is to plan this style with remote participants are to create a guide resource that can facilitate the work. Similar artistic works that may affect society. Encouraging and conducive to the proliferation of musical and artistic activities about important personalities are among the other aims of the study. This study was prepared in the autobiography type of narrative research. In autobiography studies, experiences related to an event are conveyed by the researcher himself (Buyukozturk et al., 2018). In this research, the experiences in the process were analyzed in a chronological order. It was conveyed through personal notes and presented gradually in the attention and checklist. Obtained the findings were analyzed and interpreted.

In recent years, people living in different places have come together to play music on video sharing sites. It is frequently witnessed that they perform their works both with their voices and with their instruments. Its pioneer in Turkey was the Play for Nature project. attention to various social issues in 2002. After the success of the Playing for Change movement, which emerged to attract play for Nature project brought together many musicians to raise social awareness posted videos. Following this project, in many parts of the country, all kinds of musical works were created with this trend vocalization has become widespread. In the pandemic process, people can use this remote participant online the genre was dominated by musical works.

The video clip study, which is the subject of this study, has been produced in various ways as a result of the contribution of remote participants .has advantages as well as disadvantages. Trouble shooting from different audio sources recordings, video shootings not being done carefully enough, not being able to rehearse face to face, The effort spent to mix and assemble the faulty recordings from the participants is among the difficulties. Contrary to the disadvantages, the lower cost allows simultaneous operation in different centers in a short time. Many actions can be carried out, participants from every geographical region of the country take part, well-known Artists agreeing to contribute to a project carried out in Samsun province with participants remotely one of the advantages of this study.

According to the findings obtained as a result of the research: In addition to its various advantages, it can be used as a remote participant. It was determined that the planned study included more difficulties than a face-to-face study. The failure to come together physically for this study, which was prepared under pandemic conditions, has been found to have a negative impact on its performance. In the study that is the subject of this research, in the field of music, preferring students who are studying and have a certain singing skill, it was understood that it contributed to the completion of the planned time. Well-known artists involved in the project It was found that the participation of the participants positively affected the motivation of the participating students, the introduction of the project and the video clip. It has been observed to be useful in terms of traceability. In the conduct of this study and with the participants, it has been determined that reference persons play an important role in strengthening the connection. At every stage of the study, it has been determined that the possibilities of technology are effectively utilized. It has been determined that it consists of 5 of the study basic stages and these stages consist of 16 sub-stage processes, this type of work with remote participants requires proper planning and attention, it has been concluded that management is very important. For a study to be carried out in this context, the participant face-to-face selection; rehearsals and studio recording stages are physically carried out in the same center, determining the venues suitable for the spirit of the project, making video shoots from a single source, and it is thought that keeping time wider can bring more satisfactory results.

Mehmet Akif Ersoy's "To the Martyrs of Dardanelles": Turkish View of World War I in Comparison to the English War Poets

Mehmet Akif Ersoy'un *Çanakkale Şehitleri*: İngiliz Savaş Şairlerine Kıyasla Birinci Dünya Savaşı'na Türklerin Bakışı

Özlem AYDIN ÖZTÜRK¹

İnceleme Makalesi / Review Article

Geliş Tarihi / Received: 25.04.2022

Kabul Tarihi/ Accepted: 07.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108939

Atıf / Citation: Aydın Öztürk, Ö., (2022). "Mehmet Akif Ersoy's "To the Martyrs of Dardanelles": Turkish View of World War I in Comparison to the English War Poets" ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 151-164, Doi: 10.48146/odusobiad.1108939

Abstract

This paper is concerned with the Turkish view of World War I as reflected through Mehmet Akif Ersoy's 'Çanakkale Şehitleri' (To the Martyrs of Dardanelles) in comparison to the English war poets and argues that Turkish attitude to World War I is very different from that of the English war poets in terms of patriotism and sacrifice for one's country. The most important feature of the English war poets who wrote during World War I is that all of them, except for Rupert Brooke, who died of malaria, participated in the war personally and reflected their personal war experiences and perspectives in their poems. The Ottoman Empire, which participated in World War I as an ally of Germany, fought with the British in Çanakkale. There are many poems written by professional poets about the Dardanelles wars, in which the Turks won a decisive victory, but there is not any soldier-poet known in Turkish poetry. Considering the poems written on the battles of Çanakkale, the first ones that come to mind are "To the Martyrs of Dardanelles", and Mehmet Akif Ersoy. The epic poem "To the Martyrs of Dardanelles", written by Mehmet Akif for the heroic martyrs who sacrificed themselves for the salvation of their country, is the poem that best reflects the Turks' perspective on this war. This article focuses on the difference between the Turkish side's view of the war, which is reflected in Mehmet Akif Ersoy's poem "To the Martyrs of Dardanelles", from the British war poets in terms of patriotism and self-sacrifice ideas for the homeland. The perspective reflected by the English war poets was initially treated as a romantic ideal adorned with the propaganda of democracy, freedom and protection of Western civilization. However, it was understood that the war had nothing to do with national security for England and it was just an environment of hell where millions of young men died in vain for the power struggle of the politicians. Thus, this realization gave way to protest and disappointment. For the Turks, since this war meant the occupation of their lands in case of defeat, they defended their country at the cost of their lives and did not allow the English pass by Gallipoli.

Keywords: Gallipoli, Mehmet Akif Ersoy, war poetry, World War I, Martyrs of Dardanelles

Öz

Birinci Dünya Savaşı sırasında yazmış olan İngiliz savaş şairlerinin en önemli özelliği sıtmaya yakalanarak ölen Rupert Brooke haricinde hepsinin savaşa bizzat katılmış olması ve şiirlerinde kişisel savaş deneyimlerini, bakış açılarını yansıtmış olmalarıdır. Birinci Dünya Savaşına Almanya'nın müttefiki olarak katılan Osmanlı imparatorluğu İngilizler ile Çanakkale'de savaşmıştır. Türklerin büyük bir zafer kazandığı Çanakkale savaşları üzerine profesyonel şairler tarafından yazılmış birçok şiir bulunmaktadır ancak Türk şiirinde bu savaşa katıldığı

¹ Asst. Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Western Languages and Literatures. aydin@beun.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-3122-6582.

bilinen bir asker-şair yoktur. Çanakkale savaşları üzerine yazılmış olan şiirler düşünüldüğünde ilk akla gelen "Çanakkale Şehitleri" ve Mehmet Akif Ersoy'dur. Mehmet Akif'in ülkesinin kurtuluşu için kendini feda eden kahraman şehitler için yazdığı destansı şiiri "Çanakkale Şehitleri" Türklerin bu savaşa bakış açısını en iyi yansıtan şiirdir. Bu makale Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitleri" şiirinde yansıttığı Türk tarafının savaşa bakış açısının vatanperverlik ve vatan için yapılacak fedakârlık fikirleri açısından İngiliz savaş şairlerinden farkına odaklanmaktadır. İngiliz savaş şairleri tarafından yansıtılan bakış açısı ilk başta bu savaşın demokrasi, özgürlük ve Batı medeniyetini koruma propagandasıyla bezenmiş romantik bir ideal olarak ele alınmıştır. Ancak, daha sonra savaşın aşlında İngiltere açısından milli güvenlik ile ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Politikacıların güç savaşı için milyonlarca gencin boş yere öldükleri bir cehennem ortamına sürüklendiğinin görülmesiyle bu romantik ideal yerini protesto ve hayal kırıklığına bırakmıştır. Türkler açısından ise bu savaş yenilgi halinde topraklarının işgali anlamına geldiğinden, onlar topraklarını canları pahasına savunmuş ve Çanakkale'nin geçilmesine izin vermemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Mehmet Akif Ersoy, Savaş şiiri, Birinci Dünya savaşı, Çanakkale Şehitleri,

Introduction

The most important thing about the English poetry of World War I is that a group of poets named as war poets all participated in the war. Except for Brooke who died due to malaria before getting involved in the action (Caesar, 1993, p. 50), war poets wrote their poems out of first-hand experience. Some of them were killed in the battlefield and some survived the war but the common thing was that these war poets wrote of their own war experiences.

The Ottoman Empire also participated in World War I as an ally of Germany and therefore fought against the English in Gallipoli, but unfortunately, there is not any example of a poet-soldier known in Turkish poetry. However, there are many poems written by mainly professional poets about World War I, especially about Gallipoli battles where Turkish side won a decisive victory. In Turkish literature, Mehmet Akif Ersoy is the poet who comes to mind when the Gallipoli war is mentioned. His lyrical and epic poem 'Çanakkale Şehitleri' (To the Martyrs of Canakkale) may be regarded as the legend of the heroic martyrs who sacrificed themselves for the emancipation of the country and the best representative of the Turkish perception of the war. In that respect, this paper argues that Turkish view of the war reflected through Mehmet Akif Ersoy's 'Çanakkale Şehitleri' (To the Martyrs of Canakkale) is very different from that of English war poets in terms of patriotism and sacrifice for one's country.

English View of World War I as Reflected by English War Poets

When England declared war on Germany on 4 August 1914, there was a strong national enthusiasm since it was regarded as a national challenge. Johnston points out that "no one could foresee, of course, either the nature or the duration of the conflict; no one could predict the long, hopeless stalemate of trench warfare that was to follow after the German invasion of France had lost its original impetus" (1965, p.21). Full of devotion on the belief of fighting for the right cause, the young men responded to the call of the army by enlisting. The heroic spirit that motivated many young, educated English men to volunteer for the army was the ideal that "France to be saved, Belgium righted, freedom and civilisation re-won, a sour, soiled crooked old world to be rid of bullies" (Johnston, 1965, p. 22). In that respect, these volunteers were motivated by the national excitement and did not regard themselves as a doomed youth who was deprived of its future due to political and economic claims of the nations. On the contrary, they were proud to have the chance to involve in a heroic action; the chance to achieve fulfilment of an ennobling warfare in a commercialised world (Johnston, 1965, p. 23). Rupert Brooke was one of these educated young Englishmen who regarded the call of the army as a spiritual quest, a heroic challenge and reflected the patriotism of the English pre-war period in his war sonnets *1914 and Other Poems* published in 1915. In February of 1915, Brooke sailed to Dardanelles and on his way to Gallipoli, he had the symptoms of his fatal illness,

acute blood poisoning due to malaria he caught from a mosquito bite (Caesar, 1993, p. 50). Brooke was moved to a French hospital ship at the island of Skyros where he died within three days. So Brooke, through his early death became a symbol of the youth who sacrificed himself for his country and a model through his patriotic war sonnets of a “poet-soldier” as Churchill called him and set him as a national war poet in his letter to *Times*:

The thoughts to which he gave expression in the very few incomparable war sonnets which he has left behind will be shared by many thousands of young men moving resolutely and blithely forward into this, the hardest, the cruellest, and the least-rewarded of all the wars that men have fought (quoted in Ross, 1965, p. 162).

Among these patriotic war sonnets of Brooke, “The Soldier” achieved much success and is the well-known poem as it reflects the idealistic, patriotic mood of the nation while entering the war. The poem has an imperial tone, reflecting the imperial spirit and the colonising attitude by transforming the soldier into the imperial embodiment of England where he dies and is buried:

*If I should die, think only this of me:
That there's some corner of a foreign field
That is for ever England. There shall be
In that rich earth a richer dust concealed;
A dust whom England bore, shaped, made aware,
Gave, once, her flowers to love, her ways to roam,
A body of England's, breathing English air,
Washed by the rivers, blest by suns of home.* (Brooke, 1915/2013, p. 106)

In the poem, Brooke speaks of his own death and equates his dead body with the beauty of England and sees every soldier as the embodiment of his homeland. In this sense, this sonnet best reflects the spirit of the young man “who thought of himself...to discharge an obligation of honour” (Johnston, 1965, p. 22). Brooke gives a rural picture of England and implies that this country and its nation are worth dying for. In the same manner, Brooke emphasises the immortality of the youth who sacrifice itself for the country in “The Dead,” the third of his five patriotic sonnets in his collection *1914 and Other Poems*:

*Blow out, you bugles, over the rich Dead!
There's none of these so lonely and poor of old,
But, dying, has made us rarer gifts than gold.
These laid the world away; poured out the red
Sweet wine of youth; gave up the years to be
Of work and joy, and that unhop'd serene
That men call age; and those who would have been,
Their sons, they gave, their immortality.*

*Blow, bugles, blow! They brought us, for our dearth,
Holiness, lacked so long, and Love, and Pain.
Honour has come back, as a king, to earth,
And paid his subjects with a royal wage;
And Nobleness walks in our ways again;
And we have come into our heritage.* (Brooke, 1915/2013, p. 105)

In the sonnet, the reflection of a chivalric spirit is noticed right from the first line and Brooke promotes self-sacrifice with the line “But, dying, has made us rarer gifts than gold”. The honour of dying for a noble cause is given also in the sestet, reflecting the chivalric tradition by referring to history. Holiness, honour and nobleness come back again which unite the youth with the heritage of their heroic ancestors, implying the chivalric tradition of the past and thus creates the sense of national history.

In her influential book about the classical influences on the poetry of World War I entitled *Stand in the Trench, Achilles*, Elizabeth Vandiver states that the most remarkable thing about the poetry anthologies published during the Great War is that they promoted the perception of war as a struggle

between civilization and barbarism, thus representing England fighting to protect values of western civilization against savagery of the Germans (2010, p. 165). Because the British were aghast by the destruction of cultural treasures such as the Cloth Hall of Ypres or Rheims Cathedral during the invasion of Belgium and France, they associated Germans with the old barbaric tribes Vandals and Visigoths. Hence, the image of the Germans plundering and destroying the western civilization just like the barbaric tribes destroying the Roman Empire cast the British into the role of the defender (Vandiver, 2010, p. 165). In this respect, England's cause of involvement in the war was honourable, just and very much consistent with the white man's burden discourse of the British Empire as the nation was told that they were defending the weak (Belgium) against the strong cruel (Germany) and that it was a war for democracy and freedom. Accordingly, this war between civilization and barbarism was likened to the situation of "the Athenians at Marathon, who kept Greece free from Persian rule, and to the Franks at Tours who kept Europe free from Islamic domination" (Vandiver, 2010, p. 168). Fighting for the values of the western civilization and protecting freedom of Europe against "the German hordes have been worse than those of Attila, the Hun" (Knight, 1915, p. vi) were justifications of England's involvement in the war, imposing the idea that Englishmen should heroically fight and die for these noble causes. This kind of a war propaganda was especially needed to motivate young Englishmen since England as a country was not directly under threat and it was not invaded by a foreign country since 1066, the Norman conquest. Therefore, the government had to persuade the nation that this was worth fighting in spite of its disastrous consequences. In the light of these impositions, Julian Grenfell's poem "Into Battle" also presents the same themes of self-sacrifice for the country, patriotic dedication and the spiritual justification of dying in a battlefield, presenting the romantic attitude towards the war like that of Rupert Brooke:

*And he is dead who will not fight;
And who dies fighting has increase.
The fighting man shall from the sun
Take warmth, and life from the glowing earth;
Speed with the light-foot winds to run,
And with the trees to newer birth;
And find, when fighting shall be done,
Great rest, and fullness after dearth.* (Grenfell, 1915/2013, p. 110)

Julian Grenfell, like Brooke is enthusiastic and justifies the death of the soldier in the battlefield by offering him a new life after death as a deification in "Into Battle," reflecting "a deeply Homeric presentation of individual achievement in battle, where battle is its own justification and a valiant death its own reward" (Vandiver, 2010, p. 186). "Into Battle" was written on 29 April 1915, was published in *The Times* on 27 May 1915, the day after Grenfell's death after a head-wound. Both Brooke and Grenfell can be regarded as soldier-poets of pre-war romanticism. Rupert Brooke who died without being involved in action emphasises the patriotism and the romantic attitude towards war, a representative sight of the British national perspective at the beginning of the war.

However, there is an important transition in the attitude towards the war due to the realisation of the real face of the warfare. War is no more an ennobling experience where the heroism was displayed in a face to face combat but in the First World War, the soldiers died in the trenches even without seeing the enemy due to the usage of gas, bombs and the machine guns. Technical and scientific advancement in the weapons changed the fighting strategies and accordingly, it was seen that man could no longer depend on his own courage or strength, since the weapons of the new century destroyed individuality with their capacity of reaching long-distance targets. Therefore, the disillusionment caused by the realisation of the difference between myth and reality, the meaninglessness and the futility of the war, changed the attitude of the soldiers. This attitude was reflected best in Owen's 'Dulce Et Decorum Est', picturing the criticism of the war and the politicians

as well as horrors of the war. To emphasize this irony, Owen makes use of the Latin author Horace's famous Latin tag from his *Odes* which means "of course, *It is sweet and meet to die for one's country. Sweet! And decorous!*" (Owen 1920/2006, p. 1974) both in the title and the concluding line of his poem:

*Bent double, like old beggars under sacks,
Knock-kneed, coughing like hags, we cursed through sludge,
Till on the haunting flares we turned our backs
And towards our distant rest began to trudge.
Men marched asleep. Many had lost their boots
But limped on, blood-shod. All went lame; all blind;
Drunk with fatigue; deaf even to the hoots
Of tired, outstripped Five-Nines that dropped behind.*

...

*If you could hear, at every jolt, the blood
Come gargling from the froth-corrupted lungs,
Obscene as cancer, bitter as the cud
Of vile, incurable sores on innocent tongues,
My friend, you would not tell with such high zest
To children ardent for some desperate glory,
The old Lie; Dulce et Decorum est
Pro patria mori. (Owen, 1920/2006, p. 174)*

It is seen that although the perception of war was romantic and patriotic at first, it turned into futility and human tragedy with the realisation of its real nature. As reflected in Owen's poem which tells the hellish scene of a gas attack, fighting no more takes place in a battlefield where courageous men display their prowess and bravery but reduced to trenches dug into the soil where heavy rain of bullets were directed from the newly invented machine guns. With the technological advancement in the weapon industry, the soldiers met with the poison gas, tank and machine guns which do not let men display their courage but just reduce them to long-distance targets to be shot or destroyed. The intensity and the violent face of the mechanised warfare turned these soldiers into not heroes but victims involved in a futile, meaningless situation. They are passive figures in that modern warfare at the realisation point of the lies, truths and pain of war, the real distinguishers of the reality and myth about the nature of combat. Owen, thinking that the duty of a poet is to reflect the truth, revealed the horrors, suffering and the brutality of war in his poems such as "Dulce et Decorum Est," "Anthem for Doomed Youth" and "Futility". Similarly, Sassoon reflected the same themes with his bitter irony and black comedy such as in "The General," "The Glory of Women" and "Survivors". In these poems, war is a tragic experience and soldiers are no more heroes but victims either killed in the battle or survived but handicapped both physically and mentally. Other poets such as Isaac Rosenberg, Ivor Gurney, Charles Sorley, Robert Graves, Edmund Blunden all were concerned with the futility of the war and shared the disillusionment of the generation about the nature and the meaninglessness of the war. It is an inhuman experience, reducing men to a position even inferior than the wild animals.

Turkish View of World War I as Reflected in Mehmet Akif Ersoy's Çanakkale Şehitleri (To the Martyrs of Dardanelles):

The Ottoman Empire, at the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century was in a decline period, as its power as a huge country was fading gradually. The reforms for keeping up with the advanced western civilisation failed and the Ottoman Empire's inability to reform itself led to its being called as "the sick man" by Europe. The Ottoman Empire fought the Balkan Wars in 1912-1913, in which small Balkan countries such as Bulgaria, Greece and Serbia allied against the Ottoman Empire to gain land and to cast the Turks out of Roumelia and after seven months of fighting,

the Ottoman Empire was defeated and lost all its lands in Roumelia (Eroğlu, 1990, p. 76). However, after the war, it took hold of Edirne, benefiting from the conflicts about these Balkan countries. With the breakout of World War I in 1914, the Ottoman government tried to ally with the agreement forces, consisted of Britain, France and Russia on grounds that its borders to be guaranteed and the capitulations to be put off. However, these countries did not welcome the offer, in that respect, the Ottoman government had to side with the allied forces, consisted of Germany, Australia, Hungary and Italy. In August 1914, a secret military agreement was signed with Germany through the encouragement of Enver Pasha, according to which the Ottoman Empire would participate in the war as an ally of Germany and would close the Dardanelles (Eroğlu, 1990, pp.76-7). The aim of the Ottoman government in entering this war was to regain the lost land such as Egypt and Tunisia and to establish a new big empire with the Turkish-speaking countries which would become independent when Russia would be defeated (Eroğlu, 1990, p. 76). Although the Ottoman government announced general mobilisation for warfare on the day it signed the agreement with Germany, the government announced impartiality two days later but Germany tried to break that impartiality by sending its two battleships, Goben and Breslav, to Dardanelles. However, the government announced that the Ottoman Empire bought these battleships to prevent the country from getting involved in the war but because the Turkish armada bombed the Russian ports through the order of Enver Pasha, the Ottoman Empire had to participate in the world war (Eroğlu, 1990, p. 77). The toughest battles of the war were fought in Gallipoli to prevent the enemy forces from taking control of the Dardanelles and therefore, the Bosphorus and Istanbul. Both sides had lost soldiers immense in number but the Turkish with strong defence did not let the Dardanelles passed by. This Gallipoli victory is also important from another aspect that it became a path to Turkish National War of Independence after the defeat of the Ottoman Empire with the allied forces in World War I (Kara 1999, "www.ttk.org.tr").

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) reflected both the Balkan Wars and the Gallipoli War in his poems. He was regarded as a poet of "the Islamic ideal", who believed in the corporation of Islamic countries (Tansel, 1991, p. 55). It was an idea of an Islamic communion, offered as a magical remedy for the prevention of the collapse of the Ottoman Empire in its period of decline. Like Ziya Gökalp's ideas of "turancılık" and like the Turkish nationalists who called for the union of Turkish-speaking countries under one roof, Akif idealised the roof of that union as communion of Islam (Celkan, 1986, pp.172-4). In that respect, Mehmet Akif thought that only the Turkish could be the leader of that Islamic union since they remained as the defender and the protector of Islam through the caliphate for centuries (Celkan, 1986, p. 175). Although Mehmet Akif had undergone religious education, he was also trained in the veterinarian faculty, that is, he also had scientific education. He was conservative in terms of religion but he was also aware of the importance of science and positive thinking and accordingly, he supported the idea that the Western civilisation's progression in terms of science, technology and discipline should be modelled by the Ottoman Empire to keep up with this advancement. (Filizok, 1986, p. 56) He thought of an ideal and an authentic civilisation which would be formed by the combination of the science and technology of the Western civilisation and the Islamic values (Filizok, 1986, p. 57). Also, in terms of literature, Akif was influenced by the western literature, mainly by the French writers such as Victor Hugo, Anatole France, Alphonse Daudet, Emile Zola and Lamartine when he was a student and he learnt French to read these writers in original (Okay, 1992, p. xxxi). His work *Safahat* is his first published book, in which selections from his poems are given. The other works came under the names *Safahat: Book One, Book Two* etc. so *Safahat* became a work, consisting of seven books.

Asım, the Sixth Book of *Safahat*, written between the years 1919-1924, is a conversation between Hocasade and Köse İmam. Asım and Emin also speak scarcely in the poem. *Asım* may be regarded as a religious, lyrical and a nationalistic verse which centres upon the conversation of Hocasade and Köse İmam in Hocasade's house in Sarıgözel, İstanbul, while World War I is fought. The period is

some time after the Gallipoli War. The father of Hocasade who symbolises Mehmed Akif was once a tutor of Köse İmam (Tansel, 1991, p. 109). Köse İmam, who belongs to the elder generation of Hocasade, comes to exchange views on two matters; once he would tell an event that his neighbour experienced and then he would complain from Asım. They exchange views on the collapse of the family institution, the decline in the villager's health and morality, the suffering of the nation at the hands of the unsuccessful rulers and the generation gaps between the older and the younger generations. They complain that the conflicting debates about secular education and religious education bring the country to chaos. However, the elder Hocasade who symbolises Mehmet Akif is hopeful for future that the Islamic world would recover from this lethargy and the new generation, the generation of Asım would achieve that. This generation defended its country and religion in Gallipoli through all the impossibilities, so they proved that they offer hope for the nation. This section is the place where the poem 'Çanakkale Şehitleri' (To the Martyrs of Dardanelles) is read and the book ends with the departure of Asım from a victorious country to Europe to bring the Western science and technology for the emancipation of Islam and Turkishness. 'Çanakkale Şehitleri' (To the Martyrs of Dardanelles) is a legendary celebration of the victory of Asım's generation in front of the powerful Europe and the world. In this poem, Mehmet Akif turns the historical facts into an epical narration and therefore immortalises the glory and bravery of the Turkish martyrs.

The poem begins with the description of a battle scene, the battle at the Dardanelles. The poet says that there is no battle in history like that and he emphasises that the enemy forces are immense in number, aiming to reach Marmara: *Şu Boğaz Harbi nadir? Var mı ki dünyada eşi?/ En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,-Tepeden yol bularak, geçmek için Marmara'ya-/ Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir kıtağa?* Although the land they surround with their armadas is such a small place, they try to do so with all their forces. The enemy gathered so many in numbers that even the horizon cannot be seen. It is a very strong picture of the difficulty of the Turkish side in the war. In the following lines, the poet emphasises the variety of nations and criticises the Europeans because of their cruelty and likens them to hyenas, animals without any emotions, led out from their cages: *"Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün âkvam- beşer,/ Kaynıyor kum gibi... Mahşer mi, hakikat mahşer,/ Yedi iklimi duruyor cihânın karşısında;/ Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!*³

Because Europe is regarded as an example of civilisation with its scientific, technological and humanistic advancement, this cruelty and tyranny cannot be matched with it. Sema Uğurcan points out that Mehmet Akif has two points of view about the West, both as an ally of the Turkish and against whom the Turkish fought in the First World War (1986, p. 154). In this poem, the West is presented as a monster against whom the Turks fight with all their power and faith but he has another poem in which the West is presented as a favoured model of civilisation with its scientific, technological and humanistic advancement, portrayed as Germany, the ally of the Turkish in the war. Mehmet Akif was against the cruel West and thought that only Germany regarded the Turks as friendly. For him, Germany became the representative of civilisation in the twentieth century through their disciplined study and not fighting with any other nation (Uğurcan, 1986, p.156). Akif mostly hates the British as a Westerner. He sees Britain as a bloodsucker because through its imperialism, Britain exploits India and Egypt which are Muslim lands. He hates that country because Britain makes these colonies fight with her own enemies, such as the soldiers from the colonies fighting against the Turkish in the

² What is that war of the Strait - in the world is there a war equal to it?
With great forces are pressing against, four or five of the armies mightiest.
Finding a way on hill to pass to the Marmara Sea -
They besieged such a small land with how many a navy?

³ The Old World, the New World, peoples of all nations
Are boiling like sand; is this doomsday? Truly, doomsday it is.
The seven climes are standing against you
Australia, beside it, you see Canada too!

Gallipoli war (Uğurcan, 1986, p. 155): "Çehreler başka, lisanlar, deriler rengarenk. / Sâde bir hadise var ortada: Vahşetler denk. / Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...⁴

For Akif, the only nation Britain could not touch was the Turkish, so they had plans to weaken them based on the separation of the Arabs and the Turks on the grounds of nationalism. Akif also hates France as an imperial country since France urged its colonies Tunisia, Algeria and many men from its colonies in Africa to fight with its own enemies, even used them as a shield for French army in the battlefields. These men from the colonies had no right to refuse to fight or die for the imperial country since their families would be massacred otherwise. The same thing is also done by Russia in northern countries, especially in Caucasia, many villages were burnt (Uğurcan, 1986, p. 155). So, Mehmet Akif thought that all these countries were against the Islamic world and was amazed by their cruelty that he could not believe these people can belong to the twentieth century:

*Ah o yirminci asır yok mu, o mahluk-u asil,
Ne kadar gözdesi mevcut ise hakkiyle sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü kanındaki esrarı hayasızcasına.
Maske yırtılmasa hala bize âfetti o yüz...
Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüz­süz.⁵*

In these lines, Akif reflects that although the twentieth century is regarded as the age of advancement and technology, the real face of the West is revealed through the cruelty and violence of the European countries. Although these European countries are associated with civilisation, they in fact abuse technology to shed blood. Akif here criticises the abuse of science and technology by saying that "Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüz­süz" (22). Then Akif presents a hellish picture of the ongoing battle, telling how the bombs thrown to the trenches kill the heroic Turkish soldiers. Each bomb kills hundreds of men and he likens this scene to a snowstorm. The picture the poet gives resembles to a hellish scene:

*Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el ayak;
Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
Saçıyor zirha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yayılımı tufanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler..
Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!⁶*

⁴ Faces different, languages different, skins of various colors
The only feature shared by all simply: in brutality they are equal
Some of them are Hindu, some of them are cannibal, what damnation some of them?

⁵ O what an age is it the 20th century, that noble creature
In fact, all the merits of it are just disgrace
Puked against Mehmetçik for months standing opposite
Threw out the mystery in its belly, ignominiously
If the mask was not torn, its face was still as beautiful as a belle's
The whore called civilization, in fact, faceless

⁶ Head, eye, torso, leg, arm, jaw, finger, hand, foot
Showering on the slopes, in valleys in torrent
Those despicable hands covered in shield are scattering
The floods of thunderbolts, the floods of flames
Showering fires onto the bare chests
Countless planes flying over in herds.
Missiles more frequent than rifles, with cannon balls, raining bullets
Watch that heroic army! It laughs at this threat.

The scene described here is a hellish sight of the battle; because of the continuous bombing and the bullets of the machine guns, many soldiers are shot and the parts of their bodies- heads, fingers, legs, arms- are scattered all around the battlefield. However, in spite of that scene of violence and cruelty, the courageous army is not afraid; they even laugh at this threat. After the battle scenes, Akif presents the courage, heroism and the endurance of the Turkish soldiers. They fight against the enemy and most die. Apart from these qualities, the driving motive behind this endurance and courage is the faith of the soldiers which is placed by God in their hearts. Here, Akif gives the fact that against these more powerful enemies, the only weapon of Turkish soldiers is their religious faith and only with this faith can they endure and bravely cope with the enemy. Mehmet Akif emphasises the bravery of the new generation and celebrates how they defended their honour against the enemy forces: “Asım’ın nesli...diyordum ya... Nesilmiş gerçek;/ İşte çiğnetmedi nâmusunu, çiğnetmeyecek./ Şühedâ gövdesi, bir baksan a, dağlar taşlar/ O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,⁷ Akif not only praises the younger generation, the generation of Asım for defending the country bravely against the enemy forces, but also emphasises that Turkish soldiers would bend their heads and retreat only in front of God but not for any other beings. Akif, patriotically points out that, the Turkish would never let any other nation oppress their country and the soldiers die for this ideal. Dying while defending their nation, country and faith make them ascend to martyrdom, regarded as the highest rank in Islam. Akif reflects this ideal and the heroism of the martyrs very powerfully in his following lines.

*Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor;
Bir Hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alını değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhid’i...
Bedir’in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...⁸*

The crescent symbolises the flag of the Ottoman Empire and is also a symbol of Islam (Okay, 1992, p. xci). The sun symbolises the Turkish soldiers who die for the emancipation of the country, so soldiers had to die for the sublimation of the country and the religion. Akif thinks that the blood of the martyrs in Gallipoli rescues the belief of the uniqueness of God, the core of Islam reflected by the word Tevhid (Uğurcan, 1986, p.153). Moreover, the poet likens these martyrs to the ones who fought the Battle of Bedir with Mohammed, the prophet of Islam against the non-believers. The martyrs of the Battle of Bedir also defended the Islamic religious faith so for Akif, the Gallipoli Wars are the modern adaptations of the Battle of Bedir for the Islamic world, aiming at the defence of the Islamic religious faith as well as the country and the Turkish nation (Okay, 1992, p. lxxxix). Orhan Okay points out that in the First World War years, the only completely independent Islamic country was the Ottoman Empire, so the Ottoman Empire was regarded as the last fortress of Islam and so was Gallipoli for the Ottoman Empire. (1992, p. lxxxix). In that respect, the powerful resistance in Gallipoli was taken as a herald for the emancipation of both the Turkish nation and the Islamic world. Therefore, the martyrs of Gallipoli are as noble, holy and glorious as the martyrs of the Battle of Bedir. The same idea of the

⁷ As I was saying “the Generation of Asım, yes, truly a generation it is:
Yes again, he hasn’t let his honor be offended. Never will he. Never. He won’t.
A body of a martyr, oh look, the mountains, the rocks
If there weren’t that bowing in prayer, the heads wouldn’t be bowed
even once in the world.

⁸ Lying down, in a restful sleep, shot in forehead spotlessly clean,
O Great Lord! For just one Crescent, how many suns are setting?
Oh Soldiers, who have died on this soil for the sake of this earth,
Kissing on forehead by ancestors descending from the heaven, you are worth
So exalted are you that your blood is saving the Pillar of Faith, true
Only the lion-like soldiers of Bedr were as much glorious as you

defence of the Islamic faith is also given close to the ending lines of the poem: Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân;/ O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın. ⁹

In the following lines, Akif states that the martyrs of Gallipoli are so glorious and heroic that they even go beyond history. The poet makes a comparison between history and the eminent Gallipoli martyrs and rather than history, Akif finds eternity suitable for these triumphant soldiers so that they will not remain in the past but their victory will remain forever: "Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?/" "Gömelim gel seni tarihe!" desem sığmazsn./ Her ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb.../ Seni ancak ebediyyetler eder istiâb". ¹⁰ Akif also glorifies the martyrs by designing a magnificent tomb for them in the poem. He places the Kaaba for the martyrs as a tombstone, which is regarded as the heart of the Islamic world. The poet covers their bodies with sky as a bedspread in their bleeding grave, he places the Pléiade to light the grave as a chandelier and the moonlight will guard their tomb. This chandelier will be replaced by dawn and the soft lights of the setting sun will bandage the wounds of the martyrs. Although Akif makes the entire cosmic world serve to the martyrs of Gallipoli in his imagination, he thinks that what he has done will not be enough for these glorious soldiers. ¹¹ Mehmet Akif praises and honours Turkish martyrs that much because with their defence and resistance at Gallipoli, they showed their ancestors Salahaddin and Kılıç Arslan how glorious they are. They replaced the disappointment and hesitation of the Islamic world with victory so these martyrs in fact do not need a tomb since the Prophet is waiting to embrace them with open arms: "Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât!/ Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât.../ Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,/ Sana âğuşunu açmış duruyor Peygamber."¹²

Conclusion

Gallipoli victory is one of the most important victories in the world history, won by people who fought with all their faith, courage and endurance against an army both advanced in number and technology. It was regarded as a defence of the country, nation and religion, so this victory of the Turkish side is

⁹ You shattered the iron hoop on your breast
O You, your name travels to stars with your soul

¹⁰ Who must dig a grave not narrow for you?
If I say 'Let's bury you into history', there, you won't fit into
That book won't be enough for the era you shattered
Only the eternities can hold you in their vastness.

¹¹ If I erected Ka'bah on the head of your grave saying "This is your tombstone",
If I covered it with the inspiration of my soul,
Then, if I took the heaven's dome, as Makkah's clothes,
And lay it with its all stars on your bleeding sarcophagus,
If I made a roof with purple clouds for your open shrine,
If I extended the Pleiades with seven storey,
You, covered in your blood, resting under this chandelier,
If I brought the moonlight there,
If I kept it till daybreak as your tomb keeper,
If I illuminated your chandelier with the morning light,
If I wrapped your wound with the descending veil of west every evening,
Again, I cannot say, for your memory at all, I did something.

¹² O You, outgrow them you will if buried in works of art,
These horizons can't contain you; for you, this holy war not enough.
Oh Martyr, son of a martyr; don't want a grave from me.
There's standing the Prophet with open arms to hug you.

immortalised in the lines of Mehmet Akif Ersoy. It is seen that, the soldiers do not speak in the poem, maybe because their duty is to fight and die for the emancipation of the country; but Mehmet Akif speaks on behalf of them, displaying all their glory, bravery and faith. Different from the English war poems reflecting the futility or the agony of the war, Mehmet Akif presents a picture of Turkish soldiers, courageously sacrificing themselves. This war meant perseverance for the Turkish side since they had to be victorious not to let the enemy forces to take hold of Dardanelles and therefore Bosphorus and Istanbul. It was a matter of survival as a country, not to be conquered and distributed between the triumphant armies. However, for the English perception, the perspective and motivation were totally different. War as a concept was still an ennobling experience, an act of heroism in the imagination of the British volunteers and these young students of distinguished public schools, mainly educated in Classics went to enlist with the reminiscences of passages from Homer's epics in their minds. With the influence of the government propaganda imposed on the British people that England would enter the war to settle the conflict created by Germany and therefore for the right cause, these volunteers with a romantic perception of saving the world and defending the western civilization, put on soldiers' uniforms and went to fight. However, the romantic and patriotic perception of war at first, turned into futility and human tragedy with the realisation of its real nature and this disillusionment, the sense of meaninglessness and the tragic sight of the war is best reflected by the English war poets after Brooke and Grenfell.

Conflict of Interest

There is no financial conflict of interest with any institution, organization, person related to our article titled “

References

- Brooke, R. (1915/ 2013). The Dead. Tim Kendall Ed. *The Poetry of the First World War, An Anthology*. New York: Oxford UP.
- Caesar, A. (1993). *Taking it Like a Man*. Manchester: Manchester UP.
- Celkan, H. (1986). İttihad-ı İslam ve Mehmet Akif. *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy* (pp.167-175). Istanbul: Marmara Ünv Yayınları.
- Eroğlu, H. (1990). *Türk İnkılap Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Ersoy, M. A. (1915). To the Martyrs of Dardanelles. (Nazif Özaslan. Trans. 2012). Ministry of Forestry and Water Affairs, Simulation and Information Center for The Legend of Gallipoli, Ankara. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/dkmp/kutuphane/55.pdf>
- Ersoy, M. A. (1992). Çanakkale Şehitleri. *Safahat*, 6. Kitap: Asim. Istanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Filizok, R. (1986). Mehmet Akif'in Batı Medeniyetine Bakış Tarzı. *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy* (pp. 53-66). Istanbul: Marmara Ünv Yayınları.
- Grenfell, J. (1915/2013). Into Battle. Tim Kendall Ed. *The Poetry of the First World War, An Anthology*. New York: Oxford UP.
- Johnston, J. H. (1965). *English Poetry of the First World War*. New Jersey: Princeton UP.
- Karal, E. Z. (1999). I. Dünya Savaşı'nda: Çanakkale Savaşları. *Osmanlı Tarihi, IX. Cilt, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)* (pp. 429-518). <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=131>
- Knight, W. A. (1915), *Pro Patria et Rege: Poems on War, Its Characteristics and Results* London: Bennett.
- Okay, O. (1992). Önsöz *Safahat*. Mehmet Akif Ersoy. Istanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Owen, W. (1920/2006). Dulce et Decorum Est. Stephen Greenblatt et al. Eds. *The Norton Anthology of English Literature*. (8th ed) (Vol.2). (p. 1974). New York: W.W. Norton & Company.
- Ross, R. H. (1965). *The Georgian Revolt: Rise and Fall of a Poetic Ideal*. London: Faber and Faber.
- Tansel, F. A. (1991). *Mehmet Akif Ersoy: Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Uğurcan, S. (1986). Mehmet Akif'in Şiirlerinde Savaş. *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy (135-166)*. İstanbul: Marmara Üniv Yayınları.
- Vandiver, E. (2010). *Stand in the Trench, Achilles: Classical Receptions in British Poetry of the Great War*. Oxford: Oxford UP.

Genisletilmiş Özet

Birinci Dünya Savaşı sırasında yazılan İngiliz şiiri savaşa dair çeşitli bakış açılarını yansıtmaktadır. Savaşın ilk yıllarında, ağırlıklı olarak vatan için yapılan fedakârlığı, savaşta cesurca ölmenin onurunu kutlayan ve teşvik eden vatanseverlik temalı şiirler görülür. İngiliz savaş şairleri tarafından yansıtılan bakış açısı ilk başta bu savaşın demokrasi, özgürlük ve Batı medeniyetini korumak için verilen bir savaş olduğu yönündedir. Rupert Brooke ve Julian Grenfell gibi şairler, ülke için savaşmanın ve ölmenin onuruna vurgu yapmanın yanı sıra şövalyelik duygularını yansıtan, savaşa karşı romantik bir tutum sunan şiirler yazmışlardır. Ancak bu romantik tavır, kendini vatan için feda etme fikri ve vatana bağlılık, savaşın gerçek yüzünün anlaşılmasıyla birlikte ısraba dönüşmüştür. Savaş, artık cepheye düşmanla yüz yüze çarpışmalarda kahramanlığın sergilendiği insanı yüceltici bir deneyim olmaktan çıkıp, teknolojinin ilerlemesinin bir sonucu olarak kimyasal gaz, tank ve makineli tüfek gibi silahların ilk defa kullanımı nedeniyle askerlerin düşmanı görmeden öldüğü bir siper savaşına dönüşmüştür. Ayrıca savaşın İngiltere'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olmadığı ve milli güvenlik tehdidi içermediğinin anlaşılması da milyonlarca gencin politikacıların hırsları yüzünden öldüğü gerçeğini göstermiş, bu anlamda İngiliz savaş şiirine siper savaşının acısı, ısrabı ve öfkesi damgasını vurmuştur. Üstelik Birinci Dünya savaşı başlarken kimse Avrupa'da bir savaşın altı aydan fazla süreceğini beklememektedir. Bu nedenle zaman geçtikçe askerler savaşın bu öngörülen zamanda bitmeyeceğini anlamaya başlamışlar ve böylece acı ve asla eve dönemeyecek olma korkusunun da etkisiyle savaşın başlangıcındaki yurtseverliğin yerini öfke, nefret ve hayal kırıklığı almıştır. Buna göre Wilfred Owen, Sigfried Sassoon, Isaac Rosenberg, Charles Sorley, Edmund Blunden ve daha niceleri gibi şair-askerler, şiirlerinde savaşmanın beyhudeliğini ortaya koymuşlardır. İngiliz savaş şairleriyle ilgili en önemli şey, savaşa katılmadan sıtma nedeniyle ölen Brooke dışında hepsinin savaşa katılması ve kendi savaş deneyimlerinden yola çıkarak şiirler yazmalarıdır.

Osmanlı Devleti de Birinci Dünya Savaşı'na Avusturya-Macaristan, Almanya, Bulgaristan'dan oluşan İttifak Güçlerinden biri olarak, Almanya'nın yanında katılmış ve İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'dan oluşan Müttefiklere karşı Gelibolu'da İngilizlerle savaşmıştır. Ne yazık ki Türk şiirinde İngiliz savaş şairlerinin aksine bilinen bir şair-asker örneği yoktur. Türk tarafının kesin bir zafer kazandığı Gelibolu muharebeleri hakkında profesyonel şairler tarafından yazılmış birçok şiir bulunsa da, Mehmet Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitleri", Türklerin savaş algısının en iyi temsilcisi olarak akla gelen şiirdir. Çanakkale Savaşı sonunda Türklerin cesur savunması nedeniyle İtilaf Devletleri ne boğazlardan geçebilmiş ne de ülkelerini işgal edebilmiştir. Bu anlamda Gelibolu zaferi, hem sayı hem de teknoloji olarak gelişmiş bir orduya karşı tüm inanç, cesaret ve dayanıklılıklarıyla savaşan insanların kazandığı dünya tarihindeki en önemli zaferlerinden biridir. Çanakkale savaşı Türkler açısından vatanın ve milletin savunması olarak görülmüş ve Türk tarafının bu zaferi Mehmet Akif Ersoy'un dizelerinde ölümsüzleştirilmiştir. Bu yönüyle Çanakkale Şehitleri, vatanın kurtuluşu için kendilerini feda eden kahraman şehitlerin efsanesi olarak kabul edilebilir. Savaşın beyhudeliğini, siper savaşının ısrabını, makinalı tüfeklerin korkunç sesi eşliğinde "sığır gibi ölenlerin" yasını tutan İngiliz savaş şiirlerinden farklı olarak Mehmet Akif "Çanakkale Şehitleri" şiirinde güçlü bir düşmana karşı vatan savunması için cesurca kendilerini feda eden kahraman Türk askerlerinin portresini sunar. Türkler açısından bu savaş yenilgi halinde topraklarının işgali anlamına geldiğinden topraklarını canları pahasına savunmuş ve Çanakkale'nin geçilmesine izin vermemişlerdir.

Akif, şiir boyunca Türk askerinin cesaretini, kahramanlığını ve dayanıklılığını sergilemekle kalmaz, aynı zamanda Avrupa medeniyetini de eleştirir. Bilimsel, teknolojik ve hümanist gelişmelerle Batı'yı gözde bir uygarlık modeli olarak gören bir şair olarak Akif savaşta sergilenen zulüm ve zorbalığı Avrupa medeniyeti ile bağdaştıramaz. Bu nedenle Akif, bilim ve teknolojiadaki bu ilerlemenin öldürücü silah geliştirme aracı olarak kullanılmasını kınamakta ve bunu bilimin kötüye kullanılması olarak görmektedir.

Gelibolu zaferi, dünya tarihinin en önemli zaferlerinden biridir ve tüm inançları, cesaretleri ve dayanıklılıkları ile sayıca ve teknoloji olarak gelişmiş bir orduya karşı savaşan insanların kazandığı zaferdir. Vatanın, milletin ve aynı zamanda da dinin işgal kuvvetlerine karşı savunması olarak görülmüş ve Türk tarafının bu zaferi Mehmet Akif Ersoy'un satırlarında ölümsüzleştirilmiştir. Belki de görevlerinin vatanın kurtuluşu için savaşmak ve ölmek olduğu için askerlerin şiirde konuşmamaktadır, ancak Mehmet Akif şiirinde onların adına konuşmakta, onların tüm görkemlerini, cesaretlerini ve inançlarını sergilemektedir. Mehmet Akif, savaşın anlamsızlığını ya da ıstırabını yansıtan İngiliz savaş şiirlerinden farklı olarak, Türk askerlerinin cesaretle kendini feda ettiği bir tablo sunar. Düşman kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'nı, dolayısıyla İstanbul Boğazı'nı ve İstanbul'u ele geçirmesine izin vermemek için galip gelmeleri gerektiğinden, bu savaş Türk tarafı için büyük bir direniş anlamına geliyordu. Bu savaş, fethedilip muzaffer ordular arasında dağıtılmamak için ülke olarak hayatta kalma meselesiydi. Ancak İngilizler için savaşa bakış açısı ve motivasyon tamamen farklıydı. Bir kavram olarak savaş, savaşa gönüllü olarak katılan İngiliz askerlerin hayal gücünde soylu bir deneyim, bir kahramanlık eylemiydi ve İngiltere'deki seçkin devlet okullarının, çoğunlukla Klasik Edebiyat üzerine eğitim almış bu genç öğrencileri, zihinlerinde Homeros'un destanlarından okudukları ve etkilendikleri bölümlerin etkisiyle askere yazılıp cepheye gitmişlerdi. İngiltere'nin Almanya'nın yarattığı çatışmayı çözmek ve dolayısıyla haklı bir amaç için savaşa gireceği yönünde İngiliz halkına dayatılan hükümet propagandasının etkisiyle, dünyayı kurtarmaya ve batı medeniyetini savunmaya yönelik romantik bir algıya sahip bu gönüllü gençler şövalyelik onurunu hatırlatan değerlerle savaşa katılmışlardı. Savaşın gerçek, acımasız ve anlamsız doğasının anlaşılmasıyla şiirlerde ilk başlarda yansıtılan romantik ve vatanperver bakış açısı bir insanlık trajedisinin yansıtılmasına dönüşmüş ve bu bağlamda İngiliz askerlerinin yaşadığı hayal kırıklığı, anlamsızlık duygusu ve savaşın trajik görüntüsü İngiliz savaş şairlerince Brooke ve Grenfell'den sonra en iyi yansıtılmıştır.

Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ında Toplumsal Sorunlar Bağlamında Kadın

“Women” in the Context of Social Problems in Mehmet Akif Ersoy's Safahat

Safa DEMİR SARI¹

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 25.04.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 07.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108805

Atıf / Citation: Demir Sarı S., (2022). “Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ında Toplumsal Sorunlar Bağlamında Kadın” ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 165-176, Doi: 10.48146/odusobiad.1108805

Öz

İstiklâl şairimiz Mehmet Âkif Ersoy, Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde yaşamış, eserleri ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerindeki vaazları ile Millî Mücadele'ye destek vermiş, kişiliği ve sanatını benimsediği değerler ile bütünleştirmiş büyük bir mütefekkindir. Yedi ayrı şiir kitabının toplandığı Safahat adlı eserinde, döneminin tarihî ve dinî konuları ile birlikte toplumsal sorunları da farklı yönleriyle işlemiştir.

Bu makalede, şairin Safahat adlı eserinde toplumsal sorunlar bağlamında kadın konusu ele alınmıştır. Şair, şiirlerinde savaş ortamında yoksulluk çeken, çocuklarını ve eşlerini şehit veren, çocuklarının hastalıkları ile mücadele eden kadınlar ile birlikte, eşleri tarafından şiddet gören, eşlerinin kötü alışkanlıkları sebebiyle aile içi geçimsizlik yaşayan kadınların yaşadıklarını da duyarlı bir biçimde aktarmıştır. Aile ortamında kadınların yaşadığı sorunların sebebinin cehalet olduğunu, erkeklerdeki içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkların aile kurumuna ve dolayısıyla topluma zarar verdiğini dile getirmiştir. Evlenme ve boşanma konusundaki dinî emirlerin yanlış yorumlandığı, evlilik kurumunun ve anneliğin kutsal olduğu, sağlıklı bir toplumun sağlıklı bir aile hayatı ile mümkün olduğu düşüncesini savunarak sadece kendi dönemine değil, günümüzdeki benzer sorunlara da ışık tutmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Kadın, Aile, Toplum

Abstract

Mehmet Akif Ersoy, the poet of independence, lived during the dissolution of the Ottoman Empire. He was a philosopher and author who supported the fight for independence with his poems and speeches in several cities around Anatolia. In Safahat, where seven of his poetry books are gathered, he reflected on many aspects of his period's historical and religious matters.

In this article, the perception of “women” in Mehmet Akif Ersoy's Safahat is examined within the context of several social issues. Mehmet Âkif mentioned women who suffered from poverty during the war, who lost their children and husbands and those who struggled with life conditions while their children were suffering from illnesses. Apart from all these external pressures, he also reflected awareness of domestic violence women were exposed to and the discomfort and anxiety caused by their husband's bad habits. He pointed out that ignorance was the main reason for the problems women faced in that period. He states man's bad habits, such as alcohol and gambling harm families, therefore, society. Regarding family as a social institution, he believes that religious principles about marriage and divorce were misinterpreted. He highlighted the sacredness of marriage and motherhood, argued that a healthy society could only be established with healthy families. At this point, he shed light not on his period only but also today's similar problems.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Women, Family, Society

Giriş

Kadim dönemlerden günümüze kadar kadının toplum içindeki konumu tarihte önemli bir sorunsal olarak yerini almıştır. Modernleşme öncesinde kadının toplumsal konumu ataerkil düşünce yapısı çerçevesinde tartışılırken, modernleşme ile birlikte toplumsal cinsiyet ve modernleşme karşısında kadın konuları da kadın sorununun tartışma alanına dahil edilmiştir. Erkeğin özel alanda ve kamusal alandaki egemenliğinin ifadesi olan ataerkil düşünce yapısı, feminist söylemde genellikle kadın ile erkek arasındaki güç ilişkisini tanımlar.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, KIRŞEHİR. E-mail: safa.demir@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1834-9871

Toplumsal cinsiyet ise; biyolojik cinsiyetten hareketle belirlenen toplumsal rol ve sorumluluklar kapsamında belirlenmiştir. Toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik şartlarına göre kadın ve erkeğin rollerinin belirlenmesi ve bu rollere göre bireylerin davranış geliştirilmesi, kadının gerek özel alanda gerekse de kamusal alanda sömürülmesine sebep olmuştur.

Doğu-Batı ayrımı kapsamında Batı'daki modernleşme hareketleri ile ortaya çıkan geleneksel-modern kutuplaşması, geleneksel kadın ve modern kadın ayrımını getirmiştir. Özellikle İslâm coğrafyası söz konusu olduğunda Orta Doğu'daki Müslüman ülkelerde ve Türkiye'de Batı ile karşılaşma ve modernleşme, yakın sosyal tarihin en önemli konusu olmuştur. Bu bağlamda Dünya üzerinde Müslüman kadın kimlikleri de çelişkiler ile oluşmuştur. Kadınların ne zaman modern ne zaman geleneksel kalıplar ile hareket edebilecekleri, çoğu zaman erkekler tarafından belirlenmiş (İlyasoğlu, 2013, s.36), bu bağlamda kadınların modernleşme tarihi de sürekli bir değişim ve dönüşüme maruz kalmıştır.

İslam'da kadın konusu ise geçmişten günümüze kadar farklı çevrelerce tartışılmıştır. Bu tartışmalar genellikle de geleneğin dinin esaslarını gölgede bırakması ile kadının miras payı ve şahitliği, nikâh, çok eşlilik, kadının şiddet görmesi konuları üzerinden yapılmaktadır. Töre ve namus cinayetleri, küçük yaşta evlilik, kız çocuklarına eğitim hakkı tanınmaması gibi konular da güncelliğini koruyan bir diğer tartışma alanını oluşturmaktadır (Martı, 2018, s.41).

Türkiye tarihinde ise Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadar olan süreçte, Müslüman kadınların yaşadıkları çok başlı bir sorunsal halinde varlık bulmuştur. Ataerkil düşünce yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında özel alanda ve kamusal alanda kadının ikincil konuma indirgenmesi ile yaşanan sorunlar, modernleşme ile yaşadığı karşılaşmada Müslüman kimliğini kaybetmeden modern yaşama uyum sağlamada yaşanan sorunlar, Batı'nın yapay bir gündem ile ürettiği mağdur Doğulu Müslüman kadın imajını reddetme, aynı zamanda ülke içinde de İslâm'ın kadın ile ilgili hükümleri üzerine öne sürülen aşırı yorumlara karşı doğru bir yorum geliştirme ihtiyacı, toplumumuzdaki kadın sorunlarının başlıcalarıdır.

XXI. yüzyılda kapsamını genişleterek varlığın sürdüren kadın sorunu, şüphesiz XX. yüzyılda da farklı değişkenler ile varlık bulmuştur. Bu kapsamda çalışmanın amacı; Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat adlı eserindeki manzum hikâyelerden hareketle, yaşadığı dönemde toplumsal sorunlar bağlamında kadın konusuna yaklaşımını incelemektir. Bu bağlamda; "XX. yüzyılda kadın sorunları İstiklâl şairi tarafından nasıl ele alınmıştır? Ele aldığı sorunlar vasıtasıyla topluma hangi eleştirileri yöneltmiştir? Kadın sorununu şiirlerinde hangi yönleri ile işlemiştir?" sorularının cevabı aranacaktır.

İstiklâl şâirimiz Mehmet Âkif Ersoy, Türk düşüncesi ve edebiyatında etkili olan şiirleri, sanatı ve fikirleri ile Millî Mücadele döneminin en etkili şahsiyetlerinden biri olmuştur. Hayatını, kişiliğini ve sanatını, benimsediği değerler ile bütünleştirmiştir. Baytar Mektebi'nde eğitim almış, Ziraat Bakanlığı'nda çalışmış, Necid çöllerinde, Berlin'de, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde halkın içinde faaliyet göstermiştir (İmamoğlu, 1991, s. 332). Başarılı bir şair olmakla birlikte veterinerlik, gazete yazarlığı, vaizlik ve milletvekilliği de yapmıştır. Millî Mücadele dönemine hem fikirleri hem de faaliyetleri ile çok önemli katkıları olmuştur. Yaşadığı sürece Mehmet Âkif'in vatan sevgisi kendi hayatından, ailesinden ve işinden önce gelmiştir. Kara'ya göre Mehmet Âkif; "dinamik bir inanç ve uluhiyet fikrine sahip, iradeci tarafı kuvvetli, pozitif bilimlere, modern düşünceyi önemseyen, aktif bir ahlak anlayışının peşinde olarak mevcut İslâm ahlak anlayışını ciddi bir tenkit ve tadile tabi tutmaya çalışan, tarihe ve geleneğe, ilmî-irfanî müktesebata ve yorumlara daha ziyade tenkitçi ve mesafeli bakan bir düşünce ve yorum dünyasına sahip" bir şahsiyettir (Kara, 2022, s. 75).

Mehmet Âkif'in Sanatı ve Eserleri:

Mehmet Âkif'in şiirleri, sade ve samimi bir anlatıma sahiptir. Şahsını, ailesini ve özel hayatını eserlerine yansıtmamıştır. Cemiyetçi, halkçı ve vatanperver bir perspektif ile şiirlerini kaleme almıştır. Onun düşüncesinde sanat, cemiyet ve hayat ile iç içedir. Yaşadığı dönemde toplum hayatını eserlerine gerçekçi bir üslup ile aktarmıştır. Kendisinden sonra gelecek nesillere döneminin toplumsal yapısını inceleme imkânı sunmuş, bu çaba tarih adına büyük bir hizmet olmuştur (Çantay, 2008, s. 285-286). II. Meşrutiyet'ten sonra Eşref Edib ile birlikte önce "Sırat-ı Müstakim'i, sonra Sebilürreşad'ı 1925 yılına kadar yayımlamıştır. Eserlerinde birbirinden farklı pek çok konu üzerine düşünmüş, milletin maslahatına dair geliştirdiği fikirlerini beyan etmiştir.

Mehmet Âkif'in eserleri manzum ve mensur eserler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Manzum eserleri tamamen aruz vezni ile yazılmış, sağlığında ayrı ciltler halinde basılmış yedi kitaptan oluşur. Vefatı sonrasında bu yedi eser tek bir kitapta toplanarak Safahat adı altında basılmıştır. 11.240 mısra ve 108 manzumedan oluşan külliyyatın genel adı, ilk manzum eserinin adı olan Safahat'tır. Külliyyatın içeriğindeki eserlerin isimleri; Safahat (1911), Süleymaniye Kürsüsünde (1912), Hakkın Sesleri (1913), Fatih Kürsüsü'nde (1914), Hatıralar (1917), Âsım (1924) ve Gölgele (1933)'dir. Vefatı sonrasında yapılan araştırmalar, yazıldığı halde basılmayan, dönemin dergilerinde yer aldığı halde Safahat'a dahil edilmemiş şiirlerinin olduğunu göstermiştir. Düzdâğ, Safahat'ın yeni baskılarına "Safahat Dışında Kalmış Şiirlerden Bazıları" başlığı ile yaklaşık 3540 mısrayı ekleyerek yayımlamıştır (Okay, 2011, s. 171).

Mehmet Âkif'in mensur eserleri ise telif ve tercüme eserlerinden oluşmaktadır. Telif eserlerini genel olarak tefsirler, vaazlar, makaleler ve tercüme eserlerinden oluşmaktadır. Telif eserlerinin tamamı başyazarı olduğu Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad'da yayımlanmış, bu çalışmaların bir kısmı kitap haline getirilmiştir. Kur'an'dan Ayetler (1944), Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri (1987), Tefsir Yazıları ve Vaazlar (2012), Mehmed Âkif Ersoy'un Aile Mektupları (2010) basılı eserlerinden bazılarıdır. Tercüme eserleri ise; 1908 öncesinde Resimli Gazete ve Servet-i Fünûn'da yayımlanmıştır. Tercümelerin dışındaki çevirileri ise Sebilürreşad ve Sırat-ı Müstakim'de bulunan yazılarıdır. Bir kısmı sağlığında kitap haline getirilmiştir. En önemli tercümesi 1926-1936 yılları arasında üzerinde çalıştığı Kur'an-ı Kerim Meâlî'dir. Vefatından sonra yakılmasını vasiyet ettiği için bu çalışma günümüze kadar tam metin halinde ulaşmamıştır. Diğer tercüme eserleri ise Müslüman Kadın (1906), Hanoto'nun Hücümüne Karşı Şeyh Muhammed Abduh'un İslâm'ı Müdâfaası (1912), İslâmlaşmak (1918), İçki'nin Hayat-ı Beşerde Açtığı Rahneler (1920), Anglikan Kilisesi'ne Cevap (1923)'tir. Bu eserlerin dışında Mehmet Âkif'in basılmamış tercüme eserleri de bulunmaktadır. (Ayrıntılı bilgi için Bkz. İstiklâl Şairimiz Mehmed Âkif, 2011)

Mehmet Âkif'in en tanınmış eseri Safahat, sadece bir şiir kitabı değildir. Hayat hikâyelerinin, destanların, hicivlerin yer aldığı bir kitaplar bütünüdür. Her bir kitapta halk ile aynı dili kullanmış, sokaktaki insanın sorunlarını da şiirlerinde işlemiştir (Garip, 2013, s. 100). Bir kısmı Ramazan, bayram, kandil gibi mübarek günlerde Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad'ın ön sayfasında yer alan kıta halinde imzasız şiirleri bulunmaktadır. Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad'da yayımlanan bazı şiirlerini Safahat'a almamıştır. Yine çeşitli gazetelerde yayımlanan az sayıda şiiri ve ayrıca dönemin bazı isimlerine hitaben yazdığı şiir ve mektupları da Safahat'a dahil etmemiştir (Eşref Edib, 2010, s. 594).

Topçu'ya göre; Mehmet Âkif'in sanatında dış dünyadan kendi ruhuna, oradan da sadece Allah'ın var olduğu sonsuzluğa giden yolculuğun izleri bulunmaktadır. Safahat'ın 1. ve 2. bölümünde toplumun sorunlarıyla şairin "delik deşik olan bağrından fıskıran feryat"lar yer almaktadır. Her bir şiirde hayattan bir parça bulduğumuz eserde, şairin bir sorumluluk ideali arayışına da şahit olunmaktadır. Her bir kitapta aşamalar halinde sanat estetiği dikkat çekmektedir. Ayrıca şairin toplum hayatından mistik bir hayata doğru ilerleyen sanatkâr varlığının tarihçesine de şahit olunmaktadır. Sanatının olgunlaşması Safahat'ın 3, 4. ve 5. bölümlerde, zirveye ulaşması ise 6. ve 7. bölümlerde izlenmektedir (Topçu, 1998, s. 24-26).

Mehmet Âkif'in Düşüncesinde Aile ve Kadın:

Türk edebiyatında kadın ve ile konusu Tanzimat Dönemi'nde işlenmeye başlamıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ise Mehmet Âkif ve Ziya Gökalp kadınların sorunlarını eserlerinde işlemişlerdir. Mehmet Âkif'e göre kadının toplumda kötü şartlarda bulunması; cehalet sebebiyle İslâm'ın toplumda yanlış anlaşılması ve Doğu kültüründe kadının baskı görmesinden kaynaklanmaktadır. Şair, aile içinde bireyler arası ilişkilerde sevgi, saygı ve güven ortamının zarar gördüğünü, kahramanlar ve olay örüntüsü vasıtası ile başarılı bir şekilde işlemiştir (Gündoğdu, 2015, s. 212).

Mehmet Âkif'e göre toplumda aile kurumunun sarsılıp zayıflamasının haricî sebepleri Batılı fikir akımları ve sanayileşmedir. Dahilî sebepleri ise; İslâm'ın kadına ve aileye verdiği büyük değerinin bilinmemesi, dinimizin cahillikten dolayı yanlış yorumlanması ve yanlış uygulanmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de kadına verilen değeri ve ailenin önemini vurgulayan, aile ilişkilerinin esaslarını bildiren çok sayıda ayet bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in hayatı da bu konuda daima insanlara en büyük örnektir. İslâm'ın aile ve kadına bakışının bilinmemesi, dinin asıl kaynaklarından öğrenilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kadının değerinin bilinmemesi, dine asılsız bir referans ile onun hor görülüp, kötü muameleye maruz bırakılmasına sebep olmuştur (Bolay, 1986: 31). Şaire göre yaşadığı dönemde çoğu zaman kadının kişiliği yok sayılmaktadır. O, kadınların, çocukların ve yaşlıların toplumda ezildiğini, ihmal edildiğini ve mevcut şartlarda onların korunması gerektiğini düşünmektedir (Ercilasun, 1987, s. 34-40).

Mehmet Âkif hakkında yazılan hatıratlar incelendiğinde, şairin aile hayatına, kadınlara ve çocuklara önem verdiği, yaşanan sorunlara hassasiyetle çözüm bulma çabasında olduğu görülmektedir. Veterinerlik eğitimi aldığı yıllarda, sınıf arkadaşı Hasan Efendi ile yakın bir arkadaşlığı bulunmaktadır. Öğrencilikleri döneminde birbirlerine ileride çocuk sahibi olduklarında, ikisinden biri vefat ederse, geride kalanın vefat edenin çocuklarına bakacağı sözünü vermişlerdir. Yıllar sonra Mehmet Âkif, Beylerbeyi'nde otururken Mithat Cemal onu her hafta ziyarete gittiğinde, evinde sekiz çocuğun gürültü içinde oynadığını görmüştür. Şairin beş çocuğu dışındaki çocukların kime ait olduğunu sorduğunda "Misafir çocukları değil, benim çocuklarım." cevabını veren Mehmet Âkif, devamında Hasan Efendi'nin öldüğünü, arkadaşına tahsil yıllarında verdiği söz üzere, onun çocukları ile de ilgilediğini ifade etmiştir (Kuntay, 1990, s. 248-249).

Mehmet Âkif'in Şam yolculuğunda uğradığı bir istasyon binasında karşılaştığı istasyon memuru ile yaşadığı diyalog da konumuz açısından dikkat çekicidir. İki evliliği bulunan istasyon memurunun eşlerinden biri hamiledir. Şair evlerinin halini gördüğünde çok yoksul olduklarını anlar. Evde eşya yok denecek kadar azdır ve hamile olan kadının birkaç güne kadar doğumu gerçekleşecektir. Mehmet Âkif bu hanenin ihtiyaçlarını almak için Şam'a gitmeye niyetlendiğinde arkadaşları, aylardır yolculuk halinde olduğu için çok yorgun olduğunu, Şam'a gitmenin günler süreceğini hatırlatmışlardır. Mehmet Âkif dinlemeyip beş gün süren yolculuğun ardından gerekli malzemeleri alarak geri dönmüştür (Eşref Edib, 2010, s. 95-97).

Mehmet Âkif, Necid yolculuğunda arkadaşı Eşref Edib ile yol üstündeki bir kabileye uğramıştır. Düşman kabilenin saldırısında yaralanan bir kızın iniltisini duymuşlar, kabilenin reisi de sesin günlerdir iyileşemeyen bir genç kıza ait olduğunu söylemiştir. Çadıra gittiklerinde kızın vücudu çok kötü durumdadır ve yaraları kangren olmak üzeredir. Yanlarında bulundurdıkları sıhhi malzemeler ile arkadaşı Eşref Edib yaraları temizleyip pansuman yaptıktan sonra, günlerdir uyuyamayan kız uykuya dalmıştır. Mehmed Âkif o gün kızın halini ve yaşadığı mikroplu, bakımsız ortamı görünce çok üzülmüştür. "Ne yapabildik bu masum insanlara? Doktor yok, ilaç yok, ilim yok, irfan yok, medeniyet yok, umran yok, huzur yok, hattâ kanun yok, devlet yok... sonra da neden İngiliz altunu, neden Fransız kültürü, neden Alman alakası onları cezbediyor? diyoruz." sözleriyle serzenişte bulunmuştur (Kutay, 1965, s. 105-106).

İslam coğrafyasında modernleşme hareketlerinin etkisi altında oluşturulan modern kadın kimliği yerine, Müslüman kadın kimliğini öne çıkarma çabasının bir ürünü olarak, Mehmet Âkif'in arkadaşı Ferid Vecdi'nin kaleme aldığı "Müslüman Kadın" adlı kitap, Mehmet Âkif tarafından tercüme edilmiştir. Genel anlamda Mehmet Âkif'in kadın konusuna yaklaşımı hakkında bu kitaptan fikir edinmek mümkündür. Kitapta Müslüman kadının özellikleri, İslam'ın kadına bakışı ve tarihsel süreçte kadın sorunları ele alınmıştır. Örneğin yazar, çocuk sahibi olan kadınların ev dışında fiziki güç gerektirecek işlerde çalıştırılarak yıpranmasını eleştirmiştir. Yazara göre kadın ve erkek biyolojik ve ruhsal açıdan farklı oldukları için, İslâm her iki cins farklı alanlarda görevler belirlemiştir. Aynı zamanda Doğulu kadının ruh dünyası ile Batılı kadının ruh dünyası birbirinden farklı olduğu için Müslüman kadınların Batılı kadınları taklit etmesi, sakıncalı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir (Vecdi, 2020, s. 17-19).

Yazara göre, kadının erkeğe göre farklı vesileler ile manevî mükafatlardan istifade etme imkânı daha fazladır. Kadına bahşedilen fitrî özelliklerin kontrollü bir şekilde kullanılması ile elde ettiği olgunlaşma, kadını erkeğin sert muamelesinden ve fiziki müdahalelerinden koruyacaktır. Hatta bu vesile ile kadın toplumda yüksek mertebeye erişerek saygı görecektir. Anne olan kadın, çocuklarını terbiye ile yetiştirdiğinde ruhen olgunluk kazanıp, kadınlığın en yüksek mertebesine ulaşacaktır. İslâm dininin kadın hakkındaki hükümleri, kadının yaratılışına tamamıyla uygundur. Kadının meziyetleri ve üstün özellikleri dinin emirleri çerçevesinde geliştirilip zenginleştirildiğinde, kadın toplumda çok daha iyi bir konuma gelecektir. Yazara göre, Batı'da kadınların olgunlaşması ve ahlaki gelişimi için kullanılan yöntemlerin uygun olmadığı kendileri tarafından itiraf edilmiştir (Vecdi, 2020, s. 168-169).

Safahat'ta Toplumsal Sorunlar Bağlamında Kadın

Mehmet Âkif, Safahat'ta diğer toplumsal sorunlar ile birlikte kadının toplum içinde yaşadığı sorunları da hassasiyet ile işlemiştir. *Seyfi Baba, Kocakarı ile Ömer, Mahalle Kahvesi, Köse İmam, Hakkın Sesleri, Vaiz Kürsüde, Berlin Hatıraları, Âsım, Said Paşa İmamı* şiirlerinde kadınların maddi sorunları, eşleri ve çocukları ile yaşadıkları sorunlar mısralar arasındaki olay akışları ve diyaloglara yansımıştır. Aile konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir. O'na göre aile, önemli bir eğitim kurumudur. Toplumun eğitimi önce aileden başlamalıdır. Düzenli bir aile hayatı topluma huzur getirecek, böylece toplum düzeni sağlanacaktır. Aileyi

toplumun temeli saymıştır. Bu bağlamda “*Mahalle Kahvesi*” şiirinde aile hayatının dünyanın en zevkli hayatı olduğunu ifade etmiştir:

*“Hayat-ı âile” isminde bir maîşet var;
Saadet ancak odur... dense hangimiz anlar?
Hayat-ı aile dünyada en safâlı hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhât!”
Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle;
Karın, çocukların, annen, baban, kimin varsa,
Dolaşsalar; seni kat kat bu haleler sarsa;
Saray-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?
Karın nedime-i ruhun; çocukların ruhun;
Anan, baban birer aguş-i iltica-yı masun. (Ersoy, 2003, s. 102-103)*

Şair bu mısralarda yaşadığı toplumda aile hayatını ve eşler arası ilişkileri işlemektedir. Kahveyi tembellik mekânı haline getiren işsiz insanların orada birbirleriyle nasıl yüz göz olduklarını anlatır. Mehmet Âkif'e göre kahve bir bataklıktır, musibetlerin sebebidir. Şiirin devamında bulunduğu toplumdaki aile hayatından ve eşler arası ilişkilerden bahsetmektedir. Huzurlu bir aile ortamının anlatımıyla başlayan şiirde aileyi bir “cennet bahçesi”ne benzetmiştir. İlerleyen mısralarda huzurlu aile ortamından sıkılan erkeğin, dışarıda eğlence ortamlarına gitmeye başlaması ve devamında ailenin dağılmasından bahseder. Şiirin bitiminde kuş yuvası tasviri yaparak aile hayatının insan hayatındaki önemini vurgular (Gündoğdu, 2011, s. 214). Şaire göre kadın, erkeğin hayat arkadaşı ve ruh eşidir.

Mehmet Âkif *Meyhane* şiirinde ise önce mekânı tasvir eder. Kahveden daha kötü olan meyhane insanların zaman öldürdüğü yerdir. Meyhaneye gidenler sorunlarından kurtulacakları beklentisiyle içkiye sığınıp kendilerini kandırırlar. Bu şiirde vaktini içki masalarında sarhoş arkadaşları ile geçiren, uzun süre evine uğramayan erkeklerin aile huzurlarının kaçması ve yuvalarının dağılması anlatılır. Eşi ve çocukları ile ilgilenmeyen, içki alabilmek için evinin eşyalarını satan, eşinin zor şartlarda çalışarak kazandığı paranın tamamını alan aile reisleri bulunmaktadır. Böyle bir aile ortamında hem maddî hem de manevî sorunlar ile yetişen kız çocukları büyüdüklerinde, sarhoş bir babanın kızı olarak toplumda küçümsenmekte ve dışlanmaktadır. Yine babası okul masraflarını karşılamadığı için eğitimini tamamlayamayan erkek çocuklar bulunmaktadır. Sonuç olarak babaların hatası sebebiyle aile ortamında psikolojik sorunlar içinde yetişen çocukların bulunduğu toplum yapısının sağlıklı olamayacağı ve gelişemeyeceği vurgulanmaktadır. Şiirin başlarında tasvir ettiği meyhaneye bir kadın eşini aramaya gelmiştir. Eve dönmesi için ona yalvarmaktadır:

*Avutmanın yolu yok; komşunun Hüseyin Ağ'yı
Alıp dolaşmadayım yatsı vakti dünyayı,
Anam benim gibi evlâd doğuramaz olsaydı
Bu hali görmeden evvel gözüm yumulsaydı!
Herif, şu hâlime bak, merhametli ol azıcık...
Bırak o zıkkımı içtiklerin yeter artık.
Efendiler, ağalar siz de bir nasîhat edin,
Sizin de belki var evlâdınız... (Ersoy, 2003, s. 35)*

Şiir meyhanedeki adamın eşini boşama isteği ile son bulur:

*Herif mezar taşı tavrıyla sade dinlerdi.
Açıldı ağzı nihâyet, açılmaz olsa idi!
Taşıp döküldü, içinden şu lâ'net-i ebedî:
-Cehennem ol seni hınzır git, boşsun!
-Ben anladım işi: Sen komşu iyice sarhoşsun!
-Ayıltınız şunu yâhu
-İlişmeyin. -Bırakın!
Herif ayıldı mı bilmem, düşüp bayıldı kadın! (Ersoy, 2003, s. 36)*

Köse İmam adlı şiirinde, kadının ailede ve toplumdaki yeri, eşler arası ilişkiler etkili bir şekilde işlenmektedir. Köse İmam Mehmet Âkif'in dilinde yaşadığı mahalledeki sorunlara çözüm arayan aydın bir Müslüman'dır. Şiirde geçim sıkıntısı olduğu halde başka bir evlilik yapmak isteyen eşine karşı çıkan bir kadın eşinden şiddet görmüştür. Yaşadığı bu talihsiz olayı anlatan kadın, Köse İmam'dan yardım ister:

*Ne kafam kaldı dayaktan, ne gözüm, hep şişti;
Karşı kaysaydım eğer mutlak işim bitmişti.
Ağladım, merhamet et, yapma dedim. Kim dinler.
Boşamakmış beni dünden beri efkârı meğer. (Ersoy, 2003: 111)*

Hem kadının bu durumuna merhamet eden hem de bu zulmü kabullenemeyen Köse İmam, eşine şiddet uygulayan adamı uyarmışsa da adam bildiğini okumuştur:

*"Size halt etme düşer... Dövmüş isem kendi karım
Keyfim ister döverim sen diyemezsin dövme".*

Mehmet Âkif, şiirin devamında kadınların kişiliğini ve duygularını yok sayan, onu bir meta olarak gören erkekleri eleştirir:

*Ne demek dörde kadar evlenir erkek, demeye
Kalmadan başladı şirretliğe... Kızmaz mı kafam?
Kustuğun herşeyi yutsun diye, hey sersem adam!
Dövüyorsun, boşuyorsun elin öksüz kızını..
Haklı bir kere ya! İnsan boşamaz haksızını.
-Boşamaz? Amma da yaptın! Ya şeriat ne için,
Bize evlenmeyi ta dörde kadar emretsin?
İki alsam ne çıkar saye-i hürriyette
Boşamışsam canım ister boşarım elbette.
İşte meydanda Kitap! Hem alırsız, hem boşarız!
Dara geldin mi, şeriat! Sus oğlan iz'ansız!
Ne zaman camiye girdin? Hani tek bir hayrın?
Bir kızılbaşla senin var mıdır ayrın gayrın! (Ersoy, 2003, s. 112)*

Dinin emirlerini yanlış yorumlayarak kötü niyetlerine alet edenlere, Hz. Muhammed'in sözleri ile cevap verir:

*Müslümanlık'ta Şeriat bunu emretmiş imiş:
Hem alır, hem de boşarmış: ne kadar sade bir iş!
Karı tatlıki için bak ne diyor Peygamber:
"Bir talak oldu mu dünyada, semalar titrer!" (Ersoy, 2003, s. 113)*

Şair, ailenin dağılması ile kâinatın titremesinin ifade ettiği anlamın idrak edilip önemsenmediğini düşünmektedir. Dini yanlış yorumlamak toplumun ahlâkını da bozmakta, aile ilişkilerini olumsuz etkileyerek kadın ve çocukların huzursuzluğuna sebep olmaktadır. Daha sonraki mısralarda ise kadının aile içinde bazı işleri yapmak zorunda olmadığını, onun yerine bu ihtiyaçları erkeğin tedarik etmesi gerektiğini anlatır:

*Sen duâ et ki «Şeriat» demiyor evde karın!
Yoksa, boynunda bugün zorca gezerdin yuların!
Karı iş görmeyecek; varsa piçin bakmayacak;
Çamaşır, tahta, yemek nerde? Ateş yakmayacak.*

*Bunların hepsini yapmak sana âid «Şer'an!»
Çocuk emzirmeye hattâ olacak bir süt anan!
Boşarım, evlenirim bahsini artık kapa da,
Hak ne verdiyse yiyip hoş geçinin bir arada. (Ersoy, 2003, s. 113)*

Aynı şiirin devamında, ilahi emirler kapsamında erkek ve kadın arasındaki ilişkilerin doğru bilinmediğini dile getirir:

*Karı dövmüş, boşamış.. “Emr-i ilahi” ne denir?
Bunların hepsi emîn ol ki cehâlettendir. (Ersoy, 2003, s. 114)*

Mehmet Âkif, aynı meseleyi *Vaiz Kürsüde* adlı şiirinde de işlemiştir. Dinin emirlerini yanlış anladığı için eşini boşamak isteyen cahil ve zalim bir erkeğin şahsiyetinde, insanların İslâm adına yanlışlığının düzeltilmesini istemektedir. İslâm'ı yanlış yorumlayarak onu kendi çıkarları için kullananları eleştirir:

*“Çalış!” dedikçe şeriat, çalışmadın, durdun,
Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de “tevekkül” sokuşturup araya
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya! (Ersoy, 2003, s. 229)*

Âsım adlı şiirinde toplumda kadınların uğradığı haksızlıklardan bahsetmekte, erkeğin kadına istediği zaman hayatından çıkaracağı bir varlık olarak bakmasını eleştirmektedir. Eşini boşayarak yanında çalıştırdığı yabancı bir kadınla evlenmek isteyen Paşa'yı da eleştirir:

*Çoluğun var, çocuğun var, haremın namuslu;
Yaşın altmış beşi bulmuş, otur artık uslu.
Neren eksik be adam, böyle ne var çıldıracak?
Karı derdiyle yıkılmaz bu kadar yıllık ocak? (Ersoy, 2003, s. 329)*

Seyfi Baba adlı şiirinde de eşlerinden boşanmış çaresiz kadınların sorunlarını dile getirmiştir:

*Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü bîçâre karı;
O kopan râbitanın, darmadağın, yavruları;
Zulmetin yer yer, içinden kabaran mezbeleler;
Evi sırtında sokaklarda gezen âileler! (Ersoy, 2003, s. 61)*

Dönemin kadınları sadece terkedilmiş olmalarından değil, savaş, hastalık gibi sebepler ile de dul kalmaktaydılar. Mehmet Âkif, *Kocakarı ile Ömer* adlı şiirinde çocukların maddî ihtiyaçları ve bakımını üstlenen çok sayıda kadının fakirlik ve sefaletini dile getirmiştir:

*Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
“Açız! Açız!” diye feryad eden çocuklarının,
Karıştırıp duruyorken pişen nevaletin!
Çıkardı yuttuğu yaşlarda çırpınan sesini:
– Durunda yavrularım, işte şimdicek pişecek
Fakat ne hal ise bir türlü pişmiyordu yemek!
Çocukların yeniden başlamıştı naleleri
Selamı verdi Ömer, daldı akıbet içeri
Selamı aldı kadın pek beşüş bir yüzle.
– Bu yavrular niçin, ey teyze, ağlıyor, söyle?
– Bugün ikinci gün, aç kaldılar..
– O halde, neden
Biraz yemek koymuyorsun?
– Yemek mi? Çömleği sen,
Tirid mi zannediyorsun? İçinde sade su var;
Çakıl taşıyla beraber bütün zaman kaynar?
Ne çare! Belki susarlar, dedim. Ayıplamayın.
– Peki! Senin kocan, oğlun, ya kardeşin, ya dayın
Tek erkeğin de mi yok?
– Hepsi öldü kimsem yok.
– Senin midir bu küçükler?
– Torunlarım.
.....
– Galiba, teyze, uykusuz kaldın!
İşte bağlanmak üzredir nafakan,*

*Alacaksın her ay gelip buradan.
Şimdi affeyledin, değil mi beni?
Böyle göster fakat adaletin!* (Ersoy, 2003, s. 83-88)

Mehmet Âkif, *Hakkın Sesleri* adlı şiirinde de aynı problemi dile getirmiştir:

*Binlerce cevâmi yıkılıp hâke serildi
Kalmışsa eğer bir iki mâ'bed, o da mürted:
Göğsündeki haç küfrüne fetvâ-yı müeyyed!
Dul kaldı kadınlar; babasız kaldı çocuklar; bir giryede bin ailenin mâtemi çağlar!
En kanlı şenâ'tle kovulmuş vatanından,
Milyonla hayaâtın yüreğinden gidiyor kan!
İslâm'ı elinden tutacak, kaldıracak yok....* (Ersoy, 2003, s. 188)

Mehmet Âkif'in Birinci Dünya Savaşı sırasında gittiği Berlin seyahatindeki izlenimlerini yansıttığı *Berlin Hatıraları* şiirinde, savaş dönemindeki yabancı kadınların kendi milletinin kadınları ile ortak olan problemlerini dile getirmiştir. O dönemde farklı coğrafyalarda binlerce kadın eşlerini ve çocuklarını kaybetmiştir:

*Yüz elli bin kadının tütmüyor bugün bacası
Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
Tutup tutup getirilmiş -Fransız askerine
Siperlik etmek için- saff-ı harbin önlerine.* (Ersoy, 2003, s. 293)

Berlin yolculuğunda gördüğü gözü yaşlı şehit annesinin matemini, Mehmet Âkif için kendi vatanındaki matemini dile getirme noktasında ilham kaynağı olmuştur (Kutay, 1965, s. 30). Aynı dönemde kendi vatanında da binlerce kadın eşini ve çocuğunu cephede kaybetmiştir:

*Reis i ailenin pek vakur olan hüzn
Güzide renk i tecellütte kapıyor yüzünü,
Kadın da öylece göstermek istiyor temkin
Sönük nazarları lâkin bekâ kadar gamkin
Zehirli bir düğüm olmuş dudaklarında keder,
Ki zorlamakla açılmaz... Çözerse girye çözer!
Solunda erkeğinin intisam-ı cebrîsi
Sağında yavrusunun inşirah-ı fitrîsi*

*Görünmüş olmalı bir şey ki sonradan gözüne,
Götürdü mendili biçare ansızın yüzüne
-Nedir hicab edecek bunda ey zavallı kadın!
Değil mi bir anasın sen, ölen de evladın,
O haklı giryeye-i hicramı hapse kalkışmak*

*Demek: Heder değil oğlun... Vatan fedaisi
Bilir misin ne kadar anne var bugün yasda,
Tunus'ta sonra Cezayir'de, sonra Kafkas'da?* (Ersoy, 2003, s. 292-293)

Selmâ adlı şiirinde ise, kızkardeşi Nuriye'nin dört yaşında hastalık sebebiyle vefat eden kızının acılı ölümü ile annesinin ve çevresindekilerinin üzüntüsünü tasvir etmiştir. Yaşanan felaketi aktarırken, annelerin çocukları ile ilgilenip bakımını yapmasının, toplum hayatı için önemine de işaret etmiştir (İz, 2014, s. 293). Ayrıca dönemin kadınlarının aile ortamında aldığı sorumluluklar, yaşadığı sorunlar ve hüznler de hatırlatılmaktadır. Şairin annesi de burada matem içindeki bir nine olarak anılmaktadır:

— *Nasıl da söylersin!
Lakırdı kâr edecek kim? Duyar mı hiç beriki?
Kolay bir iş mi? Senin anne olduğun var mı?
Çocuk o halde iken anne sözden anlar mı?
Bu hem kaçınıcı felâket? Beşinci! Yâ Rabbî,*

*Tamam beşinci seferdir ki kız ölüm görecek!
Bu son ümîdi de şayet giderse dördü gibi,
Zavallı kendini vaktinden evvel öldürecek.
Çıkıp da gör hele bir kere şimdi Selmâ'yı...
Ne hâle koydu felek, git de bak, o simâyı!*

*Başında annesi -mâtem teccüm etmiş de
Kadın kıyafeti almış gibi- durur mebhût;
Yanında komşu kadınlar hurûşa âmâde,
Eğerci ortada dönmekte bir mehîb sükût.
Girince ben odadan hepsi kalktılar ayağa,
Kızıyla annesi mihlydılar fakat yatağa! (Ersoy, 2003, s. 50-51)*

Said Paşa İmamı adlı şiirinde; Valide Sultan'lardan biri tarafından yalıda mevlit okutmaya çağrılan bir imam, yolda giderken kızı vefat eden fakir bir kadına rastlamıştır. Kadın, kızının vefatının kırkıncı gecesi olduğu için kendisinden mevlit okumasını istemiştir. İmam da acılı kadını kıramayıp mevlidi okuduktan sonra yalıya gecikmeli gitmiş, mazeretini Valide Sultan'a anlatmıştır:

*Hatunun sözleri divaneye döndürdü beni;
Ne saray kaldı hayalimde, ne sultan, ne filan;
Çile dolsun, yürü öyleyse dedim, oldu olan!"
Size yüzlerce adam mevlid okur benden iyi,
Ama biçare kızın, bağı yanık anneciği,
Yoklasın merdini, nâ-merdini, insan diyerek,
Eli yüzlerce heyulaya deşip boş dönecek!
Fukaranın seneler, belki, diler gözyaşını;
Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
Elin evlâdına yanmaz parasız bir kimse!
Çaresizdim sizi bekletmede, beklettimse. (Ersoy, 2003, s. 464)*

Selmâ adlı şiirinde olduğu gibi Said Paşa İmamı'nın karşılaştığı acılı annenin durumu imamın bu duruma duyarlılığı ile birlikte aktarılmaktadır.

Sonuç

Mehmet Âkif, eserlerinde yaşadığı dönemin toplumsal sorunlarını konu edinmiştir. Ülkenin içinden geçtiği sancılı sürecin oluşturduğu gerilimli ortamda, eserlerinde Millî Mücadele ve İstiklâl vurgusu dışında işlediği konulardan biri de aile içinde kadının yaşadığı sorunlar olmuştur. O'na göre, ailelerin mutluluğu toplumun toparlanıp güçlenmesi için şarttır. Dönemin toplumsal yapısında kadın, mağduriyetler, haksızlıklar, maddi imkânsızlıklar ve acılar içinde yaşamaktadır. Şair, kadın konusunu çocuklarının bakım sorumluluğunu üstlenmesi, geçim sıkıntısı yaşaması, hastalıklar ya da savaş sebebiyle çocuğunu kaybetmesi, eşinden kötü muamele görmesi, aldatılması, terkedilmesi, şiddet görmesi, savaş sebebiyle eşini kaybetmesi... gibi sorunlar kapsamında işlemiştir.

Mehmet Âkif'e göre toplumsal sorunların başlıca sebebi cehalettir. Şair, kadın ve aile konusunda toplumdaki sorunların çözümü için İslâm'ın emirlerini ve Hz. Muhammed'in sözlerini dayanak gösterir. O'na göre İslâm'ın emirleri, cehalet sebebiyle tam manasıyla öğrenilememiştir. Kur'an'ın hükümleri yanlış yorumlanmaktadır. Şair, Kur'an'daki çok eşlilik ile ilgili hükmün yanlış yorumlanarak erkeklerin birden fazla kadın ile evlenmesi, erkeğin eşini haksız sebepler ile boşaması ve kadının aile içinde kötü muamele görmesi gibi sorunları eleştirmiştir. O'na göre dinin emirlerinin gerektiği gibi uygulanmaması ve aile bağlarının zayıflaması kadın sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır.

Mehmet Âkif'e göre kadın sorununun çözümü için, kadının aile ortamında ve sosyal hayatta saygın bir konumda yaşaması şarttır. Bu saygınlığı sağlamak için de toplumdaki bireylerin iyi bir eğitim alması, İslâm'ın emirlerinin en doğru yorumlar kapsamında öğrenilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Aile içinde anne ve babanın çocuklarının eğitimine önem vermeleri, iyi bir terbiye ile onları yetiştirmeleri, eşlerin de aile içinde birbirine saygı duyduğu bir aile ortamının sağlanması gerekmektedir. Şaire göre toplumun kalkınması, aile ortamında terbiye ile yetiştirilmiş bireyler ile mümkündür. Sağlıklı bir aile kurumunun varlığı, huzurlu, güçlü ve gelişmiş bir toplumun ön şartıdır.

İstiklâl şairi, şiirlerinde cehaletin yok edilmesinde, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesinde ve tekamülünde, kadının önemli rolüne işaret eder. Toplumun geleceği olan yeni nesillerin ilk eğiticisi olarak annelerin uğradığı haksızlıkların bertaraf edilip, toplumda değer görmeleri ile sağlıklı bir aile yapısı ve dolayısıyla sağlıklı bir toplum hayatı mümkün olacaktır. Değerli bir mütefekkir olan İstiklâl şairinin şiirlerinde derin bir hassasiyetle işlediği toplumsal sorunlar ve önerdiği çözümler, sadece kendi dönemine değil günümüz toplumunun sorunlarına da ışık tutabilecek niteliktedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat'ında Toplumsal Sorunlar Bağlamında Kadın" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Bolay, S. H. (1986). "Mehmet Akif'in Aileye Bakışı", Türk Kültürü Dergisi, sayı:284, cilt:4.
- Çantay, H. B. (2008). Âkifnâme, İstanbul: Erguvan Yayınevi.
- Ercilasun, B. (1987) "Mehmet Âkif'in Şiirlerinde Kadın ve Aile Temi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.5 (1), (34-40).
- Ersoy, E. A. (2011). Babam Mehmet Âkif (İstiklâl Harbi Hatıraları), Denizli: Denizli Belediyesi Kültür Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2003). Safahat, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Ersoy, M. A. (2013). Safahât / Tıpkıbasım-çeviriyazı- sözlük, (Haz. Abdullah Uçman), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Eşref E. (2010). Mehmed Âkif (Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları), (Haz. Fahrettin Gün), İstanbul: Beyan Yayınları.
- Garip, R. (2013). Bir Medeniyet Tasavvuru Çerçevesinde Mehmet Âkif Ersoy ve Safahat, Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı Bilgi Şöleni (99-112 içinde), Sakarya: Anadolu Kitapçılık.
- Gündoğdu, S. (2011), Mehmet Âkif'e Göre Sağlam Cemiyetin Kurulmasında Aile ve Kadının Rolü(211-217), Milli Mücadele ve İstiklâl Marşı, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- İlyasoğlu, A. (2013). Örtülü Kimlik, Metis Yay., İstanbul 2013.
- İmamoğlu, A. V. (1996). Mehmet Akif ve İnanan İnsan, İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- İz, M. (2014), Üstadım Mehmet Âkif, (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kara, İ. (2022). Bir Düşünce Tarihi Metni Olarak İstiklâl Marşı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kuntay, M. C. (1990). Mehmet Âkif, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kutay, C. (1965). Necid Çöllerinde Mehmet Âkif, İstanbul: Tarih Yayınları.
- Martı, H. (2018). "İslamofobi ve Avrupa'da Müslüman Kadın İmajı", Gümüşhane Üniv. İFD, 7 (13), (36-46).
- Okay, M. O. (2011). "Şair ve Sanatkar Mehmet Âkif"(157-180), İstiklâl Şairimiz Mehmed Âkif, İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özçelik, M. (2021). İstiklal Marşı Tarihçesi, Anlamı ve Yorumu, İstanbul: Muhit Kitap.
- Topçu, N. (1998). Mehmet Âkif, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Vecdi, F. (2020). Müslüman Kadın, (Çev. Mehmet Akif Ersoy), Ankara:Sebilürreşad Yayınları.

Extended Abstract

From ancient times to the present the role of women in the society was always a problematic in the history. Before the modernization process the social role of women were discussed in the context of patriarchal mindset, after the modernization process, gender and women's issues in the face of modernity were also included in the discussion area. The social status of women, family roles, the secondary role in the society, encountered problems while education and working, sacrificed to honor killings, facing violence... as it was in the pass these headlines still there. In the 21st century women problematic was expanded coming from pass to the present and there is no doubt about it that these problematics existed in the 20th century with different parameters. The process of social change which started in Imperial Edict of Reorganization, the women topics were also discussed from intellectuals of that age.

Purpose of the research; The aim of this study is to examine Mehmet Akif Ersoy's approach to women in the context of social problems, based on the verse stories in Safahat. In this direction, how women's issues were handled by the poet of Independence in the 20th century, what criticisms he directed to the society about the subject, which aspects of women in his poems were examined through the poet's work called Safahat.

According to Mehmet Âkif Ersoy, the fact that women live in bad conditions in society is a result of the misunderstanding of Islam and ignorance. According to the poet, the external reasons for the deterioration and weakening of the family institution are the Western ideas and industrialization. The internal reasons are the ignorance of the great value which Islam gives to women and the family, misinterpretation of Islam and practice of our religion. In the poet's lifetime, the personality of the woman is often ignored. The poet thinks that women, children and the elderly are victimized in society and should be protected.

Mehmet Âkif Ersoy dealt with the family issue many times in Safahat and expressed his thoughts in verse. According to him, the family is an important educational institution. The education of the society should start from the family. A regular family life will bring peace to the society, thus social order will be ensured. Along with other social problems, the financial problems of women and the problems they experience with their spouses and children were mentioned in Safahat.

According to the poet, as a solution, the woman should be in a respectable position in the family environment and social life. In order to achieve this prestige, individuals in the society should receive a good education, and the commands of Islam should be learned and applied within the most accurate interpretations. In this direction, it is necessary for parents to give importance to the education of their children, to raise them with good upbringing, and to provide a family environment where spouses respect each other in the family.

As a result, the poet of Independence points out the important role of women in the eradication of ignorance and raising the education level of the society. The social problems that the poet of Independence, who is a valuable thinker, handles with deep sensitivity in his poems and the solutions he proposes, can shed light not only on his own period but also on the problems of today's society.

